

ભરતી—ઓ.ટ.

ભાગ ૨ જો.

સોરાજ બા. તાજા

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૩૧૦ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ભરતી ચોર

વિષય ૬- : ૩

ભરતી-ઓટ.

(ભાગ ૨ જો.)

(પારસી સંસારની એક વારતા.)

રચનાર:—સોરાબ બી. તાતા.

તકદીરનું તોહોમટ; 'કીસમતની કમનશીબી'; 'સમુરીનો બદલો'; 'ધનિસાન કે શયતાન'; 'કસરેવજનાં કારસતાન'; 'લાખમાં એક નેક'; 'કરણીનાં ફલ'; 'ગરીબાઈનો ગજબ'; 'જગ સામે જંગ'; 'મકકરની દુન્યા'; 'સરજતનો ખેલ', 'શેતાનનો સીતમ'; 'ભરથાર કે સીતમગાર'; 'ખ્યારની કસોટી' ઇત્યાદી, ઇત્યાદીના કર્તા.

આ પુસ્તક 'ભરતી-ઓટ' નંબર ૭૫, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ મધ્યે આવેલા નવરંગ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં તેના માલિક મી. અરદેશર ખરશેદજી દેશામ્એ તેના કર્તાને માટે છાપ્યું છે, અને મી. સોરાબ બી. તાતાએ, નં. ૧૭, ઘોઘા સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ મધ્યેથી પ્રગટ કરીધું છે.

ઇ. સ. ૧૯૧૮.

—:૦:—

સર્વ હકક સ્વાધીન.

કોમલ રા. ૨.

મારા મરહુમ લલા, ભોલા અને વાહલા
સાળા

ખરશેદજી જમાસ્પજી તાતા.

કે જે મરનાર દીલસોજ ભાઈએ મારી અને મારાં વાહાંલાંઓ
તરફ અખંડ શ્રીદાગીરીની દીલસોજ લાગણી નીરંતર ખતાવી
હુમારાં દુઃખમાં અને ગરીબરા સંજારમાં શરીર થઈ, ખરા
રાહાબર ફરીસ્તા મીસાલ મદદ કીધી છે, અને જે
વાહલા અશો જીવાનનાં તદનજ કાચી ભરજીવાન
વયે નિપજેલાં અકાળ, દુઃખદાયક અને આફટ
કારક મોહોતથી હુમો સદા સુધીનાં ગમમાં
ગીરફતાર બની રહ્યાં છે, તેવા ફરેસ્તાઈ
ખસલતના સાચા સલાહકાર, દીલ
સોજ મદદગાર અને વાહલા રાહ
બરની ગંભીર યાદમાં આ
નાચીઝ પુસ્તક અતી માન
અને સાચાં હેતની
ઈલાહીમાં ભારી ગમ-
ખવારી વચ્ચે બેહુદ
દર્દમંદ દીલે
અર્પણુ
કરું
હું!

દુઃખી ભાઈ સોહાલ.

આભારનાં થોડાક શબ્દો !

તે પાક પરવરની ભલી કરમબક્ષેશથી વાંદાલાં વાંચનારાં સનમુખ આ બીજું પુસ્તક રચુ કરવા હું ભાગ્યશાળી નિવડ્યો છું !

આ બીજો ભાગ આહાર પાડતાં ઘણુંજ અસુર થયું છે, અને તેની પુછપરછ માટે સંખ્યાબંધ દીક્ષસોજ વાંદાલાં વાંચનારાંઓ તરફથી ચાલુ કાગળોનો ઢગ આવ્યો હતો, જે માટે તેઓનો બહુ આભારી છું, અને જે અસાધારણ દીક્ષ થઈ છે તે માટે વાંદાલાં વાંચનારાંઓની હું દરયુગર ધન્ય છું !

આ વાર્તાનો પેલો ભાગ વાંચ્યા પછી ઘણાંક મેહરબાન વાંચનારાં બાંતુઓ અને ગૃહસ્થોએ સાચી સીકારસના કાગળો મોકલી આપ્યાં હતાં, જે માટે તેઓની દીક્ષસોજ લખાવન માટે હું ઘણો ઉપકાર માનુ છું, અને આ નાચીજ કલ્પમથી લખાએલી બીજી દીક્ષકશ વાર્તા આહાર પાડવાને લગતી જાહેરખબર આ ચોપડીમાં છાપી છે, તે ઉપર તમામ દીક્ષસોજ વાંચનારાં બાંતુ નમ્ર ધ્યાન ખેંચુ છું અને પુરતી સંખ્યામાં ગ્રાહક થશે તો તેઓની ભલી ખરકટથી તે કામ સરંજમ ઉતારવાની હું આસા રાખું છું.

આ વાર્તાનાં બંને ભાગો વેળા મારાં અંગટ વાંદાલાંઓએ, તેમજ દીક્ષસોજ ખ્યરખ્વાહોએ જે દીક્ષોજનીથી દરેક પ્રકારની એકીમતી મદદ કરી છે, તે માટે હું ખરાં જીગરથી મારાં તરફની તેઓની જાનફેશાની ભરી લાગણી માટે ઘણુંજ હેશાંન માનું છું.

મારાં આ બેડ પુસ્તકોની જાહેર-ખબર માટે મને જે સવળતા ખુશીથી કરી આપી હતી, તે માટે જાણીતા અને લોકપ્રીય “ સાંજ વર્તમાન ” નાં મેહરબાન માલેક અને અધીપતી શેઠ રસ્તમ નસરવાનજી વાચ્છાગાંધીનો આ ટકે હું દીક્ષોજનીથી આભાર માનું છું.

તમારો ખાકસાર સેવક,

સોરાખ બી. તાત'.

૧૭, ઘોઘા સ્ટ્રીટ કોટ,

મુંબઈ જાન્યુઆરી ૧૯૧૮.

હારવર અને સન.

અરધી સદીનું પુરાણું

મસાલો અચાર, સરકો, સોસ,

ચતાણી, ચાહ, કેફી માટે

જાણીતું ખાતું.

હું ઓફીસ ધોભીતળાવ

અન્યોસ બજારગેટ

ઘડીયાલ સાંબે,

તથા કોટની બજારમાં.

બહારગામના ઓરડે સંપૂર્ણ

સંભાળથી વી. પી. થી

મોકલવામાં આવશે.

અપુ મીનીસની કુંપની.

કાપડ મારફીટ.

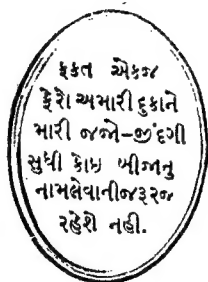
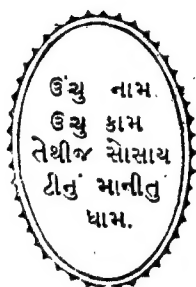
ઓછા ભાવે માલ

વેચતા સાલેસાઈ-

ભર્યા પારસી

ખીરાદરોની આ

દુકાન છે.

તમોને શું શું જોઈએ

જીએ! ફેનસા

કાપડ—સાદું

કાપડ—સુતરાઉ

કાપડ—ગરમ

કાપડ—વગેરે

હમારે ત્યાં સંખ્યા

બંધ ચીજો મળશે

નવો ખાતરી પુવક

માત્ર બજારનાજ

ઉતરતા ભાવ,

આબરૂદાર ચોખ્ખો

વહીવટ એ બધું તમે

હમારી દુકાનમાં

જોશો.

કાપડ બજારમાં
કોઈને મીઅમાર
નામ પુછશે તો
તુરંત તે અમારી
દુકાન તમોને
બતાવશે એટલી
બહીષીતા અને મા
નીતી દુકાન અ
મારો થકપડીછે.

દુકાનમાં આવ્યા કે

ખાસ કાંઈ ખરીદવા

નીજ જરૂર નથી-ફક્ત

જરા અમારો માલ તો

જોઈ જગ્ગે-ધરાકો

સાથે નમનતાઈ તથા

સાલેસાઈથી વરતવું

એ તો અમારો

કાયમનો મુદ્દા

લેખ છે

“મેટ્રીના”

મજબુત બનાવતનાં તથા વખત આપવામાં તદ્દન ચોક્કસ
અને લક્ષ્યેદાર ઘડીઆળો.

સારાં સરનાં, સોભાયમાન, મજબુત અને ટકાવ કોઈ પણ ખીજ જાતનાં
કીમતનાં ઘડીઆળને ટકકર મારે તેવાં ઉત્તમ ઘડીઆળ જોઈતાં હોય તો—
ધી “વૉરયર” ઘડીઆળ વાપડો.

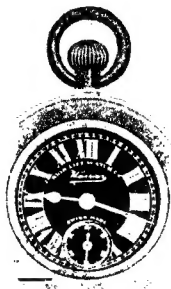
મોડલ નાં. ૧

ચાંમડાનાં પટામાં કે
ગજવામાં રાખવા માટે

મોડલ નાં. ૨

ખાતુની કડી અને ચાંમડાનાં પટા સાથે.
હાથની કાંડી પર પેહાડવાનું સત્રતું, ટકાઉ
અને વખત આપવામાં તદ્દન ચોક્કસ.

એક વરસની ગેરંટી સાથે.

મોડલ નાં. ૧ યા ૨

નીકલ કેસ ચાંદીનાં અંદર ધાંકણાં સાથે.....રૂ. ૨૦
સ્ટેરલીંગ સીલવર કેસ અંદર ધાંકણાં સાથે.....રૂ. ૨૫
મજબુત ચાંમડાનાં પટા સાથે, તેમજ વધારાની સ્પ્રિંગ અને કાય સાથે.
અંધારામાં દેખાય તેવી રેડીયમ દાયલનાં રૂ. ૩ વધુ.

આ ઘડીઆળ કીલેસ લીવરનાં, ૧૫ જુવેલનાં ધનેમલની
ડાયલ અને જડા અક્ષરો અને કાંટા સાથનાં છે. દબલ
મજબુત ક્રીસતલ કાયનાં અને મજબુત બંધ થતાં
ધાંકણાંની સાથનાં વાપડવા લાયકનાં છે.

અર્જ કરવે કેટલગ મોકલી આપશું.

ધી મેટ્રીનાં વૉચ કું લીમીટેડ.

૪, હોર્નબી રોડ, મુંબઈ.

કલબવાલા અને કંપની, લીમીટેડ.

સાંચાકામ, કારખાનાનાં ઓબરો અને
હથિયારો આયાત કરનારા.

ખેતીવાડીને લગતાં ઓબરો, ઓઈલ એનજીનો, પાણી
કાઢવાના પંપો, ટ્રીલોગ મશીનો, લેથો બલોઅરો,
લુહારની ભઠ્ઠીઓ, પેચ પાટીઓ, લાકડાં વેહરવાનાં
સંચાઓ, અનાજ દળવાની ઘંટીઓ,
વીજલીની ખત્તીનો સામણ, ટેલીફોનનો
સામણ, ધરગતુ ઓબરો, ડેરીમશીનો
મનીલા રોય.

સેનીટરી વેર.

નાહવાના બાથ ટબો, મોહકું ઘોવાનાં વાસણો, હીંદુસ્તાન તથા
અંગ્રેજી પેટરનની સંઢાસો, કાચની અભરાઈ તથા ટુવાલ
માટે કાચના સલીઆઓ વગેરે વગેરે.

રાંધવાનાં કોલસા, લાકડાં તથા તેલ બાળવાના ચુલાઓ,
કાકડા તથા વગર કાકડાના ચુલાઓ.

સરનામું મળવે કેટલાગો મોકલો આપવામાં આવશે.

સ્ટોવ ડીપો.

૫૦, ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ, કેંપ કંપની પાસે, કોટ-મુંબઈ.

બગીચાના શોખીનો માટે એક તક !

ફળફળાદીથી ભરાઈ ગયેલાં ઝાડો અને મેવાથી લચી પડતાં
દરખતોવાલા બગ બગીચામાં રહેવામાં કાંઈ ઓરજ મળતું છે.
તમારા બગલાના આગળ બગીચા અને પાછલા કંપાઉંડની
જમીનને શા માટે પડતી નાંખી મુકો છો?—ઝાડઝાંખરાંથી
શા માટે તેને ભરાઈ જવા દો છો ?

તરેહવાર જાતની ધુરંદર અને લીલા મેવાના ઝાડો—ચોતરફ રોપી
દેવો—તો બગલા અને બગીચાની રૈનકમાં ઓર વધારો થવા
સાથ—ખાંભુની ટેબલ ઉપર ખુદ ઘરની ઉઘાડેલી ધુરંદર
રજુ થવાનો સંતોષ લઈ શકશે.

ફળફળાદીના તરેહવાર જાતના ઝાડોની કલમો, છેલ્લાં પચીસ
વરસ થયાં ચમો જુદી જુદી કોમના બગલાવાલાઓ
તથા બગીચાવાલાઓને પુરી પાડ્યે છીયે.

બાર જાતની હાપુસ—ત્રણ વરસની પાવરી—ઘણાં મોટાં કઠના ચીકુ—
તથા બીજાં તરેહવર જાતના ઉમદા ફળોની પાકી કલમો તૈયાર મળશે.

ભાવ ધણજ કીફાયત—નીચલે ઠેકાણેથી કેટલગ મંગાવો.

પી. વી. ભીલાડવાલા.

સ્ટેશન ભીલાડ,

બી. બી. એન્ડ સી. આઈ. રેલ્વે.

લગભગ ૭૦૦ આહુક થશે તોજ

ગરીબાઈનો ગજબ !

એક અતી દીલકશ, નીતીમાન અને ઓઢદાએક વાર્તા.

વાંલાંલાં વાંચનાંરાંઓએ આ નાકેશ કલમથી લખાએલી “ ભરતી-ઓટ ” ની વાર્તા એક અવાજે વખાણી છે તેઓને આ વાર્તા વાંચવાની ખાસ ભલામણ કરવામાં આવે છે. પહેલાંથી તે છેવટ વેર એક સરખું ચિન્ત શેકી રાખે એવી જોરાવર વળાંતી આ વાર્તા છે.

એક લખોપતી આપની દીકરી એક સાચા પણ મુકલીસ જુવાનને પરણવા માટે પોતાના તમાખી આપની લાખોની દોલત ડોકરે મારે છે; તે અભાગળીનો સંસાર પોતાનાં બુંડાં ભરથારથી તમામ દુઃખી થાય છે, અને સખુરીથી બધાં દુઃખો સહણ કરી આયદે તે બલી અને સહણશીલ મોહોરદાર કેવી કિન્તમ રીતે પોતાનાં બુંડાં ભરથારને મુધારી નાખે છે, અને ધીરજનું ફળ આયદે ધનમાં મેળવે છે, તેનો ચાનક રૂપી ચિતાર આ વાર્તામાં દર્શાવ્યો છે. પોતાનાં બુંડાં આપને અચાવવાને ખાતર તેની બલી અને પાકજન દીકરીઓ ખરાં દીલની ખુશીથી પોતાનાં સર્વોન્તમ સુખનાં કેવા ભોગો આપે છે, અને પોતાનાં માન-પીતા તરફના આવાં અખંડ વાહાલનો તે કીરતાર કેવા સ્વર્ગ સુખમાં બદલે વાળે છે તેનો અતી ચાનક રૂપી ખનાવ આ વાર્તામાં આમેજ કાઢ્યા છે. દરેક ઉધરતી જુવાન ખેટીઓને આ નીતીમાન અને ચાનક રૂપી વાર્તા વાંચવાની ખાસ ભલામણ કરવામાં આવે છે.

કીંમત રૂ. ૨૫ વી. પી. જેટલેજ ચાર આના.

દીલસોઝ ધરાકોને એક પોષ્ટ કાર્ડ લખી નામ નોંધાવવાની વીનંતી કરવામાં આવે છે.

સોરાખ બી. તાતા.

૧૭, ઘોષા સ્ટ્રીટ, કોટ,

મુંબઈ.

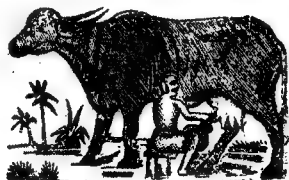
ધી પરશીયન ડેરી કંપની.

ઠેકાણુ—ભાયખલા.

(સ્થાપી ૧૯૦૨.)

જો નરૂંજ દુધ વાપરવું
હોય તો અમારી 'ડેરી'નું
દુધ એકવાર વાપરી જુવો
સાડાત્રણ આને શેર ઘેર
જેહાં પહોંચાડવામાં આવે
છે. નવાં ઘરાંદેએ પોસ્ટ
કારડ લખવું તુરત દુધનો
બંદોગસ્ત કરવામાં
આવે છે.

બી. હારમસજી, મેનેજીંગ પ્રોપ્રાયટર.

છોકરાઓ માટે ફક્ટ અંગ્રેજી જલદી શીખવાનો આખા
દીવસનો વર્ગ.

GENERAL ENGLISH CLASS.

જો છોકરાઓ નીશાળની બધી આખદોનો ખોજો નહી ઉપાડી શકતા
હોય તેઓ માટે વહેવાર અંગ્રેજી વાતચીતનું, પત્ર વહેવારનું તથા બીજું
ફક્ટ ઉપયોગી આખદોનુંજ વહેવાર જ્ઞાન મેળવવા માટે “ગોળવાલા ફોર્ટ
ટયુશન ક્લાસ” નો આખા દીવસનો સ્પેશીયલ ઇંગ્લીશ ક્લાસ એક
આશીરવાદ સમાન છે, છોકરાઓની એક ઘણી મોટી સંખ્યા હાલમાં એ
ક્લાસનો લાભ લે છે.

અરચ ગોળવાલા, પ્રીનસીપલ અને માલિક.

“ગોળવાલા ફોર્ટ ટયુશન ક્લાસ”

ફોટનાં છુઆખાનાની સામે.

ભરતી—ઓટ.

ભાગ ખીન્ને.

પ્રકરણ ૧ લું.

જીગર વગરનાં જરદારો!

ગણીતા અપ્પુખીરાદરોની પારસી નાટક મંડળીની 'વીક્ટોર્યા થીએટર' તે રજ્યામણી રાત્રે તમાશગીરોની હાથી ગાજી-વાજી રહી હતી. આગેવાન અને ધનવાન કુટુંબોથી ઓરચેત્રા ભરાઈ ગયો હતો. ઓરચેત્રામાં ખેડેલી ધનવાન કુટુંબોની પરીસુરત હોશાનની અબળાઓ ગણે કે અકેકની ઉપર સરસાઈ ભોગવે એવી કાસમનાં રંગબેરંગી પોશાકના હાહમાહ વચ્ચે બેઠી હતી. જેઓના નાણુક હાથ તેમજ કોમળ ગરદન આસપાસ બેમુલ હીરામોતીથી મઠી લીધેલાં બેકામતી ઝહવેરાતો એવી કાસમથી ઝલઝલી રહ્યાં હતાં કે વીજળીની તેજસ્વી રોશની તેઓ ઉપર પડવાથી ઓર તેને! આખ વધુ મારતો હતો. ખુબસુરત અબળાઓની ગોરી હંસ જેવી ખરદ સમાન ગરદનનાં, વાત કરતી વેળા ડોકાનાં લહુકા વચ્ચે, હાલવાથી તે ઉપર દીપી રહેલા સુશોભીત દાગીનાનાં બેમુલ ઝહવેરાતોનો ઝલકાટ ચલકાટ થીએટરની અંદરની વીજલીની ભભુકદાર રોશની વચ્ચે તારા મીસાલ એવો તો અમકઝમક થતો હતો કે તેની ઝલકાટભરી બલ અને આંખને ઠંડક ઉપજાવે એવી રોશની તે તરફ નજર નાખનારાંને જીતી અને આકર્ષી લેતી હતી.

આંખને ઉઠી વળગે એવો પચરંગી દીલખુશ અને રમણ્ય દેખાવ ગોયા આ ધરતીપરનાં પરસનાનનોજ ખ્યાલ તે તરફ નજર કરનારાંઓના

મનમાં ખરપા થતો હતો. જરફાર માલેતુજાર કુટુંબની મનોહર દીલકશ અને ચેહેરેનમુન અમળાઓ જોયા પોતાની માલતા અંગે ખુબસુરતીથી અકેક વચ્ચે લડીલાઈ કરતી અદાથી પોતાની કશામી આમી વિનાનાં દાક-માઠનાં ઠંઠરા વચ્ચે ત્યાં ખેસી તમામ તમાશગીરોની પ્રસંસા અને તાળુખી વચ્ચે આતુરતાથી ધ્યાન ખેંચી રહી હતી. તમાશગીરોમાંનો ચાકસ વર્ગ આ ધરતીપરનાં પરસ્તાનની ખેમુલ પરીઓની ખુબી અને વાખવાખીની તારીફ કરતા તેઓની ઝોળખાણુ કરતા કરાવતા આપસઆપસમાં ખુશ વાતોમાં મશગુલ અને ચકચુર બની રહ્યા હતા.

તમાશગીર વર્ગમાં એવાખી સંસારી શતરૂઓ હતા કે જેઓ ના લેવે ના દેવે પારકાંની નીંદામાંજ જાણે કે પોતાની મોજ અને ધર્મ માની લેતાં હોય, જેઓ શાહીની સાજવારીમાં કે ગમીની ગમખવારીમાં યા રમણુય મેળાવડામાં એકસરખી રીતે કોઈખી પાકજાદ નિર્દોષ અખળાઓની ખરફ જેવી સ્વચ્છ પાકદામન ઉપર દાગ લગાડવા જેવા માલબારત અપ-રાધમાં યુનંદગાર બનવામાંજ પોતાની આમન ફરજ અને મોજ સમજતા હતા, તેવા જગલા બગતો પોતાની નજરે સમક્ષ શુશોભીત ઝલવેરાનો અને સીલક સેડીનનાં ઠંઠરામાં સજ્જ થયલી આગેવાન કુટુંબની મનોહર અખળાઓ માટે નિલંબ દીકકાનાં બાણુ ફેંકી પોતાની આપલુસીખેરી જખાનને વશ રાખ્યા વિનાં પેટના તરેહવાર ઝોળાનાં ગામગપાટા આસે-પાસેનાઓ વચ્ચે રસ લઈ લઈને ચલાવતા હતા અને કેટલાક હેમક બેવકુફે આવી નીંદાભરી ચર્ચા ખરી માની લેઈ ગંભીરાઈથી જાણે કે આગેવાન સરફલની પાકજાદ અખળાઓ કેવાએક મહાભારટ પાપની તકરીરવાર હોય એવી કીસમથી પોતાનાં ડોકાં ધુણાંવી તેવા નીંદાખેરોને આડકત્રી રીતે ઉત્તેજન આપી પોતાની હસી કરાવતા હતા, તેવા ખુશ બદમાશ નીંદાખેરો અને તેઓને ટેકો આપનારા હેમકો અને ઉલ્લુઓનો આ નાટકશાળામાં કશોખી ટોટો નહીં હતો !

આગેવાન ફેમીલીની ત્રણની પારટી એરચેઆમા દાખલ થઈ અને તેઓનાં અહેરા તરફ લોકોના મોટા ભાગની નજર મિંચાઈ અને કેટલાકો તો પોતાની સાદી આંખે નજરે પડતા ખુબસુરતીના દેખાવથી જાણે કે ધરાયા ન હોય એમ આંખ ઉપર દુરખીન મુકી જેવા પડ્યા. તેઓનાં થીએટરમાં આવવાથી તમાશગીર વર્ગમાં આપસઆપસમાં મસ મોટો હાહોકાર મચી રહ્યો.

તે ત્રણની પાર્ટી સર જાણેજર જસારાલા, નાઈટ, તેની એકપુરી મનોહર, દીલકશ અને ગરર ખેટી જરખાનું અને તેની બત્રીજ આલાંખાય-તે

અક્ષાહ્યાદના આગેવાન અને માલેતુબર જુવાન જેહાંગીર શેઠનાની મોહર-
દારની બનેલી હતી.

વાહાલાં વાંચનાર પેલલા ભાગમાં વાંચી ગયાં હતાં તે અત્રે યાદ
કરશે કે આ જેહાંગીર શેઠનાં પોતાનાં મરનાર કાકા ખાનખાહાદુર
સપત્રશાહ શેઠનાની લાખોની દોહન છ વર્ષની વાત ઉપર મલી ગઈ હતી,
અને તે પછી તે લખોપતિ જુવાન સર જલેબર જસાવાલાની એક પુરી
ભત્રીજી આલાંમાય સાથ સ્થાદીનાં ગાંડથી એક થયો હતો, અને તેઓને
ત્યાં, આ વાર્તાનો પદો ઉઘટે છે તે વેળા, એક પાંચ વર્ષની છોકરી હતી.

તમાશગીરનો મોટો વર્ગ આ પાટીમાંની મનોહર અબળા જરયાનુ
જસાવાલા તરફ વિશેષ ધ્યાન ખેંચતો હતો, અને ઘણાકે દુરખીનની
મદદથી આ દીકરક સંકુરીનો ચહેરો બરાબર નિહાળવા ઉતાવલમાં પડ્યા
હતા. તેનો ચહેરો ગોળ અને ઘટમદાર હતો અને તેનાં માંજરા ડોળાથી
તેની મનોહર કાંતીમાં ઓર વધારો થતો હતો. પોતાની ખુશસુરતી માટે
મગરૂરી માની જેવી કીસમે મરદોની હાજરીમાં વગર દીક્રે કે દયાથી નખરાં
કરી શકે એવી જે નખરાંખાજ મકકરખોર અબળાઓ આ અવનીમાં થઈ
શકે તેમાંનીજ આ એક નખરાંખાજ અને ઢોંગી અબળા જરયાનુ હતી.
દયા કે દાઝ વગરની અને જીગર વગરની ખુશસુરતી આ દીક્રાંવાલી નખ-
રાંખાજ ઓરત ધરાવતી હતી.

હૈયા વમરની નખરાંખોર ખુશસુરતી જેનાં સંગદેલ જીગરમાં દયા કે
દાઝનો સહેજ પણ અંશે કટરો ન હોય તેવી અંતકરણ અને દયા વીનાની
ખુશસુરતીપર એકાદ પતંગ્યાં પેરે જનકેશાનીની શીદાગીરીથી જનન સદકે
કરવાની હોમાકાટ કરવાના કરતાં દયા અને દાઝનાં ઉકલતા દર્યા મીસાલનાં
દયાળુ જીગર ધરાવતી બદસુરતી હજાર દરજ્જે આવકારદાયક અને જનતા-
નીસાર પ્યારની શીદાગીરીમાં સર્વોત્તમ અને સરસાઈ ભાગવતી ગણાઈ
શકાય. જોરી સાફ ખુશસુરતીનાં અંતકરણો સાફ આવતાં નથીજ તેમજ
જેઓ ચહેરાની ઝમકમાં ઝાખાં અને બદસુરત હોય છે તેઓનાં જીગર
દયાળુ અને સ્વચ્છ કે સાફ હોય છે.

જરયાનુનો આપ જલેબર જસાવાલા આશરે છપ્પન દીવાળી જેયસો
જમાંને ખધેલ આદમી હતો. અને પોતાની પારકી મહેલી દોહતની
ચેહલમેહલ વચ્ચે સરનો નામીઓ ખેતાળ મેળવવા ભાઅશાળી નિવડયો
હતો, મગર હાલ તો તે સન્તામાં સાનરેસાત જવાથી તેની સ્થાની અંદરથી

બારીક થઈ પડી હતી, મગર બાહરથી પોતાનો ઠાઠમાઠ હમેશ મુજબ દેખાડવાની ગોયા તેને લાઈલાજ ફરજ પડતી હતી.

તેની ભત્રીજી આલાંભાય, તે જાંહાંગીર શેકનાની મોહરદાર, પૈસાની અમીમાં તુમાખી ગરૂરી અને ટીચકાંબાજ બની રહેલી અમીમાની અખલા હતી, અને પોતાની કઝીન માફકજ દરેક દુર્ગુણોથી તેનું સંગદેશ છલકાત ગયતું હતું. મોહતાજમદ મુફ્ફેસોને નામની આ જરદાર માલેતુમ્મર બાપ દીકરી અને ભત્રીજાને હદથી બ્યાદા સુગ હતી, અને તેઓ બીચારાં જાણે કે મુફ્ફેસ થયાં તે કેવાંએક મહાબારન પાપનાં તકસીરવાર બની રહ્યાં હોય એવી કીસમથી તેઓ તરફ ધીકકાર અને તીરસ્કારની નજરે જોવામાં પોતાની ફરજ માની લેતાં હતાં.

સર્વે તમાશગીરોનું ધ્યાન ખેંચતાં આ નવાં આવનારાં સર બલેજર જસાવાલા, તેની બેટી જર તેમજ ભત્રીજી આલાં-ને તેઓની જગા પર પડતાં મેલી ગેલેરીપર બેઠેલા આપસ આપસમાં હરસેથી વાત કરતા ત્રણ અહસ્થો ઉપર આપણે નજર ફેંક્યે.

“અરે એ તો જસાવાલાની જર છે” તેમાંનો એક અહસ્થ દુરબી-નમાંથી દીકતાં બોલી ઉઠ્યો, “વેરી, વેરી ફક્ટ! બલાબલાને નખરાંનાં નેજાંથી હાર મારી નાખેછ એવી રાંડ માજદરાંની છે!”

“પણ મેં તો સમજ્યું કે એનો બાપ તો પેલા લખોપતી ધનજીશાહ હીરામાણેકની પુકે લાગેલો છે, ને જરનો હાથ તેના હાથમાં આપવા માગે છે?” બીજાએ સવાલ પુછ્યો જેના જવાબમાં પેહલાએ જવાબ વાળ્યો. એમ અફવા છે ખરી, કાંકે હાલ એનું ટટુ ઠીક ચાલતું નથી. બીચારો સદામાં આવી રહેલો હોવાથી ધન હીરામાણેક જેવા લખોપતીનું પુછર ધરવાનાં ફાંફાં મારેછ! પણ બીચારો ચોખ્ખો ફસસે કાંકે આએ નખરાંબાજ ઘણીજ તુમાખી છે. પેસી, એ ખુબસુરતી દયા કે જીગર વગરની શું કામની!”

“પણ મેં તો એમ સમજ્યું કે અમાઉ રતન મેહતા જે મારો દોસ્ત થાય તેને કાંઈ અકસમાતથી આએ જરને બચાવી ને તેઓ વચ્ચે સારી સંગત બાઝી પણ રતન બીચારો મારા જેવો લુખ્ખો, તે આએ તગુણીએ હાથ તાલી આપી ને તે બીચારો નાસીપાસ થયલો એકદમ આફીકા ચાલી ગયો!”

“તારે એનાં બાપે ને એને પેલા લખોપતી હીરામાણેકને બલમાં ફસાવવાજ રતન મેહતાને પાણીનું આપ્યું હોશે!” ત્રીજાએ વધાર્યું. “ને આએ આલાંને વાસ્તે બી સાર બોલાતું નથી.”

“હા!” પહેલાંએ જવાબ વાલ્યો. “આણં જરની કઝીન થાયછ ને પેલા અલાહબાદવાલા જાંહાંગીર સાથ પરણીછ પણ એવી વીછણુ વાઉ છે કે વરને તો નોજ કાઠાં કરેછ, ને વરને ધુખારીને જોતીખી નહીં, ને તેને પૈસેજ ગામેગામ મોજ મારી પૈસાનો ધુમારો કરેછ! એનો ધણી થતોખી તદ્દનજ ઢોર મુએલો છે, પોતાનાં પૈસાએ ઘેરીનો બાયલો થઈ ઘેરીનો જુલમ ખમી તેનાં તાબામાં રહે! ઓ! રોમ એનડ દીસએસ!”

પણુ આ વેળા નાટકનો પડડો ઉઠ્યકવાથી તેઓની વાતમાં સદાની ખલલ થઈ.

પ્રકરણ ૨ જી.

“આલમમે હય ખુબી સારી પયસેકી, બાબા, માઈ, બેટા, જોર, પ્યારી પયસેકી, જીલ્તતદારી, ઇજ્જતદારી, પયસેકી, જાંહાં દેખો વાંહ મારામારી પૈસેકી.”

રાતનો આસરે એ વાગાનો અમલ હતો.

તે બંગલાની એમેર જોકે રમણાં જ્યેથી શાંત ચુપકીદી પંઠરાઈ રેહી હતી, મગર બંગલાની અંદરનાં વસનારાંઓ ડાહનીંગ રૂમમાં તુર્તનાંજ નાટક જોઈ આવી કાશી ‘સીપ’ કરતાં બેઠાં હતાં. તેઓ કોઈજ નહીં પણ સર જલેજર જસાવાલા, તેની એકપુરી બેટી જરબાનુ અને બત્રીજી આણંમાય હતાં.

કાશી પીધા પછી પોતપોતાનાં ઓરડામાં આરામ લેવા તેઓ જતાં હતાં, જેવામાં જલેજરે પોતાની બેટીને પોતાની સાથ તેનાં ઓરડામાં આવવા આમ્રહ કીધો, અને જરબાનુ પોતાના બાપ સાથ તેનાં ઓરડામાં બેઠ્યાનપણે જઈ બેઠી.

“દીકરી જર! મારે તારી સાથ અગતની ને ખાનગી વાત-કરવીછ.”

“પપાજી! આવી મોડી રાતે ખાનગી વાત? સવારે કરતે તો નહીં ચાલતે?”

“નહીં! દીકરી! મારે તે હમણાં ને હમણાંજ તુને જણાવવું જોઈયે. મારા મરનાર મીત્રનો લક્ષાપતી વારેસ દીકરો ધન હીરામાણેક વેલાતથી આએ અદવાડીયાંમાં મુંબઈ આવવાનો છે ને—”

પોતાનાં આપની આ ખાનગી વાત સાંભલી જર મોટેથી હસી પડી જેનો પડખા ઓરડામાં એકાંતમાં પડવાથી ચસ મોટો હોહોકાર ગોયા મચી રહ્યો.

“ અરે શીટરે! પપા ડીકર! તમેજી ખોડયો કુંબરને કાઢ્યો ઉંદર જેવી વાત કીધી! હું જાણું કે શું એક અમતની ખાનગી વાત હોશે!” અને પાછી પોતાના જમણે આપની જમણીની કદર કર્યા વિના હસી.

“ દીકરી જરે! એને મારી પર અહીં આવવા વાસ્તે લખ્યું છે ને આપુને અહીં મલવા આવવા મેં જણાવેલું છે. પણ દીકરી મારે તુને એતવણી આપવી છે કે હવે હવે તારાં નખરાં તું સદંતર છોડી દેજે! આ ધન હીરામાણેક એવો આદમી છે કે કાંઈ રમકડાં માફક રમીને ફેંકી દેવા જેવી બેહુદી નખરાંભરી ત્રીક તું એનાં બાળમાં વાપડશે, તો સત માનજે કે તું તારા હાથે તારા આપને ખુદાર કરી તે ઉપરાંત તું પોતે કંગાલ્યતમાં આવી પડશે!”

ગરીબાઈ અને કંગાલ્યતની નેહસ્ત વાત જ્યાં આવી ત્યાં જર જેવી તુમાખી અને અભીમાની છોકરી કમકમ્યા વિનાં રેહી નહીં. તેનો હસતો મુખડો એકાએક મંબીર થયો અને પોતાનાં આપનાં કરચલી વળેલા ગમગીન ચેહરાપર ખારીકીથી નજર કરવા પડી.

જલ્લેજરે ગમખવારીથી આગળ ચલાવ્યું. “ દીકરી, હવે તું સમજણમાં આવી છે. મરદોને એકાદ રમવાનાં રમકડાં માફક તેઓ સાથ થોડી ઘડી તારી મોજ માનવા રમી ફેંકી દેવાની હેમાકાટનાં દીવસ હવે વહી ગયલા ધાર છે! છ વરસની વાત ઉપર પેલા ભુખરી ખારસ રતન મેહતા નામનાં પોર્યાએ તુને અકસમાટમાંથી બચાવી તો તેની સાચનાં ધરાંપરાંને જેવી બેહુદી ગફલતી વરી પાછી હવે જો કરવાની હેમકાઈ કરશે તો તેવા ગરીબ ઉલ્લુ સાથ તું જનમો જનમની દુઃખી અને મરીયાદનાં દુઃખ સહન કરતી અવત્યાં મારસે. જ્યારે ધન જેવા જરદાર માસેતુજરની પાકજાદ મોંહરદાર થઈ તું તારી હમેશનીજ સ્થિતિનીએ મોજ મારતી ને તારા આપની ખી આખર સાચવતી રેહસે, સમજ.”

અમાઉની કીસમતની કમનશીખીની પાદમાર દુઃખી કાહણી તેનાં આપે માદ કરવાથી જરનાં ચહેરાપર ગુસ્સાની કરચલી વહી રેહી અને આ નાદાન છોડી ઠસ્સામાંજ નેણ ફેરવી ઉઠી.

“ પપા! તમે કેવું ક્ષાતકી બોલો છો. ધન હીરામાણેક મને તો જરા થઈને અમતો નથી ને—”

“ સું તું નવમરી પસંદ નથી ને ગરીબાઈ પસંદ છે ? ધન લખો પત્ની ને સાથેસ જીવાન છે; તે એવો ચીકસદાર સધર ખીચુ તારે હાથને માટેની ખાસ ઓઢર કરવા કદીખી કોઈ આવશે નહીંજ. એનાં આપનાં ના મોતના ખીજાણાં પર મારી રૂબરૂમાં એને ખાસ આર મુકીને જણાવ્યું હતું કે પશુવું તો મારી દીકરી સાથેજ ને તેવા મરનાર બક્ષા આપનો પવિત્ર કોલ અદા કરવાનાં ધરાહાથી તે અહીં આવી જરૂરજ તારે હાથની ઓઢર કરસે, સમજ. તું લોકમનમાં સરની છોકરી છે, મગર ખાતેનથી એક મુકલેસની દીકરીથી ખી બદલતર છે ! સદ્દામાં હું ખુદાર થયોછ ને પાણીની સપાટી પર માથું માથું ઉપર રાખવાની જીમરતોડ કોશિશમાં અંદરનો અંદર હું કરજમાં દુખ્યા કરંછ, તેથીજ પેલા લખોપતી ધનને મારો જમાઇ બનાવી તેનાં પૈસાએ મારી હાલત તેવીજ રાખવાનો હું વિચાર કરંછ, ધન જો તારા હાથની માંગણી કરે તો બાહજ રાખજો દીકરી—”

“ તારે સું પપા મને તમે પૈસા પર વેચવા નીકળ્યાછ ? પપા, તમારામાં જરા ખી દયા નથી.”

“ દીકરી, તું નાદાન ને બેખ્યાન છે. તારા આપને લખોપતી જાણીનેજ અનેક ઉમેદવાર જીવાનો તારીપર અધાંધર કરેચ, પણ આજે જો હું મારી મુકલેસ હાલતથી દુન્યાનં વાકેફ કરું તો એકાદ ગરીબા ગરીબમાં જીવાન પણ તારા હાથની માંગણીની બાહલી લેવા બાહર આવવા હામ બીડસે નહીંજ. ધન હીરામાણેક ખી તુંને જાંખી ધુખારીને જોશે ખી નહીં.” એક નિશ્વાસ ફેંકી તે ગમખ્વારીથી બોલ્યો.

“ ધનના ઢગલા પર રાજકરતી રાણી થઇને અમનચમનમાં મેજ મારવાનાં સર્વોન્તમ સુખમાંથી કુદરતની અદ્ભુત અને ભેદભરી કરામત વચ્ચે દુઃખનાં મહાભારત ધ્યાઓ કંગાલ્યત અને નામોશીની હીણપસ્તી વચ્ચે દોહવાતું દુઃખ જરૂરોથી સહેજ ખી સહન ન થઈ શકે એવું તીક્ષણ ને ઝેર જેવું છે, અને વાહલી દીકરી, તેવાં અગાધ દુઃખના ધ્યામાં કુબકી મારતાં બચાવી લેવાજ આવ્યે મોડી રાતે મને તુંને શીખામણ દેવાની લાઈલાજ ફરજ પડેછ ! હું તો આજે છેડે ને કાલે મારી હસ્તી નીસ્તીમાં સદાની નાખુદ થશે તો તું ઓચીંત મુકલેસ અને કંગાલ બની જશે તો તો ને સહન કેમ કરી શકશે ? જરા વિચાર કર, તવંગરીની ચેહલમેહલ અને ગરીબાઈની આહત વચ્ચેનો મુકાબલો કર, ને પછીજ ધન હીરામાણેક જેવા લખોપતીનો હાથ નામંજુર રાખ. દીકરી, આ દુન્યાજ પૈસાની છે, પૈસાથીજ આપણે જીવતર છે ! સર્વે મોજ બધી પૈસાથીજ થાય છે.”

જલેનર પોતાની દીકરીનો ચહેરો ધ્યાનથી તપાસતો ચુપ બેઠો, જ્યારે જર મંભીર ગીરફતારી વચ્ચે મર્ડ મએલી તાપસદં વિચારેલી જોરાવર લાગણી વચ્ચે ટેબલ ઉપરનાં તેજસ્વી ભેંપ ઉપર એકામ ચી-તે જોતી હતી હતી. પોતાનાં આદર્શાહી આપનાં રાજઅમલમાં તે રાજ કરતી રાણી તરીકે પોતાનાં તાપસદં નખરાં અને ધીકકારવા જોમ તુમાખ વચ્ચે જણીતી થઈ હતી, મગર બાલેતથી તેનો બાપ જેમ દયા ઉપજવનારી કીસમનો મુફલેસ બની રહેલો હોવાનો કમકમાટ ઉપજવનારો જીવલેષુ સંદેશો તે મોડી રાતે પોતાના બાપને મોંથી સાંભળી લેવાથી પોતાની હાલત કેવી હદ સુધીની બારીક થયેલી હોવાનાં નાશકારક વિચારો વચ્ચે તેનો મનોહર ચહેરો જઈ મારી મયો, અને જીગરનાં ઉંડાણથી એક લાંબો નિશ્વાસ ફેંકી પોતાનાં પીતાનાં ચહેરા ગમ જોઈ જાયલા સાદે બેલી “પપાજી! તમારી મરજી માફકનું હું અમલ કરશ.”

“કેકયું દીકરી” જલેનરે ખુશાલી બતાવી “બસ હવે અને જણાવ કે ધન હીરામણેક તુને ઓફર કરે તો હા કેહસે કે ના! યાદ રાખજે કે તારાં માત્ર નજીવાં ‘ના’ અને ‘હા’ ઉપર જીંદગીનો મસ મોટો આધાર બધાએલો છે!”

“હું હા કેહવશ પપા-પણ-પણ-” અને તે આકલી મગર અને નાફરમાન હોકરી પોતાની મરજી ઉપરાંતજ પોતાના બાપની અર્જ ધણીજ દલગીરી વચ્ચે આહલ રાખતી હતી એમ તે અત્રે આગળ બોલવા જતી હતી, પણ તે વેળા બારણું ઉંઘાડી તેની કઝીન આલાંમાય અંદર આવવાથી તે એકદમ ચુપ થઈ ગઈ.

“આલની જર! મને ઓરડામાં બીહક લાગેજ ને-ઓય ત્રણ વાગસે ને” આલાંમાય ઓરડામાં આવી બોલી ઉઠી અને ધણી પોતાનાં કાકા જલેનર તરફ ફરી બોલી “કાકાજી હવે ત્રણ ચાર દીવસમાં અલાહબાદ જવું પડશે! વરી મોજમજાહમાંથી જઈને ઘોરસતાનમાં માંદી મરધીની કાંની ખર્ચું એવા દાધાબરયા હાથનાં ધરતા સાથ ઝુંફયા કરવાતુંજ તો! એતું રાતે કાગળ આવેલું મેં હવડાં વાંચ્યું તેમાં લખેજ કે પેલેસ રંગાઇને સેમાર થયોજ હવે આવો.”

“કીક છે! હવે તો આપરે બધાજ સાથે જઈશું એટલે ધણું સોહવાઈ જશે! જા દીકરી પોહરી ઉઠ” અને આલાં સાથે જર જરફારક વિચારોમાં મર્ડ બનેલી મારી પગલે પોતાનાં બીજાણાંમાં જઈ લેટી.

પ્રકરણ ૩ મું.

“હેખો એ કંઈસા જમાના, હરએક દોલતપર હયે દીવાના રે;
અસરાફઝી તો કંઈ નહીં કરે, સર કમીને કે તાજ હયે શાહાના રે.”

સર જલેજર જસાવાલા પુરા સત્તાની મોહકાણુમાં જમાનાની ગીરદેશથી ગરીબાઈમાં અવત્યાં મારવાની ધાસ્તીથી ગોયા ધુજતો હતો, અને તેમાંથી બચવા અને બચાવી લેવા ધન હીરામાણુક જેવા એકલદોકળ લખોપતી માલેતુજર શેઠ્યા સાથે સ્વાદીનાં ગાંધી જોડાઈ જવા આ જમ્મદ બાપે પોતાની ગરૂર દીકરી રૂબરૂ પોતાની જમ્મદકારક વીંટક વાતની સમુજગી કાહણી ટુંકમાં દરસાવી ગરીબાઈનો સીધા ચીતારોની નજરો સમક્ષ રજુ કરી આ બાણુલુલી છોડીની નજર ખુલ્લી કરી દીધી હતી. પોતાના બાપ કરતાં પોતે ધનના ઢગલાપરથી ઓચીંત ધુળના ઢગલાપર વાપ્પા મારતી કીસમથી ફાકા મારવાની ગરીબાઈની દલીલોત્તાની ધાસ્તીથી તેણીએ વગર મને પોતાના બાપની માંગણી બહાનુ રાખી હતી, જે આપણે ગયા પ્રકરણમાં જોઈ ગયા છીએ.

આખી રાત આ છોકરીએ ગરીબાઈનાં નેહરત વિચારોની પુરી અસરો હેઠળ બેકરારી અને બેચેની વચ્ચેજ કાઢી, અને સહવાર પડતાં પોતાની કઠીન સાથે બાહર ફરી આવવા અગાઉ માફક તે પાછી દીક્ષાપુશ દેખાવા લાગી.

આલાંમાયના ઘણી જાંહંગીર શેઠનાએ પોતાની મોહરદારને અગા-
હ્યાદ આવવા ઉપ્રાંત આલાંની ખાનગી લખાવટથી જાંહંગીરે જરને જોમજ તેના બાપ જલેજરને અગાહ્યાદ આવવા ખાસ નોતર કીધું હતું. એકે દારના લખમાં, અને જુગારની બદીમાં દગ્યાબાજ માંત્રાની પ્રપંચભરી સાએલગીરીમાં પોતાના મેહલમાં તેને કોઈની ખી પુશઆમદીના મંધ પ્રીલકુલ પસંદ ન હતી, અગર તેનાં ઉપર ગોયા તેની વીંછણ વાઉ જેવી તુમાખી અને દમામદાર દેખાવથી મોહરદાર આલાંને એવી હદ સુધીનો ધાક હતો, કે આલાંએજ પોતાનાં કાકા તથા કઠીનને અગાહ્યાદ બોલાવાનાં નોતરો મારે લખવા પોતાના વર ઉપર દગ્યાલુ કીધેલું હોવાને આધારેજ અગર મને પોતાની મોહરદારનો સખુન રાખી તેણે તેઓને ફર્જવાટ તેડું કીધું, અને તેનાં મજનને માન આપી તેઓ આવનાર હતાં તેને લગતો

જવાબ લખવામાં જર હાલ ધુંતાઈ મઈ હતી, જ્યારે તે રાત્રે એકાદ પાર્ટીમાં જવા માટેનાં પોશાકની પસંદગી કરવામાં આણં રોકાએલી હતી, જેવામાં ઓરડાનું બારણું ઉઘડ્યું અને એક નોકર અંદર આવી નમીને બોલ્યો “બાઈ સાહેબ ! કોઈ દીનબાઈ લામ નામની બાઈ મલવા માંગેછ.”

“હા જો ! પેલી કાલવાલી ગવરનેસને બોલાવેલી ને આવી હોસે” આણં મનસે પટપટી અને તેને ત્યાં મોકલવા નોકરને હુકમ આપ્યો, અને પોતે એક રાજકરતી રાણીનાં હસ્તામાં બેસી.

એક જુવાન છોકરી ઓશકથી લાલ થઈ જતી ધીમાં કદમે અંદર આવી ઉભી અને તેણીને જોઈ આણં બોલી “તું આવી કે ! વેરી ગુડ ! કાલે સાંજે મને એપોઇન્ટમેન્ટ હોવાથી તારી સાથ પગાર વીગેરેને લગતી વાત થઈતી નહીં તેથીજ આજે તુંને બોલાવીછ.” અને આ નવી ગવરનેસને જોવા તપાસવા જરબી પોતાનાં કાગજ લખતાં અધુરાં મુકી આણંની પાસે આવી ધારી ધારીને જોવા લાગી.

“અમાઉ તેં જ્યાં ચાકરી કાઢેલી છોકરી, ત્યાંના બલામણુ પત્ર કાલે લાવવા કહયાંતાં ને લાવીછ કે ?”

“હા ! બેહન ! હું લાવીછ” અને પોતાનાં ગજવામાંથી કાગળને કાઢી આણંને આપવા જતી હતી, તેવામાં જરે ગગદાટ કરતી ધપે છછણી પડી તીરસકારથી આ ગરીબ છોકરીને ગભરાવી નાંખી.

“બેહન ! છટ નોનસન્સ ! હમે તારા બેહન થકયે ? તું એક ગરીબની નોકર વગરની પોરી ને હમે લખાપની પડયાં તો કેમ બોલવું તે બી નથી આવડતું ? હવેથી બેહન કરીને નાં કેહતી, સમજ કે પોરી ! હવેથી બાઈજી સાહેબથી વાત કરવાની ને જવાબ આપવાનો, સમજ પડી” અને બાઈજી કે આ હલકા ખાનદાનની કામદાર વર્ગની પોરીથી શું એક સુખ લાગી હોય અને તે ઘણુ મારતી હોય એવી કીસમથી સેંટનો મધ્યમધતો રમાલ પોતાના નાખપર ઢાંક્યો અને અજાણાય સાથ પોતે બી પેલી છોકરીએ આપેલા બલામણુ પત્રો વાંચવામાં ધુંતાઈ.

અને પેલી છોકરી ! તે તો બીચારી આ સ્વપ્ને વરીક વકી ન રાખેલા ધડકુજ્જરના ધડકાની ધાસ્તીથી ગોચા કાપવા લાગી, તોબી પોતાનું મન શાંત રાખવાની તથા પોતાની ધાસ્તી સમાવી દેવાની પ્રયત્ન કરતી બીધેલી ગુનેહગાર જેવી અદાથી નેઓ સામે નીચું જોતી ઉભી રહી.

“વેરી વેલ ! તારે મારી વહાલી દીકરી હીરાને શીખવવા માટે મને રાખવા ગમેછ પણ મેં જે તુંને કહે પગાર કહેયો તો તે તારે કમુલ છે ?”

“હા બાઈ સાહેબ, મને તમારી સર્વે સરત કમુલ છેજી.” નમીને તે છોકરીએ જવાબ વાલ્યો.

“હીક, પણ જો એ છોકરી મને તો તુંને અલાહપાદ છેક લઈ જવીછ, તો મુંબઈ છોડી તું તાંલાં આવશે કે? વરી તું થોડા દીવસ રેહી ચાલી જવાનું બાહણું નહીં કાલરે શું? બરાબર વીચાર કર.”

“મેં વિચાર કીધોય. બાઈ સાહેબ ! ને મને અહીંનાં કરતાં બાહર-ગામ રેહવાનું વધુ પસંદ છેજી.”

“આહ જો ! પણ છે તે કે છોકરી, તુંને માહરી વાહલી દીકરી હીરાને પ્યારો વળડતાં શીખવવું પડશે. તુંને આવડેછ કે? હા, તારે તો આએ ખુણામાં પ્યારો છે તે ડંધાડી એક ટ્યુન મને ગાઈ સંભળાવ” જર આ પોરીની પરીક્ષા લેવા પડી.

દીનાં લામ ખુણામાં આવેલા પ્યાના તરફ ગઈ અને તે ડંધાડી તેણે એક એવો તો સુંદર ‘પીસ’ ગાઈ સમગ્રવ્યો કે જર અને આલાં વડીક તેનાં આંગળાની ઝડકથી ગોચા તાગુબ બની રહ્યાં !

“ધણું સરસ વળડેછ,” જરે દીચકું ચઢાવી અભીપ્રાય આપ્યો. “પણ તારી ઉમર શુંરે છોકરી? ને તારાં કોઈ માયબાપ છે કે?”

“જી, બાઈ સાહેબ, મારી ઉમર આમરે તેવીસ વરસની હોસેજી ! આ દુન્યાની સપાટી પર એકલવાઈ હાલતે નીરાધાર હોવાથી આબરથી માઈ ગુજરાન કરવાજ હું આવો ધંધો કરતી આવીછ.”

“ઉં! હોસે ! પણ જોરે પોરી ! તુંને મારાં મેહલમાં મને મલવા આવનારાં વીઝીટરસો સાથ બોલવાની કે વાત કરવાની સાફ મના છે ! સમજી કે ! મારી વાહલી હીરાને માયા રાખી કેળવણી આપરી અને વલી કાંઈ ખડ્યા પગ ગલીચાવેર લાવવા નહીં, સમજ પડી.”

“જી હા બાઈ સાહેબ, હું બધું સમજું છુંજી.”

“વેરી ગુડ, તારે હમે બે ત્રણ દીવસમાં અત્રાહપાદ ઉપડી જઈશું. તોથી તું તારાં કપડાં ચપરાં લઈને કાલરે અહીં આવશે?”

“તમે બાઈ સાહેબ કહે તારેજી, કહેતો આને સાંજથી આઉં.”

“એમ ? તારે તો આજે માંજથીજ અહીં તારો સામાન લાવજે સમજી ! ચાલ જન, હવે તારું કામ નથી.”

અને આ અને આમ સાહેબોને નમીને દીનાં કામ ત્યાંથી સંધ્યાસતો લાંબો દમ ખેંચી બહાર પડી. દીયકાંબાજ બુદ્ધી તુમાખીને બસ તે આવી પડેલી જાણતી હતી, મગર હવે આવી મુશીબતમાંથી બચવાનો ઉપાય આ ગરામ છોકરીએ જોયો નહીં. તેમજ વધી પોતાનાં પેટનાં ગુજરાણુ માટે તે વાખાની મારી અહીંતહીં ચાકરી વિનાં રખડતી હોવાથી સરજતને આધીન થઈ તેને તામે થવાની “નહીં મામા કરતાં કાણું મામા સારા” ની કહેવતને અનુસરી કાર્ધલાજ દરજ પડી. આ અને જરદાર અબજાઓ તાખપર માખ વડીક ખેસવા ન દે એવી હદ સુધીની તુમાખી અને ગરર પહેલીજ નજરે જોતાં માલમ પડી આવી હતી, અને એ પાણીએ વાળ કેમ ચરસે તેની મુજવણુ અને ગુચવણુમાં આ મુદ્દસેસ છોડી નાકમેદ જીગર ત્યાંથી બહાર પડી. આ દુખી ગરીબ વર્ગની ‘પોરી’ખી તેઓના જેવીજ એક ધનિસાન હતી અને ધનિસાન્યતનાં ભક્ષાં ખમીરની ખાસ્યત બુદ્ધી જઈ હોવાન્યત જેવી બદ વર્તણૂક પોતાનાં જેવાંજ ધનિસાનપર બતાવવા જેવી ગરરી અને તેંહકરાઈ એંહકરાઈની સીફ હેમાકાટ સાથ નીચ બુદ્ધી વાપરવી તો તેવાં બદકાર ધનિસાન પર તમામ ખત્રકતનો તીરસ્કાર અને કેહરનો વરસાદ વરસેલો ખી નિશંશય તમામ થોડો કેહવાઈ શકાય !

મકરણ ૪ થું.

દીનાં લામ.

જહાંમીર શેડનાની આલાંખાયને પેટે એકજ પુરી મનોહર દીકરી હીરાં નામની હતી, અને તે આશરે પાંચ વરસની થવા આવેલી હોવાથી તે નાદાન બાળકાને કેળવણી આપવાની મકસદથી આલાંખાયે પહેલી હરોલમાં તો પોતાનો કાંઠાક બહારનાંઓને દેખાડવા એકાદ ભમાતુ પુરોખન એવરનેસ રાખી હતી, મગર થોડીજ મુદતમાં એ ગોરી મડમરીએ એવાં તો પુરાં લક્ષણો દેખાડવા માંડ્યાં, કે આલાંખાયનાં પાછલાં બારે કપકપથી તેણીને અધરત્યાર પેડે પકડાયો, અને ત્યાર પછી પોતે અત્તાહબાદ જેવાં એખલાં રમશાન બીમાંબાન જેવાં બમતાંથી—બદ પુછાયે તો પોતાનાં

દાશરથ અને જુગારી બદમાશ ધનધન ધોરી ધણીથી—એવી હદ સુધી કાયર અને બેચેન થયેલી હતી, કે હવા ખાવાને અર્થે તે મુંઝવે પોતાનાં માથે-તુગ્ગરમાં ખપતા કાકા સર જાહેજર જસાવાલાને ત્યાં, પોતાનાં ધણીને તેમજ પોતાની દીકરીને અન્નાહવાદમાંજ મુકીને આવી હતી. નાની હીરાને માટે કોઈ પારસણજ ગવરનેસ મુંઝવેથી શોધી કાઢી પોતા સાથે લઈ જવાનાં ઇરાદાથી તેને લગતી ખચર છાપામાં આપેલી હોવાથી સંખ્યાબંધ ‘એપલીકેશન આલોમાય હિપર આલ્યાં’ હતાં, અને તેમાંથી તારીતારીને અર્ધા દળન જવાબને માટે અન્નાહેદાં રાખ્યાં, અને અકેક પછી તે લોકને પોતાની રૂબરૂ બોલાવી તેઓની બારીક તપાસ કરી પછી તેઓમાંની કોઈપણ શોષકારક જવાબ કરતી તેણીને મળી ન શકવાથી છેવટે કોઈ દીનાં સામનાં ‘એપલીકેશન નો જવાબ લખી તેને બોલાવી મંગાવી, અને આ ગરીબની છોકરી હતી તો બધી રીતે સાદી માદી, મગર તેના ચહેરાની અમક એવી હદ સુધીની આકર્ષી શે એવી મનહરન હતી કે તેને જોઈને જોઈ આ દીનાં આલોમાય તેમજ જરખાંનુને એકે અવાજે ગમી અને પોતાની હીરાને શીખવવા માટે તેનેજ અન્નાહવાદ લઈ જવાના ઠેડાવપર તેઓ આવ્યાં.

“આલો! આય ગરીબની પોરી છે ને એની ખુટી શું ચહેરે નમુન છે” જર પ્રમાણીક અદાથી દીનાની ખુબસુરતીની તારીફ કરતાં બોલી “મને તો જાણે કે એ ચહેરો કેયે જોયલો લાગેછ જો, આણુ, પણ કાંઈ માદ આવતી નથી.”

“અરે એવા મલતા ચહેરા ધણી વખતે છેતરવા જોમ થઈ પડે છે જો.” આલો હસી બોલી. “તેં જોઈને જોઈ હોસે પણ મરે એની પર કાંઈ જાંજલ કે દુઃખ પડ્યાં હોય એમ ગમમીન જેવી લાગેછ હ.”

પણ હયાં જાહેજર અંદર આવવાથી તેઓની વાતચાંજ અટકી પડી.

તેજ રાતે એકાદ આગેવાન બેડેમાં યુરોપ્યનને ત્યાં બોલતો પચરંગી મેલાવડો હોવાથી આલો અને જર બને ત્યાં જવા પોતપોતાના આરડામાં દેસ કરતાં હતાં, તે વેલા જાહેજર બગલામાં આવ્યો અને આલો અને જર પાટીમાં ગયાં કે ત્યાં તે માટે તોફરને સવાલ પુછ્યો જેનો જવાબ નકારવા મળવાથી નીચે દોઢંગ રૂમ કે જે રાશતી વીના અધારો લાગતો હતો, મગર બાહરની માહતાબની ઠંડી રોહનીથી ઝાંખો પ્રકાશ તે આરડામાં પડતો હતો, ત્યાંની એકાદ બારી આગળ જાહેજર વિચારબંન થયે

ઉભો તેજ વેળા તે ઓરડાને નાકેનાં બારણાંમાંથી-કે જે બારણાંમાંથી બાગમાં સીધો જવાનો રસતો હતો-તેમાંથી કાઢીને કાઢી આકાર માહતાબની ઠંડી મેશીનીમાં ચમંદર આવતાં જાહેજરની નજરે પડવાથી એકાદ પણ ચોંકી તે તરફ જ ધારી ધારીને જોવા લાગ્યો, અને તે કાઢી આકાર ઓરડાનેજ હતો એમ બારીકાથી જોવાથી તેણે માલમ પડ્યું. તે કાણુ હોવી જોઈએ? કાઈ નોકર હોશે? નહીં! નોકરનું આ વેળા કમળી શું હતું? આલાં કે જર બેમાંની એક હોવી જોઈએ? નહીં તે લોક તો બાલમાં જવા પોતાનાં રૂમમાં ડરેસ કરતાં હતાં; ત્યારે આ ઓરડા કાણુ હોવી જોઈએ?

આ જઈએ અહરથે હજારો અટકજો વીજલી વેગે પોતાનાં બેગમાં ફસાવી, મગર એક પણ નક્કી નિવેડાપર આવવાને બદલે તે વધું ગુંચવાયા કીધો.

આ ઓરડાને કાજો આકાર બાગમાંથી જેમ પેલાં બારણાંમાંથી અંદર આવતો તેમ વળી સીધી લાટીપર ઓરડાની આખેરી વેર જઈ પોંદચી પાછો બાગ તરફ જતો, એમ લાગત પાંચએક વાર જાહેજરનાં જોવામાં આવ્યાથી આવી રીતે આ ઓરડા આમતેમ ફેરા શું કામ ખાતી હતી તે તે મુદ્દજન અટકલી શક્યો નહીં! જાહેજરની તે ઓરડામાં હાજરીથી તે ઓરડા વાકેફ ન હોવી જોઈએ એવીજ બેધ્યાન અદાથી તે વારંવાર ફેરા ખાયા કરતી હતી. આયદે જાહેજર અધીરતાની અસહ્ય તાપથી ગોમા ટપવા લાગ્યો, અને આ કાળા પોષાકવાળી અબળા કાણુ હતી તે જાણવાની ઉલટમાં તે તેણી જે બારણાંમાંથી બાગમાંથી તે ઓરડામાં આવતી હતી તે બારણાં આગળજ આવી ઉભો, અને જેવી તે ઓરડા બારણાંમાંથી ઓરડામાં આવવા કરતી હતી તેવામાં જાહેજર એકદમ સાંભો થઈ ગયો, અને આ ઓરડાને અહરે નજદીકથી માત્ર થોડીજ પણ નિહાલ્યા પછી એકાદ ઓર્થીત જુત જમીન ફાડી તેની બલી જુંડી કરણીનાં આયનાં મીસાલ તેની સાંભે આવી ઉભો હોય, એવી કીસમથી ફુટબોલ માફક ધાસ્તીથી તે ઉછલ્યો, અને બે ડમલાં પાછલ ફરી પેલી ઓરડાને ફાટફાટ થતા ડોળાથી તથા ધડક ધડક થતાં જીગરથી જોવા પડ્યો.

જાહેજરનો ખુલ્લો ગભરાટ પેલી અબળાએ તેનાં અહરેપરથી ઝટ વાંચી લીધો, અને તેની નજદીક આવી વાંસળી જેવા મીઠા અને મધુર સ્વાદે મલકાયલે અહરે તે એવાં તો બુલબુલ જેવા હલકથી બોલી કે એકાદ પ્રેહતા ઝરામાંથી ધીમે ધીમે વહી જતાં પાણીના પડલા જેમ કાનમાં સાંકળના અડાઅડડી જેવા મધુર અને દીલકશ લાગે તેવોજ એકાદ વાજુત જેવા ખુશનુમાં જાહેજરને લાગ્યો.

“ મને માફ કરજો, પણ મારો વાંક એમાં છે ! હું એમ સમજું કે ઓરડામાંની લાઇટ ખુબવેલી હોવાથી અંધી કોઈ ન હોશે તેથીજ હું અંધી ‘વોક’ ભેટીતી.”

એકાદ શ્મશાન ખીયાંખાનમાં વાંસલીના મીઠા શરોદથી ચોમેર દીલ-પત્રીર અને મનોહર લાગે તેમજ આ ડોસાને પણ પેલી ઓરડાનાં મીઠા અવાજથી તેવી લાગણી થઈ અને પોતાનો ગભરાટ સમાવી હસતાં બોલ્યો. “ ઓ! નો! ઉલટી મારે દલગીરી જાહેર કરવી જોઈયે ! તમારી સામે એકદમ આવી ઉભું રહેવા માટે મારે માફી માંગવી જોઈયે ! તમારાજ વિચારનો હુંબી હતો કે અહીં લાઇટ નથી તેથી કોઈ હોસે નહીં એમ ધારીનેજ હું અહીં એકાંતમાં આવ્યો ” અને અત્રે નોકરને બોલાવા એવો તો તેણે ગગડાટ કીધો કે તેના ખુમખરાડથી બે ત્રણ નોકરો દોડી આવ્યા જેઓને તે દ્રોષિંગ શ્મશાનની બટીઓ તુર્ત સળગાવવાનો હુકમ કીધો અને નોકરો બત્તી સજાગાવે તે અગાઉ તો ધીમાં પણ સાચુટ કદમે પેલી ઓરડા ત્યાંથી જોતજોતામાં પસાર થઈ ગઈ.

“ આએ બાઇ જેઈ તે કોણુ છે ? પાહલી ? ” જાણેજરે વધતી ઓછી ઇતેજારીથી પરપુછ કીધી.

“ શેઠ સાહેબ, એ તો છે તે કે આપરાં આજ્ઞાંમાય બાઇસાહેબની ખુચીને વસ્તે ગવરનેશ રાખીય તે સાહેબને કેહુંજે બાઇજનાં ફરમાન મુજબ આજે સાંજથીજ અહીં આવી રહેલી છે ! કોઈ-કોઈ દીનબાઈ લામ કરીને તો એનું નામ છે ! શેઠ સાહેબ ” નોકરે ખુલાસો કીધો.

જાણેજરે કાંઈ જવાબ વાલ્યો નહીં, પણ વિચારવંત ધપે થોડીક પણ ત્યાંજ ઉભો રહ્યો અને આજ્ઞાં અને જરનાં ઉપરથી નીચે આવવાનાં સંસારાથી ચોંકી તે ઓરડામાં બાહર જઈ તેઓની સાંમે થયો અને વરંડા વેર ગાડી ઉભી હતી ત્યાં વાત કરતો તેઓ સાથ ચાલ્યો.

“ ઓ પપા ! તમે કાંહાંથી એકાએક અહીં ? હમારી સાંથે આવવાનો પાછો વિચાર કીધો શું ? ”

“ નહીં દીકરા ! તમે જાઓ ! પણ-પણ-આ એ શું જો-આજ્ઞાં પેલી પારસી ગવરનેસ કોણુ છે ? પાહલી બોલ્યો કે તે અલાહબાદ લઈ જવા અહીં આજથી બોલાવીછ ! રાખે તો સંભાલીને રાખજે, દીકરી આજ્ઞાં ! પેલી રાંડ મુરોખ્યન ગવરનેસ જેવાં કાલાં ધોલાં કરી જેઈ તેમ વરી ખીજ નહીં કરે ! ”

“કોણ ? પેલી દીનાં લામ ? હા-મેંજ તેને મારી વાસ્તે રાખીછ-
પણ-કાકાજી-તમે કાંહાં તેને જોઈ?”

“હવડાંજ દ્રોહંગ રમમાં હું જોઈને આવ્યો” અને જલેજરે કેવી ઓચીંતી
કીસમે દીનાંને જોઈ, કેવી અદાથી બીધો હતો તેનો ટુક ખુલાસો તેઓ
આગલ કરી બોલ્યો ! “ પણ ગવરનેસોનો આવો ખુબસુરત અને ઠસાયાજ
તેમજ ગલીર ચહેરો હોય એ બી અજબ જેવું છે. ચહેરો-હા ખરેખર
વખાણવા લાયકનો ચહેરો છે—”

“સવારે એ આવી તારે જરખી એને વાસ્તે એમજ બોલીને તમે
બી કાકાજી એમજ ઇતેજરીથી બોલોજ તેની મને સમજ પડતી નથી.
પણ મને તો બા ઘણી મમી તેથીજ બધાંમાંથી એને મેં રાખી.”

“ એમાં ઇતેજરી શું કહેવાય, દીકરી ! પણ સાચું કહેડંજ કે મેં એને
જોઈને જોઈ મને અમાઉ જોયલો ચહેરો જે આમેહુબ એને મલતો આવતો
હતો તે તુરતજ યાદ આવી ગીયો, ને તેથીજ મારી ઇતેજરી વધી. આલાં,
જર ! મેં એને જ્યારે ચાંદની બરફ જેવી સફેદ રોશનીમાં કાલા પોશાકમાં
જોઈ ત્યારે મેં ભુટ જોયો એમજ મને એકદમ ખ્યાલ થયો.”

જર અને આલાં ગભરાટથી અકેકતું કોહું જોવા લાગ્યાં, પરંતુ
જલેજરે વાત ઉડાવી તેઓને બાડીમાં બેસાડી બાડી હાંકવાનો હુકમ આપી
પોતે પોતાનાં બોરડામાં ગયો.

પ્રકરણ ૫ મું.

છ વરસ પરની જફાકારક કાહણી.

જાંહંગીર શેઠનાં ‘પરીત પેલેસ’ના માલેક-તે આલાંમાયનો ભરથાર
પોતાની મોહરદારનાં અલાહબાદ તે દીવસે આવવાની આમંત્રીથી એવા
ગમગીન અને નાસીપાસ બની રહ્યો હતો, કાંકે તેની કલાટ મોહરદારનાં
દાવ્ય અને ડોળા તજે દબાઈને તેનાં હુકમે ચાલવાથી આ ઉચ્ચ ભરથાર
કાયર થઈ રહ્યો હતો.

પોતાને ઓર્ચીત દોલતમંદ થયાને આજે છ વરસ ઉપર થયાં હતાં, મગર છ વરસની વાત ઉપર પોતાના કાકા સપલશાહ શેકનાને આસરે ઉધરલો ગરીબ અને ઓસયાળો છતાંખી જે પ્રકારે સુખી હતો, તેથી ઉલટો હતો પૈસે, છતી મોજ-મજહે, છતી મોહરદારે તે દુઃખી, અસતોષી, કાયલી, એવેન અને ઉદાસ બની રહ્યો હતો. અને આ ઓર્ચીતી કાંદણી-કીસસને બુલાવે એવી કીસમથી તેને મળેલી દોલતનો તે જાણે કે ત્રાપ ભોગવતો હોય એવી અદ્યથી હતો પૈસે તે સુખી હોવાને બદલે દુઃખીજ માનતો અને લેખતો હતો. છ વરસ પર બની ગયલી જરૂરકારક જીવલેણ કાંદણી વીજલી વેગે તેની નજરો સાંભે 'સીનેમેટોગ્રાફ'નાં ચીત્રો માફક, હાલ તે ગમગીન બેઠો હતો તે વેળા, તેનાં અશાંત મનમાંથી પસાર થતી હતી, ત્યારે તેની ખુરી યાદથી તે ગોયા કમકમી થવનમાં હાલતાં પાંદડાં પેરે ધુજતો હતો.

છ વરસવી વાત ઉપર આલાંભાયનો આ બરથાર જાંહંગીર શેકનાં જંત કે તે વેલા પોતાના મેહરબાન અને દીલસોઝ કાકાજી સપલશાહ શેકનાના આસરા અને સાહયા હેઠલ ઓસયાળો અવતારે પોતાનો કાલ નિર્ગમન કરતો હતો છતાં તે હાલનાં જરદાર માલેતુજ્જર વખતનાં કરતાં તે વેલા હજાર દરજ્જે સુખી અને સતોષી હતો એમ તે હાલ વારેઘડીયે અફસોસ સાથ યાદ કરતો હતો. છ વરસની વાત ઉપર આજ 'પરીન પેલેસ'માં તેના પરોપકારી કાકા સપલશાહ પોતાની એક પુરી બેટી પરીન સાથ અમન અમનમાં મોજ મારતા હતા, તે વેલા નાંજનંભાય નવલખી નાંખની ગણત્રીખાજ અને કાવત્રાંખાજ ઢોંગી અમળા સપલશાહની સગી તરીકે ડાલધાલી 'પરીન પેલેસ'માં વસવા આવી જે નાચીઝ અમળા સપલશાહનો કાંઈ વરસો અગાડનો છુપો ભેદ જાણતી હોવાથી સપલશાહને હાથ કરી લેવા ઢોંગ કરી અલાહ્યાદ આવી હતી. તે વેલા જાંહંગીર તમામ ભુખરી ખારસ અને કરજના ટોપલા માથે ઝર્ધ કરતો મુદ્દલેસ હતો, અને પોતાના કાકા સપલશાહની લાખોની દોલત ઉપર અંજઈ લોભાઈ તેણે તેવણની મનોહર બેટી પરીનને હાથની માંગણી કીધી હતી. કે જેથી મોડે યા વેલલે તે જો પરીન સાથ સ્વાદીનાં ગાંડથી એક થાય તો સર્વ દોલત તેનેજ મકી શકે, મગર ધનિસાન ધારે છે એક ને બોદા કરે છે બીજું । આ બાજુ પરીન કોઈ લવજી વહાડયા નામના અતી મનોહર દેખાવના પણ ગરીબ જુવાન સાથ મોહ્યતમાં ચક્ર્યુર હોવાને લીધે જાંહંગીરનો હાથ તેણીએ સાફ ના યાડી તેમ જ ભારે અપમાન કીધું અને બધાંઓની ગમે તેવીખી નામરજી છતાં લવજી વહાડયા સાથેજ પરણવાની પરીન જીદ કરી

એડી. આ બાળુ નાંગમાંય નવલખી જાંહાંગીર સાથે મળી ગેઈ, અને જાંહાંગીર જ તેને વીસ હજાર રૂપ્યા આપે તો તેનાં કાકાની સર્વે દોલતનો આપદે તેજ ધણી થાય એવી યુક્તિ તેણી આહે તો કરી શકે એમ કહી જ્યારે આ બદમાશ અંબળાએ જાંહાંગીરને ઉશકેર્યો ત્યારે જાંહાંગીર તેની ઇચ્છાને તુર્તજ શરણુ થયો અને તે જો કાંઈથી રીતે 'પેરીન પેલેસ'નો તથા સર્વે દોલતનો ધણી થાય તો નાંગમાંયને તેની કબુલાત મુજબ વીસ હજાર રૂપ્યા આપવા તે પ્રેમીજ થયો. પેરીનના લગ્નની સવ તૈયારી થઈ ને લગ્નને દીવસેજ લવણ વાહડયા ફરી એડો કાંકે લુચ્છી નાંગમાંયે સપલશાહનો આગલો ભરમ ફોડી દીધો કે પેરીન કાંઈ સપલ-શાહની હકદાર દીકરી ન હતી પરંતુ વરસો અગાઉ ગાડીના અકસમાત વેલા સપલશાહની યુચી અકસમાતમાં મરી જવાથી પોતાનો ગમ વીસરવા તેવણે નાંગમાંય કે જેથી તે વેલા પોતા સાથે નાની યુચીને લઈ મુસાફરી કરતી હતી તે યુચીને નાંગમાંય પાસથી નાણાંની રકમ આપી પોતે લઈ લીધી હતી. આ ભેદથી પેરીન સપલશાહની હકદાર દીકરી ન હતી એમ પુરવાર થવાથી લવણ વાહડયો લગ્નને દહાડેજ ફરી એડો અને સપલશાહને તેથી એવી તો ખેતલત લાગી કે તેને ઉભે દાદરેથી ગમડાવી નાખ્યો જેથી તે મરણુતોલ સ્થિતિમાં આગ્યો અને બાજે દીને માથે લોહી ચડવાથી સપલ-શાહથી વીલ વગર મરી ગયેલો હોવાથી સર્વ દોલતનો ધણી આ જાંહાંગીર આચીત થઈ એડો. પેરીન ખીયારી મુફલેસ બની રહી અને જાંહાંગીરે તેને હાડધુતની હીણપસ્તીમાં 'પેરીન પેલેસ'માંથી બહાર કાઢી અને આ અગાધ દુઃખ ન ખમવાથી પેરીન અલાહબાદની નદીમાં નખાવી દેઈ માર્ગે લાગી ગઈ.

તે પછી તુર્તજ જાંહાંગીર મુંખઈ ગયો, જ્યાં સર જલેજર જસા-વાલાની ભત્રીજ આલાંમાય સાથે ઓળખાણ પડી. આવા લખોપતીને હાથમાંથી જતો ન મુકતાં આલાંમાય નખરાં કરી તેને ચાહવાનાં ઢોંગથી તેની સાથેજ પરણવા તૈયાર થઈ અને આ લુચ્છી નખરાંબાજ તુમાખી અને માનનદરાની ઓરતની મનોહર ખુબસુરતીપર લોભાઈ અંતઃ જાંહાંગીર તેની સાથે જલદીથી પરણ્યો, મગર આ લગ્ન કદી મુખી નિવડ્યાં નહીં. આલાંમાય જાંહાંગીરને નહીં પણ તેની લખોની દોલતનેજ ચાહતી હોવાથી પોતાનાં ધણીની દાદ કે દરકાર ક્યાં વિનાં પૈસાનો ધુમાડો પારકાંઓ સાથે કરતી હતી.

લગ્ન પછીનાં પેહલાંજ તરસમાં તેઓને ત્યાં એક એડી અવતરી જે હીરા નામની હતી, અને તે પછી આ બંને ધણી ધણીચાણી વચ્ચે

આપસઆપસમાં દરરોજની ઝુંબેસ ચાલવા લાગી; અને અને પોતપોતાનાં મીત્રો સાથે પોતાને મળહ દેખાડવા પારકા પૈસાનો આંખ મીચી ધુમાડો કર્યો જતાં હતાં.

પોતાનાં હાથમાં ઓર્ચીત દોલત પોતાના મરનાર કાકાની આવ્યાને છ વરસ પુરાં થયાં જેટલા ટુંક અરસામાં આ પુરા બદમાસે પોતાનાં પુરા મીત્રોની સંગત વચ્ચે સરતમાં, જુગારમાં અને દારૂનાં લખમાં અર્ધી દોલત ગુમાવી દીધી હતી, અને રહીસહી તેની કલાંટ અને ગણત્રીખાજ મોહરદાર આલાં પોતાનો વગવસીલો વધારવા અને જરદારોમાં માથું મારી પૈસાવાલામાં ખપવા પારટ ઓની ધધુખરમાં પાપરી માફક પૈસાની ધુળધાણી કરી નાખતી હતી. આ લુચ્છી બદમાસ ઓરતને તેનો ધણી જાંહાંગીર જરાખી પસંદ ન હોવાથી, આવા દારૂયા છાકટા, જુગારી બદમાસ અને ઉલ્લુ ધણીને ગણકાર્યા વિના તેને વાપર વખાતો નાખી આલાંમાય પોતાનાં જેવાજ મીત્રોની મળહમાં પોતાનો વખત કાઢતી હતી, અને પોતાનો વખત સોહવાડવા આ પુરી લુચ્છીએ મેરવાન મેજર નામનાં સંસારી શતરૂને પોતાનાં રમવાનાં રમકડાં માફક એક હાથ કરી લીધો હતો, અને લોકલજ્જન યા તો નીંદાની કશીખી દરકાર વગર ભવીખ્યમાં કશાંખી પુરાં પરીણામોની પરવાહ કર્યા વીનાં આલાંમાય પોતાનાં ધનધનધોરી ધણીને એખલો અડુલો છડે ખુલ્લો છોડી મેલી, તેની ગમે તેવીખી નામરજી અને હુંકમ છતાંખી તેની બોંહસપર છડેચોક આ મેરવાન મેજર સાથે બાહર ફરફર કરતી હતી.

જાંહાંગીર દીનપ્રતીદીન ટલ્યાં-ઝાંટક થક રહ્યો હતો, અને એસુમાર ખરચનાં ખાડામાં ઊતરી જતો હોવાથી બારે અફસોસ કરતો હતો, તેવામાં પોતાની મતલખી મોહરદાર આલાં પોતાનાં કાકાને તેમજ તેની દીકરીને પહોરોણું તરીકે પોતા સાથે મુંબઈથી લેતી આવતી હોવાથી અધુરામાં પુરો વધુ ખરચ થવાનાં ખ્યાલમાં તે હૃદયથી જ્યાદા ગમીની ગીરફતારીમાં ગર્ક ગયલો બેઠો હતો, જેવામાં દુરથી ગાદીનાં ખખડાટથી તે ચોકષો અને અને આલાંમાયની સુફ્યાણી સવારી ખંગલા નજદીક આવી પુગવાને ખ્યાલ થતાંજ પોતાનાં વિચારોમાંથી ઝખકી ઊઠ્યો, અને નિશ્ચાસ ફેંકતો બારી કદમે તે કંખાઉંડમાં જવા બહાર નીકળ્યો.

પ્રકરણ ૬ હું.

બેહેકેકું વાળું.

જાંહાંગીર શેઠનાની આલાંખાયે પોતાની એકપુરી જાડકા દીકરી હીરાને માટેની પગારદાર ગવરનેસ દીનાં લામને અજાહ્યાદ જવા અગાઉથી પોતાને બંગલે આવી રહેવાનો હુકમ કરમાવાથી આ ગરીબની પોરી તેજ દીને સાંજ પછી તેઓનાં બંગલામાં પોતાનાં કપડાં ચપડાં સહીત રહેવા આવી હતી. જે આલાંખા કાકા જલેજરને તો સ્વપને વરીક ખપ્પર ન હોવાથી જલેજર બ્યારે તે રાત્રે પોતાનાં મીત્રો સાથે જમી બંગલે આવી નીચેનાં ઓરડામાં વિચારવત હપે ઉભો રહ્યો હતો તેવામાં આ ગરીબ છોડી તેની નજરે પડવાથી તેનો મનોહર અને દીલકશ મુખેડો જોઈ જાણે કે આ જઈક ટોસાએ કાંઈક વરસો પછી પોતે જોયેલો ચહેરો એકવાર ફરીથી જોયો હોય, યાતો જાણે કે તેનો ભુટ તેની સામે આવી ઉભો હોય એવી કીસમથી તે ઓર્થાત ઉછળીને ચોક્યો હતો, મગર તે માત્ર પોતાની ભત્રીજીએ રાખેલી ગવરનેસ હતી એમ બ્યારે તેણે ખાત્રીપૂર્વક જાણ્યું અને માન્યું ત્યારે પેહેલી હરોલમાં આવી મનોહર અને મંલીર તથા ઇસાયાજ છોકરીને ગવરનેસ તરીકે જોઈ તે ઘણેજ અજાણ થયો અને પોતે જાણે કે એકાદ ભુત જોઈનેજ ચોક્યો હોય એવી કીસમથી દીનાંને પેહલી જોઈ કેવી રવેસે ધાસ્તીથી ચોકા ઉઠ્યો તેનો પોતાની બેટી જર તેમજ ભત્રીજી આલાં આગલ પ્રમાણીક એકરારનો ખુલાસો હુંકમાં તેણે જણાવી દીધો ત્યારે આલાં, દીના લામ માટે કાંઈક કીસમે શંકાશીલ બની રેહી, મગર તે રાત્રે બોલમાં જવાની ધધુખરમા તે સર્વે વાત સંદંતર ભુલી ગઈ હતી, તે વાહલા વાંચનાર આગલા પ્રકરણમાં જોઈ ગયા છે.

આખખનાં પલકારામાં બે દીન તો વહી ગયા, અને ત્રીજો દીને તેજ અજાહ્યાદ ઉપડી જવાની તૈયારીમાં જલેજર તેમજ આલાં તથા જર પડ્યાં. બેશક, અજાહ્યાદ પોતાનાં મણ્ણીની પનોતી પનાહમાં આલાંખામને રહેવા વસવા ખીલ લ ગમતું ન હતું, અને ત્યાંના એકાંત વચ્ચેથી કંઠાલી અને કાયર થએલી, પોતાનાં ધનધન ધોરી ધણીથી નામુરાદ અને નામીપાસ થયલી તેણી મુખેડ પોતાનાં કાકા સર જલેજરનાં સાહ્યા હેઠળ પોતાની નાણુક તખ્તતનું બાહણું કાઢી આવી હતી, અને અત્રે મુખેડની મોજ-

રોખમાં આ તુમાખી ઉડાઉ અને ઉછાછલી અખળા એટલી હંદ સુધીની ચક્રચુર અને મશગુલ બની રહી હતી કે અલાહપાદ જવાનું નકકી થતાંજ તેનાં પરનું લોહી વીક ઉડી ગયું હોય એવી કાસમથી શીકકા ફર થતાં ને ઉદાસ અને ગમગીન બની રહી હતી! એટલું જતાં બી અલાહ-પાદમાં તેણીને એખલાં એકાંતમાં પાંજરામાં પાળેલાં પક્ષી મીસાઝ ઝુરખંજર થવાનું ન બની શકે તે ધારણાથી પોતા સાથ પોતાનાં તલ્ખાંઝાંટક કાકા બલેજર અને તેની એક પુરી લાડકી બેટી જરને લઈ જવાની નકકી તૈયારી પોતાનાં ઘણીની નામરજી જતાં બી કીધી હતી.

એશક, બલેજરનાં બાપમાં તો જેવું દહીં ને જોધતુંતું તેવુંજ વૈદે દરમાબ્યા જેવું સહેલું અને આશાન થઈ પડ્યું, કાંકે આ ડોસાએ સત્તામાં છપલાવેલું હોવાથી ખસ્તે ખુદારીની ઉડી ખાઈનાં અંધકારમાં ગમડ્યું ખાધેલું હોવાથી, પોતાની આખરનું ગાખર નીકળતું બચાવવાનાં ધરાદાથી મુંબઈથી બાહરગામ જવાતો તે નિશ્ચય કરતોજ હતો તેવામાં પોતાની બત્રીજીએ તેને પોતાને વરને ગામ લઈ જવાની આદર કીધેલી હોવાથી આ ડોસાએ તો સંધ્યારાત્રો લાંબો દમ ખેંચી અલાહપાદ વગર આનાકાણીએ જવા તૈયારી કીધી હતી. તે એકજ બાપતમાં ચીંતાનુર અને શંકાશીલ બની રહ્યો હતો; તે બણતો હતો કે પેલો લખોપતી માલેતુજર ધનાઢય શેઠયો ધનજીશાહ હીરામાણેક છેક પાંચ વરસે મુંબઈ આવતો હતો, અને પોતાની આટા ટોલ દીકરી જલતી હમ, એવી કાસમની ભુખરીખારસ અને ટલ્ખાંઝાંટક લાચાર સ્થિતિમાંથી પોતાને બચાવનાં એકજ મુસ્તકીમ સાધન તરીકે આ ધન હીરામાણેકને પટાવી ફાસલાવી પોતાની તરફેણમાં ખેંચી લેવા તે તરબર્યાં મારતો અનેક કાસમનાં બિચારોમાં લીન થઈ ધુળમાં લોટતો હતો. પોતાની મનોહર દીકરી જરને તેનાં જેવા લખોપતી સાથ સ્વાદીનાં સર્વોત્તમ ગાંઠથી ગુંડી લેવાનો તે સંકેટ રચી ખેડો હતો, અને તેથીજ પોતાનાં મનને લગતી આ ખુશાલીભરી વાત પોતાની બેટીને પણ તેણે કહી સંભળાવી હતી, અને તે જમ પોતાના છટકામાં તે માલેતુજર જીવાનને સપડાવાનાં ફાંફાં મારતો હતો, તેવીજ અદાથી પોતાની નખરાંખાજ બેટીનેબી સમજાવી રહ્યો હતો, કે જેથી એકવાર આ ધનવાન આગેવાન જીવાન પોતાની બેટીને હાથની ઉમેદવારીમાં ખેં દતેઈ પામી ચુકે તો પોતાનો જમાઈ જેમ અને એમ જલદી બનાવી પોતાની બાંહેધથી ભુખરીખારસ સ્થિતિમાં એકવાર પાછો પોતાના ધનાઢય જમાઈની દોલતથી પોતાની દમામદાર હાલતે પોંદચી શકે.

મગર હવે તે અલાહબાદ જતો હોવાથી રખેને આ ધન હીરામાણિક પોતાના છટકામાંથી નાહતી જવા પામે તેની યુક્તિમાં આ ડોસો લોભી ગણત્રી કરવા મડ્યો અને તે ધન હીરામાણિક વેલાતથી આવી ન્યાં ઉતારો એનાર હતો ત્યાં એવી કીસમની ચીડી લખી વાળવાનો દાવ સાંધ્યો કે, જાલેજર પોતે અલાહબાદ ઓર્મિતે ઉપડી જતો હોવાથી ધનને મુખ્ય મલી ન શકવાની કમનશીબી માટે હૃદયી ન્યાદા હયરાન અને પરેશાન બની રહ્યો હતો અને ચીડીની છેવટે તેને અલાહબાદ એ પાંચ દીવસ જરૂરજ આવવા બોંહસા બોંહસીતું નોતર લખી વાળવામાં આ ડોસાએ પોતાની હીકમતભરી જાલ બીછાવી હતી. બેશક તે માટે તેણે પોતાની ભત્રીજી આલાની ખાસ મરજી પુછી હતી.

અને આ વરઘોડો આપદે અલાહબાદ જઈ પુગ્યો.

‘પરીન પેલેસ’ દુરથી આલાંએ પોતાની કઝીન જરને બતાવ્યો અને એક લાંબો નિશ્વાસ ફેંક્યો. જરે ઉલટ ભેર જીગરે ગાડીમાંથી ડોકયું બહાર કાઢી તે દમામદાર ઉભેલા પેલેસ અને તેની આસપાસ નજર કરી હતી બોલી “મરેરે, આલાં! કેવો લખલી? જાણે કે રાજાનો મેહલ હોય એવો રોનકદાર દીલપઝીર અને ચચરંગી લાગેછ ને જીવને એ ઘડી રાહત આપેછ તે તું તો કેહછ કે ધોરસતાન જેવો ને સમશાન ને બીયાંબાન જેવો છે તે કાં છે જે?”

બેશક, જરની પોતાની પીત્રાઇ આલાંને માસરયાં શહેરની આ પહેલવહેલીજ શુભ મુલાકાત હતી અને પેહલી હરોલથી આ ઉઝાછલી અને લોભી છોકરી એટલી બધી હદ સુધીની ‘પરીન પેલેસ’ જોઈ ખુશાલ બની રહી કે તેની આવી ખુશી બરી લાગણુથી દંગ થતાં આલાં શીકકા ચહેરાથી હતી બોલી. “બરયુરે મુવું! અહીંતો જુરી જુરીને મરી જવાનું! ધણી થતો પોતાનાં દોસતદારો સાથે લાલ વાવટો ઉડાવે ને બેરી થતી સાથે ચીકરાં ફારવા કરે! મુખ્યમાં તો નાટકો જોવાનું! મરે તાંહાં કેવું સોહવાઈ જાય જો?”

તેઓની ગાડી ‘પરીન પેલેસ’નાં કંપાઉન્ડમાં આવી ઉભી અને તેમાંથી આલાં તેમજ જર અને તેઓ પછવાડે ધીમેથી દીનાં લામ બાહર ઉતર્યાં. જાલેજરને તો રટેશન પરજ કોઈ આમળનાં ફેવ મલી મયથો હોવાથી તેની સાથે રાહેલાં કર્તો બીજી ગાડીમાં ધીમે ધીમે પાછા આવતો હતો.

આણાંની નાંની દીકરી હીરાં જે આયા સાથ ત્યાં ઉભી હતી તે દોડતી દોડતી આવી પોતાની વાહલી માતાની ગોદમાં વાહતથી દબાઈ, અને પછી જરને હર્ષ સમેત બેઠી પડી.

“હીરાં દીકરી” આણાં બોલી “આએ તુને શીખવવાને વાસ્તે ખાસ મુખથી હું ગવરનેસ કાવેલી છેક ને કાલથી હવે તું એવણુ કેહે તેમ ચાલજે ! દીનાં આએ મારી દીકરી હીરાં છે ! એને વહાલથીજ આહી ગણીને મનપસંદજ વતણુક ચલાવજે.”

હીરાએ પોતાની નવી ગવરનેસને બે ચાર મળ પમથી તે માથાં વેર દીકરી દીકરીને આરીકીથી પરીક્ષા કીધી, અને પહેલીજ નજરે દીનાં લામનો સુંદર મનોહર ચહેરો આ આળકીએ જોયો ને જોયો વીશેષ ગમ્યો હોય એવી અદ્યથી હસતી હસતી દીનાંની આગળ આવી અને દીનાંએ ખરાં જીગરનાં જોસથી આ કોમળ આળકીને આશીષ દેઈ વાંકી વલી વહાલથી ચુમી લઈ પોતાની ગોદમાં દાખી અને તેઓ બંને આમનેમ આલતાં વાત કરવા લાગ્યાં.

આણાંનો ઘણી જાંહાંગીર શેઠના તેઓને બેટવા આહર આવ્યો, અને બંગલા માટે વાતો કરવા પડ્યો.

“જાંહાંગીર ! મેં તમુને કહ્યુંજ તેમજ મારા ઓરડાને કરતન કરાવ્યાછતી ? ને ભોંયપર સાદરી મારા નમુના પરમાણેજ પસંદ કીધીય કે ? વરી બધું બાગુતુંકું કીધુંજ ? શું સમજેછ કે ?”

પણ જાંહાંગીર સાંભણે કાણુનું ? તેની નજર એતેદાક ઓચીત હીરાની ગવરનેસ દીનાં લામ ઉપર પડી જવાથી તે તો જાણે કે અજાએ-ખીથી નીકળી પડતી આંખો સાથ તે તરફજ એકાગ્ર ચીતે જોતો ઉભો હતો !

“મરેરે ! એમ ઉસા જેવા પારકી પોરીને જોયા શું કરોજ જો ! મરે, જર ! આએ જોની એવણુ ડોરા આરેછ તે ? તારનો હું જવાબ પુછુંજ તે કેહવાને મારી ગમ જોવાને બદલે ડોરા ભોકીભોકીને પેલી ગવરને-સમેજ જાણે કાંઈ પુટળું હોય ને કોઈ દાહરો જનમમાં બધરાંઓને જોયાં નહી હોય એમ જોયજ ! મરેરે ! કોતકજ તો !”

જાંહાંગીર તો જાણે કે જમીન સાથ ચીટકી બેઠેલો હોય એવીજ ક્રીસમથી હાલ્યા આલ્યા વિનાં ડોળા દાડી પેલી ગવરનેસનેજ જોતો ઉભો ! તેના ચહેરા પર ચીંતાની પ્રગટ લાગણી દીસવા લાગી, અને તેનો ચહેરો જઈ મારી ગયો ! આણાંએ જાંહાંગીરનો હાથ પકડી પોતા તરફ ખેંચ્યો અને જાણે કે

કેવી એક સ્વપ્નવત ભયંકર સ્થિતિમાંથી એર્થીત ખીદાર થયો હોય એવી અદાથી ઉછલી ચોંકી ધાસ્તીથી આલાંને જોતો હોયો. “મરેરે! એમ ખેણુકોટક શું કરોછ જો? એવાં હુંલક જનવરની કાંની શું ડોરા ફારી જોવોછ?”

આ વેળા દીનાં લામ હીરાને લઈ તેઓની નજદીક આવી અને આલાં દીનાં તરફ બોલી “દીનાં! આએ મારા ધણી તુનેજ કેમ જોયા કરેછ! શું છે કાંઈ સમજ પડે?”

પોતાની બાળનાં ઠઠરાવી નાંખનારા સાહદથી દીનાં ચોંકી અને ખીજી પળે પોતાનાં મનનું સમાધાન કરતાં મીઠા વાંસળી જેવા સ્વરે બોલી. “એવણુ-એવણુ-દેખાવમાં માંદાં લાગેછજી. હું એવણુને વાસ્તે કાંઈ કરી શકું એવું છેજ?”

‘ઓ! ઓ!’ ધાસ્તીથી શીકકો ફર પડી જતાં હજીખી દીનાંને ટીકી ટીકીને જોતાં જાહાંગીર બબડ્યો! “તેજ-તેજ અવાજ-તેજ ચહેરો-તેજ ધપ-તેજ આંખો! ઓ માઈ! આએ કોણ છે?”

“કોણ?” પોતાની નવી ગવરનેસ આગળ જાહાંગીરની બેઅદખીબરી વર્તણુકથી ખેજલટ પામેલી આલાં ધણીજ ગુસ્સે થઈ અને નેણુ ફેરવી એક કમીનાં નોકર સાથે જેવી તુચ્છકારથી વાત કરે તેવી ઢપે મીઠજથી બોલી. “મરે! કોણુ છે? તમે મેડ મેડ થઈ ગીયાછ શું? છેકજ કેમ દાહરે દાહરે હેન અકજ બની ગીયાછ જો! તમે કોણુને એમ ઇડયટની કાંની જોયા કરોછ? કાંઈ સમજ પડે!”

આ વેળા નાની હીરાએ દીનાતું પાંખડું પકડી ખીજ બાણુ જવા કેહવાથી દીનાં, આલાંમાય, જર તેમજ જાહાંગીર ઉભાં હતાં, ત્યાંથી દુર ગઈ.

“પેલી-પેલી-છોકરી કોણુ છે?” જાહાંગીરે ધાસ્તીથી ગોયા ધુજતાં સવાલ કીધો.

“કોણુ છે? એ તો હીરાંની ગવરનેસ દીનાં લામ છે! ને એને જોઈ તમે એવા ઉલ્લુ માફક ખીહોછ કાંય, તે કાંઈ સમજ પડે? ને ઇડયટની માફક જોય કાંય કરોછ?”

“દીનાં લામ! ગવરનેસ!” તે બબડ્યો, “ને એક પળ મેં તો એમજ ધાયું કે એતો-એતો-આખાદ—”

“કોણુ! શું?”

“છ વરસની વાતપર મરી ગયેલી છોકરીના સામે આવી ઉભી એમજ મેં ધાર્યું. આ માઈ ગોડ!” અને શીકકો પડી તે ધુળવા પડ્યો.

અને દીનાં તરફ એકવાર ફરીથી નજર ટાંકી જાંહાંગીર તેઓ આગળથી સરભોગ બંગલામાં ચાલી ગયો, અને જાંહાંગીરની ન સમજ પડે એવી ભેદી વર્તણૂકથી બંને જર-તેમજ આલાં અગ્નિએબીથી એકબીજાનું કોઈ ટીકતાં ઉભાં. અલાહબાદ આવતાં વારજ પોતાનાં ઘણીની અફસોસકારક લાગણીનાં જુડાં દર્શન થવાથી આલાંમાયનો સ્વભાવ ખીમડી ગયો, અને પોતાનાં આજી મુખ ઘણીને બસ પડેલી હોવાનાં બલાપામાં તે તદનજ ધુખરાએલી, કાયલી અને ખેચેન બની ગઈ.

આલાંમાય બંગલામાં ધુખરાએલે ચહેરે જર સાથ ગેઈ. પોતાનાં ધનધન ધોરી ઘણીની પારકી અને તેથી મવરનેસ જેવી હલકી પોરી તરફ ટીકાટીકીને જેવાની એમલાજીભરી વર્તણૂકથી આલાં ઘણીજ ખફા થઈ, અને હીરા જેવી દીના સાથ અંદર આવી કે મીજનજમાંજ તે દીના તરફ ફરી ખોલી ઉઠી. “અહો આવરે પોરી! તારે વાસ્તે મને કાંઈ સમજ પડતી નથી. મારા કાકાજીએ તુને મુંબઈના બંગલામાં રાતે જોઈ ત્યારે તેવજી ભુત જોયો હોય એમ ચોક્યા, ને આજે શેડબી મદમએ જાણે કે ભુત દીડો હોય તેમ ચોક્યા! મરે તું કાણ છે તારે?”

દીનાંએ શાંત ચહેરે નરમાસથી જવાબ વાળ્યો, “બાઈજી! હું દીના લામ સીવાએ ખીજી કોઈ નથી, કોઈનો હું ભુતખી નથી.”

“આલાં! ભુત શું ને દાકણ શું? એ તો છ વરસની વાત ઉપર એક છગારી હેંગી ઓરત જે આઠલાંપર કોઈતું મારવાની દગાબાજીમાં આખરે મરી ગયલી જાંહાંગીર ઓરખતા અને જલજતા હતા તેનાં જેવાજ ચહેરાની આએ દીનાં હોવાથી જાંહાંગીર પેહલી હરોળમાં ચોક્યા. બાની ભુત શું ને વાત શું? જેઓનું અંતકરણ પાક હોય તેઓ ભુત ને દાકણની વાત જાણેખી નહી ને કદીખી ખીહે ધુજે નહીં!”

“હોસે કોઈ તે રાંડ-તે છ વરસપર મરી ગયલી જાંહાંગીર ઓરખતોતે તારે વરી એને જોઈને ગાવડી માફક વરી હવડાં ખીહધો સાનો જો? મરેરે એવા ઘણીથી તો હું કાપર થઈ ગઈછ? મરે મને અરખીભારખી સુખ નથીજો! આવતાં વારથીજ મુવો એને નામનો બરાપો રાફ થયો! ભુસુરે એવાં મુવાને!” અને ફફડેલી-ચટકેલી મીજનજમાંજ આલાં પોતાનાં ઓરડામાં ઉપર ચાલી ગઈ, અને તેની પુઠે વિચારવંત ધપે જરખી ધસડાઈ.

અને દીનાં! તે ગરીબ આપડી પોતાની ડીચકાંઆજ આપનાં મીઠાગથી
દંગ થયલી ત્યાંજ ચીટકી ઉભી.

પ્રકરણ ૭ મું.

પાપનો પડછાયો!

અદમાસ ગાંધાંગીરને એક ક્ષણની બી શાંતી ન મળી! નાની હીરાંની
શીક્ષક દીનાંને ચહેરો એવી તો હદ સુધીનો મરનાર પરીન શેઠનાંને આખે-
હુય મળતો આવતો હતો, કે આવા મઝતા ચહેરાની મુશીબતથી આ
લુચ્છો પાપી હદથી જ્યાંના ધાસ્તીથી લુચ્છ રહ્યો. પોતાનાં ધાસ્તીથી
ધમધમી રહેલાં જીગરને સંચારો અને સંતોષ આપતાં ખચડ્યો. “એ કાણુ
હોસે? કાંય નહીં પરીનની કોઈ ખેહન કે કઝીન, કે મામા કાકાની છોકરી
હોયને તેથી આવો મઝતો ચહેરો એવો બી હોય તો કાણુ જાણે? એ પરી-
નનાં કુટુંબને લગતી દરેક ખચર પેલી લુચ્છી નાજાંમાય નવલખીને હતી
અને તે અત્રે હોતે તો તે કેહતે કે આએ ગવરનેસ દીનાં લામ મરનાર
પરીનની ખેહન યાતો માસી કાકીની છોકરી હોવી જોઈયે.”

તે વિચારનાં વમળમાં વિટલાએલો આગનાં એકાંટમાં બેઠો હતો
તેવામાં સર જલેગરની દીકરી જર તેની નજદીક આવી અને ગાંધાંગીર
દીનાં લામને માટેજ અત્યાતુરતાથી અને અધીરતાથી સવાલો પુછ્યા, અને
આ ગવરનેસ ક્યાંથી આવી, તેનાં માસ કેવા છે, તેની આખો કેવી છે
વીગેરે પુછપરછથી સ્વાભાવીક રીતે જર વડીક શંકાશીળ બની, તો બી
ગાંધાંગીરનાં અશાંત મનને સમાધાન કરવા તેને ધીરજ આપતી બેસી.

“ભાઈ, ૭ વરષ પર તમે કેહોજ તેમ તમારા મરનાર કાકાજીની
એક દીકરી પરીન નામની હતી તો હવે પછી આએ ગવરનેસનો ચહેરો
તે મરનાર છોકરી પરીનના જેવો બી હોય તો શું મુજાહકા છે? તેની
ધાસ્તી શાંતી કરવી ભાઈ! એવા મળતા ચહેરા વળા અવેચ.”

“મુજાહકા! ધાસ્તી! કાંય નહીં એ ભુદ થઈ પોતાનું વેર સેવ
આવી હોય? આ-આ મારી સાથે ૭ વરષ પર મારામારી કરતી રેળા

આપદ્રાત ક્યાનીજ રાતે જે ખોલ જતુનથી ખોલેલી તે મને આજે ખી
મારા કાનને અઠી મારાં ફેરવાં ઉળાં કરી, ધાસ્તીથી ગોયા મને ઘેલો
ખનાવેછ-ઓ-તે ખોલેલા કે જે જીવસ તો ખી મારો પીછો છોડશે નહીં
ને જે મરસે તો ભુટ થઈને ખી મારી પર વેર લેસે. ઓ-ખુદા-મારો જીવ
કમકમી આવેછ-મને ધુજરાં છુટેછ. મુવાંઓ પોતાનો કેહર કાઢવા આજે
દુન્યામાં ભુટ થઈ પાછાં આવેછ એમ હું તો ધારુંછ.”

“છટ-છટ-એમ અનેજ નહીં-જાંહાંમીર તમારી ધાસ્તી તદ્દનજ
ખોટી છે. મરી ગયલી પરીન તમારી પર વેર લેવા પાછી આવે એ મારા
માન્યામાં આવતુંજ નથી. એ તો તમારો ધખારો છે-ભુત દાકણની વાત
હું હમેશ તુચ્છકારી કારુંછ-જેઓનાં અંતકરણ બરફ જેવાં પાક ને સાફ
હોય, જેઓનાં જીગરમાં બલામનાંજ બંડાર હોય, જેઓ વેર કે અદેખાઈ
જેવી ચીજનો સમાવેશ પોતાનાં જીગરમાં કરે નહીં તેવાં સ્વચ્છ પાક
અને ખોલેસ જીગરને ભુત અને દાકણની વાહીયાટ ધાસ્તી અને ચીંતા
જરાખી લાગતી કે થતી નથીજ.”

“તું નથી માનતી? પણ હું તો માનુંંછા મેની, અહીંથી અર્ધાએક
માસજ દુર એક ખંગસો છે જ્યાં કોકો સાંજ પછી જરાને આંચકે ખાયછ.
કાંકે તંમાં અગાઉ વરસોની વાત પર ખમે ત્રણ ત્રણ નવં બાકુતો રહી
ગએલાં તેઓનાં ખુન થવાથી સાંજ પછી ત્યાં ભુત અને દાકણો ફરેછ ને
વરી કોકોએ તેનું નામખી ભુતખાનુ રાખ્યુંછ.”

“એ તો નીકાખાર કોકના વેહમીઓને ગમરાવાનાં ખ્યાલીને ખાલી
હોય છે-જાવોની-તમે કેહો તો હું ને ભુતખાનોમાં આજથી આજ દીવસમાં
સૂત્રે જઈ આવું ને જોઉં કેવો ભુત છે તે? પણ હાલ ને ભુતખાનોમાં
કોઈ વસેછ કે ખાલી છે?”

“એક ખુદી મુસલમાન એરત હસમત નામની વસેછ જે મરનાર
દાકણની પરીન મરી ગઈ તેની ઘણાં વરસની જુની આયા ઉતી.”

આ વેલા જરનો પીતા જલેજર અને આજ્ઞાંમાય તે તરફ આવવાથી
નેઓની વાત ત્યાંજ અટકી અને જર તેઓની સાથે ગેઈ જાંહાંમીર દીતાં
હામને માટે કેવી હદ સુધીનો વેહમ કરતો હતો. અને મરનાર પરીનનાં
જેવી મનોહર સુરત આ ગવરનેસની હોવાથી ભુત દાકણનાં વેદમ મનમાં
કસાવી દેઈ મેઈ છતાંખી ખાયલાથીખી બદતર બની કેવો ધાસ્તીથી ગોયા
ધુજતો હતો ને સર્વ વીટક વાત જરે આજ્ઞાં તેમજ પોતાનાં ખાખ આમળ

કહી, અને જાલેજરથી આ ગવરનેસને જોઈ મુંબઈમાં શા માટે એકાએક ચોંક્યો હતો તેનો સમજ પુછતાં જાલેજર બોલ્યો “એ ગવરનેસને જોતાં હું ચોંક્યો ખરો પણ મને કાંઈ મનમાં જાહાંગીર માફક વેહમ પડ્યો નથી. એક અમળા જે વરસો થયાં આ જેહાનનો વાસો ઉઠાવી તેનાં જેવાજ ઘટમની આ ગવરનેસ પેહલી નજરે મને લાગવાથી હું ચોંક્યો હતો.” પણ આજે તો ધન હીરામાણેકથી આવેછ જર, ને આલાં પેસો મેરવાન મેજરથી આવેછ—હવે આપુને ઠીક કંપની મલશે જો” અને એમ બોલી કંપાઉન્ડમાં ઉમેલી ગાડીમાં જાલેજર ખેસી સ્ટેશન તરફ હંકરાવી ગયો. અને જર અને આલાં ‘પરીન પેસેસ’માં નવા આવનારા પહેરા-ણાની ખુશ આમદીનાં હવાઈ સ્વપ્નાઓ જોતાં બાગમાંથી બંગલામાં બીજાં મેહમાનોને બોલાવેલાં હોવાથી નેઓને રીઝવવા ઉમેદમર જીગરે અંદર ગયાં.

અને જાહાંગીર ! તે બાગનાં એકાંટમાં ગમગીન વિચારોની ગીરફ-તારીમાં ગઈ ગએલો ખેડો હતો જેવામાં તેની પાછળથી રાઇનો સાહુદ આવવાને લીધે તે ચોંક્યો અને પાછલ ફરી જોયું તો દીનાં લામ ખુચી હીરા સાથ રમતી રમતી બીજી બાજુ ચાલી જતી હતી. તેણે ધાસ્તીથી નીકળી પડતી આંખોથી એકાંટ ચીતે એકવાર પાછી બરાબર તે ગવરનેસને જોઈ અને શીકકા પડી ગએલા ચહેરાથી ધુજતા હોડો સાથ બબડ્યો “ઓ ખોદા ! તેજ ચહેરા તેજ અવાજ—ઓ બધું તેજ—” અને જીવસે તો તેનો પીછો ન છોડશે ને મરી જશે તો ભુત થઈનેથી તેનું વેર લેવા આ જેહાંવ પરીન પાછી આવશે એવા જનુનનાં આવેશમાં મરનાર પરીનનાં આતશનાં સોળે સોળા ઉઠાવી જીગર બાલી-જાલી ભસમ કરી મુકે એવા જીવસેણુ ધાસ્તીભર્યા રાખ્દો જાણે કે તેજ દીને તેનાં કાતને તાજાં અઠડપ્પા હોય, એવી કીસમથી આ પાપી અદમાસ તોફાનમાં આમ તેમ હાલતમાં ઝાડનાં ધુજતાં પાંદડાં પેરે પગની પાટલીથી તે માથાની ટાળકી વેર ધુજવા ને કાંપવા લાગ્યો, અને તે જાહાંગીર બોલોની યાદ થતાં તેનાં શરીરનાં રૂવે રૂવાં કમકમાટ ઉપજાવનારી હઠથી ઉભાં થયાં !

જાલેજરે જોઈને એકાંટમાં બેસીને પાછાં પાંદડાં પેરે પગની પાટલીથી તે માથાની ટાળકી વેર ધુજવા ને કાંપવા લાગ્યો, અને તે જાહાંગીર બોલોની યાદ થતાં તેનાં શરીરનાં રૂવે રૂવાં કમકમાટ ઉપજાવનારી હઠથી ઉભાં થયાં !

મકરાણુ ૮ મું.

“ પૈસાપર સાનો ચાહ, ફકીર હો યા શાહ-
પૈસા, પૈસા, પૈસાની વાહવાહ-”

પૈસા માલેતુજર અને લખોપતી ધન હીરામાણુકની અલાહબાદમાં ‘પરીન પેલેસ’માં ખુશ આમદીથી જે કોઈથી તેનાં પનોતાં પગલાંથી હૃદયી બ્યાદા રાજ થયું હોય તો તે સર જલેજર જસાવાદા હતો. આ બુદ્ધિ મોતાના છટકાંમાં આ ધનાઢય જીવાનને ફસાવવાની વેત્રજીમાં વાંકો ટીકો બની તેને રીઝવવાની અનેક પ્રયત્ન કરતો ફરતો હતો. આ લખોપતી જીવાન બ્યારે ચાલીચલાવીને પોતાનાં છટકાંની લગોલગ નજદીક આવી પોંહચેો હતો, તો કાંઈથી રવેશે તેને શીશામાં ઉતારી પોતાનો જમાઘ બનાવી દેવાનાં પછાડામર્મ વિચારોમાં તે મશગુલ બની રહ્યો હતો, અને તેવો ખુશખખખીલ્યો નેક પ્રસંગ ક્યારે જેમ અને એમ જલદી આવી પોંહચે તેની આતુરતા અને અધીરનાની તાપથી જોયા આ મતલબી ડોસો તપતો-જલતો હતો.

અને ધન હીરામાણુક ! તે હીરામાણુકનાં નામીયાં ખાનદાનનો એકનો એકપુરો વારેસ હતો, અને તેની લખોની દોલત ખાવા પાછલ કોઈથી શરીક ન હોવાને બદલે તે એખલોજ હેવાથી તથા છડો હેવાથી પૈસાનાં અનેક લાલચુ અને લોભી માયાપો પોતાની દીકરીએને આવાં લખોપતીને પેહડાંવી દેવાની ખાસ અકેક વચ્ચે જોવાજોગ હરીદાર્થ મચાવી રહ્યાં હતાં, મગર આ શુદ્ધ આચારવિચારનો નેકખખીલ્યો ગ્રહસ્થ કોઈનેથી મચક આપતો ન હતો, કાંકે તે પોતાનાં વાહલા ખાપનાં મોતનાં ખીછાંનાં આગળ તે ખાપની છેલ્લી ધડી દરમ્યાન મરનારની ખાહેશ મુજબ પવીત્ર કોલથી બંધાર્થ ગયલો પોતાને સમજતો હતો, અને તે કોલ અદા કરવાનાં, ખરૂં-ખોટું શોધી કાઢવાનાં ઇરાદાથી ખાખસુસ તે ઇંગ્લંડથી અત્રે આવ્યો હતો.

તેતો ખુશસુરત મરદાનગીલર્યો મનોહર ચહેરો સામા જોનારનાં મનમાં અને આત્મામાં પેહલીજ વજરથી સારો વિચાર અને ઉત્તમ અપ ખેસારી રહે એવો ખેસાણુકરક હતો. તે લખોપતી હતો, મગર લખોપતીએ, અને ખીજી જરદારો જેઓ પોતેથી લખોપતી હોવાનું ડોળ પ્રાલી ફાંકો રાખી મોઢા

લોકમાં ખપવા ગોયા તણાઈ તુટતાં પોતાની પૈસાની ગરમીથી ગોયા તુમાખી, અહંકારી અને ગરીબોનાં વેરથી થઈ પડવામાંજ પોતાનો ધર્મ અને મોજ મારવાની જે સીફ હેમાકાત કરે છે, તેવી મોજમાં માનાવાલો અને તેવો ધર્મ પાલવાવાલો આ લખોપતો ધન હીરામાણેક મુદ્દલજ નહતો, પરંતુ તે તદ્દનજ ગરવો, નસાનો, સાલેસ અને પ્રમાણીક આચારવિચારનો તેમજ મક્કમ મનનો અને ખાલેસ જીગરનો સાલેસ જીવાન હતો. ગરીબ મોહ-તાનજમદ મુદ્દલેસો ઉપર જોરજોલમ અને જખરજસ્તી કરનારાં તથા તેઓ માટે જાણે કે કેવોએક પોતાનાં રીચકાંબાજ નાકમાં વાસ પેવશ થઈ જતો હોય તેવાં નખરાંબાજ જરદાર તુમાખીઓ માફક ગરીબોને તે સેહજ પણ રવેશે ધીકકારતો ન હતો, મગર મુદ્દલેસોની મુશીબતો છુપી રીતે ટાળવામાં, ગોયા તેઓને ગેમી મદદ કરવામાં મોજ માની લેતો. તે ગરીબોને દાદખા અને પરવશી કરનાર મેહ્યાન મદદગાર હતો.

ધન હીરામાણેક ખુદરતની ફારોબાજ કરામતને આધારે ધનાઢ્ય થવા પ્રાપ્તો હશે. તે ગરીબ આપાપને પેટે ગરીબીનાંજ અવતર્યો હતો. તેને ખાપ ગરીબ હતો અને ગરીબાઈની કશીખી શરમ ક્યાં વિના પ્રમાણીક-પણેજ પોતાનું યુજરાંણુ કરતો હતો, જ્યારે તેના કાકા ઉપર બામ્બદેવીની પ્રસનતા તાજીખી પમાડનારી હદ સુધીની લીલાલેહર કરી નાખનારી સખકતી હતી. તેનો કાકો રસ્તમ નાનપણમાજ હેદરાખાદનાં કોઈ નવાખને ત્યાં ટુંક પગારે ચાકરી રેહી ધણાંજ જીજ વખતમાં પોતેખી તે નવાખની મેહરથી અને તેની સન્તા તેમજ લાગવમથી ઓચીત જરદાર અને માલેતુ-જરખની રહ્યો, અને થોડાં વરસમાં તે મોટો વગવસીલો ધરાવતો લખોપતી બની ગયો. નામદાર જહાંપનાહ હુજુરની મેહરથી તેને નવાખનાં ખાસ છલકાખની શુભ નવાજેશ કરી, અને તે નવાખ રસ્તમજંગને નામથી ઓલખાવા લાગ્યો. નવાખી એહેલમેહલ વચ્ચે રહેનાર આ કાકાને એકજપુરો મોટો અવતર્યો હતો, મગર વધુ અફસોસકારક તો એવું બન્યું હતું કે તેનો બાળક મોટો તદ્દનજ નાનો આસરે દોહ કે બે વરસનો હશે તે વેળા એકાદ મુસલમીન નોકર સાથે બચ્ચાંની માડીમાં હુસનસાગર તખ્તવ આગળ ફરવા મોકલ્યો હતો, જ્યાં નોકર બીજે ઠેકાણે વાતમાં મશગુલ હોવાને લીધે માડીમાંથી તે બાળક મોટો કોઈ ઉપાડી બચું હતું, અને ગમે તેવીખી બુસતેજી કરવા છતાંખી તેનાં બાપ નવાખ રસ્તમજંગે પાવડી મીસાલે પૈસા વેચ્યાં છતાંખી આ બાળક મોટાને કશાખી પડ્યો કમબાખ મસી શક્યો મહી. તે બાળક મોટાનાં ગુમ થવાનું પાતો ચોરાઈ જવાનું મુખ્ય

કારણ ધનનાં આ લખોપતી કાકાની કાંઈ ખાનગી સંસારી જાન્યત્રીને લખતુંજ હતું, અને અદેખાઈનાં આવેશમાંજ તે બાળક બેટા ચોરી મચ્છો તે જાણતો હતોજ. તે બાળક બેટાનાં ગુપ્ત થયાંની ખીજે દીને બારીક જુસતેજુ કરતાં તેનાં પગમાંનું એક ખુટ તથા ઉનની ટોપી અને ગરમ શાલ હુંસનસાગર તળાવની નજદીકથી મલી આવવાથી અદેખાઈને લીધે કાંઈ બદમાસ સ્ત્રીની ઉશકેરણીથી આ બાળકનું ખુન થયું હોવાનીજ વાત ચોમેર જોસબેર ચાલી રહી, અને ઘણીખી જુસતેજુ કરવા છતાં કાંઈ ખી વધુ ખાતમી મલી શકી નહીંજ. તે બાળકની અભાગણી માતા પોતાનાં અચ્ચાંની જીવલેણ જુદાઈમાં એક માસમાંજ ગુજર પામી, જ્યારે ગમખવારી અને બેકારારીમાં આ લખોપતી આપ આશરે પાંચ વરસ વીંતાં બાદ માર્ગે લાગો! બેશક, પોતાની લખોની દોલત પોતાનાં બાળક બેટાનો ફેડેથીખી પતો મેલવવાની પ્રયત્ન કરવા યાતો તેનું ખુન થયું હોય તો ખરે ખુની શોધી કાઢી તેની ઉપર વેર લેવા મરતી વેળા તે લખોપતી શેઠયો ધન હીરામાણેકને તેમજ તેનાં આપને કહી મયો હતો. અને આપ બેટાએ ઘણી જુસ્તેજુ કરવાની આજુ રાખી હતી મમર કાંઈ ખી પતો તે બાળકનો મળી શકયો નહીં.

પોતાને મલેલી લખોની દોલતથી ધન હીરામાણેકનો આપ બેજાયા કાંઈ ખી પ્રકારે તુમાખી બન્યો નહીં, પણ જેવો હતો તેવોજ સાદોમાદો રેહવાને ફરવા લાગ્યો અને આ ઓચીંત દોલતનો મોટો ભાગ ગરીબોનું દુઃખ તારણ કરવામાં વાપરવા લાગ્યો. પોતાના બેટાને તેને ઘણી સંગીન ફેળવણી આપી અને લખોની દોલતપર અયાસી જાંઘળી ન ગુજરે એવું વિચારી તેને વેપારને અર્થે ચીન જાપાન ને ઇંગ્લાંડ વીગેરે મોકલાવી આપ્યો અને બેજાયા જ્યારે આ જોહાંન સદાની છોડી મયો ત્યારે સર્વ દોલતનો હકદાર ઘણી ધન હીરામાણેક થયો મરતી વેળા બેજાયાએ એવી ખાહેશ દેખાડી હતી કે ધન જે સ્વાદીનાં ગાંઠથી એક થાય તો બનતાં ઘણીન પોતાના અંગત અને જાની મીત્ર સર જાંજેર જસાવાલાની એક પુરી દીકરી જર સાથજ પરણે, કાંકે જર નાનપણથીજ બેજાયાને બંગલે આવી, ધન વેપાર અર્થે દેશાવર હોવાથી, મરતી બેટલી હતી, અને બેજાયાને પોતાની વડુ કરી લેવા ઘણીજ ગમતી હોવાથીજ મરતી વેળા પોતાના દીકરા પાસ એવી કમુસાત લીધી હતી, અને એકે જરને તેણે ઘણાવાર જોઈ ન હતી છતાં ખી પોતાનાં આપની મરતી વેળાની ખાહેશ અવીપમાં પાર પાડવા કમુસાત આપી, ને પાછો વેપાર અર્થે ઇંગ્લાંડ ચાલી

ગયો, અને ઘણે વરસે તેને હાંદુસ્તાન આવેલો. આપણે જોઈએ છીએ! બેશક, પોતાનાં મરનાર બાપની ખાહેશને માન આપવા માટેજ તે અત્રે અલાહબાદ સર જલેજર જસાવાલાનાં આમંત્રણથી ચાલી ચલાવીને આવ્યો હતો, અને જર કેવા ગુણુ-દોષની હતી તેની ખારીક પરીક્ષા કરવાજ પેહલી હરોળમાં તે માંગતો હતો. તે જેવો સાલેસ, મીલનસાર અને મરવો હતો તેવીજ પોતાની ભવીષની બાગ્યણુ હોવાનો તે ખ્યાલ કરતો તે માંગજું જેવા અલાહબાદ આવ્યો હતો.

સર જલેજર જસાવાલાએ ધનને જર તેમજ આલાં સાથ ઓળખાણુ કરાવી. મેરવાન મેજર-જેખી તેજ દીને આલાંમાયની ખાહેશથી ત્યાં આવ્યો હતો-તેની બી ઓળખાણુ તેણે ધન સાથ કરાવી, અને આતાંમાપે પોતાનાં પેલેસમાં પોતાનાં થોડાંક મીત્રાને બોલાવ્યાં હતાં તેની સાથ બી ધનની બધેબધ ઓળખાણુ કરાવી.

પેલેસમાં ટેનીસ કોર્ટ કાઢેલો હોવાથી સર જલેજરનાં આગ્રહથી જર અને આલાં માયનો એક 'ગ્રેટ' બમન પ્રીંટર એક બાબુ અને આલાંમાય અને તેની ખાસ ફ્રેન્ડ મેરવાન મેજર બીજી તરફ પાર્ટી બની ટેનીસ રમવાની શરૂ કરીધી! ધનને ટેનીસ રમવાનો આગ્રહ કરીધો. મગર તેને ના પાડ્યુ અને પોતે જલેજર સાથ સાંબી બાબુ વાત કરવામાં મશગુલ બની રહ્યો અને બારે ડોળે જરની ઉપરજ ખારીકીથી નજર રાખવા લાગ્યો; આ બાબુ જરબી જાણી ચુકી હતી કે પોતાનાં બાપ સાથ વાત કરવાનાં ઓડાં હેઠળ ધન તેનીજ ગમ ખારીકીથી નજર રાખતો રહ્યો હતો જેથી પોતાને તેની નજરમાં વધુ દીલખુશ દેખાવા તે હસી હસીને હઠથી જ્યાં નખરાં કરવા પડી, અને ટેનીસ ગેમ બંધ કરી જ્યારે સંધ્યા તેઓ અંદર ગયાં ત્યારે નખરાંબાજ જર બમન પ્રીંટર સાથ નખરાં કરતી ઢપે હસી હસીને હોલનાં એકાદ ખુણામાં વાત કરતી ધનની નજરે પડી અને જાણે કે કશામાં હોય નહીં એમ આ સાલેસ જુવાન ખારીકીથી તેની હીલચાલ તપાસવા લાગ્યો. બેશક આ લખોપતી શીકાર તેનાં છટકામાં સપડાએ એવી આશામાં ને સ્વપનામાં જલેજર તો મધપર માખ બમે એવી કીસમથી તેની આગલ ને આગલ ભમી તેને હસી હસાવી તેને વાતમાં મશગુલ રાખી ચુકતો હતો, અને વારે ધડીએ ધનનાં બાપની મરતી વેળાની ખાહેશને લગતી વાત કરી ધનનાં કાન આડકત્રી રીતે ખોલાવતો હતો, જે આ પોહચેલ ખુરી જુવાન બધું સમજી ગયો હતો.

આહ! પૈસા! પૈસા! નાચીઝ આદમી તે કીરતારની શુકગુનરી યા પુંગ કરવાની જોટલી દરકાર કે કદર કરી શકતું નથી, તેથી હગ્ગર દરગ્ગે વધુ આ લાલચુ પૈસાની પુંગ કરવા પાછળજ, તણાઈ તુટી તેજ જાણે કે એકાદ ખુદા હોય એવી કીસમે તેનીજ આગતાસ્વાગતા અને અંદગી કરે છે. આ અવનીમાં પૈસોજ ખુદા છે. પૈસાનેજ માન તે પૈસાનેજ શોખા છે!

પ્રકરણ ૯ મું.

કવાબમાં પાછું જીતું હાડકું!

“પરીન પેલેસ”માં લખોપતી ધન હીરામાણેક તેમજ મેરવાન મેજરની ખુશ આમદીને અડવાડયું વહી ગયું, અને તેઓ સાથનાં આખા દિવસનાં સહવાસથી અને મોજથી દરરોજ રાતે મેજાનીઓથી આલાંમાય હૃદયી જ્યાદા ખુશીમાંજ રેહી! આ લખખુટ ખર્ચ કરનારી કિડાકિ અખજાને તો બસ દરરોજ પહરોણુઓને પોતાનાં મેહલમાં નોતરી તેઓને પોતાનો બપોરો દેખડાવાનો ફાંકો રાખી પૈસાની ગોયા ધુળધાણી કરવામાંજ પોતાની મોજ માની રેહી હતી, અને એવીજ મોજ તે માનવ વાળી હોવાને લીધેજ પોતાનાં ધનધન ધોરી એવકુફ ધણીની પરવાહ કે દરકાર સ્વીક કરતી ન હતી, એટલુંજ નહીં પરંતુ જ્યારેખી પહરોણુઓને આલાંમાય નોતરતી હતી તે વેળા તેનો ધણી પોતાની કલજમાં પોતાનાં ખુરા મીત્રો સાથ દારની ખુશ મોજમાં ચકચુર અનતો યાતો વીશાળ બાગનાં એકાંતમાં પોતાને માટે ખાસ રાખેલી બંગલીમાં પોતાના ખુરા મીત્રો સાથ વખત સોહવાડવા જુગારનું જંગ મચાવી વહી સાથે વ્હીસ્કી સોડાથી ખંગ વાલતો હતો! આ બાયલો એવકુફ ગોયા પોતાની કલાંટ અને લુચ્છી મતલબી ધણીઆણીથી ખીહતો હોય એવીજ કીસમથી અને એવી રીતે તે પોતે દુરનો દુરજ રેહતો હતો, અને આલાંમાયનાં બાબમાં તો જેવું હૃદીને જોઈતુંજ વૈદે ફરમાવ્યા જેવું સેહલું કાર્ય થઈ પડવાની પોતાનાં ધણીથી કશીખી પરવાહ કર્યા વિનાં પોતાને મનગમતા અનેક મીત્રો સાથ તાળુખી પમાડનારી હદ સુધીની મોજ મજાહમાં મશગુલ બની પાપરી માફક પૈસો વેરવામાંજ પોતાની મજાહ માની લેતી હતી, એ એક સાલેસ અને સદગુણી મોહરદારનું નિર્જન અને ખુશ કર્તવ્ય નિશંસ્ય ગણાય શકાય!

એક ધણી-કે જે પત્ની ધણી હોય કે દોરથી બહાર હયવાન મીસાલ શંયતાન હોય, તોખી તેવા ધણી સાથ જન્મો જન્મ સુધી સુખમાં કે દુઃખમાં, આફટમાં કે શાંતીમાં, ગરીબાઈમાં કે તવંગરીમાં, તેનેજ સેવટ સુધી, જેમ એકાદ ચીર વેગો ઝાડનાં મોટાં થડને એસતવારીથી વણગી રહે એવી કીસમથી, વફાદારીનાં વાહલ સાથ વળગી રહેવાનાં ખુદ ખુદને બાર સુધીનાં પત્રીત કસમ એક મોહરદારે નોંધાવ્યા હોય, છતાંખી તેવી આઈન ફર્ગથી વેગલી જઈ પોતાનીજ મોજને વાહલી ગણે તો એશક તેવી મોહરદારો આ દુન્યામાં કીસમતનાં કેહરમાં અચુક ફરી પડવા ઉપાંત ખુદ તે કરીમે કારસાજની ખતિરાજીને ખફગીમાં આવી પડે છે !

આલ્યાંમાય એવી કીસમની નિવંજ અને જુડી ધણ્યાણી પુરવાર થઈ હતી કે જે પોતાનાં ધણીનેજ પૈસે ચંદલમેહલ અને મોજ મારી પોતાનાંજ ધણીને એકાદ દોર કે હયવાન માફક ગણી તેની કશીખી પરવાહ કે કદર કરતી ન હતી, મગર તેવી એવફાઈમિરી વર્તણુકનો આવાંદે કેવો જફાકારક અને ખાતે ખરાબ અંજમ આવી પડે છે. તેનો આ મતલબી અને જુચ્છી અખજાને હાલનો કશોખી દુરનો ઝાંખો ખ્યાલ થઈ શકતો ન હતો !

મેરવાન મેજર આ આલ્યાંમાયનો વીશવાસ મીત્ર થઈ પડ્યો હતો; કહો કે કમવાની આંખોએ સર્વ પીડુજ દેખાતું હોવાથી મેરવાન મેજર જેવા સંસારી બદમાસ, દગલખાજ શતરૂને આ બાણુબુલી અખજા પોતાનાં વફાદાર સાચા સલાહકાર તરીકેજ ગણતો અને પીઝાણતું આવેલી હોવાથી તેનાં વગર તેણીને એક ઘડીબર ચાલતું ન હોવાથી, તથા 'પરીન પેલેસ'માં તેણીને રમશાન ખીયાંખાન જેવું લાગતું હોવાથી તેણીએ આ મેરવાન મેજરને પોતાનાં પહરોણા તરીકે પોતાનાં ધણીની નામરજી છતાંખી કશીખી પરવાહ કર્યા વીનાજ ખાસ બોલાવેલો આપણે જ્ઞેઈ ગયા છીએ.

બાહરથી મીડો અને હસમુખા દેખાવતો આ મેરવાન મેજર ખાતેનથી નીચ અને ખુરો હતો, અને પોતાનાં મોં પરનાં મીઠાસ ઉપરથી અનેક નોંદાનોતે આંજ નાંખી જરદારોમાં બેઠાવામા પોતાની ફર્જ માની પોતાનો કાલ આવી ખુરાઈથી નિર્મમન કરતો હતો. પોતાનાં હસમુખા સ્વભાવથી તેણે આલ્યાંમાયને પોતા તરફ એવી હદ સુધીની ખેંચી લીધી હતી, કે સાંધુનાં સાહયા તજેનાં આ સંસારી શેતાનને ગોયા ફરેસ્તા તરીકેજ તે અખજા માની જ્ઞેતી હતી. મેરવાનની સ્થીતી 'આટા ટાલ ઠીકરી જવની હય' એવી કીસમની ટલ્યાં-ઝાંટક અને કડકો ખાલુસ હતી,

અને જરૂર આલાંભાય તેને એવી તો હાથ લાગી હતી કે તેણીને મીઠું મીઠું પીરસી મતલબ કાઢી લઈ તે બદમાસ 'આદાપર કોમ્પ્યુ' મારવા કરતો હતો.

એક દીને સાંજે આલાંભાય પોતાની દોગકાર્ટ જોડાવી મેરવાન મેજરને લઈ દરવા ગેઈ! બેશક, પોતાની વાતમાં કશીબી ખલલ ન પડે એવા ધરાદારથી તેણીએ ઘોડાવાલાને સાથે લીધો નહતો. દોગ કાર્ટ મેરવાન હાંકી લઈ જતો હતો, બ્યારે આલાંભાય તેની પડોશમાં દમામથી ખેડી હતી. અહીંતહી 'રાઉન્ડ' લીધા પછી રાત પડવાથી 'પરીન પેલેસ' તરફ કાર્ટ પાછી હંકરાતી હતી, જેવામાં સાંમેથી જોસબંધ આવતી મોટરનાં ભુંગલાનાં અવાજથી કાર્ટનો ઘોડો એકદમ ચાંકી ઉછલ્યો, અને મેરવાન મેજરની ગમે તેવીબી તે ઘોડાને ઠાભાવવાની પ્રયત્ન કરવા છતાંબી તેને ચાર પગે નાહસવા માંડ્યું. રાત અધારી હોવાથી કાર્ટ રખેને કોઈ બંગલા સાથ યાતો કેડે બીજે અડડી પડે તેની ધાસ્તીથી બંને અંદર ગભરાવા લાગ્યાં. આલાં તો આ એચીંતા બનાવથી લગભગ બેભાન જેવી બની ચીસ પાડવા લાગી, અને મેરવાન મેજરે બ્યારે જોયું કે હવે તેનું આવી બન્યું હતું, ત્યારે ધાસ્તીથી ધુજતાં લગામ પોતાના હાથમાંથી ફેંકા એકદમ તે હીચકારો એક બાજુએ કુદી પડ્યો, અને ઘોડો તો કાર્ટને લઈને યાહોમ આગલ વંધ્યો. આલાંભાયના સારાં નસીબે એક પારસી જુવાન સાઇકલપર એતેકાક ત્યાંથી જતો હોવાથી તથા ઘોડાને કાર્ટમાં એખલીજ ધાસ્તીથી ચીસ પાડતી પારસી અબળા સાથ નાહસતાં જોઈ પોતાના જીવ ઉપર જોખમ ખેડી સાઈકલ ઝડપથી ચઢાવી ઘોડાને પડકવાની વેત્રણ કાઢી, અને આયંદે આ જુવાને તેને ગરદન આગલથી લગામમાંથી પકડ્યો અને છેક દુર વેર તેની સાથ ઘસડતાં આયંદે ઘોડો ઠડો પડી ઉભો રહ્યો. સાઈકલપરથી કુદકો મારી બીજાંએને ઘોડો પકડવા આખી કાર્ટમાં ખેડેલી આલાંભાય ઉપર નજર કાઢી, જે એસુધ્ધ થઈ પડી હતી. તેણીને ધીરેથી બીજાની મદદથી બાહાર કાઢી અને નજદીકજ એકાદ દવાવાલાની દુકાન હોવાથી ત્યાં લઈ જઈ સુવાડી અને તે જુવાને તેણીને સુધ્ધીમાં લાવવા માટે ત્યાંથી કોલનવોટર વીગેરે લઈ આ અબળાને હુશ્વાર કરવાની બીજાઓ બેગાં કોશેશ કાઢી અને અર્ધા કલાક રહી આલાંભાય સુધ્ધીમાં આવી, અને પોતાના જીન બચાવનાર જુવાનનું હૃદયી જ્યાદા હેશાંન માનવા લાગી.

આ બાજુ ઉપર બાયજો અને હીચકારો મેરવાન મેજર આલાંભાયને બચાવવાને બદલે, કે દોડતા ઘોડાને થોભાવવાની પ્રયત્ન કરવાને બદલે, પોતાનો જીન બચાવવા હીચકારાંપણથી કુદી પડ્યો હોવાથી તેનાં બંને

હાથે છોડાઈ ગયા હતા, અને કપાલપર સેહજ જખમ થયેલો હોવાથી બીજી ભાકુતી ગાડીમાં બેસી તેથી પેલી દવાવાલાની દુકાનપર આવ્યો, અને આલાંભાયેલો ધણેજ કટોકટ વેળાએ અચાવ થયેલો જોઈ આ બાથેલો હીચકારો તે કીરતારની લાખોલાખ શુક ગુજરી કરવા પડ્યો. આલાંભાય સાથ તેને બી પેલા જન અચાવનાર જીવાન આગળ હેશાનનો ઉભરો ખાલી કીધો; પોતાની ગાડી થોડાને બીજાં આદમી સાથ પેલેસમાં મોકલી આપી, પોતે બીજી ગાડીમાં જવા નીકળ્યાં. અન્નખંત, પોતાનાં બહદુર અચાવનારને તેઓએ ‘પેલેસ’માં સાથે લઈ જવાની ઓંહસા ઓંહસી કીધી, મગર તેને તેઓ સાથ આવવા ના પાડતાં બીજે દીને આવવા કબુલ્યું, અને કટોકટ વેળાએ પોતાનાં જન અચાવનાર આ બહાદુર જવાન માટેનીજ વાતોમાં મશગુલ બનતાં આલાં અને મેરવાન મેજર ‘પેલેસ’માં જઈ પોંહચ્યાં, અને પોતે મોતમાંથી કેવી રીતે બચવા પામી હતી અને રતન મેહતા નામના દ્ધેર જીવાને કેવી કીસમથી તેનો અચાવ કીધો હતો, તે સર્વ વાત તેણીએ જ્યારે સર જલેજર તેમજ જર આગળ કહી સંભળાવી ત્યારે તેઓ બી તે કીરતારની શુક ગુજરી કરવા પડ્યા, મગર આલાંને અચાવનારનું નામ સાંભળી જલેજર તેમજ જર ઓચીંત ચોંકી-ચમકી એકબીજાનું કોહું જોવાં પડ્યાં ।

૭ વરસની વાત ઉપર જે વેળા જલેજર જસાવાલા કરાંચી હતો, તે વેળા પોતાની બેટી જરને બચભરેલા અકસમાતમાંથી અચાવનાર આજ દ્ધેર જીવાન રતન મેહતા હતો, અને જર તે વેળા પોતાનાં અચાવનાર તરફ જાનકેશાનીની શીફાગીરી વચ્ચે એવી તો હદ સુધીની પસોટાઈ ગઈ હતી, કે પોતાના જન અચાવનારા બદલામાં પોતાનો જન તેનાં બદલામાં રતન મેહતા ઉપરથી સદકે અને કુરખાન કરતી તેણીએ પાક કોલકરારની કબુલાત વટીક તેને આપી દીધી હતી, મગર આ રસબર્યો મામલો જ્યારે જલેજરને કાંને આવ્યો, ત્યારે નાદાનોનાં આ હુલ્લવેલ્યાં અને મુખાંબલરેલાં પગલાંથી તે હદ સુધીનો ખફા થઈ ગયો, અને પોતાના નામીયા ખાનદાનને મેહતા જેવાં હલકાં ખાનદાન સાથ જોડી નાખી નામોશી અને હસીમાં આવવાનો ડર કરી આ પ્રખંચી ડોસાએ નીચ યુક્તિ કરી આ રતન મેહતાને પોતાની બેટીનાં માર્ગમાંથી ખેરવવા આપદે દેતેહ પામ્યો, અને તે જીવાન પોતાની મુરાદમાં કેટલી હદ સુધીનો નામુરાદ અને નારાજ થયેલો હોવાથી ને એવો તો જીવ ઉપર આવી ગયો કે હયરાન પરેશાન બની પોતાની બેહન મેહરાં જે તે વેલા તેની સાથે કરાંચીજ રહેતી હતી તેને એખલી મુકી આક્રીકા જેવાં દુર દેશાવરમાં ચીડનો માર્યો જતો રહ્યો.

છ વરસ રહી દાખામાંના છુટ માફક ઓર્થીત અલાહબાદમાં તે કુટી નીકલેલો સાંભલી જાહેજર તો તદ્દનજ ઝંખવાણો પડી ગયો, અને આ ક્વાખમાંના જુનાં હાડકાંનાં વિચારમાંજ તે લીન થઈ ગયો. તે શું આલાં-માયને પોતાની યુક્તીની વાત જણાવી દેઈ રતન મેહતાને ‘પરીન પેલેસ’માંથી ખરતો કરાવે? ના ના—તેમ અને તેમ ન હતું. કાંકે તે જાણતો હતો કે ઓસ્થાજે અવતારે તે પેલેસમાં તે તો પારકોજ હતો, અને વળી આલાંમાયનો એવો ખવાસ હતો કે તેનાં ધ્યાનમાં કે નજરમાં જો કોઈ બી શ્રેષ્ઠ લાગું તો પછી કોઈનીબી ગમે તેવીબી ના મરજી છતાંબી આ હુજતી અબજા તેવા સાથ વધુ સંબંધ રાખવાની, અને જ્યારે રતન મેહતાએ આલાંમાયનો કટોકટ વેળાએ જનનજ બચાવ્યો હતો તો પછી આલાંમાય આ જુવાનપર એટલી હદ સુધીની રીઝ થઈ ગઈ હતી કે હવે તેનાં ધ્યાનમાંથી દુર કરવાની જાહેજર કશીબી યુક્તિ રચે પણ તે કારગટ ન લાગે એવુંજ વિચારી ભારે વમાસનમાં પડ્યો.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

હુતખાનાનાં હુત !

ધન હીરામાણેકને ‘પરીન પેલેસ’માં જો કે આંહ દીન વહી ગયા છતાંબી, તે જરને હાથની માંગણી કરશે એવી વકકાં રાતદીવસ જાહેજર રાખતો હતો, મગર આ સાલેસ જુવાને તેવી વાત સેહજબી રીતે પોતાનાં હોઠ બાહર ફૂડાવી નહીં જોયી જાહેજરતો જીવ બાતેનથી ખાભરખોધામાં પડ્યો, અને રખેને આ તાજો શીકાર પોતાનાં હાથમાંથી છટકી જવા ખામે તેની ચીંતામાં રાતદીસ બેબાખલો પડ્યો. ધનની સંગતમાં તે અને તેમ પોતાની બેટી જરને આગળ આગળ પાડતો હતો, અને જરબી નખરાં કરતી ધપે પોતાનાં પંજમાં લેવા, આ સાલેસ જુવાન સાથ વખત સોહવાડતી હતી, અને ધનની નજરમાં દીલખુશ દેખાવા તે તરેહવાર ફાંફાં મારતી હતી, મગર આંહ દીન વહી ગયા છતાંબી તેણે તેણીનાં હાથની માંગણી કરવાની કશી પ્રકારની લાલચ દેખડાવી ન હતી એવી હદ સુધીનો આ સાલેસ જુવાન ગુપચુપ સર્વ માંજનું જોયા કરતો હતો.

એક દીને સાંજે ધન હીરામાણેકે પગે લટાર મારવાનું પસંદ કીધું અને પોતાનો વખત સોહવાડવા તેને પોતા સાથે જરૂર લીધી.

સાંજનો વખત હતો, અને આકાશ ઘેરાએલું હોવાથી ચોમેર કેટલેક દરજ્જે અંધકાર વ્યાપી રહ્યો હતો, અને કદાચ વરસાદ તુટી પડે એવાં ચીન્હો દીસતાં હતાં.

વાતમાં ને વાતમાં તેઓ 'પરીન પેલેસ'થી આડાંતીડાં ફાટી ધણે દુર નીકળી ગયાં. ધન હીરામાણેક પોતાનાં યુરોપનાં પ્રવાસની રસીલી વાત જરૂર આગળ કહી સંભળાવતો હતો.

આકાશ ઘેરાએલું હોવાથી વરસાદની જીની છાંટીઓ સહેજસાજ પડવાથી તથા તેઓ વસ્તીથી દુર નીકળી ગયલાં હોવાથી વધુ વરસાદ પડે તો તેઓ ભીંજાઈ જાય તેની ચીંતાથી કેડે થોડોક વાર ડોભી જવાનાં એકમત વિચાર ઉપર તેઓ આવ્યાં.

"અરે માયરે" નખરાં કરતી ધપે લાડથી તે છોકરી ધનની દીલસોજી એંચી લેવા ધાસ્તીથી બોલી ઉઠી, "હવે વરસાદ તો વધવાજ કરેછ-મરેરે-મારી આંખે સુન્નાં જેવી હોજરયાંની સાડી આજેજ પહેરીને વરસાદથી બધી ખરાબ થવાની. અહીં કોઇનાં બંગલાખી-"

"ધીરજ ધર જરૂર, જે આંખે ઝાડની ઘટા વચ્ચે સાંમે એકજ બંગલો દેખાયછ. બાકી આસપાસ તો બધું સમશાન ખીયાંબાન જેવું છે માટે જેનો હોય તેનો બંગલો-આપને ત્યાંજ પોરટીકોમાં ઉભાં રહીશું અને આકાશ ખુલી જવે ગાડી મંગાવી પેલેસમાં જઈશું."

વરસાદનાં છાંટા વધુ આવવાથી તેઓ ધને બતાવેલા બંગલા તરફ ઝડપી કદમે ચાલવા માંડ્યું. બંગલાની કંપાઉંડની બાહરના નાનાં બંધ દરવાજાને ઉઘાડી તેઓ અંદર દાખલ થયાં, અને કંપાઉંડ એકાદ માલીની જતન થા જરૂરસ્ત વિનાં ઝાડ આંખરાથી એવો તો ઉભાંછ ગયો હતો કે જાણેકે એકાદ સમશાન ખીયાંબાન જંગલ જેવો ખ્યાલ મલતો હતો. આવાં એકાંતવાસથી જરૂરનાં દીલમાં ભય પેઠો તોખી ધન હીરામાણેકની બાજુમાં ચાલતી તે આગલ ને આગલ વધી.

"મરે એ કોણનો સમશાન જેવો બંગલો હોસે ? કોઈ કારં ચલ્યુંખી દીસતું નથી" અને એમ બોલતાં બંગલાની ઉપલા મજલાની બારી તરફ નજર પડતાં ધાસ્તીથી તે પુકારી ઉઠી. "માયરે! બોદા! ધન તમે સાંમે જોયું" અને એક જીણી ચીચ્ચારી મારી ચીંતાથી ધનનો હાથ મજબુત ઝાલ્યો.

ધને જરની નજર જે તરફ ટંકાએલી હતી તે તરફ પોતેખી પોતાની ચગોર ચક્ષ્મ ફેરવી. એક અખળાનો આકાર બંધ કાચની બારી આગળથી કાઢતે ઝડપથી અંદર ખેંચી લઈ જતો હોય એવી કીસમે ધનની નજરે પડ્યો. “ પેલી અખળા ! જર-તેને તું ઓળખેછ ?” પણ જર તો જાણે જમીન સાથ ચીટકી ખેડી હોય એવી રીતે પુતળાં મીસાલ ધાસ્તીથી ગોચા નીકળી પડતી આંખો સાથ પેલી ઉપલી બારી તરફજ એકી ટગરે જોવા પડી.

“ શું તે અખળાને તું ઓળખેછ !” આ ન ધારેલા તાત્કાલીક પમાડનારા જરનાં ચહેરાપર થએલા ફેરફારથી અજાણ થતાં ધને પાછું પુછ્યું.

“ અરે-એ તો-એ તો દીનાં લામ છે !”

“ દીનાં લામ ? તે કોણ ? અહીં કોઈ રહેતું હોશે !”

“ નહીરે ! રહે કોણ જો ! એ તો આત્મામાયની બુચી હીરાને શીખવવા દીનાં લામ નામની ગવરનેસને મુખ્યથી લાવેલાં તે છે ! અને પેલો બીજો કાઢતો ધાસ્તી ભર્યો ચહેરો, એ ખોદા-ધન તે ચહેરો તમે બરાબર જોયો નહીં. તેને દીનાં અંદર બારી આગળથી જોર જુદમથાં ખેંચી ગેઈ ! પણ એ અહાં કેમ આવી ?”

“ ચાલ અંદર તો ચાલ-પછી બધી વાત-બાહર વરસાદનાં છાંટામાં વધુ ચીલ લાગશે.” ધન તેણીને અંદર પોરટીકોમાં ખેંચી લઈ જઈ ઓટલાની સીડી પર ચઢ્યો અને બંધ બારણાને પોતાની લાકડીથી જોરથી અડાળી કાઢતાં અંદરથી આવવાની રાહ જોતો ઉભો.

થોડીક મીનીટ પછી ધડાક દેતું બારણું ઉઘડ્યું અને નેએ સામે લાકડીનો ટેકો દેઈ એક જઘફ મુસલમીન સ્ત્રી આવી ઉભી.

“ હમ ફરતાં ફરતાં વરસાદ પડતો હોવાથી અહીં થોબી જવાં આવ્યાંછ ને—”

“ અંહા આવો-આવો બાહને રોક-અંદર આવી ખેસોને-વરસાદ બંધ પડેને સધાવજો.” પેલી બુઢીએ તેઓને આવકાર દીધો અને જર તો આ જઘફ ડોસીનો કડવા આવે વા બીહક લાગે એવો ચહેરો બિઝજ ફરી જોઈ અને ધડકતી છાતીએ ધનની બાજુમાં દબાતી ચાલતી તેનો હાથ મજબુત પકડી અંદર ગેઈ.

પેલી જઘફ ડોસીએ નેએને અંદર ખુરશી પર બેસાડ્યાં અને પોતે ત્યાંથી દાદરપરથી ઉપર ગેઈ. જરે ધાસ્તીથી આસપાસ નજર ફીધી, તેજ

વેળા માલ ઉપરથી દુઃખની તીક્ષણ ચીચ્યારી તેઓને કાને સંભલાઈ અને આવી દુઃખ ભરી ચીચ્યારીથી જર ઓચીંત ચમકી ઉઠી અને ધાસ્તીથી ધડક ધડક થતાં જીગરે ધનનો હાથ મજબુત પકડી તેની બાજુમાં લગોલગ બેસી બોલી ઉઠી “ઓ માયરે-મને તો ખીહક લાગેછ-કેવી ચીચ્યારી ! તમે-તમે સાંભળી કે ? ધન !”

ધને બરાબર સાંભળી હતી, અને આવાં ભસ્તાં જેવાં દરામણાં ઘેરમાં આવવા માટે તે ખી અકરવકર કરતો જરનો હાથ પોતાનાં હાથમાં લેઈ ચીચ્યારી સાંભળતો બેસી રહ્યો, માલ ઉપર જોર સમેટ બારણાં બંધ કરવાનો અવાજ થયો, અને પાછી સમશાંત જેવી શાંતી પડરાઈ.

“ ધન-ધન-આ અહીંથી પાછાં ચાલી જઈયે. મને તો પેલી ડોસીનો ચહેરો જોઈજ ધાસ્તી લાગેછ-માયરે કેવો વીકાલ ! માયરે-મને તો હંડીનાં લખલખાં આવેછ ને-ને—”

ધને તેણીને સંધ્યારાનાં શબ્દો કહી શાંત કરવાની કોશિશ કરી, અને તેટલામાં તો પેલીજ જઈક ડોસી પાછી તેઓ આગલ આવી અને તેઓના ચહેરા બારીકાથી જોઈ જાણે કે તેઓની ધાસ્તી પામી ગઈ હોય એવી રીતે બોલી. “મારપર કાબરે ભુખું હોવાથી ચીચ્યારા પારી તેથી તમે ખીહધાં તો નહીં હોયની ! એતો ભુખું થયું તે પીજરામાં અદારત્રીક મુંઠ કરી ચીચ્યારી પાડવા લાગું.”

“ નહીં કાંઈ નહીં-પણુ-પણુ આએ બંગલાનું નામ શું, ને અહીં કોણ રહેછ ?”

“ શેઠ ! એને તો ભુતખાનું કરીને કેહેછ—”

“ ભુતખાનું” જર ધાસ્તીથી પાછું બોલી ઉઠી અને ચીંતાથી ડોસીનું કોહું ટીકવા લાગી. આલાંના વર જાંહાંગીરે જે વેળા આ ભુતખાનાંને લગતી તેમાં ભુતોનાં ચારાને લગતી ધાસ્તીભરી વાત જરને કહી સંભળાવી હતી, તે વેળા જરે આ ભુત-દાકણની વાતને હસી કાઢી એક દીવસ ભુતખાનું તે જાતે જોઈ આવવાનાં ઠાક ઉપર આવી હતી, મગર તાજુખી પમાડનારા સંજોગો હેઠળ જર બ્યારે આલી ચલાવીને ભુતખાનામાંજ આવી હતી ત્યારે ત્યાનાં ઉપરાંસાપરી બનાવોથી જરના દીલમાં ધણો ભય પેડો.

“ અહીં ભુતખાનામાં બધું એકાંત તે ખીયાંખાન જે ! શેઠ ! હું અહીં એખલીજ રહેંચ તે માળપર મારે કાબર પકડી રાખેજું, બસ મણુ તમે કોણ છેઓછ ?”

આ ડોસી ભુતખાનામાં તમામ એખલી હોવાની વાત કેહતી હતી તે જરને ગળે મુદ્દા ઉતરો નહીં, કાંકે બંગલાની બારીએથી તેણીએ દીનનાં લામનાં જેવા ચહેરાની અબળા સાથે ખીજે આકાર જોયો હતો, છતાં ખી આ ડોસી કાંઈ ખી પ્રકારે વાત છુપાવવાની મક્કસદથી પોતે એખલીજ વસ્તી ત્યાં જણાવતી હોવાથી અમ્મએખીથી જર ધનનું કોહું ટીકવા પડી.

“હમે તો અઃએ ‘પરીન પેલેસ’માંથી આયાંછ. ‘પરીન પેલેસ’નાં મોટાં બાઇનાં કાકાની છોકરી એવણુ થાય ને હુ તો એનાં-એવનનાં બાવાનો પહરોણો છું.”

“હં! બલે-બલે પણ-પણ આસરે છ વરસની વાત ઉપર એજ વખતે ‘પરીન પેલેસ’ની એહસ્તન પરીન પોતાની સાથે પોતાના અદરા-એલા ધણીને લઇને આવીતીજો. તમે આયાને આયા મેં તેઓનેજ યાદ કરીયાં. એહસ્તન પરીનની હું બચપણની આયા હતી ને મેં પેલા મ-મ-મુઆ સાથે પણવા નીકળી તાહરે કહયું કે જો જેટલો ગોરો તેટલો ખોટો છે પણ મારી બાઇએ તે નહીં માન્યું અને તે ખીચારી ખીચારી મ-મ-મરી ગેએએઈ.”

જર વધુ ને વધુ ગભરાવા લાગી! તે તો આ દેવસ્થાનમાંથી ચાલી જવાજ કરતી હતી, માટે ફરીથી બોલી “ધન ચાલો, હવે તો જઇયે! વરસાદ નરમ પડયો છે.”

ધન જવા માટે ઉડ્યો અને બને દરવાજાપર આવ્યાં અને પેલી ડોસીએ તેઓને આવકાર આપ્યો તે માટે ધને તેણીનો આભાર માન્યો અને બને બાહર પડ્યાં. બેશક, જરે તો એક શબ્દ વરીકે પણ બોલવાની હીમત કીધી નહીં એટલુંજ નહીં પણ પાછું ફરીને જોવાની વરીકે દરકાર કીધી નહીં.

તેઓને જતાં બોઈ હસમત બબડી. “શેક તો છે ભલો પણ-પણ બાઇ જેવી ગોરી છે તેવી પાખંદી છે-ગોરી તેવી તુમાખી છે!” અને બારણું બંધ કરી તે અંદર ચાલી ગઈ.

જરે તો આ દેવસ્થાનમાંથી ચાલી જવાજ કરતી હતી, માટે ફરીથી બોલી “ધન ચાલો, હવે તો જઇયે! વરસાદ નરમ પડયો છે.”

પ્રકરણ ૧૧ મું.

કલ્પખમાં હાડકું નંબર ૨.

વરસાદ નરમ પડી ગયા પછી ધન અને જર પાછાં 'પરીન પેલેસ' જઈ પોહ્યાં, અને દ્રોણ ગેરમની ખારી આગળ જર ઉભી હતી જેવામાં આગમાં નજર કરતાં નજદીકજ આગની એકાદ તેજસ્વી ખટીની સામેનાં આજટ ઉપર દીનાં લામને શાંત ચહેરે ત્યાં એકેલી જોઈ જર હૃદયી ગ્યાદા તાજુબ થઈ! તેણીને જરે તો ભુતખાનામાં દીડી હતી અને તેઓ આવે તેની અગાઉ દીનાં કેમ રવેશે પેલેસમાં પાછી ફરેલી હોવી જોઈએ તેનો વિચારજ તેને સુઝ્યો નહીં. ત્યારે શું ભુતખાનામાં તેણીએ દીનાનાં જેવા ચહેરાની ખીજ અમળા જોઈ હતી? ના, આ ગરોબ ગવરનેસનો ચહેરો એવો તો ગોરો ઘટમારો અને વખાણવા લાયક તેમજ ગંભીર અને શાંત હતો કે માત્ર એકજ વખત તે ચહેરો જેવા પછી હમરો લોકોની હઠ વચ્ચેથીખી તે ચહેરો ઝટ ઓલખાઈ આવે તથા ધ્યાનમાં હસી જાય એવો મનોહર હતો. તે શું ત્યારે ભુતખાનામાંથી દોડીને આવી? ઘણું તાજુબી બધું જરને આ તો કામ્યું અને વધુ તે વધુ તે ગુંથવાડમાં પડી.

પોતાની વધુ ખાત્રી કરવાનાં ધરાઈથી જરે પોતાની આંખોને ઓલાવી અને જરનાં 'પેલેસ' છોડી જવા પછી દીનાં લામને ફેંચી બાહર જતાં તેણીએ દીડી હતી કે નહીં તે ખરાખર યાદ કરીને જવાબ આપવા જણાવ્યું, મગર તે આંખોએ તો સાફ નાજ પાડી એકું કહ્યું કે આલામાયની ખુચી હીરા સાથે તે તેનાં ઓરડામાં રમતી હતી તેવામાં માથાંમાં સખત ઘોકો મારવાથી પોતાનાં ઓરડામાં ખારણું બધ કરી મુઠ ગેઈ હતી, અને જરનાં આવવાની થોડોજ વખત અગાઉ બાહરની હવાથી જીવ વધુ શાંત રહે એવાં ધરાઈથી તે બાહર આવી બેડી હોવી જોઈએ, મગર દીનાં બાહર તો ગમજ નહતી એમ તે આંખો ખાત્રીપુર્વક હતી.

આટલાં ઉપરથી સંતોષ ન પામતાં અંગલાનાં કંપાઉન્ડમાં દેખરેખ રાખેલા ચપરાસીને જરે ઓલાવી મંગાવ્યો અને દીનાં લામ તેઓનાં જવા પછી બાહર ગેઈ હતી કે નહીં તે માટેની પરપુછ કાંધી મગર તેણીને આ ચપરાસીએ અંગલાની બાહર તેમજ અંગલાની અંદર આવતાં મુદ્દજ દીડી ન હતી, એમ તેના ખુલાસાથી જર વધુ ગુંથવાડમાં પડી.

આ વેળા આલાંભાયની ખુચી હીરા ફોડતી ફોડતી અંદર આવી અને તેને જોઈ જરે દીના ક્યા હતી તે માટે સવાલ કીધો જેના જવાબમાં આ નિર્દોષ ખુચીએ ખુલાસો કીધો કે તેઓનાં જવા પછી ગવરનેસનું માથું ધણું દુઃખવાથી કોલંગવોટર લઈ પોતાના ઓરડામાં ગેઈ અને બારણું અંદરથી બંધ કરી સુઈ રેહી હતી, અને તેઓનાં આવવાની થોડોજ વખત અગાઉ ઘોંકા નરમ પડવાથી પોતાનાં ઓરડામાંથી બહાર આવી હતી.

આ વેળા દીનાં લામજ અંદર આવી અને તેની પાસથી મોંઢેમોંઢું ખરેખરે કરી લેવાના ઇરાદાથી જર બોલી, “દીનાં, હીરાં કેલછ કે તારાં માથું ધણું દુઃખવાથી તું તારા ઓરડામાં સુઈ ગએલી પણ-પણ-ભુત-ખાનાંવાળા બંગલાની પહેલે માળની બારીએ મેં તારો ચહેરો જોયો એ તો પકડી ખાત્રી છે” અને શકભરી નજરથી જર દીનાને પગથી ને માથાં તુલીક ટીકવા પડી.

“તમે મને જોઈ? ને ભુતખાનામાં? ભુતખાનું શું ને વાત શું? તે શું ને કાં છે તેથી મને ખબર નથી.”

“હું! મેં તુને નજરોનજર બારીએથી કોઈ ખીજને અંદર ખેંચી લઈ જતાં દીઠો ને તું નામુકકર જાયછ, પોરી! માથું બોલ.”

“જી, હું તો મારું માથું ધણુંજ દુઃખવાથી મારા ઓરડામાં અલેટાઈ હવડાંજ બાગમાં જરા વધુ શાંત થવા બહાર નીકળીને બંગલો છોડી હું ગેઈથી નથી.”

“હીક ચાલી જ હવડાં તો” અને મીઝનમાં તે બારી આગળ જઈ ઉભી. શું તેની આંખે દગો દીધો હતો? ભુત ખાનાની બારીએ જોયેલો ઓરતનો આકાર દીના લામનો ન હતો, મગર તેનાંજ જેવીજ કોઈ ખીજ અખળાનો હતો? તેનાં અશાંત મનમાં અનેક વિચારો ખરપા થયા. એશક આ ગુંચવ્યાલરી ખીનાં જરે પોતાની જાતીમાંજ હાલતુલીક તો જાતી રાખી, કાંકે તે ગવરનેસ પર એકાદ જસુસ તરીકે બારીક દેખરેખ રાખવા તે રાજ ન હતી.

આજીનો વખત થવાથી જર વિચારોમાં લીન બની આજીનાં ટેબલ પર ગઈ, મગર ધન-હીરામાણેકની પાસે એસવાથી તે અમાઉ જેવી હસ-મુખી બની ગઈ, અને આખો વખત કાહેલાંમાંજ વખત કાઢવા લાગી. એશક ધન હીરામાણેક પર તે ધણું વળન આપતી હતી, અને તેની

નજરમાં પોતાને વધુ ખુબસુરત અને દીક્ષપસંદ દેખાવા કાંજે તેનીજ વાતમાં ને વાતમાં મશયુક્ત બની તેનું મન રીઝવવાની તે વેત્રણ કરતી હતી.

ખાણું ખાધા પછી જર આગની દીક્ષપત્રીર હવા ધોરવા એખલી બાગમાં ઉતરી અને એકાદ ધ્રુવારાની સામેના બાજુપર વિચારવંત ધપે બેઠી. માહતાબની ઠંડી બરફ જેવી સફેદ રોશનીમાં તે આગની રૈનક અને રચનામાં એર વધારો થયો હતો, અને આવી દીક્ષપત્રીર મનોહર સુંદરતા નીહાળતી આ ઉમેદ્દાર છોકરી ત્યાં વિચારવંત ધપે બેઠી હતી. એશક, ધન હીરામાણેકને ‘પરીન પેલેસ’માં આવ્યાને દીવસો વહી ગયા હતા. જે અરસામાં પોતાના આપની મરણને માન આપી, પોતાને રાજ કરતી રાણી બનવાનાં દીક્ષપુશ સ્વપનાં જોતી, આ લખોપતી ચીકાસદાર, ખીલુને પોતાના છટકામાં સપડાવવા તેણીએ અનેક તરાહના પજાડા અને ફાંફાં માર્યા હતાં છતાંયી ધને તેણીનાં હાથની માંગણી કરવાને સહેજ પણ અંશે કાળજી કે કદર ન કરવાથી હાલ નાસોપાસ અને નાઉમેદ થયલી તેજ વિચારોનાં વમળમાં વીંટલાયલી હતી, તેવામાં પાછળથી છુપાછુપ આવી કામ્રએ તેની આંખ આસપાસ એચીંત હાથ ધાંકવાથી તે ચોંકી અને કાણે તેની આંખ પર હાથ ધાંક્યા તે માટે તે તરેહવાર નામો અટકલી બોલી ઉઠી, અને છેવટે ધનનું નામ મોઢાંમાંથી બહાર પડતાં સમેટ ધન હીરામાણેકે તેની આંખ પરનાં હાથ કાઢી નાખી તેની સાંમે આવી ઉભો.

“કેમ ડીયર- અહીં શું એખલી એખલી અદેખાઈ ઉપજવનાંરી હદ સુધીની આવી ઠંડી લહેકી અને દીક્ષપત્રીર ચંદનીની દીક્ષપુશ મોજ આખતી વિચારમાં છે?”

“માયરે! હું એવી ખીલધી જો ધન-પણ—”.

ધન તેની નજદીક ગુંહલુમંડ્યે બેઠો અને જરનાં કામત્ર હાથ પોતાના હાથમાં માયાથી લઈ બોલ્યો, “જર ડીયર! આ એકાંટનો લાભ લઈ ખાસ હુંબી અહીં મારાં મનની મુશદને લગતીજ વાત કેહવા આવ્યોછાં વાહલી જર! મારાં જીગરનો બેદ ખુલ્લો કરી તારો જવાબ મેલવવાની—”

મમર ધન તે વાક્ય પુરો કરી શક્યો નહીં. તેજ જ્યે એક બાબુથી ઝાડોની લટા વચ્ચેથી તેઓની સાંમે એચીંત એકાદ લુટ મીસાલ દીનાં લામ આવી ઉભી અને તેને જોઈ ધન ઉઠી ઉભો થયો અને તે આગમ બોલી શક્યો નહીં.

“ઓ! હું હજારો માફ માગું છું ને હું બધી દલગીર છું કે તમને ખસલ કીધીછ: પણ આઈએ આલાંખાયે તમને તેડવા માટેજ મને અહીં મોકલીછ.”

આ ક્વાળમાં આવેલાં હાડકાંને જોઈ જર તો હૃદયી જ્યાદા પાતે-
નથી નાસીપાસ અને નારાજ થઈ! અરેરે! મુખનો મીઠાશભર્યો પ્યાલો
છેક મોંહ વેર પીવા માટે ધરેલો પાછો પાણુએ મુકવો પડ્યો! અફસોસ!
પોતાની મોહરદાર બનાવવાને લગતી ઉમેદભર વાતજ ધન તેણીને કેહવા
માંગતો હતો, અને કમભાગ્યે આ ક્વાળમાં હાડકું ખુટી એસવાથી જરનાં
દીઘની મુરાદ ગોયા કરમાઈ ગઈ.

“શું! મને આલાં ખોલાવેછ! વેલ ચાલ હું આંઉછ.”

મગર તેટલામાં તો જરને હાંક મારતી ખુચી દીરાજ દોડતી દોડતી
આવી અને બોલી “માસીમાય! ચાલોની તો! અહીં એખલાં શું કરોય?
મમા પ્યાના પર એકાંચ તે તમને તેરેય.”

“હા ચાલો! ધન ડીયર! તમે બી કાંઈ ગાસો કેની?”

પણ ધનની જાણે બળા! તે તો ચંદનીની રોશનીમાં આ દીનાં
લામનાં મનોહર મુખડાનેજ પગથી માંથાંવેર તાણુબી પમાડનારી હૃદયી
નિહાલતો ઉભોજ રહ્યો તેને તો આ મનોહર છોકરીને પહેલીજ જોઈ ને
તેની સુંદરતા અને નિર્દોષતાથી ગોયા દંગ થઈ ગયો. ધનને અજાણેબીથી
દીનાને ચાલુ દીકતાં જોઈ જર વચ્ચે આવી બોલી, “ઓ! તમે એને જોઈ
વિચારમાં પર્યા કે? ધન ડીયર! એતો એતો દીનાં લામ છે! એકજ ઠેકાણે
આટલા દીવસ વસ્યા તો બી તમને માલમ નહીં હોસે! આહા! પણ આએ
શું મ્યુઝીક શર થયું.”

અને જર હસ્તી હસ્તી હસ્તી ત્યાંથી દોડી ગઈ, અને તેની પાછળ
દીનાં લામ બી ધીમે કદમે આગળ વધી. “તમે બી ચાલો-ધનજીશાહ”
દીરા ધનને વળમતી બોલી.

“ચાલ આંઉછ દીકરી-પણ આએ છોકરી હવડાં આવી તે
કેમ દીકરી?”

“કાલુ! આએ હમણાં માસીમાયની પછવાડે ગીયો તે!-અંહ-તે
કેની તે-તે તો મને પ્યાનો, ને લેશન શીખવવા કેની તે મમાજી મુખપથી
મંદરનેસ લાખાંચ કેની તે મારાં ગવરનેસ દીનાં લામ થાય!”

“ગવરનેસ ! ગવરનેસ !” અળખેખીથી ધન બચડ્યો. “સજકરતી રાણી જેવો દમામદાર સુંદર ચહેરો ને તે ગવરનેસ ! ઓ ! વેરી સ્ત્રેન્જ” અને હીરા સાથે દીનાંતોજ વિચાર કરતો ધન અંદર જઈ પુગ્યો.

મ્યુઝીક શરૂ થયું. આલાંમાય પ્યાનાંપર પોતાનો હુન્નર બતાવવા બેઠી જ્યારે તેની પાસેનાં સ્ટુલ પર જર તેની સાથે ગાવા પડી, ધન બાગમાં બનેલા ઓર્ગીટ બનાવનોજ ખ્યાલ કરતો એકાદ આરામચેર પર અથેટાઈ ઉંડા ખ્યાલમાં બેઠો હતો. દીનાં લામનાં મનોહર ચહેરાનો છાપ તેની નજરમાં અને તેના જીગરમાં મળ્યુત પડી રહ્યો હતો.

ધનસાન ધારે છે એક અને તે કીરતાર કરે છે ખીન્ગુંજ ! પોતાનાં મનની માનીતી ઉમેદને લગતી ખુશાલીબરી વાત કહેવા ધન આતુર હતો તેવામાં ન ધારેલા સુભાગ્ય કે માફા સંજોગોસર પોતાની મુશ્કેલી તેનાં જીગરમાંજ દટાઈ રહેવા પામી.

કામઠાંમાંથી છુટેલો તીર પાછો ફરી શકતો નથી. એક વાર હાથથી ગયલી ટક પાછી આવવી ઘણી મુશ્કેલી પડે છે.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

બેદલરેલી અબજા.

આલાંમાયને બયલરેલા ગાંડીનાં અકસમાટમાંથી રતન મેહતાએ અચા-વેલી હેવાથી આલાંમાયે ખાસ પોતાનાં મીત્રોને એક મોટું દીનર પોતાનાં બેમુલ જાનની સલામતીની શુકરચુગ્ગરીને માટે આપ્યું હતું, જેમા બેશક રતન મેહતાને ખાસ આ આલાંમાયે બધાં સાથે ઓલખાણ પીછાંણ કરાવી હતી.

‘પરીન પેલેસ’માં સર જલેજર અને તેની બેટી જરને જોઈ આ જુવાન ગોચા ઓર્ગીટ ફંગ બની રહ્યો, અને જ વરસ ઉપર વીંટી ગયલી વાત હતી તે આ દુઃખી જુવાનને એકદમ હૈયે ચઢી આવી હતી આહા એક વખત એવો હતો કે તે વેળા આ સંગદીલ લુંમાખી છોકરી આ બધા જુવાન પર જાનફેશાની અને શીદગીરી બતાવતી હતી, અમર આપદે પૈસાની નીચ લાલચ અને લાભને શરણ થઈ આ બેવકા ઓડીએ પોતાનાં લાખી

તાબેદારી માની પોતાની જાન બચાવનાર આ બધા જુવાનનાં પ્યારને ઠોકરે માર્યો, કાંકે તે મરીજ ખાનદાનનો મધ્યમ વર્ગનો પોર્યો હતો, બ્યારે જર મોટાંમાં ફરનારી આગેવાન કુટુંબની એક હતી. હાલ છ વરસ પછી આ બેવકાની પુતળીને પોતાની ચશ્મ સાંમે ન ધારેલી ઉભેલી જોઈ રતન હૃદયી બ્યાદા બાતેનથી નારાજ અને નાસીપાસ થયો, મગર બાહરથી બોળું મન રાખી તે બધાં સાથ મલનાવડે અને હસમુખા સ્વભાવેજ કર્યો.

છ વરસની વાત ઉપર આ રતન મહેતાને નામોશી અને નાસીપાસીમાં ગોયા હડધુટ અને પશેમાન કીધો હતો, તે વેળા હયરાન પરેશાન બની બ્યારે તે આક્રીકા ગયો હતો, તે વેળા તેણે ધન હીરામાણેક સાથ ઓળખાણ પડી હતી, અને ધનને લાંબે વખતે જોઈનેખી આ જુવાન ગોયા અગ્નિ-ખીથી દંગ થયો, મગર લાંબે વખતે પોતાનાં મીત્રને જોઈ તે હૃદયી બ્યાદા રાજ થયો.

“તમે હમણાં અલાહબાદ કાંહાં રેહોછ !” અઝાંમાયે રતનને પુછ્યું જેનાં જવાબમાં આ સાલેસ જુવાન બોલ્યો “જી ! હું અહીં રોઝ કોટેજમાં મારાં બેહન સાથ રેહુંછ. મારી મેહરાં ખીચારી ધણી સીકલી ચાલ્યા કરેછ ને તદ્દનજ ઝુપંજર બની રેહીછ—એતો સારું છે કે મારાં સગાંની કોઈ માયબાવ વગરની છોકરીને એને સોહવાય કરીને સાથે રાખીછ, નહીં તો વધારે ઝુરપંજર બની જાય.”

“જો, વરી તારે મેહરાં અહીં નહીં આવે ? મારા ‘પેલેસ’માં હું રાખી એવનને તદ્દરેસત કરસ ! વરી મારો વખતખી સોહવાસે ! મીં રતન બોલોની !” આઝાંએ આ ન ધારેલી ઓફર કીધી અને તેના જવાબ માટે તે ગુચ્છાયા કીધો, બેશક, પોતાની બહેન સાથ તેનેખી પેલેસમાં જો રેહવું પડે તો જરની નજદીક રહેતાં તેનો જીવ હૃદયી બ્યાદા રંજીદા થાય એમ તે વમાસવા લાગ્યો.

“આઝાં બપરે કાલેબાલે ‘રોઝ કોટેજ’માંજઈ મેહરાંને મઝી અહીં લાવશું ! કેમ ?”

“આહ ! એસજ કરશું ! મીં રતન ! તમારો હું જોઈએ આખાર મહું તેટલો થોડો છે, અને મારાં જાન બચાવવાના હેતાંનાં ઉભરાનાં બધા ભરીકે તમારે તથા તમારાં બહેન માટે હું જેખી-કઈ તે થોડું છે.”

“તમારો હું આખાર માંડુંછ, બહેન, અને તમારી સારી લાગ-બીચો—એ—”

તેઓ વાત કરતા હતાં તેવામાં દીનાં લાભ કાંઈ કામસર આલાંભાયને કેહવા આવી તેને જોઈ રતન મેહતા બોલતાં બોલતાં અચકી નહીં અચ્ચ-ચેખીથી તેણીને ટગર ટગર રીકવા પડ્યો.

રતનને અકકી ટગરે દીકનાં નાંઈ જર હસીને બોલી, “અરો ! તમેથી એને જોઈ ચોંક્યા શું, રતન ?”

“નહીં-હા-નહીં-પણ અગાઉ મેં એ ચહેરો કેટલે જોયલો એમ યાદ આવેચ.”

“ઓ ! આ દીનાં તો ઘણીજ બેદબરી પોરી લાગેછ ! એને જોઈ પપા ચોંક્યા, પછી જાહાંગીર ચોંક્યા, પછી વળી ધન હીરામાણેક ચોંક્યો ને રહ્યા સહ્યા વળી તમેથી અજબ થાઓછ !”

“નહીં, મેં આ ચહેરો કેટલે જોયલો એ મને પકડું ધ્યાન છે, પણ કાંઠાં જોયલો તે યાદ આવતી નથી.”

આ વેલા અલાહબાદની અગ્યારીનો મેહરવાન દાર પંડકી ત્યાં આવ્યો અને રતન સાથે કાંઈ વાતે વલગ્યો જેવામાં તેની નજર આલાંભાય સાથે વાત કરતી દીનાં લાભ પર પડવાથી તે એકાએક ચોંક્યો અને દીનાને વાંકાટીકો થઈ અકકી ટગરે જેવા પડ્યો. જર પાસે ઉભેલી હોવાથી આ બેદ સમજી ન શકવાથી બોલી ઉઠી. “મેહરવાન દાર કોણુને જોવોછ !”

“અરે આએ એનાન આપરાં શેતેકે આલાંભાય સાથે વાત કરેછ તે કોણુ છે વાર ?”

“લે તો જુચીની અવરનેસ દીનાં લાભ છે ! પણ બધા ચમક્યા ને વધી તમેથી રહ્યા સહ્યા એ દુકતીથી ચોંક્યા કે ?” જર તાજુખીથી પુછવા લાગી.

“દાદાર હોરમઝની મદદ ! છે તે કે હું તો ભુત જોયો હોય એમજ ચોંક્યો જી, જરબાઈ ! હું તો-હું તો-એમજ સમજ્યો કે જાણે બસ બેહસ્તી, સપલશાહ શેકનાની પરીનજ બેહસ્તન પાછી જીવતી જાગતી આવી હબીચ, બીચારી એ છેકરી ! લગ્નને દારજેન સેતાનનો જપ્યો ખાટી ચતો ફરી બેઠો ને લગ્નમાં વચન થાયું. બીચારીનો બાપબી બેહસ્તી થાયે, મે બેહસ્તી સપલશાહની હક્કાર છેકરી નહીં હોવાથી બધા હક સધા જાણે રહ્યો, ને રૂપાંનાં ચતરાં જેવી છેકરી બીચારી બધા બધી દોલત આએ પેલેસ તમા બધી જાગીરો બેહસ્તીનાં ભત્રીજા તે આએ

જાંઘાંધીરજી શેઠને મલી ને આંખે છોકરી ખીચારી મરી ગઈ! તારે એના ન કોણ થાય? ગવરનેસ? અંહી” અને વાંકોટીકો થઈ એકવાર ફરીથી દીનાં લામને પગથી તે સાથાં સુધી ધારીધારીને જોવા પડ્યો. “બાણે આંખે છોકરી આંખાદ બેહસ્તન પરીનજ લાગેજી જો! એવોજ રૂપાનાં પતરાં જોવો અંહરો, એવોજ ઘાટઘટમ બેહસ્તન તેનોખી ઉતોજ. એનાનને જોઈ મને જી વરસની તે વાન-તે-તે બેહસ્તન એકદમ માદ આવી ગઈ,” અને રતન મેહતા સાથ તે ખીજી બાળુ ચાલી ગયો. દીનાં આમ આલાંભાય આગળથી છુટી પડી આગળ જતી હતી, જેવામાં ધન હીરામાણેકે તેણીને રોકી અને તેણીને કાંઈ વાતમાં મશગુલ રાખેલી જોઈ જર અદેખાઈથી નીકલી પડતી આંખોથી આ રાહઘાટ ઉંચે દમે જોવા પડી, અને ખીજીજ પળે ભારી પગલે એકાંત શોધતી બાગની ખીજી બાળુ ગમગીન વિચારોની ગીરફતારીમાં ગઈ ગએલી ફરવા લાગી.

“ધણું અજમ જોયું! આ ગવરનેસ દુકતીથી બધાં ત્રોં ચોંક્યાં પણ આજે રહયા સહયા રતન મેહતા ને મેરવાનદારખી ચોંકયા! મોનાંપરથી તો આ પોરી માય જેવી ગરીબ લાગેય પણ એનાંમાં કાંઈ ભરમ હોવો જોઈએ! એ રાંડ મારી વચેખી કવાખમાં હાડકાં માફક આવી ને આવી ધનખી એને જોઈ જી થઈ ગીયો હોય એમ લાગેય, ને એની સાથ બેલાઈ વાત કરવાની વેતણ કરેજી. મને પોતાની મોહરદાર કરવાની ઓફર કરતાં એ પોરીના એકદમ આવવાથી ધન તે વેળા મુંગો રહી ગીયો તે આજવેર પાછી ઓફર કીધી નથી તો રખે આંખે હલકાં ને હીણાંછીણાંની દુકતીએ કાંઈ એનું માંયું ફેરવી મુકયું હોય! જોની! મારી સાથ વાત કરવાને બદલે એને તેરીને કેવી વાત કરેજી! આહ!” અને મ્યુઝીકનો મીડો શરોદ તેને કાને પડવાથી જીગરનાં ઉંડાણથી એક સરદ હાય મારી જર ધીમે કદમે ‘પેલેસ’માં ગઈ.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

એ ગવરનેસ છે કોણ!

વાહાલાં સાંચવાર આમલ વાંચી ગયાં એમ બ્યારે લખોપતી ધન હીરામાણેક પોતાની બવીખની સુખદુઃખની બાગ્યણ બનવાને લગતો દીક્ષાપુશ

અને ઉમેદવાર પાક એકરાર કરવા ચાલી ચલાવી જરૂરી રૂપરૂ મળે હતો, નેવામાંજ કટોકટ વેળાએ જાણે કે ખુદ ખુદાને આ ધારેલાં કામની પસંદગી સામે આડકત્રી રીતે વાંધાજ હોય એવી કૌસમથી ધનની સહાયતામાં આડકત્રી રીતે એક બેમુલ ફરેસ્તાનાંજ રૂપમાં દીનાં લામને તેજ ઘડીએ જાણે કે ત્યાં મોકલી આપી હોય, એવી અદાથી એર્થીત તેઓની વચ્ચે તે ગવરનેસ આવી ઉભી રહવાથી ધન હીરામાણુક પોતાને સરદારજાને સુખી કરવાની નવાજેશની માંગણીને લગતી ઉમેદવાર વાત કરતો એકાએક ચોંકી અટક્યો, અને તેજ ઘડીએ આ ફરેસ્તાઈ ખસલતની છોકરીને પેહલીજ વાર તેણે તે વેળા રૂપરૂ જોઈ હોવાથી તેનાં આકર્ષી લેનારા મીઠા અને માયા ભર્યા ચહેરાને ટગર ટગર ટીકી આ સાલેસ જુવાન ગોચા પોતાને એકાદ પણ ભુલી જઈ અજાએમીથી આ ગરીબ ગવરનેસને જોવા અને વખાણવાજ પડ્યો. કટોકટ વેળાએ આ ગરીબની પોરીને કવાચમાં હાડકાં મીસાલ પોતાનાં સુખમાં આડે આવેલી જોઈ જરૂર જીગરનાં ઉંડાણથી હૃદયી જ્યાદા રંજીત અને નારાજ થઈ, મગર તે પોતાની લાગણી આહર બતાવી શકી નહીં, અને તે દીને હાથથી ગયલી તક ખીજી વેળા પાછી મલશેજ એવી આશામાં ઉમેદવાર આ લોભી છોકરી આશા રાખી બેઠી, મગર દીવસો પાણીનાં રેલા માફક આસાનીથી વહી જવા લાગ્યા, મગર ધન હીરામાણુકે તેવી આશરને લગતી વાત ખામખા ચાતો એકાંટ તેવી તક ન મલવાને લીધે કરવાનાં ખાસ અખાડાજ કીધા અને આ લોભી છોકરી પોતાનાં ઉંઘા ભાયગ માટે ઘણી નાસીપાસ થઈ.

ઉમેદમાં ને ઉમેદમાં દીવસો ઝપાટામાં પસાર થયા, અને 'પરીન પેલેસ' રોજનાં રંગ-રાગથી ગોચા પરસ્તાન જેવો દીસવા લાગ્યો. આલાંમાયનાં તો હર્ષનો કશો પાર કે સુમારજ ન હતો. મેરવાન મેજર તેનો ખાસ મીત્ર હતો, તેમાં પોતાને થયલા અકસમાત વેળા બાહુદુરીથી બચાવનાર રતન મહેતાની પોતાનાં મહેલમાં દરરોજની ચાલુ ખુશ આમદથી આલાંમાયનો વખત એવો તો સોહવાઈ જતો હતો, કે દીવસો કેમ પસાર થતા હતા તે આ અખજાને માલમ વટીક પડ્યા નહીં. દરરોજની પાર્ટીઓની ધુમધામ આ લખલુટ અને ઉડાઉ અખજા કરીને પોતાનાં ઘણીની હરામની મળેલી દોલત હરામમાંજ ગોચા ગુમાવતી હતી, બેશક, તેનો ઘણી થતો આ વીછણ વાઉ અને માજનદરાની મોહર દારથી કાયર થઈ ગયો હતો. આલાં પોતાનાં ઘણીને ધનવચા મોહસપર પોતાને મનપસંદ કામો કરી જતી હતી, અને અનેક રંમસમ અને પાર્ટીઓ

‘પરીન પેલેસ’ માં જાંહાંગીરને પૈસેજ હજારોનાં ધુમાડા સાથે થતી હતી, છતાં આલાંમાય પોતાનાં ધણીને તેમાં આમેજ કરવાની જેમ કશી દરકાર કે કદર કરતી ન હતી, તેમજ તેનાં ધણીને બી નેની કશી બી રીતની પરવાહ ન હતી. જાંહાંગીર પોતાની કલમમાં યુરા મીત્રો સાથે જુગારમાં ખુદાર થઈ અર્ધી રાતે દારૂના યુરા લખમાં લોથપોથ બની ‘પેલેસ’ માં આવતો, જ્યારે આલાંમાય પોતાના બેવકુફ બાયલા અને અનાડી ધણીની ગેરહાજરીમાં ખાસ એક આવકારદાયક સંજોગ માની લઈ પોતાનાં ઓલખીતાં વખાણનારાં અને ચાહનારાં દીલસોઝ મીત્રો સાથે દરરોજનાં રંગરાગ વચ્ચે પૈસાનો ધુમાડો કરી પોતાનો કાલ નિર્ગમન કરતી હતી, અને બંને બાજુથી આ ધણી-ધણીયાણી પૈસા પાપરી મીસાળ ખરચતાં હોવાથી જાંહાંગીરનાં કાકા મરનાર સપત્રશાહની આમડી હરામની લખોની દોલતનું છેક તબુ આવી રહ્યું હતું.

સાંજનો વખત હતો, અને જર બાગનાં એકાંતમાં પોતાનાં મનનું સમાધાન કરવા ફરતી હતી તેવામાં તેની નજર ગવરનેસ દીનાં લામ અને ધન હીરામાણેકપર પડવાથી તથા તેઓને હરીહસીને વાત કરતાં જેવાથી આ અદેખી છોકરી હૃદયી જ્યાદા અદેખાઈની અગ્નીમાં ગોયા બલીજલી જવા લાગી. તે જોતી અને ધણાજ અફસોસ સાથે જાણતી આવી હતી કે જે મંજોગો હેઠળ ધન હીરામાણેકે એતેફક આ ગરીબની છોકરી દીનાં લામને દીડી હતી તે વખતથી જરની સોહબત સાંધવાનાં કરતાં આ લખોપતી સાલેસ જુવાન જાણે શા સળખોસર દીનાં લામને સોહધવા અને તેને રોકીને તેની સાથે વાત કરવાની મોજ માનવામાં તે પોતાનો વખત વધુ પસાર કરતો હતો. આ ગરીબની પોરી તેનાં સુખની આડે આવી ઉભી રહેલી જોઈ જર તેનાં પર હૃદયી જ્યાદા ખફા થઈ મગર તે કાંઈ બી કરી શકી નહીં.

તેજ રાતે ખાણું લીધા પછી ધન હીરામાણેકની ખાસ ફરમાસથી દીના લામને ખ્યાનાં પર બેસાડવામાં આવી, અને ગોયા સાંભળનારનું દીલ ખુદરતી આકર્ષે છે એવી તાજુબી પમાડનારી કીસમથી આ ગવરનેસે એવું તો દીલપત્રીર અને જીગર બેહલાવનારું ગાયન પોતાનાં વાંસળી જેવા મીઠા અને સુંદર શરોદોથી ગાયું, કે જેઓએ આ સુંદર અવાજ સાંભળ્યો તેઓએ જીગરનાં ઉંડણથી તારીફ અને પ્રસંસાનાં દીલખુશ પ્રમાણીક લખેલો બોલ્યા બીનાં રહ્યા નહીંજ. ધન હીરામાણેક તો ગોયા આ ગરીબની એકીનાં અવાજ વાંસલી જેવાં કંઠથી ગોયા હર્ષથી આજોજ થયો

અને પોતાની પાસે બેઠેલા પોતાનાં ગોડયા રતન મેહતા અને જરની આગલ પ્રમાણીક એકરાર કરતો બોલ્યો ! “આહ ! શું સરસ છે ! એક રાજવંશીનો મેહલ ગોયા દીપાવી મુકે એવી અમીરી દેખાવની આ છોકરી ગરીબને પેટે અવતરી, મુકલેસીની મુશીબતમાં ઉધરી ગવરનેસ જેવી નોકરી કરવા પોતાનાં હીણાં અને ખુરાં સરજતને આધીન થઈ એમાં ખુદ ખુદરતનો અને તેનાં બનાવનાર દાદગરનો ખચીતજ ઘણો ગેરમંત્રાદ અને અપજ્ઞ સમાયલો કેહવાય !”

“બેશક! ધન” રતને પોતાની તરફેણદારી જણાવી ઉમેર્યું “પણ સાચું કેહું છ કે આવોજ દીક્ષપત્રીર ને દીક્ષપુત્ર કરનારો નામુક કંક મેં બીજે વખત અગાઉ કેઠે સાંભળેલો અને એ ચહેરાખી જોયલો મને યાદ છે પણ ક્યાં તે મને યાદ આવતો નથી.”

“તારે શું રતન-એ ગવરનેસને તે આગલ જોયલી શું ! ઘણું બેઠલ્યું” જર હંમેશ માફક શંકાશીલ બની.

“હા ! અગાઉ એવોજ ચહેરો જોયલો મને ધ્યાન છે ખરો-પણ-પણ હું કહી નહીં શકતો.”

અને દીનાં લાભ ખુચી હીરાને લઈ ત્યાંથી ચાલી જવાથી, તથા ધ્યાનાંપર આલ્સાંમાય બેસવાથી તથા જરને ગાવા જણાવાથી તેઓની વાતચીત ત્યાંજ અટકી.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

જીવનખાનાનો જીવ !

લગભગ સાડા અમ્પારનો અમલ હશે અને રતન મેહતા તે રાત્રે ‘પરીન પેલેસ’માંથી બાહર પડ્યો. મ્યુઝીકના રંગસગથી તથા આલ્સાંની આહુ કાકલુદીથી રતન મેહતાને ત્યાંથી ઉઠવા જરાખી થઈને ગમ્યું ન હતું અને આવી મોડી રાત્રે પોતાને મકાને જવા બાટે આલ્સાંમાયે પોતાની બેડીની ચાડી બેડીતરવા આપવાની યાતો મોટરકારમાં જવાની બેડસપર બેડસ કરી મગર માહતાબની કંડી દીલપત્રીર રોશનીમાં પડે ચાલી જવામાં તે પોતે મોજ અને મજાદ માની લેતો હતો એમ જણાવી આલ્સાંમાયની

ગાડોને લગતી ઓફર ઘણું હેત સાથ નામંજુર કીધી અને બરફ જેવી સફેદ અને ઠંડી માહતાબની રોશની વચ્ચે આ સાલેસ જુવાન લાખો વિચારો કરતો ધીમાં કદમે પોતાને મઠકે જવા નીકળ્યો.

લગભગ મધરાતનો એકાંત વખત થયેલો હોવાથી રસ્તામાં તેને કોઈપણ સાંભું મલી શક્યું નહીં, એવી હદ સુધીનો રસ્તો હરીહાક અને ખીયાબાન જેવો ઉજડ અને એકાંત લાગતો હતો. એકાએક છેક દુર નજર કરતાં એક કાલા આકારને રસતો ઓળંગી સામી બાજુ આવેલી ઝાડીઓ તરફ જતાં રતને જોયો, અને પોતાની તીક્ષ્ણ આંખો આબાદ તે તરફ ફેરવી. તેને ઝટ અનુભવ્યું કે તે કાલો આકાર કોઈ ઓરતનો હતો. તે આકાર ઝાડીઓની ઘટા વચ્ચેથી ઝડપથી બાહર આવી ખુલ્લા રસતાપર આવ્યો, અને ચંદનીની બરફ જેવી સફેદ રોશનીમાં તે આકાર ઓરતનોજ હતો. એમ રતનની તદનજ ખાત્રી થવાથી આવી મોડી રાતે આવાં સ્મશાન અને ખીયાબાન વચ્ચે આ ઓરત ક્યાંથી અને કેમ આવી પાછી ક્યાં જતી હતી તેની સ્વભાવીક રીતે રતનને ચટપટ થવાથી આમાં કાંઈપણ ભરમ હોશે એવો ખ્યાલ કરી પોતાનો રસ્તો છોડી પેલી કાલા પોષાકવાલી ઓરત ઝડપથી જ્યાં ચાલી જતી હતી તે તરફ તે ગોચા ઝડપથી ચાલ્યો-ઉડ્યો.

પેલી અખળા આસપાસ થા પાછળ જોયા વગર સીધી ને સીધીજ ઝડપથી ચાલતી હતી, જેની પુઠ રતને પકડી અને આવી એકાંત રાત્રે તે અખળાનાં એખલા જવામાં કાંઈપણ છુપો ભેદ સમાએલો હોવો જોઈએ એવો શક રાખી અળગાં અળગાં કદમે જરાપણ અવાજ થા સંસારો કર્યા વિના તેણીની પુઠે આગળ ને આગળ વધ્યો.

પેલી ભેદભરેલી અખળાએ ભુતખાનાં તરફનો રસ્તો લીધો અને ભુતખાનાનાં કંપાઉંડનાં દરવાજાને કળ હોવાથી પેલી અખળાએ પોતાના ખીસામાંથી કુંચી કાઢી તે દરવાજા ઉઘાડી પોતે અંદર ગઈ અને પાછો તે બંધ કરી અંદર આવી ફેરવી સીધી ને સીધી ભુતખાનાની સીડીપર મઢી, અને બારણું બંધ હોવાથી આગાઉ માફકજ ઉઘાડી આ અખળા અંદર ગઈ તેથી બારણું પાછું બંધ કીધું.

રતન મેહતા તેની પુઠે આવ્યો અને ભુતખાનાનાં કંપાઉંડની બાહર ગીચ ઝાડોની ઘટા વચ્ચે ગમગીન વિચારોની ગીરફતારી વચ્ચે ગર્ક ગયેલો હોયો રહ્યો. તે પેલી અખળાની પુઠે છેક અહીંવેર આવાં ડરામણાં ભસ્તાં જેવાં ખીયાબાનમાં આવ્યો હતો, તો ત્યાંથી શુષ્કચુષ ચાલી જવું કે પેલી

ઓરતની હીલચાલ હજીખી ખારીકીથી તમાસવી તેની ગુન્યવણુ અને મંજવણુમાં તે પડયો, જ્યારે થોડીક મીનીટ વેહવા બાદ ભુતખાનામાંથી લાંખી તીક્ષણ દુઃખની ચીચ્યારીઓ ત્રણ ચાર વાર તેને કાને પડવાથી તે એકદમ ચોક્યો, અને આવાં સ્મશાન ખીયાખાનમાં રખે કોઇનું ખુન થતું હોય એમ પેલા ચી-ચારી પરથી રતન ધડકતી છાત્રીએ વિચારવા લાગ્યો. તે હીમતવાલો હતો મગર તે એકાંત જગ્યા એવી હદ સુધીની ખીયાખાન અને સ્મશાન જેવી ડરામણી હતી કે આવા અકાંતમાં મધરાતે આવી ચીચ્યારીઓ સાંભળી ગમે એવો દસેર આદમી પણ ધાસ્તીથી ધુજ્યા વિના રહે નહીંજ તો પછી રતનખી ધાસ્તીથી ગોયા ધુજી રહ્યો તો તેમાં સંદેહ શો હતો ?

ત્યારે શું આવાં ભસતાં જેવા ખીયાખાનમાં કોઇનું ખુન થતું હતું ? તે દરવાજો ભાંગી અંદર જાય ? પાછી ચીચ્યારી તેને કાને પડશે યા તો કોઇની હીલચાલનો સંસારો તેને સંભલાશે એમ ધારી તે ત્યાં થોભ્યો, અને પાંચ દસ એમ કરતાં આસરે પંદર મીનીટ વહી ગઈ, મગર પવનની ઠંડી લ્હેકી વચ્ચે ઝાડોનાં પાંદડાં ખખડવાનો અવાજ યાતો માળામાં કોઈ પક્ષીનાં બોલવાનો સાહદ યાતો ઘાસમાંનાં કસારાનાં અવાજ સીવાય રતન કોઈ ખીણું સાંભળી શક્યો નહીં !

ખારણાંનાં ઉઘાડ બંધ કરવાનાં અવાજથી રતન પોતાનાં ગમખવાર વિચારોમાંથી એકદમ બિદર થયો, અને કાન ઉંચા રાખી સાંભલવા લાગ્યો ! એક અબજા ભુતખાનામાંથી બહાર આવી, અને તેની પાછળ વાંકી વાંકી ચાલતી ખુદી અબજા લાકડીનાં ટેકા સાથ ચાલતી રતને જોત્ર અને પેહલી અબજાને કંપાઉંડનાં દરવાજા તરફ આવતાં બોલતાં તેણે સાંભળી ! “નહીંરે ! હસમત ! તું ખીલ નાં ! તું મને મુકવા સાની આવેજ ? હું હું કે રસ્તે પા કલાકમાં તો પાછી બંગલામાં જેવી ગુપચાપ આવીજ તેવીજ પાછી જવસ ! તું તારે બેલાસક અંદર જા !”

“પણ-પણ બાઈ આવરી રાતે તું કેમ એખલી જશે હું—”

“અહીં આજે બંગલામાં ભુત વસેજ એવી ખીલક બધાંને પેડીજ એટલે અહીં આવી રાતે કોણ ફટકવાનું છે જે મને જોશે કે મલસે, હસમત ! તું તારે જા અંદર !”

“પણ વહી તે હાહરે પેલી બાઈ ને શેઠ આયાં ને આપરે કુવાં ફક્કી જતાં બચી ગીયાંતો બાઈ ! પેલી ચીચ્યારીઓથી તે લોક ખીલવાં, પણ મેંજ વાત ઉલટાવી નાંખીજે ને—”

“હા! તેમ હવે ફરીથી બને નહીં તે સંભાળજે! જો એચેની વધુ હોય તો મેં ગલાસમાં દોઝ કાર્યોછ તે આપી દેજે. લે ચાલ-હું જાઉંછ. તું જા અંદર જોઉં.”

અને હસમતને અંદર જતાં જોવા વચમાં તે અબળા ઉભી રહી અને બારણું બંધ કરી અંદર ગયલી જોઈ હરણી જેવી ચપલતાથી તે કંપાઉંડનાં દરવાજાપર આવી, કુંચી કળમાં ફેરવી દરવાજો ઉંઘાડી પોતે બાહર આવી અને બાહરથી દરવાજો પાછો બંધ કરી કળ ફેરવી કુંચી ખીસામાં મુકી મોટેથી બબડી.

“આજે બહુ રાત પડી ગેઈ! મરે, એ તો ચાંદરનું છે તે જરાખી ઠીક લાગેછ, ‘પેલેસ’માં જતાં એક દોઝ થશે.”

“હા! તમારા જેવી ઓરત માટે આ મધરાતનો વખત તદ્દનજ એકાંત અને ધાસ્તીભર્યો કહેવાય! મીસ દીનાં લામ!”

અને પોતાની છુપાએલી જગ્યામાંથી કુદકો મારી રતન દીનાં લામની સામે આવી ઉભો અને ધીમેથી બોલ્યો.

“શીકર નાં કર-મેહન! હું તુંને ‘પેલેસ’માં આવી ડરામણી મધરાતે દાવીડીકી પોંહચાડી આવસ.”

રતન મેહતાને પોતાની સાંમે એકાદ જુત માફક ઉભેલો જોઈ પેહલી હરોલમાં દીનાં તો જીગરનાં ઉડાંણથી થોડીક પગ ગભરાઈ શીકકી પડી તેને એકકી ટગરે જોવાજ પડી, મગર બીજીજ પગે પોતાનો ગભરાટ સમાવી જાણે કે કશુંબી બન્યું ન હોય એવી બેદરકાર ધપે હસી ધીમેથી બોલી! “મીં રતન મેહતા! ઓ ભાઈ! ખચ્ચીતજ તમેજ છેઓ કેજી? થોડીક પગ તો હું એમજ સમજી કે જાણે આવી મધરાતે મારી સાંમે મને હંરાન કરવા જુત આવીને ઉભો મારી રગમાં હીંમતભર્યું લોહી દોડેછ, છતાંબી તમને ઓચીંત આવી મોડી રાતે આવી બીયાંબાન જગ્યામાં જોઈને મને ધાસ્તી બે પગ બરપા થઈ ખરી.” અને જાણે કે કશું બન્યું ન હોય એમ શાંત સ્વભાવે તે હસવા પડી.

તે દીનાં લામ-આજ્ઞાંમાયે પોતાની બુચીને માટે રાખેલી ગવરનેસ દીનાં લામજ-હતી મગર આવી મધરાતે આવાં બીયાંબાન જેવાં એકાંતમાં તે કાંચ અને કેમ આવી તે બરમજ ગોયા રતન મેહતાને ન ઉકેલી શકાય એવો બેદી થઈ પડ્યો!

પ્રકરણ ૧૫ મું.

“કયા રંગ બપો કરતી અરે આરત.”

થોડીક પળ બને અકેકને બતાંજ ગુપચુપ ઉભાં રહ્યાં. તાનુબ થતાં રતન પેહલાં બોલ્યો. “તારી હીમત અજબ તરાંહની છે. આવાં બીયાંબાન સમસાન ઘોરસ્તાન જેવાં બંગલામાં એક મદ આવતાં કરકર ધુન્ને તો તારા જેવી છોકરી અહીં વેર આવે ને વરી પાછી ‘પેલેસ’ વેર એખલી જાય એ માટે તારામાં કાંઈ અજબજ હીમત હોવી જોઈએ. છોકરી તું બેરીકર રહે હું તુંને ‘પેલેસ’ વેર વળાવવા આવશ કાંકે તું તો ગમે તેટલું એખલું જવા દલેરી કરે મગર તુંને એખલી જવા દેવા મને પોતાને કર લાગેય. આવી ઉશકેરાયલી મારી થઈ પડેલી હાલટમાં તુંને સહીસલામત પોંહચાડી આવવાની મારી આઈન ફરજ સમજુંછ.”

તે મીઠાસથી હતી. તેના મધુર હસવાનો સાહાદ રતનના કાનને એકાદ વાંસળીના મીઠા અને મધુર સરોદ જેવો દીલપઝીર અને દીલખુશ લાગે.

“ફરજ? ઓ ખુદા! કેટલાંકો ફરજ શબ્દ ઘણીજ જુદી રીતે વાપરેય. હાબલા તરીકે તમે મારી પુઠે પુઠ હુપાહુપ એકાદજ સુસ તરીકે આવી છુપાઈ બેસવામાં તમારી ફરજ તેને ગણોછ, મીં રતન મેહતા?”

તેઓ ધીમાં કદમે આગળ ને આમળ વધ્યાં જતાં હતાં અને દીનાના આવા મીઠાસથી તાણા મારવાથી રતનનું જીગર રંજીદ થયું.

“જનસુસ? વેલ-તેમ ખર-હું તેમ કયુલ કરંછ, પણ મારે ઇન્સાફ આપવા એટલો બચાવ કરવો અગતનો છે કે અદલુત અને નવાઈ જેવી બાબતને લીધેજ મને એમ વરતવાની ફરજ પડી. પહેલી હરોળમાં તો આલાંમાયની ગવરનેસ એવી અરધી રાત ફરે એજ મને ઘણીજ અજબબી લાગી, ને તેથીજ તેની પુઠે જઈ તેમાં તેનો શું હેતુ હતો તે જાણવાની જાણાસામાંજ મને તું કેહછ તેમ જનસુસ બનવાની લાખલાજ ફરજ પડી. અત્રે છુતખાના વેર આવ્યા પછી તારા પાછા ફરવાની તથા અરધી રાતે અહીં આવવાનો તારો બરમ શોધી કાઢી તારી સાથ તુંને બંગલાવેર પોંહચાડી આવવાની સ્વભાવીક જાણાસા થઈ.”

“મને પુછવાની રજા છે, કે આજ્ઞામાયત્રી કોમન ગવરનેસ ચાકરડી જે તમારાં કરતાં લાખો દરજ્જે ઉતરતી પંક્તીની તેરી માટે તમુને એટલી જાણાસા ને ઉલટ ખરપા થઈ?”

“હું તો પેહલાં સમજ્યો કે તું કંઈમાં આવતી હોસે, પણ નહીં તું જીવતી જગતીજ જતી હતી, તેથી મારી ઉચ્ચ કશકેરાઈ, ને આવી મોડી રાતે એક સાલેસ અમળા એખજાં એકાંતમાં બહાર જાય એમ હું ધારી શકતો ન હોવાથીજ મને પુક પકડવી પડી.”

“એશક-તમે એમજ સમજ્યા કે આએ ગરીબની છોકરી ઘણાં ઉંડા પાણીમાં ફરતી હોવાથી મોડી રાત વેર બઝકેજ, ખરું કેની? કંઈ ન આવવાના સખમે ખી મન શાંત કરવા ખાહાર લટાર કાંય નહીં લેવાય?”

“તે વાત ખરી! પણ ભુતખાના જેવા શમશાન જેવાં મકાનમાં રાત પડી તારી આવવાની ખાસ મનલગ કાંઈ કંઈ ન આવતી હોવાને લીધે નથીજ, એમ તું કયુજ કરશે-ને તેજ જાણવાની જાણાસાએ મને તારી પુકે ઓળા મીસાલ બમાવ્યોજ! નાદાન છોકરી! મેં તુને જોઈને જોઈ અગાઉ તુને કેડે જોયલી હોવાનો ખ્યાલ થયો ને આજે રાત્રે ધન હીરામાણેકની ખાસ ફરમાસથી ખ્યાનાં પર દીજીજી વાંસલી જેવા સાલદથી ગાયલાં ગાયનથી મેં તુને તુર્તજ પીછાણી. આફીકાથી હું મુંખઈ એક વખત આવ્યો તો તારે એકાદ સખાવતનાં જલસામાં એમેચ્યુઅર તરીકે ખીજાં સાથ તુને ગાયન ગાતાં સાંભળી હતી-તેજ અવાજ તેજ સુંદર હલક આજેખી મને યાદ છે! એમેચ્યુઅર તરીકે જલસામાં તેં ભાગ લીધેલો મને તુરતજ આજનાં ગીતથી યાદ આવી ગયો. ખરી વાતકે નહીં?”

“હું તે વાતની ના પાડતી નથીજ! ખીજાંની ફરમાસથીજ સખાવતના કામને ખાતર મેં ગીત વીગેરે ગાવામાં એમેચ્યુઅર તરીકે ભાગ લીધો. પણ તારે શું તે વાત યાદ કરાવી તમે મને મારાં ખાખ આગળ બંધી વાત જાહેર કરી મારી રોજપર મારાં પેટપર વાત મુકવાની બલાઈ કરશે?”

“નહીં! છોકરી તે માટે તું બેરીકર રહે! હું જાણુંજ કે કંઈ ન આવવાને લીધે તું ચાલી ચલાવી ભુતખાનામાં આવી એ ઉડાવનારી વાત છે. મેં સાંભળેલી ધાસ્તીબરી ચીચારીઓપરથી મને તારી હીજાચાલપર ધણોજ શક લાગેજ, ને ભુતખાનામાં આવી અરંધી રાતે તું શાને વાસ્તે આવી તેનો મને મોટો શક છે, જે જાણવાની જાણાસા હું થોપાવવાનો તો નથીજ, તોખી મારે જાણાવવું જોઈએ કે આપણી ઓચીંત મુલાકાતની

વાત હાલ તુંકીકે તો હું મારી છાતીમાંજ જ્યાં લગીન તેનાંથી બીજાને નુકશાની ન પોહયે ત્યાં લગીન, દાખીને છુંપાવી રાખસ. અત્યાર આગમજ તારાં પરાક્રમેથી એ ત્રણ જણાં ચોક્યાંજ ને બીજાંજ ને તુને ખબર છે, છોકરી ? તુને તુને ભુતજ સમજીને એ ત્રણ જણાં તો તુને જોધને ચોક્યાંજ તેનો બાયસ ?”

“બાયસ” દીનાં સહેજ હસી બોલી “મળતા ચહેરાની મુશકેલીને લીધેજ છે ! મારા શેઠ જાંહંગીર શેઠ પોતાની કોઠ છ વરસ પર મરી ગયલી સગીનાં જેવેજ મારો ચહેરો હોવાથી તેનોજ ભુટ હું હોવાનો ડર કરી ચોક્યા, તેમાં આ ગરીબ મુશ્કેલ કાચાર ગવરનેસનો કશોખી માહ-ભારટ વાંક કે તકસીર નથી.”

“વારું તેમ હોસે, કાંયજે તેની મેં બીજી તેલકીકે કાંધી નથી ! પણ બીજી નાણુક બાબત પર આવ્યે ! તુને ખબર હોસે કે તારાં બાઈની કઝીન જરબાનું આજ લાંબો વખત થયાંની પેલા લખોપતી અને માલેતુમ્મર ધનજીશાહ હીરામાણેક સાથ ગોઠવાઈ જવાની કમુલાટથી અંધાઈ અને લખોપતી શેઠયા પર ઉમેદ બાંધી રાખનાર જર શીવાય કોઈખી બીજી અબળા મુજમાં રોજ બોલે એમ છે.”

“આહ” દીનાં કડવાસથી મીઠાજમાં બોલી ઉઠી “ધનજીશાહ હીરામાણેક જરબાનું સાથ ગોઠવવાનાં છે ને તેવણે મારા જેવી યુષ્મી મુકકી હીણાછીણાં ગરીબ ખાનદાનની ગવરનેસ પર, એક અલસ્ય એકાદ સાલેસ અબળાપર જેવી લાયકી બતાવી શકવાની દુરઅદેશી વાપડે તેમજ તેવી અદાથી, લાયકી બતાવી, એક સાચા અલસ્યનાં સદાચરણની સાલેસાઈ ને માયા બતાવી તો તેમાં જરબાનું જેવી ઉમરાવી ખાનદાનની બેટીએ અદેખાઈથી નીકલી પડતી આંખોથી જનુન અને વેર વરસાવી જોવા કે ગણવાની શું અગત છે ?”

“તું જણતી નહીં હોસે, છોકરી, કે છ વરસ પર એજ જરનો મેં અકસમાતમાંથી જન બચાવ્યો તેનાં બદલામાં મેં શીદાગીરી એનીપર બતાવવાની સરકસી કીધી, મગર વાત બ્યારે ઘણીજ રસપર ચઢી ત્યારે જર ધન હીરામાણેકને પ્રોત્તીસ થયલી હતી એમ કહી મારી બોક્કર નામંજુર કીધી. તે પછી મને નાસીપાસ થઈ દુર દેશાવર જવું પડ્યું !”

“તેમ નથી, બાઈ ! આ લખોપતી સાલેસ શેઠયા ધનજીશાહ જે આજે તમારા કે મારા જેવીજ સાદી માદી સ્થિતીમાં હોતો તો શું જરબા-

તુનાં એવાં હૃદયી જ્યાદા ધરાંપરાં ચાલતે એ બાબે મને શક છે ! આજે પૈસાને માન છે ને પૈસાનેજ ઈજ્જત છે, પણ-ચાલો હવે 'પેલેસ' આપો હું અંદર એખલી જવસ-તમે એકાદ જસુસ તરીકે આજ રીતે મારી પુક પકડવાની જે સહ્યતા વાપરી તે માટે તમારું હેશાન માનુંચ." અને ટકોર કરતી તે હસી પડી.

“ પેલાં ભુતખાનાંમાંથી પાટેલી ચીચ્યારી હજીખી મારું જીગર ડગમગ્યા કરેછ-છોકરી-ને ને—”

“ અરે એ તો ભુતખાનામાં પેલી બુદ્ધી દોસી રહેછ તેને નજલાનું જોર કરેછ તેથી બુમાબુમ કરેછ ! બાકી બીજું શું હોય ?”

“ હા ! ને તેથી તુંને ઉંઘ નહીં આવવાથી ચાલીચલાવી ભુતખાનામાં જાયછની ? વેરી વેલ ! હું ધમ્મુંછ કે આવી મોડી રાતની ચાદરનાંતી વેક લેવાથી ભવીશમાં તું હાથ ઉકાવસે. કાલે સવારે એ ભુતખાનાં માટે હું જાસતી તેહકાંક કરસ ત્યારેજ અને સતોષ મલશે !”

“ ત્યારે તમે મને માનતા નહીં-હું જુદું બોલુંછ એમ ધારેછ ? પણ ચાલો હવે તો હું જવસજી” અને ખેદરકાર હસતી હરણીની ચપળતાથી 'પેલેસ'નાં કંપાઉન્ડમાં ચાલી ગઈ.

અને રતન ! આ અજ્યત્ર પણ ભેદી છોકરીની ભેદભરી વર્તણૂકથી તે હૃદયી જ્યાદા તાગુબ થયો અને પોતાને મકાને પાછો ફરતાં બબડયો. “ આએ નાદાન ને હુલ્લડ પોરી ઘણાંજ ઉંડાં પાણીમાં ફરતી દેખાયછ. અરધી અરધી રાત વેર કોઈખી મરદનાં સાહયા વીના આવી એકાંતજગ્યાએ રખડવામાં એનો કાંઈખી અવિચારી કે નિર્જન હેતુ હોવો જોઈએ. ઠીક ! એમાં શું ભરમ છે તે શોધી કાઢ્યા વગર હું જાંખીને એસવાનો નહીંજ.” અને ઝડપી કદમે તેને આગળ ચાલુ મુક્યું.

મકરણ ૧૬ મું.

ઔરત-શ્રાપ કે દોલત ?

“ રાંડ તું મને દીવાર કરાવવા બેઠી છી જીવું કાંઈ નહીં ” જાંહંગીર શેહના સવારે પોતાનાં ઔરડામાં ગમગીન વિચારોની ગીરફતારીમાં મર્ક ગયેલો બેઠો હતો, અને તેની ઉડાઉ અને લખચુટ ખર્ચ કરનારી મોહરદાર આંત્રામાંય હાથમાં બીજાનાં ચોડા લઈ અંદર આવી જાંહંગીર સામે ધર્યાં અને આ અકેક પછીનાં કાપડા, જવેરી, પંચોગર, અને ખાણીપીણીનાં ગંજવર બીજાથી જાંહંગીર ધાસ્તીથી શીકકો પડી ગયો, અને આ બીજો કેવી રીતે ચુકવવાં તેનાં જફાકારક વિચારમાં તે પડ્યો. પોતાની મોહરદારની આવી બેઠુંદી અને ઉડાઉ વર્ણલુથી તે હદથી જ્યાદા ખફા થયો. આગલી રાતેજ તે પોતાનાં પુરા મિત્રોની સંગતમાં જુગારની બદીમાં પચીસ હજાર રૂપ્યા હારી ગએલો હોવાથી તેને સહેજ પણ અંશે શાંતી કે કરાર તો નજ હતો, અને આખી રાત બેચેની અને બેકારી વચ્ચે તેને ઉંઘતો એકથી ઝોંકા ન આવ્યો હતો. અને વળી સહવારનાં પોહરમાં પોતાની ઉડાઉ મોહરદારનાં બીજાનાં હજારો રૂપ્યાનાં ચીથડાં જોઈ તે ગેયા હેબતાઈ ગયો અને આજુથી પાપરી માફક પૈસો ગોયા ખરચાતો હોવાથી છ વરસની ટુંક મુદતમાં લખો રૂપ્યાની મળેલી પોતાનાં કાકાની હરામની શ્રાપની દોલતનું છેકજ તથ્યું આવી રહ્યું હતું, અને જેમાંથી તે પોતાનું નશીબ અજમાવતો તેમાં તે મુદતજ ફાવતો ન હોવાથી, તથા પોતાની જરદાર અને વગદાર સ્થીતી દેખાડવાનાં કોલથી તે વધુ કરજમાં ઘસડાતો-તણાતો ચાલ્યો.

“ તમારો તો જ્યારે હોય ત્યારે હવરકુટોજ છે, સમજ્યાની વર જેવો વર ઐરી જરા રતી મોજમજાદ કરે તેનાં પૈસા નહીં ચુકવે તો શું હું કરજ કરવા જાઉં કે પારકા આગળ હાથ ઓરવા જાઉં ? ” દમમાં આવાં બોલા.

“ અરે પણ આવો જો ખરચ રાખશે તો બે મહીનામાં મને જેલમાં બેસવું પડશે. મને પચાસ હજારનું કરજ થયું ને આખો પાર્ટીઓ ને દીનરો સાનાં આખી મરેચ ? એકેકાં દીનરનાં પાંચસો સાતસો રૂપ્યા ? હુ ત્રાઉં કીયા ચુલામાંથી ? ”

“કાંય લખો રૂપ્યા કાં ગીયા? મુઆ નસાખંદા ફેન્ડ સાથ જુમાર ને સરતમાં હજારો રૂપ્યા ગુમાવતા તમે સરમ નહીં રાખતા ને ઐરીએ પોતાનો જીવ જતો તેની શુક ગુજરીમાં પાટીં આપી તો તેનો હવરકુટો કરોજ, તે તમારી સુધ કાં જતી રહેજ! વર થયા કે હેવાન?”

ઝોરડામાં આ ગરમ ટપાટપી થતી હતી તેવામાં એનેકાક આહરની ગેલેરી પરથી પેત્રો લખોપતી ધન હીરામાણેક ત્યાંથી પસાર થતો હતો અને સાની મારામારી થતી હતી તે સાંભળવા દમ ઉંચો રાખી ને ઝોરડા આગળ આવી ગુપચુપ સાંભળતો ઉભો.

“પણુ આએ મુંબઘના કાપડયાનું આડસો રૂપીઆનું સાડી વીગેરેનું ખીલ જોતી! રાંડ સાડોએની બધી અલગાર લાગીય, ને બદ્યાનોનાં ને જુટનાં કુંગર થયાજ ને રાંડ નવા કપડાં ને સાડીની શું અગટ ઉતી તે મને સમજવની?”

“હું! તે શું હું એકજ ચીકરાં પેહડયા કરી મારી લેવરી કરાંક કે? સાડી કપડાં વર નહીં અપાવે તો કોણુ અપાવે? જો વરી છેકજ ફાસ્ટ ગીયાજ ને—ખોલતી નથી તાંહાં લગીન કે? તમે ખીલ નહીં ચુકવો તો કોણુ તમારો સગોવાહલો ચુકવસે? સાડી કપડાં પાંચસો સાતશોનાં લીધાં ને એ ચાર વખત ચારસો પાંચસોની પાટીંઓ આપી તો તેનો આટલો બધો ધુજરો કરી, ઐરીને દબરાવતાં તમને શરમ નથી આવતી કે? હું તમારો જુલમ વધુવાર સાંખવાનીં નથીજ. મુઆ દોસ્તદારો સાથ દાઝ પીવામાં ને પાસા ફેંકવામાં ને સરત રમવામાં લખો રૂપ્યા ગુમાવતાં શરમ નહીં આવી? ને હું મારા ફેન્ડોને ખોલાવી જરા હસી ખોલી ખવાઈ—પીવાઈ તો તમે આવો ધરક ધુજરો કરોજ? ઓવાઈરે મારાં નામપરથી એવા જુડા હાથ ધરતાએને?”

“અરે પણુ કમખખત! આપરો પેત્રેસ કાંઈ વરમશાળા કે મુસાફર-ખાનું છે કે બધાજ તારા સગાવહાલાને અહીં રાખેય, ને તેઓ પાછળ લખજુટ ખરેય કરેજ! રાંડ, પરતાસે—કાટલી લઇને બીખ માંગવી પડશે બીખ!”

“હું મારાં સગાંને રાખું તે સામે જો હવે પછી એક આડો સખુન બી તમે કાકખોજ તો તમારું કીધું તમે જાણે સમજ્યા. હું આહવસ તે લોકને મારા મેહલમાં લાવી રાખમ, તે સામે તમને એક ખોલ ખોલવાની સન્ના નહીં, ઐરી સાથ આવી રકમતની કાંતી ચાલ કરતાં

તમારે સરમાયું જોઇયે! લેઓ આએ ખીલ બધાં તમારેજ ભરપાઇ કરવાં પડશે-વર થયા કે હજમ-હવે જુગારને સરતથી હાથ ખાંચો કે લખજુટ ખરચ નહીં થાય! બર્ષો રે માહરો દાહરો ને બરી જીંદગી! આંવા મુઆ બેવકુફ ઇડયટ સાથ જોરાઇ હું દુઃખી થઇ-બધી રીતે દુઃખી થઇ” અને ધીકકારબરી રીતે છેલ્લી નજર પોતાનાં બદમાસ ધણીપર ફેંકી રોહસાંભેર આલાંભાય તાંથી ઝડકથી ચાલી ગઈ.

“આહ! અફસોસ!” પોતાનાં દીલની સખ્ત નાઉમેદી અને ખફ-ગીથી જીગરનાં ઉડાણથી નિશ્વાસ ફેંકતો જાંહંગીર બબડ્યો “બદકાર-જફકાર ઓરત તું આ દુન્યામાં દોલત નથી પણ એક હરહડતા શ્રાપ સમાનજ છે! આહ! ખુદા! આએ ચંદાળ અને ઉડાઉ અને બેદાદ બેદીલ ઓરતની પનાહ મેં શોધી નહોંજ હોતે! આ ઝેરી સાંપની બાતેનની ઝેરી ખાસ્યટ પીછાણ્યા યા તેનો ટોળ કર્યા વગર માત્ર બાહરની લલચાવનારી દીલજીત ખુબસુરતી પર હું અંજાઇ ગયો નહીં હોતે! આએ ચંદાલ ઓરત મારે માથે આશીરવાદ સમાન નથી પણ એક શ્રાપ છે! જે હરામની દોલતપર મેં ત્રાપ મારી, જે હકદારનો હક નાશકારક અને જીવલેણુ વેરની ખુરાઇમાં દુઆડી, પાયમાલ સરગર દાન કરી તેની જીંદગીનો ખુરો અંત લાવવાની ફરજ પાડી હું લખોપતી થઈ બેઠો પણ અફસોસ, આ હરામની દોલત મને શ્રાપ સમાન થઈ પડી! એ બધા તેનાં-ઓ તે હકદાર મરનારનાં-શ્રાપ! બધા આએ શ્રાપ મને નડેજ! ખુદા! ખુદા!”

છ વરસની વાત ઉપરની જફકારક કાંહણી તેને પાછી હૈયે ચઢી આવી! મરનાર પરીન તેની નજરો સાંમે ધીકકારથી ડોળા ધુરકતી અદાથી આવી ઉભી હોય એમ તેને જણાઇ. ધાસ્તીથી આ ખુરો બદમાસ ઉજલો પુની જેવો થયો, અને પોતાની આંખો બંને હાથે ધાંકી થોડીક પણ ખામોશ બેઠો! ધાસ્તી ને ચીંતાનું તેનાં પાપી જીગરમાં ગોચા મસમોદું જંગ જામી રહ્યું, અને પોતાની ધડકતી છાતીને શાંત રાખવા, પોતાનાં નાશરારક વિચારોથી ઘેરાંએલાં મનને તાજગી બક્ષવા તે લડડતો-પડડતો ઉઠ્યો, અને કપાટ ઉંઘાડી ધાસ્તીથી ધુજી રહેલા તન-બદનને નવેસરથી જોસ આપવા આ ખુરા અધર્મીએ સવારનાં પોહરમાં ગ્લાસમાં રેડવાની પરવાહ કર્યા વિનાં બાટલીએજ પોતાનાં મોંમાં દાફ રેડ્યો!

ધન હીરામાણેક સડી ગમલા સંસારના સીહા બનાવથી ગોચા હૃદયી બ્યાદા રંજીદા અને હૈશન રહ્યો, અને છાનોમાનો બાહરની બેલેસી પરથી પોતાનાં મનનું સમાધાન કરવા બાગમાં સટકી ગયો! વર-બિયર-વચ્ચેની

થતી હડાઇ આ જામોપની શેડ્યાએ ઉંચે હમે પોતાની ગમે એવીબી નામરજી છતાં સાંભળી લીધી હતી, અને એરત આ અવનીમાં શ્રાપ કે દોષતજ થઈ પડે છે તેનાં વિચારનાં વમજમાં વીંટલાએસો તે આગમાં આમતેમ ફરવા પડયો.

પુરા અધર્મી અને પાપી બાંહાંગીર ! તારી જુવાનીનાં જોસમાં બલાંઓ સાથ કાઢેલી ભુંડાઇના બદલામાં તુને હવે તેઓના શ્રાપ નડે છે તેની તુને ખબર ક્યાં છે ? જીગરનાં ઉડાણથી નીકળેલી આશીષભરી દુવાની મુગંધથી એક પરોપકારી આદમીને જેવી રવેસે ખુસનુદી બરપા થાય છે, તેમજ ગરીબોનાં તુટેલાં જીગરમાંથી નીકળતી નિસાસા અને શ્રાપ સાથની હાય, ભવીષમાં એક આદમીને તે હાયનાં નાશકારક ધુંવાથી, સત્યાનાશ અને ખાનાખરાબીની કંગાલ્યટમાં સરખસર લાવી મુકે છે ! જીગરોમાંથી નીકળતા આશીષ જેમ ફેલે છે, તેમજ હાય અને શ્રાપ પણ તેવીજ ઉંડી અસર કરે છે !

પ્રકરણ ૧૭ મું.

પરીન શેડનાનો ભુત !

જેઓ પોતાનાં ખભાંનાજ બળથી મુસતાફ રહી, જીગરનોડ મહેનત જેહમતનાં પરસેવાથી જરદાર થાય છે તેઓ ખાતેખરાખ શરાખ અને જુગારનાં પુરા લખથી જીગરનાં ઉડાણથી કમકમી દુરજ રેહવાનું હજારો દરજ્જે પસંદ કરે છે. મગર જેઓ આઘટાંપર કોઇકું મારવાની હરામ-ખોરાઇમાં પારકાની ઓર્ચીત મલી ગયલી આર્ષતી દોલતપરજ ગુજરો કરે છે, તેઓને પૈસા કેવી રીતે પરસેવાથી પેદા કરી સંધરવા તેનો ઝાંખો ખ્યાલ વટીક થવા પામતો ન હોવાથી આવી રીતની મલેલી દોલતને તેવા હરામખોરો શરાખ અને જુગારમાંજ અફસોસકારક હદથી ઉપયોગ કરે છે. આપણા પુરા બંગીરના આખમાંથી તેમજ બધું બંનવા પામ્યું હતું. પોતાનાં પરોપકારી કાકા મરનાર સપલ્લાહની લાખોની દોલત પુરા મીત્રા સાથ રંગરામ ને જુગારની શરતમાં ગુમાવી આજે તે મોહતાજમંદ સ્થોતીએ રંજીદા અને હેરાન થયેલો આપણે જોઇપે છીએ !

જાંહાંગીરને એક ક્ષણની પણ શાંતી ન હતી એટલી હદ સુધીનો તે બેઆખલો, ગાબરો અને નાહીંમત બની રહ્યો હતો. કાંકે આગલે દીવસે સરતમાં તે હારી આવ્યો હતો, અને તે તુરત વેળા ભરપાઈ ક્યાંથી કરવા તેના જઘાકારક વિચારોમાં ગોચા ધાસ્તીથી તે ધ્રુજ રહ્યો હતો. હારેલો જુગારી બેવડો ખેલે એવી કાસમથી પોતે હારી ગયલા પચીસ હજાર પાછા મલી શકશે એમ ધારી તે દીવસે ખાનાખરાબની ખાહીમાં વધુ છપલાવવા તે અકકલહીણ અને બેવકુફ વિચાર કીધો, અને અફસોસ કે પચીસ હજાર મેલવવા જતાં તે અભાગ્યા દીને ખીજ ત્રીસ હજાર વધુ હારી ગયો.

અફસોસ ! સરત અને જુગાર એવીજ કાસમનો લલચાવનારો ખાનેખરાબ લખ છે, કે એ લખની ખસ્તેખુહારીની ખાહીમાં ગળડવું ખાધા પછી તેમાંથી નીકળવાને બદલે અંદર ને અંદરજ અંધકારમાં નાચીજ આદમી સબડી આખરે કમોતે માર્ગે લાગે છે ! જેમ જેમ તે વધુ હારે છે તેમ તેમ એકના બેવડા કરવાની ખુરી લાલચને વશ થઈ તે બદીમાં ફસી વધુ ને વધુ ખાનેખરાબીનાં ખરાબા સાથે અફલાઈ ઝીંકાઈ જાય છે !

મધરાતનો વખત હતો. ‘પરીન પેલેસ’ સ્મશાન જેવી શાંત ચુપકીદી વચ્ચે માહતાબની ઠંડી રોશની વચ્ચે બેહદ રહ્યામણો લાગતો હતો, અને આવી મધરાતે જાંહાંગીર હારેલો મારેલો જુગારમાં ત્રીસ હજારની નાદર રકમ ચુમાવી ખસ્તેખુહાર બનેલો લઠરપઠર હાલતે ‘પરીન પેલેસ’નાં દરવાજામાં દાખલ થયો. હજારો રૂપ્યાનું કરજ ક્યાંથી શીટાડ્યું તેનાં અફસોસમાં અને ધાસ્તીમાં ગોચા અર્ધમુઓ બનેલો ગમગીન વિચારો વચ્ચે લઠરપઠર સ્થિતિએ પેલેસ નરફ આગલ વધતો હતો.

પેલેસ તરફ જવાનાં સીધા રસ્તાપર તે ધીમે ધીમે ચાલતો હતો તેવામાં સામી બાજુથી મોટાં ઝાડની નીચેથી એક ઓરતનો સફેદ આકાર સામી બાજુએ જતો જાંહાંગીરનાં જેવામાં આવ્યો. તે આકાર ઓરતનો હતો કાંકે તેનાં છુટા લાંબાં કાલા બાલ અને બાજુ ખભાપરથી તેની છાતીપર ઉતર્યા હતા ! માહતાબની બરફ જેવી રોશની વચ્ચે આ ઓરતે તદ્દનજ સફેદ પોષાક સજેલો હોવાથી દુરથી જોનારને એકાદ જુતનોજ ધખારો સનમાં બરપા થઈ શકતો હતો !

માહતાબની ઠંડી મમર ઝલકાટવાલી રોશની આબાદ તે આકાર પર પડતી હતી અને પોતાની નજરો સામે પોતાનાં મરનાર કાકા સપડશાહની મરનાર પરીનનો આબેહુબ ચહેરો જાંહાંગીરે દોડો !

પરીન શોડનાં તેમાં કાંઈજ સદ્દ ન હતો ! સહેદ પોષાક અને
 ધુજા આમો જમ્યે જાહાંગીરે ૭ વરસની વાત ઉપર જમારે મરનાર હયાત
 હતી ત્યારે આજે વેળા જોવાથી હોવાથી પોતાની નજરે સામે મરનાર
 પરીનનો જુલજ આવી ઉભો હતો, એમ જાહાંગીરની પકડી ખાત્રી થઈ,
 ઉંચે દમે ધાસ્તીમર્જી ચહેરાથી મલરાટથી નીકળી પડતી આંખો સાથ
 તેણે આ આકારને એવળ ધારી ધારીને જોયો ! એવા તેનું લોહી ધાસ્તીથી
 બધાઈ ગયું; તેનાં પગ અકડી ગયા. પોતાનાં માહભારત પાપનો પડખોળ
 તેની નજરે સામે ખડો હોવાથી ધાસ્તીથી તોફાની પવનમાં હાલતાં જાડનાં
 ધુજતાં પાંદડાં પેરે ફરફર ધુજવા લાગ્યો ! તેનો ચહેરો મોત જેવો શીકકો
 થયો. રાત દીસ તેનાં સ્વપનામાં મરનાર પરીન દેખાઈને તેનું તનબદન
 ગાથા ધુજતી મેલતી હતી, મગર તે રાત્રે તેની રૂઝ જામત સ્થીતીમાંજ
 પરીનનાં જુતને જોવાથી આ પાપી બંદમાસ જુવાન પોતે કીચેલાં માહ-
 ભારત પાપની અત્રે સર્વ યાદ થતાં, તથા મરનાર પરીન જે મરી જશે
 તે એકાદ જુલ થઈને જી તેની પુક પકડી તેને હવરામ અને હડવાક
 કરશે એવી ધમકીભરી ચેતવણી તેને અત્રે પાછી યાદ થતાંજ તે ચેતવણીને
 આધારેજ પરીનનો જુત તેની પુકે લાગ્યો હતો, એવું જાણી ધાસ્તીથી
 ધુજતો એકાદ ચીસ મારી તે એભાન તુટી પડ્યો ! આગળ આવેલાં જાડનાં
 કુણાં સાથ તેનું સાથુ સખ્ત રીતે અફવાવાથી તેનાં માથામાંથી લોહીની
 ધાર બેહવા લાગી.

બરડપર ચોકી કરવા રહેલા ચપરાસીએ જાહાંગીરની ધાસ્તીભરી
 ચીસ સાંભળવાથી તે પોતાનું જાનસ લઈ ત્યાં એભાન પડેલા જોઈ તે
 લાગ્યો નોકરોવાલા ઓરડા તરફ દોડ્યો અને તેઓને ઉઠાડી લાવી ત્યાં
 લઈ આવ્યો. નોકરોએ દોડાદોડી કરી મુકી અને તુરતાતુરત તો પોતાનાં
 શેઠને સંભાળથી ઉંચકી પેલેસનાં આગલનાજ હોલમાં સોફાપર લેટાડ્યો
 અને તેને સાવચેત કરવાના તરેહવાર ઉપાયો કરવા લાગ્યા. તેજ વેળા
 દીના લામ ગવર્નેસ ત્યાં જઈ પોહચી અને જાહાંગીરને એભાન જોઈ
 તેને હુસ્યારીમાં લાવવા તરેહવાર ઉપાયો વારાફરતી કરવા લાગી ! કાલંગવાટર,
 પાણી, કટકા નીગરે માણસો પાસે મંગાવવાની આ ગવર્નેસ દોડાદોડી
 કરી મુકી. એક નોકરને જાહાંગીરની મોહરદાર આલાંચાપને ઉઠાડી હેડે
 લાવવા હુકમ કીધો, અને પોતે માથાપર પડેલા જખ્મનાથી વેહતાં લોહીને
 બંધ કરવાની કોશિશ કરવા પડી. પાણીથી લોહી સાફ કરી તેની ઉપર
 તેણીએ સંભાળથી ઘટો વીરાલ્યો, અને જાહાંગીરને સાવચેત કરવાની તે
 કોશિશ કોશિશ કરતી લાગી.

આલાંભાય પોતાનાં મીત્રો સાથ સંગરાગથી પરવાડી તુર્તચીજ બર ઉંઘમાં પ્રવેશી હોવાથી નોકરનાં ઉઠાડવાથી તે હઠથી જ્યાંદા ખભરી અને ખદા થઈ, કાંકે તેણીને તેનો બરચાર જોઈએ વાહલો ન હતો તેટલી ઉંઘ તેને પ્યાસી હતી. વળી તેનો ધણી બાગમાં એભાન તુંડી પડ્યો એવી ખબર નોકરને મોઢેથી જ્યારે તેણીએ સાંભળી ત્યારે “ મુઓ નસાખદો બારોબાર થઈ છાકટો થઈ મુઓ પર્યો હોશે ” એમજ તે પોતાનાં મનથી ખબડી ખબડી લપેરા ખાતી હોવામાં આવી.

“ કાંયરે પોરી! મારી સુનાં જેવી ઉંઘમાંથી મને કાંય ઉઠાડી રે? મરે આએતો કાંઈ જુલમ કાંઈ જુલમ કે—”

“ બાઈ, તમારા-તમારા-શોક બાગમાં એભાન થયલા હોવાથી અહીં નોકરોએ સુવાડયાછ ને ડોકટરને બોલાવી મંગાવ્યેકે? એવજ એભાન હોવાથી તમુને—”

“ મરેરે! જુસુરે એના છાકટા દારડયા ધણીથી! સારો દહારો ને રાત મુઓ બસ્તે બરાયા દોસ્તો સાથ ધીચી ધીચીને લીંગેથ થઈ પછી દારડી ધુણમાં લાંબો થઈ પડે ને મારી સુનાં જેવી ઉંઘ હો! મરેરે! શું જુલમ કહેવાય! આવા મુવા છાકટા ધણીથી બધું માર નાક કપાઈ જાયજ, તે મને મોંય બારી પરેજ ને એ મુઓતો બસ સમજતોજ નથી. તેંબી રાંડ અરધી રાતે સાનું રોખર કરી મને ઉઠારી! રાંડ જોતી તહીં કે ફરેકર બેઠકેય તે? દારડી જુમમાં ધરી પર્યો તુડી પડ્યો છે તે ખુમારી સહવારે ઉતરસે એટલે પોતાની મેરે સુધી બુધી પાછી આવશે! મરેરે મરે! આએ તે કાંઈ જોવો તેવો સંતાપ!”

“ બાઇજી! એવનનાં મોઢામાં સખન વાગુજ તેથી એવજ એભાન થયાછ ને ડોકટર—”

“ દાર ધણે ધીચેલો તે લપેરો આપે હોશે ને પરી ખીયા હોશે તેમાં એટલું તે રોડે ગોધ્યાડ સાનુ કાધું ને રાંડ પેટમરી મને સાની ઉંઘમાંથી જબકાવી? ડોકટરને તેરાવીને હસી કરસે, તેંબી મુઓ કહસે કે એના પીધેલો છે. ડોકટરને કાંઈ બોલાવતી ના—જોરે પોરી-હુ અહીં બેસીને શું કર-મારો તો જીવ ફરેજ ને ખમરી આવેજ વાસતે હુ તો જમને સુઈ જાઉંજ, જો કાંઈ ધણુંજ અગતનું કામ હોય તો તેમવજ. મરેરે! આવા છાકટા હાથ ધરતાને લીધેથી સંતાપ ને મુઓ મધમતેથી જુલમ! મરેરે! મરે!” અને એમ બોલી આ બેઠક બેઠક અને સમરી

અમળા પોતાની ઉંઘને વાહથી મણુવાનાં હેતુથી લાગલી જેવી આવી તેથીજ શુદ્ધી ચઠકી પોતાનાં ઓરડામાં ગેઈ.

આ યાત્રુ દીનાં લાભ તેને હુસ્તારીમાં લાવવા ડોક્ટર આવે તે અમાઉ અનેક ઉપાયો યોજવા લાગી. અને મહા મુશ્કેલીએ જાંહાંગીર હુસ્તારીમાં આવ્યો. દીનાંએ તેને ધાંતડી પાણીનો દોઝ પાચો કે જેથી તેના આંગમાં ગરમી આવી શકે.

જાંહાંગીર આવે સુધ્ધીમાં આવ્યો. દીનાં લાભ વાંકી વળી તેનાં ચહેરા તરફ જોતી હતી. તેણે પોતાની આંખ ધાસ્તીથી ઉંઘાડી અને દીનાંનો ચહેરો જોઈ ધાસ્તીથી ચીસ મારી “ઓ! પ-પ-પરીનનો બ-બ-ભુટ” એમ બોલતાં પાછો બેસુધ્ધ થઈ ગયો.

આ છાકટો દીનાં લાભને મરનાર પરીનનો ભુટ સમજી બીજી વાર બેલાન થયો, અને નોકરોથી એકવાર પાછાં મબરાટમાં પડ્યા! આખરે ડોક્ટરને બોલાવી મંગાવવો પડ્યો!

અકરણ ૧૮ મું.

એ શું? ભુટ કે ગાપનો પડછાયો?

ડોક્ટર આવે આવી પોંહ્યો અને સર્વે કેદયત દીનાં લાભે તેને કહી સંબળાવી અને તેને સુધ્ધીમાં લાવવાનાં અનેક ફાંફાં તે મારવા લાગ્યો. આવે છેક પાછલી રાતે ત્રણ વાગ્યા પછી તે સુધ્ધીમાં આવ્યો. જાંહાંગીરે આંખ ઉઘાડી આસપાસ નગર ફાંધી અને ધીમેથી લહડની જગ્યાને પુછવા લાગ્યો.

“પેલી-પેલી ગેઈ કે?”

“તમે કોણને વા તે પુછો છ? તમારા મોહરદારને વાસ્તે?”

“નહીં નહીં પેલી પરીન શેઠનાં-કાં ગેઈ? તેનો ભુટ! ઓ!

બને-બને-”

“પરીન પેલેસની” નજીકારક કાંઠણી આ ડોક્ટર સાથે રહેને બેસ્યો હતો હતો અને મરનાર પરીનનાં બેખાસ વચ્ચે જાંહાંગીર બહેમાઈ મયો હતો.

એમ ધારી તે ખોલ્યો. “ચીજ જાહાંગીર! અહીં તેનું કોઈ છે નહીં! છ વરસપર તે મરી ગયતી જીવની થઈ કેમ આવે! તમારું મન લોહિતાં જવાથી નાનું થયું છ માટે જાણું ખોલો ના તે—

“અરે-મેં મારી નજરો નજર બાગમાં એને જોઈને પાછી અહીંની જોઈ! ખુદ-ખુદ! સફેદ કપડાંમાં છુટા બાલ સાથે બાગમાં જાડની એથેથી મારી સાંભેથી પસાર થઈ ગઈ તે-તે મેં જોઈ. અહીં મેં મારી આંખ ઉઘાડી તારેથી વાંકી વકી મારો ચહેરો તપાસતાં એને જ પરીનને જ મેં જોઈ.”

ડૉક્ટર વિચારમાં પડ્યો. શું જાહાંગીર દીવાનો તો નહીં થયો હતો?

જાહાંગીરનો નોકર જે નજદીક ઉભો હતો તે ખોલી ઉઠ્યો. “સેક સાચા! અહીં તો તમે કેહો છો તે કોઈ નહીં ઉતું-પણ પેલી બાઈની ગવર-નેસ દીનચાઈ લામ ઉતી-તેને જ જોઈ તમે પાછા બેભાન થઈ ચીયાંતા, લેઓ આએ મવરનેસ જ અહીં આવે છ તેને પુછી બાવી કરો.

દીનાં લામ તે વેલા ઓરડામાં આવી અને પેસ નોકરે સર્વ બીના કહેવાથી તે નજદીક આવી બોલી. “છ વરસની વાતપર તમારી કોઈ સગી મરણ પામેલીનાં જેવા મલતા ચહેરાની હું હોવાથી મને જોઈ ધારતીભરી રીતે તમે બેભાન થયા તેથી હું ધણી દુઃખીર છું છું. તમારી આગળ તમે સુધ્ધીમાં પેહલા આવ્યા ત્યારે હું જ ઉતી. એતો પરીનનો તો તમને ખાલી ધખારો ઉતો છ.”

જાહાંગીરે ધારતીથી ફાટફાટ થતા ડોળાથી પાછી દીનાં તરફ નજર ફીધી. તે શાંત રીતે ઉઘાઈ જાય એવા મરાઠાથી ડૉક્ટરે કેફની દવા આપી અને જાહાંગીર કેફમાં પડવા પછી સહવારે તે નાગૃત થાય તો શું કરવું તેની સલાહ દીનાં લામને આપી ડૉક્ટર ત્યાંથી વિદાય થયો.

બીજા નોકર સાથે દીના લામ જાહાંગીરની નજદીકજ રહી. આખી રાતનાં ઉગમરાથી તે બેચેન જેવી લાગતી હતી.

સહવાર પડી અને આલાંભાય આ પી પોતાનાં ધનધન ધોરી ધણીની ખબર પુછવા આવી. તેનો ધણી પોતાની કલજમાંથી ધ્રુમ ધીમીને આવેલો મધરાતે બાગમાં ફાટી ધ્રુમમાં તુટી પડ્યો હોવાની જ આલાંભાય ખબર જાણતી હોવાથી તેનું ડીમકું ચડી ગયું હતું, અને જલ્દી કે તેણીને પોતાનાં આવા ડાકટા ધણીથી કેવું ભારી અને શરમભર્યું લાગ્યું હોય એવી કીસમથી ચહેરોને ડોળરો ચઢાવી બચાવખાસ કરી રહી હતી. સારી રાતનાં ઉગમરાથી તમા આજી મારવાથી દીનાં લામ થાકેલી અને સ્ત

લાગવાથી આલાંભાએ દીનાને આ પાણી કરી પોતાનાં બીજાંબાંમાં અથેટવા
કહ્યું અને પોતે પોતાના ધણીનાં બીજાંબાં નજદીક ધણીના નામનો
અપહાર કરવા પડી. તેણીને જ્યારે એવી ખબર પડી કે જાહાંગીરે મરનાર
પરીન શેહાને યાતો તેનાં ભુતને મધરાતે ખાગમાં પોતાની નજરોનજર
જોઈ હતી તેની ધાસ્તીથી તે બેભાન તુડી પડ્યો હતો, ત્યારે આવી
વાહીયાત અને ગાંડીચેલી બકવા સામે આલાંભાએ પોતાનાં ધણીને હરકાટી
દાઢ્યો, અને દાઢની ઝુમમાં એકાદ ઝાડને જોઈ બીહોષા હશે એવું જ
અનુમાન ઉત્પન્ન કીધું. જાહાંગીર શેહાનાં પરીનનાં ભુત જોવાથી બેભાન
તુડી પડવાની ખબર વીજલી વેગે આખાં શેહરમાં ફેલાઈ ગઈ, અને છેક
ખપોર પછી તે વાત રતન મેહતાને કાને પડવાથી તેમની ખરેખરે જાણવા
લાગશે ‘પરીન પેલેસ’માં દોડી પોહ્યો.

ખાગમાં જ નર, આલાંભાની ઝુચી હીરા સાથે રમતી, તેને સાંમે
મલી અને રતને જાહાંગીર માટેની ખબરઅંતર પુછી અને જાહાંગીરે
મધરાતે ખાગમાં આમેહુમ પરીનને યાતો તેનાં ભુતને જ તેની સાંમેથી
થતાં જોઈ કેવી રીતે બેભાન તુડી પડ્યો હતો, અને દીનાં લામ ગવરનેસે
ડોક્ટરની સહાયતાથી ખડે પગે માવજત કરી કેવી અદાથી તેને હુસ્વાર
કીધો તે સર્વ વીટક વાત તેણીએ રતનને કહી સંભળાવી અને આ વળી
નવા બેદથી તાણુગ થઈ તે અંદર જઈ પોહ્યો. જાહાંગીર બીજાંબાંમાં
પડ્યો હતો, તેની સાંમે દીનાં લામ માવજટ અથે બેઠેલી ગાલીચો ભરતી
હતી, જ્યારે પેલો લખોપતી શેહો ધન હીરામાણેક તરેહવાર ખુશ મીઝ-
જથી યાતો કરતો દીનાંને રીઝવતો હતો, અને તેની સોખતની સામેઝગીરીમાં
ખુશનુદી અને મજાહ લાગતી હાય એવી કીસમથી દીનાં આ લખોપતી
શેહયાની વાતમાં ઉકમાઈથી અને ઉમંગથી રસ લેતી હતી.

દીનાંને મોંઢેથી સર્વ કેફયટ સાંભળી રતન તાણુખીથી બોલ્યો
“જાહાંગીર શેહા મરણ પામેલાં વાહલાં કે હુસમેનો આ દુન્યામાં ભુત
થઈ આવતાં હોય એ નહીં બને એમ છે, ને તોખી તમારી બેદભરી વાત
સાંભળી મને ધણીજ તાણુખી લાગીછ.”

“એ મારી નજરોનજર જોઈને પછી બેભાનીમાંથી બેદાર થવા કેડે
મેં આખા હુકાડીને—”

“અને આ ગવરનેસમે જોઈ તમે મરનાર પરીન પાછી આવેલી સમજી
પાછા બેભાન થયા. આએ ગવરનેસને તમે તમારી મરનાર સમીજ સમ-
જામાં ભુલકીધી. મલતા ચેહેરાની મુસકેલીમાં તમે ચીંતામાં આવી પડ્યાછ !”

આ વેળા દીનાં તે ઓરડામાંથી બહાર ચાલી મઠ, અને જોમ માહતાજ એકાદ વાદળામાં છુપાતાં ચોમેર અધકાર વ્યાપી રહેવાથી એક આદમી જેવી રવેશ એવેન બને, તેમજ દીનાં લામનાં ચાલી જવાથી જાણ કે ધન હીરામાણેક ખેંચાખસો અને એવેન બન્યો હોય એવી બેદબરી અદાથી તેથી તેણીની પાછળ ધસડાયો.

રતન અને જાહાંગીર બંને એખલા પડ્યા. “રતન! ખરું કહેઉં છ કે આએ ગવરનેસને જોઈ મને ખીહકખી લાગેછ ને વળી તેની માયાબરી કાલજથી ખડે ખુદ માવજત કરવાથી મારો જીવ ખુશખી બનેછ. પેલી-પેલી મરનાર કાકાની મરણ પામેલી પરીનને આએ છોકરી એટલી તો આખેહુબ મલતી આવેછ-તેજ ચહેરો-તેજ આંખ-કે મને તેને જોઈને બસ અગાઉની જરૂકારક ગમખવાર કાંહણી યાદ આવી મારાં હાડેહાડ ધ્રુજ ધમકી રહેચ. પણ મરનાર પરીનનાં જેવી આખેહુબ એ કાંય લાગેછ?”

“જાહાંગીર! દુન્યામાં ઘણી વેળા મલતા ચહેરાઓ મલી આવેછ અને અત્રે ખી તેમજ હોરોજ-વળી કદાચ મરનાર પરીન તમારા કાકાની છોકરી નહીં હતી પણ પારકીજ કોઈ ગરીબની છોકરી હતી તે કદાચ તેની બેહન કે કાંઈ માસી-મામી કે કાકીની આએ દીનાં છોકરી હોય તેથીજ મરનારનાં જેવો આખેહુબ ચહેરો મલતો આવે એમ ખી બની શકે. પણ તોખી મને એ મરનાર સગી પરીન શેકના માટે ઘણીજ તાણુખી લાગેછ. વેલ, મરનારની કાંઈ સખી હોસેની?”

“હા છે-જરા તકલીફ લેરો રતન! પેલી સાંમે કપાટ છે તે ઉંઘડ ને ઘૂમી બાણુ પરનાં બાણુની અંદર બેકસ છે તેમાં એની સખી છે તે લઈ આવ.”

રતન કેલકા મુજબ ઉઠ્યો, અને કપાટ ઉઘાડી અંદરથી સખી કાઢી પ્યારી નજદીક જઈ તેને લાંબો વખત જોવા પડ્યો. બેશક, જાહાંગીર જણાવતો હતો તેમ મરનાર પરીનનો ચહેરો આખેહુબ તાણુખી ખમાડનારી હદ સુધીનો દીનાં લામને મળતો આવતો હતો, પણ તે ચહેરાવાલી દીનાં લામજ હતી એમ તે અનુભવી કે અટકળી શકે નહીંજ. પાંચ મીનીટ પસાર થઈ મગર રતન મેહતા વિચારવંત ધપે સખીને ટીકસે પ્યારી આમ-જાણ ઉભો રહ્યો, અને જાહાંગીરે તેને હાંક માર્યો ત્યારેજ તે ખીદાર થઈ તેની નજદીક આવ્યો.

“કેમ, રતન, શું સ્વપ્નાં જોયછ? કાંય હું બોલુ છું તે અર ખી?”

“અલખત, ખરૂં જ છે. ચહેરો આખેકુખ મરનારને મલતોજ આવેછે ખરો જાહાંગીર. જે પરીન શેકનાં કીસમતની કમનશીબી વચ્ચે આપઘાત કરી તે દાદારને બાર ન પોંદચી હોય અને પોતાનો કીનો અને વેર લેવા જે જીવતી હોય તો જેવો ચહેરો આ સખીમાં દીસેછે તેવોજ ચહેરો દીનાં લામનો હું ધારી શકું!”

“ઓ ખોદા!” મોત જેવો શીકકો પડી તે ધાસ્તીથી બબડ્યો “એ પરીન મરી ગેછે ત્યારપછી જાણે કે એની જીગરોમાંથી નીકલી પડેલા હાથનાં ધુવાની જીવલેણ અસરો વચ્ચે ગુંગાણો હોડે એમજ મને નીરાંત નથી-છતે પૈસે સુખ ને ચેન નથી, ઓ ખોદા! મેં એને જ્યારે હાંકી કાઢી તે વેળા જનુનનાં આવેશમાં ને ખુદાને બાર કસમ નોંધાવેલા કે એ જે આવી કંગાલ મુશ્કેલીમાં જીવસે તો તેનો બરાબર કીનો મારી પર લેશે ને જે મરી જશે તો ભુત કે દાકણ થઇને બી મારી પુક પકડી પોતાનું વેર લેશે! ઓ! ઓ! મને-ધુનરાં છુટેછ-હંડીનાં લખતખાં લાગેછ! આએ પાપનાં શ્રાપથી મારાં હાડેહાડ ધુન્નેછ! આહ! મરી ગેઈ પણ પોતાના કસમ પાળવા આપદે ભુત થઇને બી મારી પુક પકડીછ-ઓ ખોદા! મારા પાપ માફ કર! આહ-પરીન-પરીન—”

અને ધાસ્તીનો માર્યો જાહાંગીર બેઅખત્યાર ઘસાંધસ રડવા પડ્યો; રતનનું દીલ દયાથી દાઝી ગયું, અને તેને દીલાસાનાં સખુનો કહી તેને શાંત રાખ્યો. તે જાણતો હતો કે જીવાનીનાં જોરમાં કીલેલાં માફબારત પાપની સજા આ દુન્યાથી રદઆલેલ પોર્યો ધણીજ અમખ્યાર રીતે ભોગવતો હતો.

“મેં ઘણું ખમ્યુંછ-એ હાથની લાખોની દોલત મને શ્રાપ સમાન થઈ પડી અને બાહરનાંની નજરે હું લખોપતી દેખાડુંછ પણ ખાતેનથી મારી સ્થીતી કંગાલ થઈ પડીછ-મરનાર પરીનનાં હક જુડી, તેની લખોની દોલત પચાવી પાડી, તેને મરીબી હાલતમાં રસ્તે હાંકી કાઢી તેને આપઘાત કરાવાની ફરજ પાડી હું ઓચીતો લખોપતી થયો. હું સુખી નથી મને ચેન કે નીરાંત નથીજ-એ ભડી છોકરીએ પોતાનાં કસમ પાળ્યાછ ને મારી પુકે ભુત થઇને પકડીચ તો હવે તો મને દરરોજ સતાવસે તો તેની ધાસ્તીના ધુનરા વચ્ચે હું દીવાનો ખનીનેજ પાપનાં શ્રાપ ભોગવતો કંગાલતમાં મરસ-ખુદા! મારાં પાપ માફ કર.”

રતન જાહાંગીરને દીલાસો દેખ જવા લાગ્યો, પરંતુ જાહાંગીરની રત્ન મેળવી મરસર પરીન શેકતાની સખી પોતાની સાથેજ રાખી ‘પરીન પૈસેસ’માંથી બાહર પડતાં અંધારાનો લાખો દમ તેણે ખેંચ્યો.

“ધણેજ તાજુખી ભયું ! નહીં સમજ પડે એવું ભેદભયું ઉખ્યાણું !
હીક ! આ ગવરનેસનો ભેદભયો ભરમ જાણવા હું એક બી ચીજ ઉલટાવ્યા
વગર હારીખાઈ એસવાનો નહીંજ.”

અને જાહંગીર ! ગરીબોને હયરાન કરવાનાં બદલામાં પાપની સજા
ભોગવવા તે કંગાલ્યતમાં પડ્યો હતો. ગરીબોના આપ અને તેઓનાં તુટેલાં
જીગરોમાંથી નીકળતી હાયનો નતીજો આપદે જફાકારક અને ગમખવાર રીતે
ધણો સીતાખીથી મળી શકે છે, એમ હવેજ આ અકકલહીણુ, પાપી
બદમાસ સમજવા લાગ્યો, મગર અફસોસ, હવે પશ્ચાતાપ ધણેજ મોડો
હતો ! જેવું તેને કીધું હતું તેવી કરણીનાં ભુડાં ફળ ચાખવાની શરૂઆત
અત્યાર આગમજની થઈ ચુકી હતી.

મકરણ ૧૯ મું.

દીનાંનો બીજો ભરમ.

મરનાર પરીનની સખી લઈ છેક અંધારં થવા આવ્યા પછી રતન
મેહતા ‘પરીન પેલેસ’માંથી વિચારવંત દપે બાહર પડ્યો. દીનાં લામ ગવરનેસને
જેકે ગરીબની પોરી તે ધારતો હતો, છતાં તેનો દમામદાર દેખાવ જાણે
કે જરદાર આગેવાન કુટુંબની એકાદ છોકરી માફક ટેકાવવાલો રતનને
લાગ્યો, તે તેણીને બરી પરાક્રમી, પાચદી અને ઠોંગી અબજા ધારવા
લાગ્યો, કાંક એક સાલેસ અને ગુણવંતી અબજાને ન છાજતી અદાર્થી
રતને તેણીને મધરાતે ભુતખાનાં આગલ પકડી પાડી હતી તે વેળા પોતાને
પકડાઈ આવેલી જોઈ આ લુચ્છી ને બાંગર છોકરીએ રતન મેહતાને બનાવવા
અને હગવા તરેહવાર બાંહણાંઓ અને ઉલટાપ આપી હતી, અને આવી
મધરાતે આ છોકરીને એખલી જેવાથી તે હદથી બપાદા શકાશીલ બની
રહ્યો હતો, અને તેનો ભરમ જાણવા અને શાંધી કાઢવા તે હજારો
પ્લાનો પોતાનાં અશાંત મનમાં રચતો ‘પરીન પેલેસ’નાં વરદા પરથી ઉતરી,
બાંગેમાં ધીરે ધીમે ચાલતો બાંહેર નીકળવા જતો હતો, તેવોમાં દુરથી
ઝાડોની ઘટા વચ્ચે એક ઝાંટત અને મદદના આકારને ઉભેલાં જોઈ રતન
સ્વભાવીક ચોક્યો, અને તેઓ બપા ઉભાં હતાં તેની પહોંચે ગીચ ઝાડી

આગળ આવી તેઓ કોણ હતાં તેની ખાત્રી કરવા લાગ્યો. તે ઓરત કોઈન નહીં પણ દીનાં ગવરનેસજ હતી એમ તેનાં ચહેરાપરથી તેમજ ઢપછપ ઉપરથી તેની ખાત્રી થઈ, મગર તેની સાથે વાત કરતો ઉંચો અને મરદાનગીભર્યાં સોહામણા ચહેરાનો ઇંત્રેજી પોપાકમાં સજ્જ થયેલો મર્દ કોણ હતો તે તે મુદ્દજ્જ અનુભવી શક્યો નહીં. દીનાં લામને અંધારાનો લાભ લઈ કોઈ ત્રાહીત મર્દ સાથ વાત કરતાં જોઈ તે વધુ શંકાશીળ બન્યો, અને તેઓ શું વાત કરતાં હતાં તે ઉપર ધ્યાન આપવા દમ ઉંચો રાખી છુપાછુપ સાંભળવા ઉભો.

“નહીં, નહીં વ્હાલા બાઈ” દીનાં ગમખ્વારીથી બોલતાં સંભળાઈ “તું કશી શીકર ના કર! મારું માનીને, હોમી તું આયોજ તેવોજ એકદમ પાછો જા-હોમીબાઈ-આજને આજજ પાછો આવી જા. તું શું કામ ગભરાયછ! મારો ખુદ મારી સાથે છેજ! ખુદરતના બેદબર્યા સંજોગોને શરણ થયલી હું ખીનઅનુભવી વગર જાણથી અહીં આવીછ તો હવે તે ખુદરતનાં હાથમાંજ મારી સરજટ સોંપી આગળ ને આગળ હું રસ્તો લેવસ.” અને આટલું બોલી દીનાંએ પોતાના હાથમાં પેલા મર્દના બંને હાથો માયાથી કે વાહલથી પકડેલા રતને જોયા; પેલો સખસ તે પછી ઘણુંજ ધીમેથી બચડ્યો અને તે સાંભળવાની ગમે એવીખી કોશેશ કરવા છતાં તે શું ધીમેથી બોલ્યો તે રતન કમબાગ્યે મુદ્દજ્જ સાંભળી શક્યો નહીં.

“શું? હું અહીંથી જતી રેહું? હોમીબાઈ! વાહલા બાઈ! તારી રૂડી સલાહ મને ગળામાં આવી ખુદેછ! નહીં! નહીં! એક રસ્તે જો આગળ પડી તો તે રસ્તાનો છેડો આવે ત્યાં લગીન સખુરી અને સહન-સીલતાથી ખુદરતને તામે થઈ, પાછળ હડવાનાં કરતાં આગળ ને આગળજ રસ્તો લેવામાં હવે તો ડાહપણ છે! તું શીકર ના કર વાહલા બાઈ! તુંને ખબર છે કે કેવો ખુદરતનો બેદબર્યા સંજોગ થયોછ કે પેલી મેહતાની મેહરાંનીખી પધરામણી અહીં થયલી છે! કેવું અજબ જેવું? આહ! દુઃખી અને તુટેલું જીમર તેનો બદલો લેવા તલપત્તી રહેલું છે! પણ ધીરજ-બસ ધીરજથીજ મારે આગળ રસ્તો લઈ મેં જે ખુદાને બાર મારો કીને લેવાનાં પવીત્ર કસમ લીધાછ તે પુરા પાડવાની તે કારતારની કરમ-બક્સ અને રહેમદીલી મારા ઉપર ઉતારે એવીજ આરજુમા હું ધીરજ પકડી બેસીછ!”

“પણ તારે તું નહીંજ માનતી-હમેશની એકજ વચની થઈ હજીખી તું તારી આવી હીણી સરજતમાં ખી મક્કમ રહેછ? હું દલગીર છેઉં ડીપર

કે મારી અરજ નામંજુર રાખી બેઠીશ! ખેર! તારી મરજ છે તો હું એખસોજ પાછો જવસ! સુખી રહે!"

“વાહલા બાઈ! શાને વાસ્તે દલગીર થાયશ? માહું થાયશ મે સારાંતેજ કાજે! તું ખસ મારી અરજ માન. આજે રાત્રેજ બની શકે તો પાછો જા-કાગળ મારફતે શું શું બેદબર્યા બનાવો બનવા પામેશ તે હું જણાવતી રહેવસ! ચાલ-સાહેબજી વાહલા બાઈ.”

અને તેનાં બંને હાથો ચુપી દીનાં ત્યાંથી હરણીની અપક્ષતાથી બીજે રસતે નીકલી ગઇ, અને પેસો સખ્સ બી દીનાંને જતાં જ્યાં વેર તે દેખાઈ ત્યાં વેર ત્યાંજ ઉભો રહી જોયા પછી લાંબો નિશ્વાસ ફેંકી ત્યાંથી ભારી પગલે ચાલી ગયો.

દીનાં લામની વાતચીત સાંભળી પેહલી હરોલમાં તો રતન મેહતા જાણે કે મુઝ્યખુઝ્ય વીનાનો હોય એવીજ અવધી જ્યાં ઉભો હતો ત્યાંજ ચીટકી બેઠો. જ્યારનો તે ‘પરીન પેવેસ’માં આવતો જતો થયો હતો, ત્યારથી દીનાંનાં બેઠથી તે વધતો શંકાશીળ અને તાજુખ બની રહ્યો હતો, અને એક રાત્રે છેક બાર વાગે જુતખાનાં આગળ આ પ્રપંચી અને હુસ્સી અખજા નધારેલી રતનને મલી જવાથી તેનો ભેદ શોધી કાઢવા પાછળ તે મંડ્યો હતો, તેવામાં આજની કોઈ ત્રાહીત સખ્સની છુપી મુલાકાત અને તેની સાથની વાતથી ગોયા હદથી જ્યાદ તાજુખ બનવા ઉપ્રાંત ઘણોજ શકમંદ બન્યો. પેહલી હરોલમાં તો તે ધાસ્તીથી ચીંતાતુર બની રહ્યો કે એકાદ પળે દીગમુદ બની જાણે કે પોતાની હસ્તી બી ગોયા વીસરી ગયલો જણાયો કાંકે દીનાં ગવરનેસે વાતચીતમાં જે મેહતાની મેહરાંને વાસ્તે ઇસારો કીધો હતો તે તો તેની પોતાની બેહનજ હતી, અને પોતાની બેહનને આ બેદ-ભરી પાખંદી છોકરી દીનાં કેવી રીતે, ક્યાંથી અને કેવા ભેદી સંજોગોથી ઓળખી શકે, અને પેલા ત્રાહીત મદ આગળ પોતાની આ બેહન મેહરાંની યાદ દેવડાવવામાં આ ભેદી છોકરીનો શું હેતુ અને ભાવાર્થ હતો તે મુદલજ સમજી ન શકે એવો બેદબર્યો અને ગુચવાડાબર્યો સવાલ રતનને થઇ પડ્યો. વળી ખુદને બાર પવીત્ર કસમ લીધેલા અદા કરવાની અને કીનો લેવાની જફાકારક અને ત્રાસદાયક યોજનાં કોણને માટે આ અપરાધી છોકરીએ ઘડી રાખી હતી, અને તણીને એવું તે શું માહભારત દુઃખ આગલા વખતમાં થયું હોય કે જેથી તુટેલાં જીગરે તે કીનો લેવા તરસી બની રેહી હતી તે આ સાક્ષેસે જીવાન મુદલજ સમજી શક્યો નહીં. તેનું બેજી ચક્રભમ થઇ ફરજ લગ્યું; આજની બેદભરી વાતચીતથી તેણે નક્કી અનુ-

માન આંધ્રુ' કે આ ગરીબની પોરી ગવરનેસ ઘણું ઉંડાં પાણીમાં ફરવા ઉપાંત લેતી જ્યાદા પાખંદી, બાજંદી, લુચ્છી અને મકકરખોર હતી.

તેનો ચહેરો ચીંતાથી જઈ મારી ગયો, તેની છાતી વિચારનાં દયકાં-ઓથી ગોચા ગુંગળાવા લાગી. પોતાની મેહનનું નામ દીનાંએ શાને વાસ્તે પેલા મદદ આગળ દીધું હતું અને તે તેની સાંમે એકાદ ગુંચવાયલા ગુચડાં માફક ખીકટ અને અઘડો સવાલ થઈ પડવાથી પોતાનાં મનમાં મુગ્ધતા બળડ્યો, “આએ દીનાં છે કોણ? મારી મેહન મેહરાં સાથ એને શું સંબંધ? હીકા! હીકા! તું તારા ભેદથી બધાંનેજ ગુંચવાડામાં રાખેછ, છોકરી, પણ આજથી હું કસમ લેકેછ કે તું કોણ અને કેવી છે તે મારે બની શકે તો ગોચા આકાશનાં ઉંચાણમાં નહીં તો પાતાલમાં પેટામાંથી ગરક જઈ શોધી કાઢુ ને ફર શોધું. મારી મેહરાં સાથ તુને ને પેલા શખસને શું લાગેછવળગેછ તેથી હું જાણવા માટે આખી ખસકતને ઉઘી કરીનેથી ખોલી કાઢસ.”

અને ગમગીન વિચારોની ગીરફતારીમાં ગઈ ગયકો તે બારી પગલે ‘પેલેસ’માંથી બહાર પડ્યો.

પ્રકરણ ૨૦ મું.

“જેવું કરશે તેવું બરશે, એવો છે ખુદરતનાં મેલ,
જેવું માંગશે તેવું પામશે, એવો છે જગતનો મેલ,
માગે આઈ, થાય ન સાઈ હોય પાપમાં છેકેલ,
લાગે જેવું વાગે તેવું, પામે જે પોતાની પેહેલ!”

“કાંય ખપાજી! મને તેરાવી?” જર પોતાનાં આપ સર જાણેજરને શોધતી બાગમાં આવી ઉભી.

“હા! દીકરી મને તારી સાથે ઘણીજ ખાનગી ને ગંભીર વાત કરવાની છે! આવ એસ.”

પોતાનાં બાપની એવી તે શું ખાનગી વાત હશે તેથી તાબુબ થતાં તે પોતાનાં પીતાની પાસે આતુરતાથી બેઠી અને આસપાસ કોઈ ન હોવાથી પકડી ખાત્રી કરી લઈ જાણેજરે ધીમેથી શરૂ કરી. “દીકરી! પેલો લખો-

પત્ની ધન હીરામાણિક આવ્યાને બધા દહાડાનાં દહાડા પાણીનાં રેસા માફક પસાર થયા, પણ મેં જે ઉમેદ મારા મનમાં રચીજ તેને બરનું બાળ્યવંતુ કાંઈપી આજ તક થવા પામ્યું નથી તેનો મને દરરોજ અંદરનો અંદર ઘણો અફસોસ બરપા થાયજ! જર-મારી ટલ્યાંઝાંટક સ્થિતિમાંથી છુટવા મેં ઇચ્છ્યું તુ કે ધન જ્યારે ચાલી ચત્રાવી અડોવેર તુને શોધનો આવે ત્યારે બની શકતી તરતીય ને તદ્દકીરથી તારે હાથ કરી લેવો, કે જેથી તું એક લખોપતીની બાગવંતી મોહરદાર થવા ઉપાંત મને મારી લેભાગુ લાચાર હાલતમાં માહબારટ ટેકો થઈ પડે, પણ તેંપી આજ વેર નેને જીટકામાં સપડાયવા કાંઈ કીધું નથી એ માટે મને બહુજ અફસોસ થાય છે. દીકરી મારાં ભવીષમાં બનનારા જફકારક બનાવની આગાહીથી હવે મારાં હાડે હાડ ધુજેજ! માંગનારાંઓને હાથનાલી આપી હું વધુવાર આવી ભપકાભરી જરદાર સ્થિતિમાં કદીપી રહી શકનાર નથીજ અને એકબારગી જે સહેજપી સંસારો બાહર જવા પામે કે હું તો તદ્દતજ ગરીબાઈની કંગાલ્યટમાં ગમડી પડપોજ, તો યાદ રાખજે દીકરી કે ધનવાન ને આગેવાન આપજુસીખેર પોર્યાઓ હાલ તારી પુડે પુક ભમરા માફક ભમેજ તેમ તે વેલા તારા જેવી ગરીબ થયલી લાચાર ખેચાર પોરીનો કોઈ ભાવપી પુછશે નહીંજ! દુન્યા મતલબની છે! ચલકતી ચામચામનાં ચત્રકાટ ઝલકાટમાંજ આજ ને કાલ તો માન અને શોભા સચવાયલી છે. સમજી” અને હયાં તેણે લાંબો નિશ્વાસ ફેંક્યો.

“પણ પપા તેમાં તમે શું મારે વાંક કાઢેરાજ! હું તેમાં સું મારું માથું ફેરી લોહી કાશ! મુવું નશીબપી એવું બે આંગણ આગળનું આગળ દોરેજ કે જે વેલા એક દિવસ ચાલ્યો ચલાવ્યો ધન મારા હાથની ઓફર કરતો મારી આગળ આવ્યો અને પોતાની મનની બત્રી મુરાદનો પાક એકરાર કરવા તૈયાર હતો ને તેજ કટોકટ અભાગણી ઘડીએ પેલી રાંડ કાલા ગવરનેસ દુકતી ત્યાં એકાએક કવાબમાંનાં હાડકાં માફક આવી નડી ને તે દીવસથી તે આજની ઘડી વેર મેં આશા રાખીજ કે ધન ખીજી વેલા પોતાની ઓફર કરવા મારી આગળ આવે, પણ અફસોસ, કે હું મારા વિચારમાં હગાઈજ! આએ ધનપી મને તો કોઇ ઉદ્ધુનો પડો ને પારખુંતુ પુછડું લાગેજ, કાંચકે અભાગણી ઘડીથી પેલી રાંડ નાપાક ગવર-નેસને જોધને જોધ, તે ઘડીથી તે રાંડનાં એબલગામણાં ચહેરાપર એપી તાણુપી પમાડનારી કીસમે મોહી પડપે, ને તે દિવસથી મારી સાથ વધુ વખત પાસ કરવાને બદલે આએ રાંડ કોઇ હીણાંછીણાં રખડેલ અને મુવા

હુઆં ચોતાં રખડતાં રવડતાં માયખાપની એવીજ ખંધી ને એમજગામણી પેટખરી પોરી પર હવે એધાઈ પંથરાય જાયજ, ને મને શું જોવાની આંખ નથી ? ને પપા, જે જીવાનનું દીલ મારો તરફ નહીંજ તેવા સાથ માત્ર દોડતની કોલ અને લાલચને ખાતર મને તેની સાથ પરજીવાની બોલસ કરોજ તો તેવો જીવમાત હું કેમ ખમી શકું ?” જરનો ચહેરો બોલતાં બોલતાં ગુસ્સાથી લાલ બની યયો.

“ પણ ગરીબાઈમાં અવત્યાં મારવાનો જીલમ તું કેમ ખમસે તેનો વિચાર કર, દીકરી ! હું બીખારી થવસ તો તુંખી થશે તો પછી તુંને ગરીબીમાં અવત્યાં મારવા પરસે સમજી. તું બાહરથી તો મોખાદાર ને વગદાર સરની છોકરી છે મગર ખાતેનથી સાધારણ ગરીબ વરગથી હાલ કોઈખી પ્રકારે ચઢતી પંકતીની નથીજ. તું જોયજ કે જાણેજ કે ધન અદેખાઈ ઉપગ્નવનારી હદ મુધીનો પેલી ગવરનેસ ગરીબની પોરી ઉપર શીદા બની રહયોજ અને તેના સહવાસમાં મુખ સમજી તેની સોડ સાંધવા તે નીરંતરજ તપ્પી રહયોજ ! અગાઉ આજાંમાયના હુકમથી એ ગવરનેસને આપણે હોલમાં કે કેડેખી બેડાં હોઈએ ત્યાં ફટકવાનો જરાખી હુકમ નહીં હતો, ને હાલ ખાસ જાણે કે એજ ધનની સત્તાથી તે આપણી સાથ બેઝાયજ ને તેનાં આગ્રહથી વાતચીતમાં બેઝાઈ ગીતરંગ માર્છ વધુ ને વધુ ધનને આ લુચ્છી પોરી પોતા તરફ ખેંચેજ. એનો એનો ઉપાય કર, દીકરી, નહીં તો યાદ રાખજે કે આ ગરીબની ખંધી ને પાખંદી પોરી પોતાની ગરીબાઈમાંથી સદાની છુટવા આ લખોપતી જીવાનને એક હાથ કરી તેની સાથ કદાચ પરણી જશે તો તું સદાની હાથ ધસતી કુંવારીજ રહી જવાની. તારી ગરીબ સ્થીતી જો જણાશે તો એક કોમન સખસખી તુંને ધુંખારીને જોયે નહીં, એ મારા બોલને યાદ કરજે. જરા ટક મલવે તુંજ એને ધરીને એની કમુજાન લઈ લે, એની પુઠેપુઠે લમીને કે ફરીનેખી એને તારા છટકામાં સપડાવી બાંધી દે કે પાછલથી પસ્તાવો કરવો પડે નહીં. જર સંભાલજે, પેલા વલી રતન મહેતાની અતરેની આમદથી જો તારું બેળું જેમ જ વરસ પર ગીયું તું તેમજ જો હાલ ચકલમ થયું હોય અને જો અગાઉની જનકેશાંતી હાલ પાછી ઉભરી આવી હોય, અને તેનાં જેવા લુખરીખારસને ગરીબનાં પોર્યા તરફ જો તારો દીલસોજી બતાવનારી ચાલચલણથી જો આ લખોપતી જીવાનને મચક નહીં આપતી હોય તો તેમાં તું તારી ખાતેખરાખી હાથે કરી કરશે એ યાદ રાખજે. એ ધનની પુઠેપુઠે ફરી પેલી રાંડ ગવરનેસ પોરીનાં કરતાં

ધનની નજરમાં તું ઉંચો અને મોહ્યતત્વનો છાપ ખેસાડવાની કોશિશ કર, નહીં તો મારું માનજે કે તું ભવીષમાં જરૂર પડતાસે. બ્યારનો એ રતન અહીં આવી નડયોછ ત્યારનો મને તારી પર જરાખી વીસવાસ નથી. તું આલાંમાયને સમજવી કાંઈખી કરી પેલી રાંડ ગવરનેસને બાહર કઢાવ કે જેથી તારો રસ્તો કાંઈખી કરી ખુલ્લો થાય.”

“પપા—તમે મને ઘણું ધનસહ કરોછ ! રતન મેહતાને મસે મને ઘણું સખત બોલોછ. અકસમાતીક રીતે એ અહીં આલાંમાયનો માનીતો થયો તો પછી શું એનેખી અહીંથી ખરતો કરાવવાની તમારી મતલબ છે ? શું હું લોકોને દેખાડવા ને તેઓની હસીમાં આવવા રતન સાથે વાત નહીં કરતાં ઉંચે મોઢે ફરું ? એમ કેમ બને ? તમે ખોટો શક તમારાં મનમાં લાવોચ. વધી ધનને પગે હાથે લાગતી અને તેને હાથની ઓફર ચાલી ચલાવીને મને વરસ વેચાવા જેવી અને મને હીણપસ્તી અને નીચું દેખાડવા જેવી અકકલ વગરની લાગેછ ! હું મારો ટેકને ટેકાવ છોડી દઈ એમ તો કદીખી તેને પગે હાથે લાગવા જવા મારી આખર ગુમાવું નહીં આહ ! પેલી રાંડ પેટખરી દુકતીને વાસ્તે હું જરૂરજ આલાંમાયને સમ જવસ ને બને તેમ તેને અહીંથી પેડો અપાવવાની હું તજવીજ કરસ. એ મરે રાંડ પેદાની પરતી ને આવતી જતી !” અને જેટલી દેવાઈ એટલી ગાળ દેતી તે ઉડી અને મીઝજમાં ઝડકથી ચાલી ગેઈ, અને તેનો બાપ તેની પાછળ ધીમે કદમે પાછળ ગયો.

આ બાપ-બેટીની સર્વ વાત તથા બેટીની અદેખાઈનાં આતસર્થાં બજતાં શગરમાંથી નીકલેલી પેટ ભરતી ગાળો ધન હીરામાણેકે શબ્દે શબ્દ સાંભળી લીધી હતી. તેઓ બાજટપર ખેડાં હત્યાં ત્યારે ધન હીરામાણેક દીનાને શોધતો બાગમાં ઉતરી પડ્યો હતો, અને આ બાપ-બેટીને બાગના એકાંતમાં ગંભીર ગુફતેગોમાં મશગુલ જેઈ તે તેઓની પાછળની ગીચ ઝાડી આગળ છુપાછુપ માંજનું જેતો ઉભો અને ઉંચે દમે વધતી જતી તાગુખીથી આ લખોપતી શેડયાએ આ બાપ દીકરીની વાત બરાબર સાંભળી અને તેઓનાં ત્યાંથી જવા કેડે સંધ્યારાનો લાંબો દમ ખેંચ્યો અને ખુદરતથી મલી ગયલા આ નવી જતના સખકથી તથા ભવીષમાં આવી પડતી મુશકેલીમાંથી કેટલે દરજ્જે પોતાને છુટો થયો જેઈ તે કીરતારની તેણે લાખોલાખ શુક ગુનરી કીધી

જસાવાલાની જરને તે સાલેસ, માયાળુ ગરવી અને નમાનીજ સમજતો હતો, અને પોતાનાં બેહસ્તી બાપનાં ખીલાણાંપર જલેજર જસા-

વાઝાની આ જર સાથજ બનનાં તુલીક સ્થાદીની સાજવારીથી એક થવા મરતી વેળા તેનાં આપે ખાહેશ બતાવેલી હોવાથીજ તે ખાહેશને માન આપવા તે આપ્યો ચલાવ્યો હયાં વેર આવીને જરને હાથની માંગણી કરવા તે ગયો હતો, મગર કટોકટ વેળાએ તેનો તાજુખી પમાડનારી હદ સુધીનો અચાંચ થયેલો જોઈ હાલ તે દાદગર દાવરની જીગરો જાનથી સ્તુતી કરવા લાગ્યો, કાંકે જર કેવી તુમાખી અને મગરર અમળા હતી તે તેઓની વાતચીતપરથી ઝટ અનુભવ્યું હતું, અને જો તે અગાઉ ધન હીરામાણેક આ હગ અને ઢોંગી છોકરી સાથ કબુલાતથી એક થઈ અંધારી ગયો હતો તો બરીપમાં આવી લુચ્છી મતલબી અને ગણત્રીયાજ મગર અમળા સાથ જોતે પૈસે તે દુઃખનાં માહસાગરમાં સરખસર દુઃખી જતે એમજ તે ધાસ્તી કરવા પડ્યો.

“એસક જેવી મોનાં પરથી જોરી ને મીકી છે, તેવીજ આ તુમાખી છોકરી લુચ્છી અને પાખંદી તેમજ અદેખી માલમ પડી આવી” ધન ખમડ્યો. “હીક! હીક! ગરીબો તે જાણે કે તદનજ મટરમાં નાખી દેવાનાં હોય એમજ એ છોકરી તુમાખી છોકરી પેલી ખીચારી સાલેસ, નમાની, ને ગરવી ગરીબની દીના ગવરનેસનાં પેટપર લાત મુકી તેને રસ્તે રખડાવાનો જે સંકેટ રચેજ પણ તેમાં તે કેટલી હદ સુધીની ફતેહ પામેજ તે હું ખી જોવસ! મારે મનસે ગરીબ અને તવંગર એકજ સરખાં! મારે મનસે જર અને દીનાં એકજ સરખીજ! જરદાર માલેતુમરની છોકરી છે તો શું થયુ, એ દીનાં કોઈ મુશ્કેલીસ મોહતોજમંદની દીકરી થઈ તો શું મુશ્કેલકે? અને તે દાદગર દાવરનીજ બેદી બનાવત છે! એક સાલેસ, ગરવી, નમાની, તાબેદાર અને ગુણવંતી છોકરી પછી તે ગમે તો મુશ્કેસની બેટી હોય પણ મારે મનથી તે રાજકરતી રાણીજ ગણાય! હીક! હીક! જર! ખુદાની હુ શુકરગુજાર કરંચ કે તું તારા ખરાં રૂપમાં ઓળખાઈ આવીશ! જોડંજ કે ગરીબ છોકરીને હયરાન કરવાથી નવીજો તુંને કેવો મલેજ!”

અને વિચારવંત ધપે આ લખોપતી સાલેસ જુવાન પોતાનાં અશાંત મનમાં જરદારી અને મુશ્કેસીનો, સાલેસાઈ અને તુંડાઈનો તેમજ બલમ-નસાઈ અને તુમાખનો મુકાબલો આ અને છોકરોઓનો કરનાં તે પોતાનું મન શાંત કરવા કાળે આગની બહાર પડ્યો.

પ્રકરણ ૨૧ મું.

લોકીટ કોણની ?

દીનાં લાભ એક સાંજે બાગનાં એકાંતમાં એક બાજતપર પોતાની વર્ક બાસકોટ મુકી આલાંભાયનેમાટે લેસ ગુંડતી પોતાનાં સુંદર ખુલ્લખુલી શરોદે ગીત ગાતી નિર્દોષ અદાથી ખેડી હતી. અને તેનો સુંદર હલક ધન હીરામાણેક તે જ્યાં ખેડી હતી તેની પાછળથી સાંભળતો અને વખાણતો ઉભો હતો, તે આ દીનાંને સહેજ પણ અંશે ખચર હતી નહીં. ગીત ગાઈ રહ્યા પછી ધન કુદકો મારી દીનાંની નજદીક એકદમ આવી ઉભો, અને તેનાં સુંદર હલકે ગાયત્રી ગીતનાં મીઠાસથી તેનો જીવ હૃદયથી જ્યાદા દીલખુશ થયેલો હોવાની પ્રમાણીક અને સાચી સીધારસનાં વખાણખર્ચા માયાલુ શબ્દો તે બોલ્યો, જેની મોહ્યતવંતી અસરો હેઠળ દીનાંના મનોહર રૂપસારો ઓશકથી ગોચા લાલ ચર્મ ગયા, અને મીઠાસથી હસી ધનનો તેની સારી લાગણી માટે આભાર માનવા લાગી.

ધન હીરા માણેક આ ગરીબની છોકરીને તે કશીખી સુખ ધરાવવા યા કચવાયા વીનાં તેની દીલખુશ અને મનપસંદ સામેલગીરી અને હાજરીની આજુ ધરાવતો તેની સોડ સાંધતો હતો. પેહલી હરોલમાં તો આ ગરીબની ગવરનેસને તોફર વર્ગનીજ પંક્તીની ગણી તેણીને આગલા હોલમાં યાતો જ્યાં બધાં ખેડા હોય ત્યાં તેણીને કદીખી તે તરફ ન આવવાનો તેની શેડાણી આલાંભાયનો સખ્ત હુકમ હતો, મગર રફતે રફતે ધન હીરામાણેકે તેવા હુકમનો અનાદર કરાવી દીનાંને તેઓ વચ્ચે છુટથી બેલાવાની અને વારંવાર પ્યાનાપર પોતાના ખુલખુલ જેવા સુરીલા શરોદે ગાઈ સાંભલાવાની આગેવાની કરવાથી આલાંભાયેખી તે પછી ધણો વાંધો ઉઠાવ્યો નહીં કાંકે તેણીએ દીનાં લાભની સાલેસાઈ, વીવેક અને સભ્યતાથી ઝટ અનુભવ્યું કે જો કે દીનાં એકાદ નિર્ધન માખાપની મુશ્કેલ છોકરી હતી, છતાં તેનામાં એવો એકખી સરમમાં નાખનારો દુર્ગુણ સેહજ પણ અંશે હતો નહીં, મગર તેથી ઉલટું બાણે કે એકાદ જસદાર માલેતુજ્વરનીજ કેળવાંએલી બાળા હોય એવીજ કીસમથી બધું મનપસંદ અને રીતસરજ તે તેઓની વચ્ચે કરતી જતી હતી.

ગરીબ થયાં તે કાંઈ રસ્તે યા ઉકરદે ફેંકી દેવાનાં નથીજ, એ ધન હીરા માણેકનો વાજખી મળ્યુત વાંચો હતો, અને એવીજ પરોપકારી વર્તણૂકથી ધન હીરામાણેકે દીનાં લાભને આગળ પાડી હતી.

અને ત્યારે દહીં ને જોઇતું વૈદે ફરમાવ્યા જેવી કીસમે ધન હીરા-માણેકને દીનાં લાભ સાથે એખત્રાં એકાંતમાં તેની સોડ સાંધવાતું ઘણુંજ પસંદ હોવાથી તે તેની પાસેજ ખુશ ટાહેત્રાં કરતો એકો, મગર થોડીજ સ્ત્રીનીટમા કવાયમાં હાડકું તેને એકાએક નડવાથી ધન જીગરનાં ઉંડાણથી થોડો ઘણો કચવાયો તેઓની વાત વચ્ચે ખત્રત્ર નાખનાર કોઇજ નહીં પરંતુ જરનો આપ જલેજર હતો. તે તો આ ખંનેને આગનાં એખલાં એકાંતમાં ખુશ ગુફતેગુમાં મસગુલ જોઇને હૃદયથી જ્યાદા તાગુબ થયો, મગર પોતાની અજ્ઞએખી જીગરમાંજ છુપાવી જાણે કે કશાંમાં હોય નહીં એમ હસ્તે મુખડે તેઓની નજદીક આવ્યો. ધન હીરામાણેકને પોતાની દીકરી જરની સોડ સાંધવાને અદલે આ ગરીબની છોકરી સાથે દીનપ્રતીદીન વધુ ને વધુ બેલાનો જોઈ આ શેડયાતું દેમંદ દિલ હૃદયથી જ્યાદા દુઃખી થતું હતું, કાંકે ધન હીરામાણેક અકક્લ વરીક કમુલ ન કરી શકે એવી કીસમનું જો એ મલાહજબયું કામ કરે યાને ધનવાન આગેવાન ખાન-દાનની મનોહર જર સાથે સ્વાદીનાં ગાંઠથી એક થવાને અદલે પેલી કંગાળ પોરી સાથે ચોકડું જોડવાની સર્યામ હેમાકાટ કરે, તો એશક તેની સર્વ ધારેલી ઉમેદ અને મુરાદનો કોટ આંખનાં પલકારામાં ધરરધુસ તુટી પડે અને વળી તે સાથે પોતાની અતંગ સ્થીતીમાં વધુ લાચારીમાં આવી પડે તો લોકમાં મોહ દેખાડવું તેને ઘણું ભારી પડી જાય. એક પળમાં તેને લાખો વિચારો પોતાનાં અશાંત મનમાં કીધા, અને ધીમે કદમે જલેજર ખાજટ આગળ આવી ઉભો, જ્યારે એતેફાક દીનાંની વર્ક આસકેટ જે જમીન ઉપર મુકી હતી તે ને અચાનક અજાણતાં જલેજરની લાટ લાગવાથી તે આસકેટ ઉડલાઇ પડી અને અંદરની દરેક સ્ત્રીને વેરવીખેર જમીન પર પડી. જલેજર વાંકો વળી આસકીટ લેવા કરતો હતો તેવામાં દીનાંએજ વાંકી વળી તે આસકીટ લઈ ખાજટ પર મુકી, અને તેમાંથી ખાહર પડી ગએલી સ્ત્રીને પાછી આસકીટમાં મુકી. આસકીટમાંથી કાંઈ ચલકતી સ્ત્રીજ એક ખાજુ પડવાથી જલેજરે વાંકો વળી તે લીધી અને દીનાં લાભને ને આપવા જતો હતો, તેવામાં તે એકદમ ચોંકી હાથ ખેંચી ઉભો અને તે સ્ત્રીને એકકી ટગરે જોતો ઉભો. તે હાથીદાંત ઉપર કોઈ મર્દની ચીતારેલી તસવીર સાથની શુશીભીત લોકીટ હતી, કે જે સખી આસપાસ જીણાં જીણાં મોતી મંદી

લીલાં હતાં. જાણેજર તો આ લોકીટની સખીનેજ એકકી ટગરે જોવા પડ્યો, પછી એક લાંબો દમ ખેંચી દીનાં તરફ શકમંદ નગરે થોડીક પણ જોઈ ને બોલ્યો. “ મને તુંને પુછવાની એવધખી કરવી પડેછ, તે માટે દલગીર છેડું, પણ આએ લોકીટ તારા કબજામાં કાંઈથી આવી તે જાણવાની મને મતેજરરી લાગેછ.”

“ તારે શું તમે આએ ચહેરાને પીછાણેછછ ?”

“ તું શું એને પીછાણેછ વાર ?”

“ નહીંછ ! મને કાંઈ ખબર નથીજ ! એતો આજ છએક વર્ષપર ઘણીજ અકસમાટીક રીતે મારા કબજામાં આવીછ. એ લોકીટનો ઘણી શોધવા મેં ઘણીખી જુસ્તેજુ કીધી પણ હું તેમાં ફતેહ પામી નહીં ! જેની પાસથી તે મેલવી તેનું નામ નાજાંમાય નવલખી હતું.”

“ હેં ! શું ! નાજાંમાય નવલખી !” જાણેજર પોતાની યાદદાસ્ત તાજી કરતાં વિચારવત હપે બોલ્યો. “ મને કાંઈ એ નામ ધ્યાન આવેછ. પણ એની પાસ આએ સખી કયાથી આવે ?”

“ પણ જી એ સખી તમે જોલખી ?”

“ અજાત નહીં કાંય ? એતો મારી મરનાર ધણ્યાણીનો એક પુરો બઈ માણેક દાવર જે હાલ હું ભુલતો નહીં હોઈડું તો ચીનમાં હોશે. આએ નાજાં માય નવલખી કોણ, ને એની સખી સાથની લોકીટ એનાં હાથમાં કેમ આવી તે હું પુછાવી મંગાઈ ? કેવી રીતે એ તું મેલવી શકા ?”

“ જી ! છ વર્ષપર હું એક ઠેકાણે મ્યુઝીક ટયુશન આપતીંતી ત્યાં કોઈ કોઈ વાર મારી બાઈને આએ નાજાંમાય નવલખી નામની બૈરી મલવા આવતી મને મલતી હતી, ને હમારા વચ્ચે વાતચીતનો વેહવાર હતો પણ ઘણાં કાંઈ સહીયારાં નહીં હતાંજી ! એક દિવસ મારી આગલ આએ લોકીટ લઈ આવી ને અંદરનાં મહેલાં બે મોતી ખરી પડેલાં હોવાથી તે મને આપીને કોઈ પંચીગર પાસ પાછાં જડાવવા મને અર્જ કીધી, ને મને તે લોકીટ સ્વાધીન કીધી. વચમાં આર એક દીવસ રહી પંચીગર પાસ મોતી જડાવી હું મ્યુઝીક ટયુશન આપવા ગેછ તો મારી બાઈએ જણાવ્યું કે કાંઈ ચોક્કસ સંસારી અટપટ થવાને લીધે મારામારી કરા. નાજાંમાય તો ત્યાંથી જતી રહી, અને ક્યાં ગામ ચાલી ગેછ તે પ્રતોજ મલતો નથી. લોકીટ તે પછી મારી પાસેજ રહી. નાજાંમાયને શેધી કાઢી લોકીટ તેને

સ્વાધીન કરવા અનેક પછાડા માર્યા, પણ ફાકટ, તેની આજ લમન ધનનસલ મલની નથી. મને તો અપરખી નહીં કે આ સખીમાંના પ્રદસ્થ તમારાં મરનાર મોહરદારનાં ભાઈ થાય ! કેવું અજબ જુવું !”

ઉચે દમે જાણેજરે આ હકીકત સાંભળી. તે દીનાં લામને શકમંદ નજરથી દીકતો ઉભો. આ વાત તેનાં ધ્યાનમાં ઉતરી શકી નહીં અને આ છોકરી બધાં પાટયાં ગોઠવતી હતી એમ શંકાથીજ બની દીનાં લામ માટે તે તરેહવાર ખુરા વિચારો પોતાનાં મનમાં લાવવા પડ્યો. પેલી લોનીટ દીનાંને પાછી આપતાં તેણે પુછ્યું

“વાર એ નાંગમાંય કદમાં કેવી હતી ?”

“હ, કદમાં તેવણુ કીગણું, અને ગોલ ભરેલું મોઢું હતું, નેચહેરોખી જોનારને ખુશ કરે એવો નખરાંઆજ હતો ! પોતે નવલખી સાથ પડ્યા અગાઉ તે નાંગમાંય મીસ્તરીને નામે ઓલખાતીતી—”

“હૈં ! એમ ! તારે તો હું ધાઈંછ તેજ-તેજ એ હોવી જોઈએ— આહ-હું એ ઘેરીને તો વરસો થયાં મરી ગયલી ધાઈંછ આહ-તેજ અરાખર તેજ ” અને એમ બોલતાં અગાઉની કાંઈ ગમખવાર કાંઠણીની યાદ તેને તાજ થઈ હોય એવી કીસમથી તે વિચારવંત ઢપે ઉભો, તેનો ચહેરો સહેજ જદ મારી ગયો, અને એક લાંબો નિશ્વાસ ફેંકી તે ત્યાંથી ભારી કદમે વિચારોમાં ગીરફતાર બનેલો ચાલી ગયો. નાંગમાંય નવલખીની અને લોકાટની અચાનક વાત સાંભળવાથી તેનાં ચહેરામાં હદથી જ્યાદા ફેરફાર થઈ ગયો હતો. તે આ ઓરતને અરાખર પીછાણતો હોય યા તો આગલાં વરસોમાં તેની તરફથી કાંઈખી સારો કે નરસો નતીજો મળ્યો હોય એવીજ કીસમથી જદ મારી ગયલા શીકા ચહેરાથી ગભરાટની અદાથી જાણેજરને ત્યાંથી ચાલી જતાં જોઈ દીનાં લામ કાંઈ ઓછી તાજુબ થઈ નહીં.

પ્રકરણ ૨૨ મું.

એક જફાકારક કાંઠણી.

જાણેજરનાં ત્યાંથી જવા કેડે દીનાંએ ધન હીરામાણુકને પુછ્યું “તમે આએ માણુક દાવરને પીછાણતા હોશોજી !” અને દીનાંએ પેલી સખીવાલી લોકીટ ધનનાં હાથમાં મુકી.

“ નહીં ! મેં કાંઈ એ માણેક દાવર તે આએ જલેજરનાં સાળાને જોયો નથીજ, પણ એને લગતી લંબાંણુ હકીકત મારે કાને આવીતી ખરી. ખરેખર ઘણો મનોહર અને દસામદાર ચહેરો છે ! ખેશક જલેજરનાં મરનાર મોહરદાર કરતાંતો ચહેરો ઘણોજ સોહામણો છે.”

“ ત્યારે તમે શું તેવણુને જોયલાં કેજી ? ”

“ નહીર ! તેનો ખીચારી ચોક્કસ સંજોગો વચ્ચે પોતાની દીકરીનાં જનમ પછીનાં ખીજાં અકવાડ્યામાંજ ખેલ નનશીન થઇ. પોતાની માતાની સખી સાથની લોકીટ કોઇ કોઇવાર જરયાનું પેલડેજ તે મેં જોઇજ. પણ અજખ જેવું તો એ છે કે માય અને આ દીકરી જરનાં ચહેરાને ઘાટઘટમ વચ્ચે આસમાન જમીનનો ફરક લાગેજ, એટલુંજ નહીં પણ જર તો પોતાનાં બાપ જેવીખી લાગતી નથી. તદનજ જુદાજ ચહેરાની લાગેજ. કોઇ સગાંવાહલાંમાંખી એવો ચહેરો મળતો આવતો નથી એટલી જુદા ચહેરાની એ લાગેજ ! દીનાં હું સાચો એકરાર કરુંજ તે તું માનસે નહીં પણ બાજે વેલા જાણે કે તારો ચહેરો જલેજરનાં મરનાર મોહરદારને મળતો આવતો હોય એમ લાગેજ.”

“ એમ ? નહીંજ એ મારા માન્યામાં નહીં આવતુંજ.”

“ નહીં, આ મારો પ્રમાણીકે એકરાર છે, ને તેમાં જલેજરની વાતથી ટેકો અને કેટલે દરજ્જે સામેતી મલેજ, કે મુ'બાર્ક હતાં ત્યારે જલેજરે તુને પેલસવેહલી એકદમ જોઈ ત્યારે તેવણુ સરખામણીથી તાજુખ થયાનાં જર તો જ્યાર ત્યાર પોતાની માતાની લોકીટનો ચહેરો જોઇ તારા ચહેરાનાં મળતાપણાં માટે ઘણી અજખ થાયજ. ને એહરામાંની માયાબરી આંખો, તેમાંનો ચેહરો સોભા આપે એવું જીજી નાખ, અને તેવીજ ધપજપનો મુકાબલો સેહેલાઇથી તારા મનોહર ચહેરા સાથ થઈ શકે. ખરું કેહુંજ કે જરની મરનાર માતાનો આખેહુખ મળતો ચહેરો જેટલો તેની પોતાની જણેતી દીકરી જરનો નથી મળતો આવતો તેટલો તુંને મળતો આવેજ ! ચણું તાજુખીમયું છે, દીના ! ”

દીના આવી સાચી સીફારસથી જરોખી હર્ષથી પ્રજુલ્હીત થઇ નહીં. તેણીએ સર્વ શાંત ચહેરે સાંભળ્યું અને ધીમેથીજ જવાખ આપ્યો “ દુન્યામાં બાજે વખત મળતાં ચહેરાનાં અનેક આવી શકે તેમ મારોખી ચહેરો મળતો આવતો હોય તેમાં હું અજખ આડું નહીંજ. જુઓની પેહલી હરોલમાં તો મારો ચહેરો પોતાનાં મરનાર કાકાની દીકરી મરનાર પ્રીત

શેકનાનાં જેવોજ આખેહુય મલતો આવતો જોઈ, જાંહાંગીર શેક તે મરનારનો ભુત જોયો હોય એમ મને જોઈ બાજે વખત ચોંક્યા. વળી તમે કહો છો તેમ જરબાનુનાં પપા જલેજર શેકની પોતાની મરનાર મોહરદારનાં જેવોજ મારો આખેહુય ચહેરો જોઈ પેહલી મને જોતાં સમેટજ ચોંક્યા. ત્યારે શું મારા ચહેરામાં એવું જાદુ ભર્યું છે કે બધાનાંજ ચહેરાને મલતો મારો ચહેરો આવેછ. તે દહારે પેલા અગ્યારીપરનાં પંકડી આયા તેની મને જોઈ છ વરસની વાતપર અહીં જાંહાંગીર શેકની મરણ પામેલી સગીનાં જેવીજ હું આખેહુય દેખાવાથી ભુત જોયો હોય એમ ચોંક્યા ! અજાણ જેવું ! તારે આંખે લોકીટમાંની સખી તો કેંથી જલેજર શેકનાં ઘણાણીનાં ભાઈની નીકળી પણ તારે તેવણ અને આ નાજાંમાય સાથ શું એવો ઘાડો સીધો યા આડકત્રો સખધે હતો કે ભેટ દાખલ આ લોકીટ નાજાંમાયનાં હાથમાં આવી ! શું તેઓ વચ્ચે જનકેશાની હૃદયી જ્યાદા હતી ?”

“ હા તેમ ઉતું ખડં એમ મેં સાંભળ્યુંતું. વાત એમ છે કે માણેક દાવર પોતાની બેહેનને ત્યાં પહોંચેલા ઉતરેલો તે દરમ્યાન આ નાજાંમાય સાથ ખુબ પીછાણ પડી અને કદાચ તે જનકેશાની પરથી વાત વધીને કદાચ તેઓ ઘણી-ઘણીયાણીની થઈ શકતે ખરાં પણ માણસ ધારેછ શું ને ખુદા કરેછ બીજું ! આંખે નાજાંમાય તે વખતે જલેજર શેકને ત્યાંજ હોવાથી આ માણેક દાવર તેની નખરાંબાજ અને મતલબી ધપછપને ખુબસુરતીથી અંગાઈ લોભાઈ ગયો ને મોટાં ખાનદાનનાં આ જુવાન્યાને તેણીએ પોતાની લભાસ ને નાંજેનખરાંથી હાથ ફરી લીધો, ને આ ભોલા જુવાને તેની સાથ લગન કરવાનું નક્કી કરીધું.”

“ પણ મેં તો એમ સાંભળેલું કે આ બધી લયલા મજનુંની વાત એ બેહસતનને જેવી ખબર પડી કે લાગલી નાજાંમાયને લઈ બાહરગામ ચાલી ગઈ ને થોડા દીવસ બાહાર ગામજ રેહવા દેઈ આડકત્રી રીતે પોતાનાં જરદારને આગેવાન ખાનદાનનાં ભાઈનાં લગન આવી મુકલેસ ને લુચ્ચી સાથ થતાં અટકાવ્યાં. ખરી વાત કે શું ?”

“ હા-તું કહેછ તે બરાબર છે-પણ મારા વિચાર ને મત પ્રમાણે જલેજરનાં મરનાર મોહરદારે પોતાના ભાઈનાં લગન આ ગરીબની છોકરી નાંજાં સાથ અટકાવવામાં દાહપણ કરીધેલું નહીં કહેવાય. બેશક, નાંજાં તેની બેહેનને ત્યાં સાંધારણ નોકર યા કમપેનખન તરીકે ઉતી એ વાત ખરી પણ તેની અસાધારણ ખુબસુરતી પર માણેકે અંગાઈ લોભાઈ તેની સાથ

પરણુવા માંગ્યું; અને તેની પોતાનાં ખાનદાનની ટોચ અને ટેક રાખનાર બેહને આ લગનની વાત અડછતી ગણનાં જે પગલું ભરી તેઓનાં લગન અટકાવ્યાં તેમાં મારા ધારવા પ્રમાણે મોટી મદ્દલતી ને લુલ્લ કીધેલી કેહવાય. રાગને ગમી રાણી ને છાણા ઠાપતી આણી ! માણેક જરદાર અને આગેવાન ખાનદાનનો હતો અને તે આ નાંજાં જેવી ગરીબ વર્ગની અપખા સાથ પરણુવા માંગતો હતો તો તેમાં ખોટું શું હતું ? ગરીબ તે કાંઈ નાખી દેવાનાં નથીજ. તેઓમાંના કેટલાંકો તો એવી હદ સુધીનાં ખાલેસ જીગર અને અનીરી ખવાસ ધરાવતાં જણાયજ કે જેઓ જરદાર માલેતુજાર કરતાં લાખો દરજ્જે સર્વોત્તમ માલમ પડેછ. તે કીરતારની કરમઅક્ષેસથી હું લખોપતી થયોજ પણ આગલી મારી ને મારા મરનાર પીતાની કંગાળ સ્થિતી હું જોકે લુલી જતો નથીજ ને એકબારગી જો હું મારી આવી જરદાર માલેતુજાર હાલત વચ્ચે મારાં સુખની સાગેઈ તરીકે કોઈ ગરીબની રાંક છોકરી પસંદ કરું તો તેમાં ખોટું કીધેલું શું કેહવાય ? તેમજ માણેક દાવરે પેલી નાંજાંમાય જેવી ગરીબની છોકરીને પરણુવા ધાર્યું ને તેમાં તેની બેહને ફાંચડ મારી તો તે કામ મને તો બહુ જામુન ને અધર્મી લાગેછ. નહીં વાર ?”

“ નહીંજ ? તમારા મન સાથ હું મલતી નથીજ ! મેં તો એમ સમજ્યું તું કે આએ નાંજાંમાય જેવી બાહરની ખુશસુરતી ધરાવતીતી તેવી બાતે નથી મેલી કપડી અને ખરાબ હતી, અને ગમે તેવી ગરીબ હતી પણ સાલેસ ઓરતને ન જાજે એવી નખરાંબાજ અને મતલબી હતી, અને માણેક દાવર આવી લુચ્છી બદમાસ ને ખરાબ ઓરત સાથ વેહલો પરણી ધીરેથી પસતાવો ન કરે, પોતાના તોખ્ખી ને અમીરી ખાનદાનને એમ ન લગાડે એવાજ ધરિદાયી તેવનની બેહને લગન અટકાવવા જે વેહવાડ પગલાં બધાં તે ખુદ ખુદાને બાર વેરનીપસંદગી પામે એવાં તદ્દનજ રાસ્ત ને દરસ્ત હતાં એમ હું માનુંજ. ગોલાય સાથ કાંવચ બેલાય નહીંજજ ”

“ એમ કે ? હોયખી-પણ, ત્યાર પછી તો માણેક દાવરે પોતાની બેહનની આ લગન અટકાવાની ઠગબાજી માલમ પડી આવવાથી તે તો એકદમ દેશાવર ગીયો ને આજે ચીનમાં તે લખોપતી વેપારી તરીકે બાણીતો છે.”

“ ને હવે તેવણ એક કંગાલ કમીનીને લુચ્છી મતલબી ઓરત સાથ લગનનાં ગાંઠથી પોતાને છુટા કરવા પોતાની મરનાર બેહનને ખરાં હિસાબ વચ્ચે માફ કરતા હોસેજ.” દીનાએ વચ્ચે ટાહુકો મુકયો.

“ત્યાર પછી તો તે ખીજ સાથે પરણી ગઈ. તેઓને ત્યાં એક છોકરીનો જનમ થયો જે પછી તેનો વર ખીયારો મરી ગયો.”

“અને જલેજરનાં મરનાર મોહરદારે કદાચ આએ નાંજાને સદાય થઈ હોશે વાઈ!”

“નહીં! ત્યાર પછી તો એવો કમનસીબ અને દુઃખી અનાવ અન્યો કે મરનાર ખીયારો પોતાનાં આ ઘણી જલેજરને પડખેથી નાહરી આ નાંજાંમાયનાં ઘેરમાં આસરો શોધતી આવી અને ત્યાંજ પોતાની સસારી જાંજલો વચ્ચે એક ખેડીનો જનમ આપી નાંજાંમાયનીજ હાજરીમાં તેનાંજ ઘરમાં મરનાર ખેડસ્તનશીન થઈ. આ જફાકારક કાંહણી મારા પપાએ કહેલી મને યાદ છે! મરનાર ખીયારો એકાએક ઘણી કાચા કાનની બની ગઈ, અને પોતાનાં ઘણી જલેજર માટે તેણીને ઘણો મજબુત ને ખુરો વેહમ પેડો. ને એતો પારકી અબળા સાથે ઘણો સંબંધ ધરાવતો હતો, એમ વેહમ રાખી મરનારે ઘણીજ સખત મારામારી કીધી, અને કાચા કાનની ખરાખીમાં આ વરવહુ સદાનાં જુદાં પર્યાં અને મરનારે પોતાનાં ઘણીનો આસરો છોડી પોતાની ખેજવની હાલત સાથે આ નાંજાંમાયનાં ગરીબ જુકડાંનોજ આસરો લીધો ને તાંજ ખીયારો આએ જરને જનમ આપી પોતાનાં ઘણીની હાજરી યાતો દીલાસા સધ્યારા વિનાં દુઃખમાંજ માર્ગે લાગી. જલેજર મરનારને પોતાને અંગસે લાયો ને નાની ખુચીને તો નાંજાંનીજ સંભાલ તલે રાખી. જલેજરે કાંઈખી અઘટીટ પગજી બંધું હતું કે કેમ ને તો કોઈ જાણતું નથીજ. પોતાની મરનાર મોહરદારનાં જફાકારક મોતથી નેવણને ઘણો ખુરો ફટકો લાગો, ને પોતાનો ગમ વીસરાવાને લોક નીંદા-માંથી છુટવા એકદમ જલેજર પોતાનો અંગસો અંધ કરી દેશવટો ભોગવવા ગીયા અને આએ જર નાંજાંમાયની સંભાલ તલેજ ઉછરવા લાગી. એ વરસ વેર પોતાનો ગમ ભુલાવવા જલેજર અહીં તહીં ભટક્યા કીધા, જે અરસામાં નાંજાંમાય તરફથી જરને હવે પોતાની સાથે યાતો ખીજે કેડે રાખવાની આજીવ કરવાતું કાગળ જલેજરને મળ્યું, કાંકે નાંજાં પોતાની દીકરીને લઈ ખીજે કેડે જતી હોવાથી, નાંજાંએ જરને જલેજરની સંભાલમાં સોંપવા આપપર લખી જણાવ્યું, જે વેળા પોતાની દીકરી તરફનો ખ્યાર ઉભરવાથી જલેજર નાંજાંમાયને ત્યાં ગીયો, ને પોતાની ખેડી જરને નાંજાંને ત્યાંથી લઈ આવી પોતાનાં સગાંને તાંહાં રાખી વહી પાછો તે દેશાવર આવી ગયો. નાંજાંમાય તો તે પછી પોતાની દીકરીને લઈ કોણ જાણે કાં ગઈ તે આ જલેજરનેખી મુદતજ માસમ પડ્યું નહીં, ને તે

જીવતી હતી એમ આજેજ તારે મોઢેથી આ લોકીટ એતેકાક જોવાથી સાંભલ્યું ને જાણ્યું. ખરેખર ધણીજ જફાકારક કાંહણી કેહવાય. મરનારે પોતાનાં ધણી માટે એવો ખુરો વહેમ રાખ્યો નહીં હોતે, તો સંસારનું આવું સત્યાનાસ થઈ ધણી જીવાન વયે કંગાલ્યતમાં તે ખીચારી માર્ગે લાગતે નહીંજ, પણ ખાચારી કાચા કાનની ખરાખીથી નીંદાનો ભોગ થઈ પડી. કોઈ બદમાસોએ પોતાની મોજને ખાતર આ સુખી ધણી-ધણીયાણીનાં સંપીલા સંસારનું સત્યાનાસ વાળી નાખ્યું! એક અબજા પોતાનાં ધણી માટે જો પોતાનાં મનમાં ખુરો વેહમ લાવી રાખી તેને માટે ખુરૂં વિચારી કાચા કાનની ખરાખીની જો સંસારની કીસ્તીને નાશકારક તોફાન વચ્ચે સપડાવી નાખે, તો તેવી અબજા માહબારટ અપરાધની જેમ હયાં તેમજ તે કીસ્તાની નજરેખી એકસરખી ગુનેહગાર ને તકસીરવાર કેહવાય ને લેખાય !”

“મને તો લાગેછ કે આએ વર-વહુ વચ્ચેનાં વીયોગ ને કંકાસનું મુલ નાંજાંજ હોવી જોઈયે. પોતાનાં લગન અટકાવ્યાં તેના કોથમાં કાંચ નહીં આએ લુચ્છી વેરથી પાપી બલાએ ધણી-ધણીયાણીને જીદાં પાડવાનું માહબારટ પાપ કીધું હોય, ને તેમાં પોતાનું વેર કાંચ નહીં લીધું હોય?”

“હોયખી- તે હું જાણુતો નથી કે જાણેજર અને મરનાર વચ્ચે કોણે કંકાસ સોધાવ્યો. પણ આવી જફાકારક કાંહણી યાદ કરવાથી મારું દીલ ખરેખરજ આજોઈ થયુંછ, તેથી હું અહીં આયો તે અગાઉ જેવા મીઠાસથી દીલપઝીર ગાયન ગાતીતી તે ગાઇ સંભળાવી મારાં દીલને ખુશ કરવા તું આતુર રેહશે એવી આજુ ધરાઉંછ.”

“હાહ! કાંચ નહીં, લેઓની તમારું દીલ ખુશ કરવા હું મોટી ખુશીથી ગાવસ.” અને પોતાના વાંસલી જેવા યુલયુલી હલકે એવું તો દીલપઝીર અને દીલકશ મધુર ગાયન ગાયું, કે જે સુરીલાં કંઠમાં જાણે કે આખી દુન્યાનો મીઠાસ અને પમરાટ, આખી ખલકતનું સુખ અને મોજ, સમાએલાં આ ધન હીરામાણેકે તે વેલા અનુભવ્યાં!

પ્રકરણ ૨૩ મું.

કાન આગળની ચોગરીની નીશાની.

જાંહાંગીરને માથામાં થયેલો જખમ રૂઝ વધ્યો. તે દીન પ્રતિદીન ઉદાસ બેઘાબલો અને કાયલી બની રહ્યો હતો, કાંકે તેને એટલી હદ સુધીનું કરજ હતું, અને માંગનારાંઓ તેની ઉપર ખાનગીથી એવું તો દયાણુ કરતા હતા, કે હવે તેઓ જાહેરમાં આવી જાંહાંગીરને સતાવી તેની આખરું ગામરું કાઢી નાખવાની સખ્ત ધમકી આપતા હતા. 'પરીન પેલેસ' તો જુગારી છાકટાએ અત્યાર આગમચનો છુપાધુપ મોટાંજેજ મેદ્યો હતો. 'પેલેસ'માંથી નોકરનકરોને કાઢી મુકવા, પોતાના કાકાસસરા જલેજર અને તેની બેટી જરને પોતાને વતન જવા, તથા ખીજાં કાઢનેખી પેલેસમાં ન રાખવા, અને મોઢીઘટ પાર્ટીઓનાં ખરચ ન કરવા અનેક વેળા આ બદમાસે પોતાની ઉડાઉ મોહરદાર આલાંમાયને કહી ઝુંબેસ ચલાવી હતી, મગર ખુરાં પરીણામોની કશીખી પરવાહ કે કનવાર કર્યા વિનાંજ તે તો અગાઉ મીસા લજ પાર્ટીઓનાં રંગરાગમાંજ પોતે મોજ અને સુખ માની લેતી હતી. પોતાનાં કાકા જલેજરને તથા તેની દીકરી જરને પોતાનાં ધણીની બોંહસ ખૂર તેની ગમે એવીખી ના મરજી છતાંખી પેલેસમાંજ રાખી મુક્યાં હતાં અને એટલાંથી ન ધરાંતાં જાણેકે પેલેસ તે કાંઈ એકાદ ધર્મશાળા થાતો મુસાફરખાતું હોય એવી કીસમથી આલાંમાયે રતન મેહતાની બેહન મેહરાં નેખી ખાસ પેલેસમાં સાથે લાવી રાખી હતી. આ ઉડાઉ અખળાનો જન રતને બચાવેલો હોવાથી તે એટલી હદ સુધીની તેની ઉપર શીદા બની હતી કે જાણે કે પોતાનાં જન બચાવવાનાં બદલામાં તેની ઉદાસ કાયલી અને નખળી બેહનને પોતાનાં 'પેલેસ'માં રાખવાની બોંહસાબોંહરી કાંધી હતી, અને મેહરાંની મતલબ પેલેસમાં આવી વસવાની જરાખી ન હતી, છતાં પોતાનાં એકાંટવાસમાં ગમગીન બેસવાનાં કરતાં આવી મોટા લોકની કંપનીમાં કેટલે દરજ્જે સોહવાઈ જશે એવી પોતાના ભાઈની વીનંતીથી તે પોતા સાથની નાની બુચી ગુલાં સાથ પેલેસમાં આવી વસી હતી, અને આલાંમાયની નાની બુચી હીરા સાથ આ નાની ગુલ એટલી હદ સુધીની પલોટાઈ ગઈ હતી, તેઓમાં એવો તો ખુદરતી બેચાણુકારકે ખ્યાર ખાઝી ગયો, વલી તાણુખી ખમાડનારી હદ સુધીના બંનેનાં ચહેરાં જેમ મનોહર

તેમ કેટલે દરજ્જે એટલા તો મલ્લતા આવતા હતા કે તેઓ અને બેહનોજ હોય એવી કાસમથી અકેકનાં ગળામાં હાથ બેરવી આસપાસ આખો દિવસ ફરતાં જોઈ સર્વે કોઈ અજ્ઞાન થતાં હતાં.

ત્યારે જાંહંગીર પોતાને થયેલા અકસમાતમાંથી સાગ્ને થયો હતો છતાંય પોતાના ઔરડામાંથી બહાર પગ મુકતો ન હતો, એટલુંજ નહીં પણ પારકાને તે પોતાને ઔરડામાં આવવા દેતો હતો નહીં. રતન મેહતા તેનો દીકસોજ દોરત હતો, અને આ વેળાથી તે તેની સાથે માત્ર દીનાં લામનીજ વાત કરતો બેઠો હતો. રાત અને દિવસ ઉંઘમાં કે જાગૃત સ્થિતિમાં જેમ જાંહંગીરને મરનાર પરીનનો ચહેરો તથા આ દીનાં લામનો ચહેરો સતાવતો રહ્યો હતો તેમજ રતન મેહતાથી દીનાં લામને લગતાજ બેઠમાં રાતને દીસ તેનાંજ ખ્યાલમાં મશગુલ ને ચક્ર્યુર બની રહ્યો હતો.

“ જાંહંગીર, મેં આએ તમારી મરનાર પરીનની સખીને મેગની-ફાઈંગ ગલાએ બારીકીથી ચહેરાની રૈનકને તપાસી, તો ઘણું દરજ્જે એ ચહેરો આએ ગવરનેસને મલ્લતો આવે છે,” અને એમ બોલી રતને પોતાનાં ગળવામાંથી મરનાર પરીનની સખી કાઢી જાંહંગીરના ધુજતા હાથમાં મુકતાં બોલ્યો, “ વાઈ, આએ પરીનને દાખા કાનની આગળ આ ચોગરી જેવી નીસાની આ સખીમાં પડીછ તે સાની છે વાઈ?”

“ એ નીસાની સખીમાં છે તે ખરાખર છે. એ નાસ્લી ઉતી તે વેલા અકસમાત દાદરપરથી પડી ગયલી હોવાથી કાનની આગળ ઉંડો જખમ થયો હતો જે ઉપર ટાંકાં મારી લીધા હોવાથી ચોગરીની ધંધાણી જાવેદાન સુધીની પડી રહેલી છે. પણ તે પુછવાનું કાંઈ કારણ, રતન?”

“ નહીં! ખાલી પુછુંછ! વાઈ, મરનાર પરીન મરી ગઈ તે અગાઉ છેલ્લી તેજ રાતે કોઈ ડૉક્ટરનાં ત્રરમાં હતી એમ તમે કહેવોછ તો તે ડૉક્ટર હાલ કાંઈ છે ને—”

“ આહ! તે તો હોમી ડૉક્ટર પોતાની માય હીરાંખાઈ સાથે અત્રે રહેતો હતો ને મારા કાકાએ પોતાનાં પૈસાથી તેને વેદાન્ત મોકલી શીખવ્યોતો! હાલ તો હું ધાઈછ ત્યાં સુધી તો મુંજામમાં હોવો જોઈએ.”

“ અહીંથી થોડે દુર જુતખાનું કરીને બંગલો છે તેને માટે તમે કાંઈ જણોછ, જાંહંગીર?”

“ હા! મને તો તેનું નામ સાંભલીનેથી ધુજરાં ધુટેછ! તેમાં તો જુતની વસ્તી છે, ને રાતે તે તરફ જતાં આવતાં ભોકને જુલ વારંવાર

થેરેછ. અમાડિ બધે વખત અંદર ખુન થયાં હતાં ને તેઓ ભુન થઈ ત્યાં ફરેછ ને લોકોને હેરાન કરેછ.”

“બેશ ! લોકો તો તરેહવાર ગપ્પા મારે, પણ મારા માન્યામાં આવતું નથીજ, પણ વારં, એ ભુતખાનામાં કોણ રહેછ ?”

“ભુતખાનામાં તો મરનાર પરીનની નાનપણની જે ખુદી મુસલમાન નોકર હતી તે એખલી તાંહાં રહેછ ! ભુત-પલીદની વાત તું હસી કાઢેછ, પણ મને-તો જ્યારથી મેં તે દહાડે આગમાં એહસ્તન પરીનનો ભુટ જોયો ત્યારથી ભુતની વાતનાં ધુન્નરાં ને લખલખાં છુટેછ.”

“હીક ! હીક ! હવે બધા ભરમ ખુલ્લો થશે એમ મને તો લાગેછ ! ભુતખાનામાં કોણ ભુત છે, તમારા આગમાંનો કોણ ભુત છે ને આએ ગવરનેસ કોણ છે તે હું અધું થોડા વખતમાં દીવાની જોટ જેવું ખુલ્લું બતાવી દેવસ.”

અને એમ બોલતાં તે જાંહંગીર આગળથી બાહર પડ્યો, અને ધીમે કદમે આગનાં ઊંડાણમાં ઉતરી વિચારવંત ધપે ફરવા લાગ્યો. દીનાં લાંમ કેવા પ્રકારની ખંધી ને લુચ્છી છોકરી હતી તે શોધી કાઢવા પાછળ તેનીજ પુક તેને ધરી રાખવાનો તે હાથ કસદ કરતો હતો, જેવામાં એને-ફાક તેની નજર દુરનાં એકાદ આજટપર કોઈ ઓરતને એટલી જોઈ તે ધીમે કદમે નજદીક ગયો તો તેને માલુમ પડ્યું કે આજટપર દીનાં લાંમ ભર ઉંઘમાં પડી હતી.

દીનાં ઉંઘમાં હતી તો તેનો લાખલખ તેના કાન આગળ જખમની ચોગરીની નીશાની છે કે કેમ તેની ખાત્રી કરવા રતનનું મન લલચાયું અને આસપાસ નજર ફેરવી તે તદ્દનજ અળગાં કદમે આજટનાં છેક લગોલગ નજદીક આવ્યો અને દાખા કાન આગળ વાંકો વળી જેવા પડ્યો, મગર દીનાએ કપાળ આગળથી પોતાના રેશમ જેવા ચળકતા કાળા બાલ એવી તો સીધટથી પોહલાં પત્યાં પાડી નીચે ઉતાર્યા હતા કે બાલથી તેનાં બંને કાન તમામ ઢંકાઈ ગયા હતા, જેથી રતન કાંમખી જોઈ શક્યો નહીં. શુ તે પોતાની ખાત્રી કરી લેવા બાલનાં ઝુલ્કાં કાન આગળથી સહેજ ઉંચકી કાન આગળ ચોગરીની નીશાની છે કે નહીં તે જોવાની હામ બીડે ? બેશક, આ એક જોખમભર્યો અને સજ્જતાથી વેગજો અખત્રો હતો તો ખરો. તેનાં બાલને હાથ લગાડવા જતાં જો એતેફાક દીનાં મગી ઉઠે તો ઓરતનાં દીલને આવી હાલતે હાથ લગાડવા

માટે તે હીણપરતી કે નામોશીમાં આવી પડે એવો મામલો હતો, છતાંબી આવો જોખમભર્યો અખત્રો કરવા તેને પોતાની સર્વે હીમત એકઠી કાઢી અને ધણેજ નજદીક આવી દીનાંનાં દાયા કાન પર પડેલાં બાલનાં બુલકાં તેણે ધણેજ ધીમેથી ઉંચક્યાં, અને કાન આગલનો ભાગ ખુલ્લો થતાં સમેતજ કાન આગળ ચોગરીની નીશાની રતને ખુલ્લી જોઈ અને ધારતી સમેત તે એ પગળાં પાછળ ઉડી ગયો.

જાંહાંગીરે આપેલી મરનાર પરીનની સખીમાં પરીનનાં દાયા કાનની આગળ જેવી ચોગરી હતી, કે જે ચોગરી નાનપણમાં સખત ધાની નીશાની હોવાની વાત જાંહાંગીરે રતન આગળ સંભળાવી હતી અને આવીજ ચોગરીની ઈધાણી દીનાંલામનાં દાયા કાન આગળ જોવાથી હવે પછી શું અનુમાન કરેવું તેના વિચારમાં તે ગુંચવણ અને મુંઝવણમાં પડ્યો. શું આ ચોગરીની નીશાની બાહરનાંએથી છુપાવવાને કાજેજ દીનાં બાલનાં આવી સુંદર રીતે પટ્ટાં પાડી કાનનો ભાગ સદંતર ઢાંકી દેતી હતી ? શું ત્યારે મરનાર પરીન જીવતી હતી ? શું ત્યારે દીનાં લામ એક ઠગારી, ધુતારી, પાખંડી અને લુચ્છી અગામી હતી ? શું ત્યારે પરીન શેઠનાં તેજ દીનાં-લામ હતી ? તેનાં અશાંત મનમાં એકાદ પગમાં લાખો વિચારો વીજલી વેગે પસાર થવા લાગ્યા.

આ બાજુ રતનનો હાથ તેનાં બાલને લાગવાથી દીનાં એર્થીત ચોંકી પોતાની ઉંઘમાંથી બીદાર થઈ, અને આંખ ચોલી આસપાસ જોવા પડી અને પોતાની સાંમે હંમેશ મુજબ રતન મેહતાને જોઈ આ ગરીબની છોકરી એક ભારી નિશ્વાસ ફેંકી તેની સાંમે ટગર ટગર જોતી ઉભી અને તેનાં દીલને શા માટે હાથ લગાડ્યો હતો તે જો મવાલ દીનાં રતનને પુછશે તો તેનો શું જવાબ દેવો તેનાં વીચારનાં વમળમાં રતન ગુચવાડામાં તેની સાંમેજ ઉભો રહ્યો.

પ્રકરણ ૨૪ મું.

તર્યાપાવ !

ચોડીક પણ તો ખતે એકેકને જોતાંજ ઉભાં જે પછી દીનાંએ ગંભીરપ્રતી બોલવાનું શરૂ કર્યું. “હું ધારતી’તીજ કે તમે હોશો! આજને

કાલ જાણે કે મારા પડછાયાં માફક તમે મારા જેવી ગરીબ નોકર વર્ગની સ્ત્રીને કોણ જાણે શા સખખથી પુઠ પકડી હેરાન કરોછ તે મને સમજ પડતી નથીજા.”

“ દીનાં! તું અત્રે ‘પેલેસ’માં સર્વ બેદબરમોનો મુળ સખખ થઈ પડીછ તે વીસરી કેમ જાયછ, ને તેનું મુળ કંડાણથી શોધી કાઢવા માંગુંચ. તાહરે ચહેરે જાંઠાંગીર શેઠની છ વરસ પર મરણ પામેલી સગી પરીન શેઠનાંનાં ચહેરાને એવો તો આખેહુમ મળતો આવેછ કે તેથીજ બધો ગરબર ઘોટાળો વધુ ને વધુ ગુંચવણથી થવા પામેછ. વલી પેલાં ભુતખાનામાં ભુત ને દાક્ષણી વસતી છે તેથી લોકો તેની નજીક વડીક જવા તરખાયછ ને ધુજેછ જ્યારે તું અરધી અરધી રાતે ત્યાં એખલી જવાની લીમત કરેછ ને તુંને ભુટ સતાવતા કે નડતા નથી એ એક ખીજે ભરમ છે. વલી તે દાહરે સાંજે જાંઠાંગીર શેઠ આગલથી બાહર પડતાં મેં તુનેજ કોઈ યુરોપીય પોષાકમાં પારસી સાથ વાત કરતાં મારી નજરે જોયો. જેને તેં હોમીનાં નામથી બોલાવેલો મને યાદ છે ને વલી જાંઠાંગીર શેઠ છ વરસની વાત ઉપર મરનાર પરીન આપઘાત કરવા અગાઉ કોઈ હોમી ડોક્ટરનાં ઘરમાં છેલ્લી જોવામાં આવી હતી એવી વાત સાંભળવાથી તથા તે ડોક્ટર મરનારને ઓછો વધતો ચાહતો હતો એમખી જાણવાથી મને તો લાગેછ કે છ વરસની વાત ઉપરનો તેજ હોમી હોવો જોઈએ. આ એક વલી ત્રીજે ભરમ ઉમેરાયો, જેરી વેલ! ખીજું તું જાણેછ કે ધન હીરામાણેક જર સાથ વચનથી વરસો થયાં બંધાએલો છે એવું તું જાણી ચુકીછ છતાંખી એખલાં એકાંતમાં તું તેને મલી ભેટી તેને તારી જાલમાં ખીજાવવાની કુચાઇ કરે તો ને નામોશી ને હીણપતી ભયું છે. એટલું યાદ રાખજે, નાદાન છોકરી, કે તું આ લખોપતી શેઠ્યાને હાથ કરી તેને પણવાનાં હવાઇ સ્વપ્ના જોતી હોવામાં તું ઠગાશે ને સેવટે હીણપસતીની હરધુટમાં તુંને તદનજ નીચું જોવું પડશે કાંકે એક કોમન ઈબ્નરદાં પીબરદાંની હલકી વરણની બેદબરી ખંધી અને મતલખી ગવરનેસ ચાકરદી વર્ગની પોરીને આ લખોપતી શેઠ્યો પરણી જાય એ નહીં બનવા જેવું છે, સમજ. તું સુઝમાં રોજ ખોલેછ. એકબારગી આ બાણુભુલો શેઠ્યો તારાં નાજેનખસંથી તથા તારી જુદી સાચી લખાસનાં ઝેરથી જો અંજાઇ ગયો હોશે તો તું કોણ છે ને અરધી અરધી રાત ક્યાં ને કેમ ભટકેછ તે સર્વ વાત આ ધનને કહી હું જરૂરજ એવો નાપસંદ બનાવ અટકાવવા મારા જીવનાં જોખમેખી આગળ પડસ, સમજ.”

“ભાઈ,” દીનાં ગમખ્વારીથી બોલી. “મેં તમને અગાઉથી કહ્યું તું ને હાલથી પાછું પુછું છ કે મેં તમારું શું અગાડ્યું કે જેથી તમે આવી અદાથી મારી પુક પકડી બેઠા છ? ગરીબ અને મોહતાજમંદ મુશ્કેલોને સતાવવાની તમારી વર્તણૂક ખરેખર ખુદા વાજાથી નથીજી.”

“ધન હીરામાણેક મારો ફ્રેન્ડ છે ને તે એક મક્કરખોર અને મતલબી અબળાની જલમાં ફસી પડે તે જેવા હું માંગતો નથી. તારે લીધે ‘પેલેસ’માં તું બ્યારથી આવીશ ત્યારથી કંકાસને મારામારીનું ખી રોપાયું, તે ખેદકારક છે. તારા બરમો હું જાણું છ ને તે જે મને જણાવવાની ફરજ ન પાડતી હોય તો તું ધન હીરામાણેકનો પીછા છોડ. ને અપચાપ અહીંથી બીજા કંઈ ચાલી જ કે તેમાં શોભા છે! ભુતખાનામાં અરધી અરધી રાત વેરની તારી રખડપતીને સર્વે ભેદ બરમનો છેડો આવવો જોઈએ, નહીં તો દુન્યાની નજરે તુંને હીણપરતીની હડધુટમાં ઉઘાડી પાડી જગની નામોશીમાં લાવવાની મને લાઈલાજ ફરજ પડશે! હવે મને જવાબ દે. તે દાહરે સાંજે પેલા કોઈ પારસી જેને તેં હોમીનાં નામે ઓલખાવ્યો હતો તેની સાથ વાત કરતાં તે ‘મેહરાં મેહતાખી અહીં આવેલી છે’ એમ તેને કહી સંભલાવ્યું તું તે યાદ કર! હવે મને જણાવ કે મેહરાં મેહતાં સાથ તુંને કે તે મરદને શું સનાન સુટક છે?”

“હા! તારે તે વખતેથી તમે સબ્યતાથી વેગળા જઈ હમારી વાત છુપાછુપ સાંભળી કે? ધણું સાર! મને મેહરાં મેહતા સાથ શું સનાન સુટક છે? ભાઈ! તમે મને ભેદબરમોથી બરપુર જાણો છ ને માનો છ પણ તેવા ભેદબરમોમાં હું એખલીજ નથી. દુન્યામાં એવાં ધણાંથી ભેદી માણસો હોઈ શકે છ! દરેક આદમી પોતાની છાતીમાં પોતાનો થોડો ધણો ભરમ દુન્યાનાં લોકથી છતો છુપો રાખી દુન્યામાં ફરેછ. દાખલા તરીકે આલાંખાયની આગલી જીંદગીનો ભરમ જાહાંગીર શેઠ જાણેછ? જરખાનું નાં જીગરનો ભરમ તમે કેાછથી જાણી શક્યાં છ? તેમજ તમારી બેહનનો આગળનો ભરમ તમેથી જાણી શક્યા છ કે તમે બીજાનો ભરમ જાણવાની દાનેશમંદીથી દોડાદોડી કરો છ? હીક! તમે કેાછથી દહાડે તમારી બેહનને મોઢેથી જસી વાહડયાનું નામ બાહર પડતાં સાંભળ્યું વાર?”

“હા! એ મેં નામ સાંભળ્યું” રતન વિચારવંત હપે બોલ્યો, “પણ મારી મેહરાંને મોઢેથી નહીંજ. પણ તારે એ કેાણ છે, ને મારી બેહન સાથ શું લાગે વલગે?”

“ કીક ! તે જવાબ આપવા ને ભરખ ખુલ્લો કરવાનો આ વખત નથી? ચાલો મને જવા દેઓ ! હવે ઘણું અતેશ થયું ! તમે જો મને હેરાન કરવા બેસાછ, મને હીણપસ્તીમાં લાવવાનો કસદ કોપોછ તો બસે મને તેની કશી તુંભા નથીજ ! અહીંથી મને તમારી લાયકાથી જો કાઢી મુકાવશે તો વલી બીજને તાં હું તુરત રેલવેશ ! મારા જેવી ગરીબ નોકર વર્ગની છોકરી પોતાનો પેટનો ખાડો પુરવા ગર્વેરાં વડીતરૂં કરી જરફાર ને તુમાખી આછ ને શેકના તાણા તપસા ને ઠપકા મુંજે મોંઢે સાંભળી લાચારીમાં ફરજ્યાટ દીવસો પુરા કરે તો તેવી એક કંગાળ છોકરીને સતાવી તેનાં પેટ પર લાટ મુકવાની લાયકી ખુદાખી ખુદ ખમી ન શકે એવી માહબારટ છે ! ખેર ! તમે તમારાથી થાય તે કરજો ! ગરીબોને સતાવવામાં કોઈ મુખી તો થતું નથીજ. તમારે ગમે તે સખત પગલાં ભરજો. મને તેની પરવાદ નથીજ—તમારે ગમે તો રાત ને દીવસ જસુસ માફક મારી પુઠ પકડજો, તમારે ગમે તો પેલા સાલેસ શેડ્યા ધનજીશાહને ‘ખધી રીત ને વાતથી ત્રાકેફ કરજો મને તેની કશી દરકાર નથીજ—અમળ્યા ! હું આવી લુચ્છી ને મતલબી ને કંગાલ ઇજરદાં પીજરદાંની પોરી છેલ્લે એમ ધનજીશાહ ને કેહજો ત્યારે એમખી એટલું જણાવશે કે એવનની લાખોની દોલતપરજ માખ માફક ભમી જર પણવા તૈયાર થમછ, નહીં તો મારા કે તમારા જેવી દોલત એવણની હોતે તો આ તુમાખી આઈ ધનજીશાહ શેકને ઝાંખીને જોતે વડીક નહીં.” અને દીનાં ત્યાંથી હરણીના જેવી ચપગતાથી રતન આગળથી સડસડાટ ચાલી ગેઇ, અને તાજુખીથી દંગ થતો રતન તેને જોતોજ થોડીવાર ત્યાંજ પુતળાં મીસાલ સાવજ જેવો ઉભો રહ્યો.

પ્રકરણ ૨૫ મું.

ખુચી ગુલ.

મેહરાં મેહતા ઉદાસ કાયલી અને ખેચેન દીસતી હતી. જમાનાની ગીરદેશથી તેનો મનોહર દીલકશ મુખડો ગોયા એકાદ કરમાયસાં ગુલ માફક કરચલી વળેશો ઝાંખો દીસતો હતો અને આવી ભરજોખન વયમાં ફેટલાંક માહબારટ દુઃખના ખોળા હેઠલ કચડાઈ ગઇ હોય એવી દીસમની તેનાં

એહરા પર ચેરાએલી ગમગીનીનાં એજ હેઠળ દુઃખી અને તમામ અસંતોશી દીસતી હતી. તે સીકલી દીસતી હોવાથી પોતાનાં 'પેલેસ'મા પોતાનાં સાહ્યા હેઠળ અનેક કીસમની મોજ શોખ અને ખાણીપીણીથી મેહેરાને તંદરેસત અને આસુદી બનાવી નાખવાનાં ફાંકાંમાંજ જીવ કરીને આલાંમાયે તેણીને પોતાના મેહલમાં લાવી રાખી હતી, અને કોણ જાણે શા સખ્યથી ખુદરતી 'પરીન પેલેસ'માં તેનું આવવાનું દીલ સહજ પણ અંશે લલચાયું નહીં.

સાંજનો વખત હતા, અને બાહર ફરવા જવા માટે ગાડી જોડાતી હતી તેટલાં એક બાળુનાં ઝોરડામાં આલાંમાય અને જરબાનું મેહરાં સાથ વાતે વળગ્યાં હતાં, અને તેણીનાં કુટુંબને લગતી કેફયત આલાંમાય પુછતી હતી.

“ જી વરસની વાત અગાઉ તો હું કરાંચીજ રેહતીંતી ” મેહરાં બોલી “ અને મારા ભાઈએ એકાએક બસ દુર દેશાવરજ જવાનો મનસુખો કરવાથી જીભડે એતો ચાલી ગયો અને મને નવલ કાકાને ત્યાં રાખી. ખોદા રાખે નવલ કાકા પાંચ પૈસે ઘણા સુખી ઉતા, અને હમો માયખાપ વગરનાં ભાઈએહનપર ઘણોજ પ્યાર હોવાથી મને પોતાની દીકરી તરીકેજ રાખી હતી, ને ખુદા ન કરે ને કાકાજીને કાંઈ કશું હોય તો મનેજ સર્વ મહે એમજ લોકમત ખોદું દોરવાયું હતું, અને ઘણાંકો પૈસાનાં જીવ પર મારી પર તરભયાં ભીરતાંતા. આદમીનાં ઢંગઢડા વગરનાં વિચાર પર કાંઈ ભડસો છે ? વખત આસાનીથી વહી ગયો ને નવલકાકા જેવણ કુવારાજ ઉતા, ને કુવારીજ જીવગી ગુજરવાનું પસંદ કરતાંતા, તેવણ આખરે પોતાનાં ઠેરાવ પર પાણી ફેરવયું ને કોઈ જીવાન છોકરી સાથ પરણી ઠર પડી ગયા ! મેં તો ઘણું બી સમજવ્યું, અનીખનાં તારા તોડયા પણ એકનાં બે નહીં થયા, ને હું તો અદેખાઈ કશંજ ને એવનનાં પૈસા પર કુદી રેહીજ, એમ ખોટાં ખોટાં અનુમાનથી મારી સાથ ખુબ મરાઈ પર્યા ને આખરે નવી ને જીવાન કાકી લઈ આયા ને કાકી તો રાંડ તે એવી અદેખી એવી-અદેખી કે મારો તો પોપરોજ કાઢવા બેઠી અને દરરોજ ચીઠરાં ફરવા લાગી ને કાકાને તરેહવાર ઉલટું સુલટું સમજવી મારો પગઢો ત્યાંથી કાઢવાનીજ નીચ યુક્તીમાં આખરે એ રાંડ ફાવી ને મને કાકાજીએ આજે રાંડ નવા રમકડાંનાં કોરસ્તાનથી ખુબ મારામારી કીધી ને મને પોતાનાં ચેરમાંથી સદાની ચાલી જવા કહયું. રખેને કાકાનાં દલ્લામાં હું અદેખાઈથી ભાગ પાડું એવા ઇશદાથીજ કાકીએ મારી પુઠ પકડી ને આખરે તેમાં ફાવી. મને બી કરાંચીથી ઘણોજ કંટાળો

અગ્રેલો, ને ત્યાં રહેવાતું બી એર જેલું લાગવાથી એકદમ હું તે માસં માયનાં દુસ્તાં સગાંને ત્યાં મુંબઈ આવતી રેહી. મુંબઈમાં ને મેર્યાં વસ્તીતી ત્યાં નીચે ભોયતલ્યે આએ મારી મુઝ કોઈ ડોસાં સાથ રહેતીતી ને મારી સાથ એને ઘણોજ પડોસ પડી ગીયો. થોડોક વખત પછી તે ભોયતલ્યેનાં ડોસાં બીચારાં ગુજરી ગીયાં ને, મરે આએ ગુલાબની કલી એકાએક તદનજ નીરાધાર ને નાચાર થઈ પડી ને મને એ ઘણીજ મંભતી હોવાથી તથા ઘણોજ પડોસ હોવાથી મેંજ એને મારી સાથે રાખી આ બુચી કાંઈ પેલાં ડોસાંની નહીં હતી તે એવણ મરતી વખતે બધી કાંઈકી કહી ગીયાં. ડોસાંની કોઈ દુરની સગાંની છોકરી કેટલાં વરસની વાત ઉપર એકાએક આએ નાહ્યાં ઝમ્મરને લઈ નવસારીથી આવી. અને એએક દીવસ રેહી બાહર જવાનું બાહનું કાઢી એકાએક કોણ જાણે સા સખખથી દર્યામાં નખાવી દીધું ને મરનારનું કોઈ બોલખીતું પાલખીતું નહીં હોવાથી તથા આએ નાહ્યાં બચ્ચાંને તદનજ એખથી નીરાધાર ને લાચાર થયલી જેઈ ડોસાંને દયા લાગવાથી પોતાની સાથે રાખી, ને ત્યાર પછી હું જ્યારે મુંબઈ આવી ત્યારે માળપર મારાં સગાંને ત્યાં હું રેહતીતી ત્યાં ચાલુ આવવાથી એવો તો પડોસ પડી ગયો, કે મારી આગલથી તે ખીસવાજ નહીં મારે તેથીજ ડોસાં ગુજ્યાં પછી મને દયા ને દીલ લાગવાથી મારી સાથેજ રાખી ને મને એના પટપટારથી ઘણુંજ સોહવાઈ જાયઝ ઘણીજ બોલકણી છે, તેમ વડી ખાનદાની હોય એમ હુંચા તેસ્ત દેખરાવે એવી સુગડ ને સ્વચ્છ છે!”

“ પણ મરે આલાંમાય-હીરાખી એની સાથ પેહલે દહારેથી એવીતો પહોટાઈ એઈ કે બસ સાથેજ ખાયછ ને સાથેજ ફરેછ ને રમેછ અને એવાંતો એકેકનાં હાથમાં હાથ ધાલીને રમ્યા ફરેછ કે આખો દહારો કાંહાં એ લોક ફરેછ તે મુદલ માલમ પડતું નથી. એનેખી હીરાનાં જેટલાંજ વરસ હોસેની?” જર બોલી.

“ હા, એટલાંજ હોસે ” આલાંમાય બોલી. “ ને નહીંતો એકું અદકું હોશે. ગરીબને પેટ અવતરેલી તે લાગેછ એવી ગોરી ઘટમારી ને ગુલાબની કલી જેવી કે જાણે કોઈ મોટાંની છોકરી હોય એમ લાગેછ-વડી મરે મેહરામવધારે તો અજબ જેલું એ છે કે આ ગુલાબે ઘાટ ઘટમખી કેટલે દરજ્જે મારી હીરાનાં જેવો લાગેછ ને જે તમારી એ મુઝ જરા લાંબી નહીં હોતો તો, બાણી રમર એકે એકનેજ હોય એમજ કોઈ મારી ને મરમરે એકે એકનાં અજબમાં હાથ એકેકી ફરેછ તારે મને

અર્થુ ધણુજ હસવું આવેછ કે આટલા થોડા દીવસમાં ગણેકે કેટલાં વરસનાં સહી ખીટાં હોય એમ એકેક વગર ધડીખી ચાલતું નથી.”

પણુ ગાડી પોરડીકામાં તૈયાર ઉભી હોવાથી તેઓની વાત ત્યાંજ અટકી પડી અને ત્રણડે જણાં ગાડીમાં ફરવા બાહર ગયાં.

દીનાં લામ એતેકક તે ઓરડામાં કામસર આવતી હતી તેવામાં ખુચી ગુલને લગતી વાત તેઓને કરતાં, સાંભળી દીનાં અંદર આવવાને બદલે બાહર બારણાં નજદીક સકીનની પાછળ ઉભી રેહી તેઓની સર્વ વાત ઓતેમોત સાંભળી લીધી હતી અને ગુપચાપ ત્યાંથી ચાલી જઈ આગનાં ઉંડાણમાં ઉતરી પડી.

આલાંભાવની ખુચી હીરા ગુલ સાથ આગમાં ક્યારાઓ વચ્ચે પટગયાં પકડતી હતી તે તરફનાં નજદીકનાં બાજટ પર દીનાં જઈ ખેડી અને બને ખુચીઓ દીનાંને જોઈ તેની તરફ રમતી રમતી પોતાનાં પકડેલાં પટમયાં દેખાડાવતી દોડતી આવી.

દીનાંએ ગુલને માયાથી પોતાનાં બોળામાં ખેસાડી અને તેનાં ગળામાં જીણી સુનાની સાંકળી સાથ લટકાવેલી કેકનાં આકારની જીણી લોકેટ ઘણાં ધ્યાનથી જોવા પડી. વાત કરતાં કરતાં આ કેકનાં આકારની નાની મુશોબીત લોકેટ દીનાંએ ઉંઘાડી તો તેમાં અંદરની બાજુ ઊપર એક મનોહર અમ-બાની ધણીજ જીણી સખા દીનાંએ જોઈ. આ સખી તેણીએ ઘણાંજ ધ્યાનથી ચીપી ચીપીને તપાસી અને પાછી લોકેટ બંધ કરી પુછવા પડી, “દોકરી આએ લોકેટમાં સખી છે તે કોણની?”

“જી. એતો કેની-તે કેની તે મારાં મમાજી ગુજરી ગીયાંની તેવનની એતો સખી છેજ. એતો મેહરાં માસીએ, મને ગમેછ કેની તેથી, પહેરાવીય ને મેં પેહરી રાખીય.” તે નિર્દોષ બાળકે ખુલાસો કાઢ્યો.

“હાં ને તારા પપાખી નથી કે?”

“નહીજ પપાખી નહીં ને કોઈ-કોઈખી નહીંજ-આએ મારાં માસી-જીજ છેજ; મને તો માસીજ ઘણાંજ ગમેછ ને તમેખી મને કેવાં ગમેછ જોજ?”

દીનાં હસી પડી અને પોતાને ગજે વળગાડી ખ્યાર અને હેતથી તેનાં રમસારો પર ચુમી લીધી.

આ બાળક ખેડીનાં વાહલાંખી જફાકારણ કાંઠણી દીનાંએ અડઢતી મેહરાંને મોઢેથી સાંભલી લીધેલી હોવાથી આ માતખીતા વગરની બીરાધાર

બાલકી કુલ માટે તે હદથી જ્યાં ગમગીન બની રહેલી. આ નીરાધાર સાચાર બાળકની માતા મુશ્કેલ અને મોહતાજ મંદ હતી, અને કોણનાં સા સખથી છ સાત વરસની વાત ઉપર પોતાની જીંદગીથી કંટાળીને કાયલી બની પોતાને હાથેજ પોતાની કંગાલ જીંદગીને છેડે ધણીજ મમજારીથી લાવી હતી, એમ મેહરાને આલાંભાયને અને જરને કેહતાં દીનાંએથી સાંભળવાથી તે આ બાલકમેરી માટે પોતાનાં દીલસોજ દિલમાં હદથી જ્યાં દયા બતાવવા લાગી. તે જોતી આવી કે જ્યારથી મેહરાં આ ગુલને લઇને 'પેલેસ'માં આવી હતી ત્યારથી આલાંભાયની, નાની ખુચી હીરાં સાથે બોલ બોલતાં એવી તો પસોટાઇ ગઈ હતી કે બંને સાથે ને સાથેજ ખાતાં પીતાં તથા ફરતાં હરતાં હોવાથી, દીનાં તેઓ વચ્ચેની તાણુથી ભરી જનકેશનીથી ધણીજ હેરટ રેહી, એટલુંજ નહીં પણ આ ગુલાંનો ઘાટઘટમ અને પરી સુરત ચહેરાથી વધતો ઓછો આલાંભાયની હીરાનાં મનોહર રંગરૂપને કેટલે દરજ્જે મલતો આવતો હોવાથી જેમ આલાંભાય ને જર તાણુય થયાં તેમજ દીનાંથી કાંઈ ઓછી તાણુય થઈ નહીં? થોડીક પળમાં તેણીનાં મનમાં વીજલી વેગે હજારો વિચારો બરપા થયા અને પોતાનું મન શાંત કરવા ગુલ અને હીરાંને સાથે લઈ તેઓને રમાડવાના હેતુથી બાગનાં ઉંડાણમાં જઈ ઉતરી.

પ્રકરણ ૨૬ મું.

“ કર ને જો હયાં—ન હોય પછી તો ત્યાં,
અંહી તહીં ક્યાં—મલી સગ્ગ જ્યાં;
તો ખાતરે ખુદા—ન કર તું ખતા,
થઈ એશુમાં આ જેહાનમાં, ઓ જાહેલ !

સાંજનો ચમત્ હોવાથી પોતાનું મન સનાવવા પોતાના ઓરડામાં આખો દિવસ ગંધઈ રહેલો બ્લહાંમીર બસતો છુપાતો બાગમાં આવેલા 'સમર હાઉસ'માં ચમગીન વિચારોની ગીરફતારી વચ્ચે ગઈ ગએલો બેઠો હતો. રખે અંજાતારાએ રસ્તે તેની માડી અટકાવી તેની પર દબાણ કરી તેની આજ્ઞા ને અને લોક વચ્ચે હીણપટ્ટીમાં આવી નીચું જોતું પડે એવા

ધરાદાથી તે ધણે બહાર જતો ન હતો, અને જો કદાચ જતો તો સાંજનાં એકાંટ પછીજ તે બહાર નીકળતો હતો. પોતાનું મન તેજ રાખવા અને અશાંત મનને શાંત રાખવા તે સહવારથી તે મોડી રાત વેર દાંડ થીયતો હોવાથી તેનો ચહેરો જોવાજોમ હદ સુધીનો કદર ખીલામણો લાગતો હતો. તેના ટોપચાં મુજબ આવેલાં લાગતાં અને આંખો લાલ થયલી દીસતી હતી, અને દાંડની મોઢકાંણુથી તેનાં હાથપગ ધુજતા હતા. એક વારનો લખોપતી મગફર શેઠે જમાનાની ગીરદેશથી પોતાનાં પાપની માલબારટ શીલા ભોગવતો આજે કોડી પીનાનો કરજમાં દુખી ગયલો એકાદ મુફલેસનાં કરતાંખી હજાર દરજ્જે વધુ કંગાળ હાલતે પોતાનો કાલ નિર્ગમન કરતો હતો.

પોતાનાં હીણાં નશીબને નામે રડતો, આગલી પાછલી ગમખ્યાર સ્થિતી યાદ કરતો જાંહંગીર માથે હાથ દેખ ‘સમર હાઉસ’માં બેઠો હતો. જોવામાં હીરાં અને ગુલનાં મોટેથી ભોતવાનાં અવાજથી તે એકદમ ચોક્યો અને તે તરફ જોવા પડ્યો. આ બંને ખુચીઓ એકાદ નિદ્રોપ પટગ્યાંની પુઠેપુઠ તેને ધરવાની દોશેશ કરતી ખુમ મારતી દોડતી હતી, અને એનેકાદ પટખુ ‘સમર હાઉસ’માં ઉડી જવાથી અને છોકરીઓ તમામજ ભોલાઇથી ‘સમર હાઉસ’માં અંદર દોડતી જઈ પોહચી. અને હીરાં પોતાનાં બાપને ગમખ્યારીથી ત્યાં બેઠેલો જોઈ દરવાજા આગળજ અટકી ઉભી અને ગુલનેખી લાંજ દોખાડી.

આ નિદ્રોપિનાં ત્યાં અકસમાતીક સંજોગોએ આવી ચઢવાથી જાંહંગીર મન સાથ બચડવા લાગ્યો. કદે તેમનો અશાંત મનને તેથી વિશેષ હાંપી પુગેલી તેને જણાઈ.

“સાની રાંડ ગડખડ કરતી આવી—જેની નહીં કે તારો બાપ સીક છે તે જશ અંહી આવી દર પર્ષોજ તો તાંહખી રાંડ આવીને સતાવેજ” જાંહંગીરે ગુસ્સામાં પોતાની દોકરીને ધમકાવી કાઢી.

“શું જો પપા, એનો આવે ‘અટર-ફલામ’ને પકડવા હમે અંહી આયાં ને તમે એમ અમથી અમથી ગાર સાની દેઓજ જે તેની વાત?” હીરાંએ જવાબ આપ્યો, જ્યારે ગુલ બહારનો વીકાલ ચહેરો જોઈ પીહવેલી અસાચી હીરાંની પાછળ ધારતીથી પુપાઈ રહી.

એકાએક જાંહંગીરની નજર ગુલ ઉપર પડી, અને એ પણ પગથી માથાંવેર ધારી ધારીને જોઈ તે જાણે કે અને છોકરીઓનાં ચહેરાં સરખાતો હોય એવી દોસમથી બંનેને ફાટીને કોને અકક પછી ટીકવા લાગ્યો, અને

ઘસ્ટીથી પોતાની જાયાપરથી એકદમ ઉડ્યો અને પોતાના અને હાથ માથાંપર મુકી અનેને ધુજતાં તનખદનેથી જોવા પડ્યો! તોફાની પવનમાં હાલતાં ઝાઝનાં ધુજલાં પાંદડા પેરે આ બદમાસ ગોચા પગની પાટલીથી તે માથાંની ટાંખકી વેર ધુજતો હતો. તેનો અહેરો ઉજલો પુની જેવો થઈ રહ્યો. તેનાં ડોળા ધારતી અને આફટની આગથી ગોચા લાલ થઈ બાહર નીકળી પડતો લાગ્યા. લાંબી ઉંઘમાંથી એકાદ બચકર સ્વપ્નો જેઈ બીહ યા તો જાગૃત સ્થિતીએ એકાદ ભુટ જોયો હોય યાતો પોતાનાં માલ-મારત પાપનો પડછાયોજ તેની નજદીક તે જોતો હોય એવી ક્રીસમથી આ આયલો હીચકારો તાગુખી પમાડનારી દદ સુધીનો બીહધુજી રહ્યો. તેનું મસ્તક ફરવા લાગ્યું તેને ગોચા ફેર આવવા લાગ્યા અને બાજટને પોતાનાં ધુજલા હાથે પકડી ટેકા દઈ ઉભો.

“ઓ! ઓ! આએ-આએ કોણુ-હીરાં-આએ કોણુ-ક-ક-કોણુની છોકરી છે?”

અને એકવાર ફરીથી ગુલને તે ધારી ધારતે જોવા પડ્યો. તેની આવી ક્રીસમની ફેરવાઈ ગયત્રી સ્થિતીથી તથા એકકી ટગરે ગુલનેજ ધારી ધારી ધારતે જોવાથી આ નિર્દોષ બાળકી ગભરાટ સમેટ બીહ ધુજી રેહી અને હીરાંનો ફેક ખેંચી ત્યાંથી ચાલી જવા તે કોશેશ કરવા પડી.

“એતો પપા-આપરાં છે તે કે અંહી મમાનાં સહી છેની પેલાં મેહરાંમાસી તે મેહરાંમાસીતી એતો ખુચી ગુલ છે. પણ પપા તમે એમ શું જોયા કરોજ જો-આ મને તો બીહક લાગેજ જો.”

“મેહરાંમાસીની ગુલ-ખોલ-ખોલ બરાબર બંકી મર દુકતી એ કોણુની દુકતી છે?”

“પપા તમે આજે એમ શું કરોજ? મને અધી ગભરાવી નાખી? એમ ધમકાવોજ તે હું મમાજીને કેહી દેવસ! એતો પેલા રતનજી આવેજ કેની-જેવજી મમાજીને તે દાહરે બચાવ્યાં તેવનનાં મેહન મેહરાંમાસી રહેલાં છે તેવનની આએ તો ગુલ છે.” અને પીકુ ફેરવી ઝડકથી ત્યાંથી દોડવા જતી હતી તેવામાં જાહાંગીરે તેણીને જતાં ત્યાંથી અટકાવી અને છેક નજદીક આવી ગુલનો હાથ પકડી આગળનાં બાજટ પર તેને ધસડી બેઠો, અને આ બધી જાતની બળાથી નિર્દોષ ગુલ લો રડવા પડી, જેને હીરાંએ પતાવી મુખી રાખી અને જાહાંગીરેથી તેને પતાવીને પોતાની પાસે મેસાડી

મુંગી રાખી અને ગુલ ગભરાટથી ધુજતી પોતાને હીંમત આવે એવા ધરા-
દાયીએક હાથે હીરાંતો ફેંક મજબૂત ગાલી રાખી બેઠી.

“બીલ નાં દીકરી-એસ મારી પાસે” આતેનથી ધાસ્તીથી ધુજતાં
ગુલને પટ્ટાવી પુછવા પડ્યો, “તારાં મમા-પપા છે કે?”

“જી-ન-ન-નહીજી-મમાખી નથી ને પપાજીખી નથી ને કાકા કાકા
નથીજી. મારાંતો-મારાંતો માસી માયજી છે બીજું કાકા-કાકા નહીંજી”
ગુલે ધીમેથી પણ ઠાવકી રીતે જવાબ આપ્યો.

“માસી માય કાણુ?”

“મેહરાં માસી રે પપા-રતનજી પેલા આંજી કેની તેવનનાં બેહન
કેની તે મેહરાં માંસી સમજ્યા, પપા” હીરાંએ વચમાં તાપસી પુરી, “પપા
મને તો એ ઘણીધંધળ ગમેછ જો-હા—”

કેટલે દરજ્જે જાંહાંગીરને સધ્યારો આવ્યો. તેની નજર ગુલનાં
ગળાંમાંની સાંકલી સાચની કેકનાં આકારની લોકાટપર પડવાથી તે તેને
ફેરવી ફેરવીને જોવા પડ્યો, અને એકવાર ફરીથી તે ધાસ્તીથી ધુજવા પડ્યો.
ધાસ્તીથી ધુજતા હાથોથી પેલી લોકેટ ઉઘાડી અને અંદરની મનોહર
અહેરાની અબજાની નાની સખી તરફ પેહલીજ નજર કરતાં જાણે કે
એકાદ જુત જોયો હોયે એવી કાસમથી ચોક્યો અને પેલી સખી છેક
નજદીક ધરી ધરી ધારીને જોવા પડ્યો અને બીજી પળે તેનાં ધુજતા
હાથેમાંથી પેલી લોકેટ સરી પડી, તેને ફેર આવવા લાગ્યા, તેનું માથું
ફરવા લાગ્યું અને બીજીજ પળે મોટી ચીંચારી પાડી બાજરપરથી ઉડાઈ
પડી જમીન પર બેભાન પુટી પડ્યો.

આ ઓર્થાંત બનાવથી અને છોકરીઓ ચીસાચીસ પાડવા સાગી અને
તેઓનાં યુમરાણુથી તથા જાંહાંગીરની ધાસ્તી બરી ચીસથી દીનાં લામ જે
‘સમર હાઉસ’થી થોડે દુર ફરતી હતી તેને કાને પડવાથી દોડતી દોડતી તે
‘સમર હાઉસ’માં હાંફલી હાંફલી દોડી આવી અને અને છોકરીઓને ગભરાટ
થી રડતાં અને ચીસ પાડતાં જોઈ તથા જાંહાંગીરને બેભાન જમીન પર
પુટી પડેલાં જોઈ દીનાં ગભરાટથી ચોકી.

‘પેલેસ’માંથી કાકાખી આકરને તુરત તુરત ત્યાં દોડી આવ્યા કેહ્યા
માફે દીનાંએ હીરાને જણાવ્યું અને આ બંને છોકરીઓ હાંફલી હાંફલી
‘પેલેસ’માં જઈ પોહચી આ માફ બતાવ્યો લગતી લગત કહી સંજાગાણી

નોકર નફરતું નાનું ટોળું તે 'સમરદાકિસ' તરફ ધસડાઈ આવ્યું, દીતાની સહાયતાથી નોકરોએ સંભાલથી પોતાનો શેકને ઉંચકી 'પેલેસ'માં લઈ આવ્યાં, અને તુરંતાતુરત તેને આવધ કરમણાં અનેક કપાયો લેવા લાગી. કમનશીએ 'પેલેસ'માં આઢાંમાય તથા જર કે કોઈ ન હોવાથી દીતાને નોકરો સાથેજ જાહંગીરને હુસ્યાર કરવાની જાગરી જોઈમત ખેંચવી પડી.

રાત પડી અને આઢાંમાય જર તથા મેહરાં સાથ આહરથી ફરીને આવ્યાં અને પોતાનાં ઘણીના ખેસુધ થવાના કમનશીય અને સનાનનાં સમાચાર સાંભલી આઢાંમાયતો દંડગીર થવાને બદલે હકથી જ્યાદા ગુસ્સે થઈ અને પોતાનાં જુગારી કુછંદી અને દારૂયા ને છાકટા ઘણી માટે પોતાનાં અશાંત મનમાં તરેહવાર સેસ બરવા લાગી.

આયદે જાહંગીર હુસ્યાર થયો અને આસપાસ ચીંતા અને ધાસ્તીથી જોઈ આઢાંમાયને પુછવા લાગ્યો " પેલી જેઠ-પેલી દુકતી જેઠ ? "

તેની મતલબ ન સમજવાથી આઢાંએ તે કોણને વાસતે બોલતો હતો, તે બરાબર સમજવા કેહવાથી આ બદમાસ અધર્મી બોલ્યો. " પેલી-પેલી હીરા સાથ રમતીંતી તે-તે દુકતી ! "

અસતો તે બોલેછ તેવામાં મેહરાં મેહતા સાથ હીરાં તેમજ ગુલ અંદર ઓરડામાં આવ્યાં અને જાહંગીરની નજદીક આવવાથી તેની નજર થાકી ગુલ ઉપર પડવાથી તે મોટેથી બાંગ મારી કહ્યો. 'ઓ-ઓ-એને બાહર કાઢ! એ દુકતીને મારી નાખ-આગ લગાર-મારી સાંમે નાં લાવ—"

જાહંગીર નિર્દોષ બાલકી ગુલ માટે શા સમજથી બીલધુજીને તેને માટે આવ્ર કડવા સખુનો ઓચરતો હતો, તથા બાગમાંથી એજ છોકરીને જોઈને કીયાં કારણોથી ખેસુધ થયો તે આઢાંમાય મુદલજ સમજી શકી નહીં તે તો હકથી જ્યાદા કંટાલી જેઠ હોવાથી મીઝજ બોલી દેઈ ફફડી " મુઝો તો ધીચીને આવીને હવે આવાં ખેનખોટક ફરેછ ! બધાં દોંગ છે, બીજું કાંઈ નથી. તે દહાડેખી ખુબ પીધેલો તેની બાહરમાં બાગમાં ફેકર લાગી હોશે ને તુટી પડયો ને ભુત જોવાનું બાહરું કાઢયું, ને આજે હવે ઘણી પીધેલાંની જુમમાં આ નાની છોકરીને પુડે લાગોછ. એ શું તુને નરવા આવેછ જે-મરેરે!-આએ નશાબદોં મુઝો છાકટો હવે તો મને બહુજ નીચું બોવરાવેછ જો. એવાં મુવાં હોયાંખી સરખાં નહીં હોયાંખી સરખા બસા જણેરે મારી " અને પોતાનાં ઘણીને નામે ગાજો દેતી તે

ગુરુસામાં ત્યાંથી ચાલી ગેહ અને તેની પુઠે જર તેમજ મેહરાંબી બંને છોકરીઓને લઈને ત્યાંથી વીદાય થયાં, અને દીનાં તેમજ એકાદ નોકર ત્યાં રહ્યાં.

કાંઠાંબાજ ખુદરત ખજો વેલા અદ્ભુત ચમત્કારથી એક પાપી અને બદમાસ ઇનસાનનાં માહબારટ પાપનો આયતો યા પડ્યામે એવીતો તાજુબી પમાડનારી કીસમથી ભવીયમાં તેની સાંમે ખડો કરે છે કે એક પાપી ઇનસાન પોતાનાં પાપની માહબારટ તકસીરમાંથી બચી જવાને બદલે આ કાંઠાંબાજ ખુદરતનાં અંદીક હાથથી મોડે યા વેહલે પોતાની માહબારટ તકસીરની ખુરી શીક્ષા ભોગવતો આજ દુન્યામાં 'કર ને જો' ના કરણીનાં સવોત્તમ કાયદા મુજબ પોતાની ભુંડી કરણીનો નતીજો હયાંનો હયાંજ જોઈ તથા અનુભવી શકે છે.

પ્રકરણ ૨૭ મું.

“મેહમ મારગારેટ લેડીઝ એમપોરીઅમ.”

બીજો દીને સહવારે આલાંમાયે પોતાના ધણી જાંહંગીર સાથ વેંદચી લીધું. જાંહંગીરે પેલી ગુલ કોણની હતી અને 'પેલેસ'માં કેવા સંજોગો હેઠળ આવી હતી તે ધારતીના ધુનરા વચ્ચે સવ આલાંમાય પાસથી જાણી લીધું અને જ્યારે તેણીએ તે ખુચી કોણની હતી અને રતન મેહતાની બેઠન મેહરાંએ કેવા સંજોગો હેઠળ રાખી હતી તે સર્વ વાત કહી સંભળાવા પછી તેઓને ત્યાં રાખવા માટે જાંહંગીર બહો કચવાયો અને તે દુકતીને તાબરતેબ ત્યાંથી બહાર કાઢવા આલાંમાખપર દખાણુ કરવા પડ્યો. પોતાના ભરમારે ખુચી મુલને પેલેસમાંથી હાંકી કાઢવા કહ્યું ત્યારે તે પોતાના ધણીની એક નિર્દોષ બચ્ચાં તરફની ધીકકારભરી હલકી વખણુ જાણી જોઈને તે હદથી જ્યાં બહા અને ગુરસે થઈ અને મીજાજ ખોલી દેઈ બોલી ઉડી. “મરેરે ! તમારું લેણું તદનજ ચકાસી ગીયું જો ! પેલી રાંડ ગવરનેસ તો તમારી રાંડ સખી વહાલી જી વરસખર કુનો તલાવ કરી મરી ગએલી તેનો ભુત આવેલો જાણી તેને બહાર કાઢવા તમે જીવ કરી રહ્યા ને યાદા તે હવે આએ તાજા નિર્દોષ બચ્ચાંની પુક પકડી તેને કાઢવાની વેતરણુ કરાજ. પણ મારો જીવ જમ તો તે બાંસે નથી.

સમજ્યા. બુચીનાં ગળામાંની લોકીટમાંની સખી જોઈ તમે ખેસુધ થયા તો હવે તેમાં ખી તમારો હંમેશનો ભુતજ પાછો ભરાયો હોશે. મારી જીભડં હીરા સાથ તો એવી પલોટારી ગેઘજ કે એક ઘડીભર ખીસાડતી નથી તો તેને અહીં પેલેસમાંથી ગાહાર કાઢું, તો મારી જીભડં દીકરી જુરામને દુશમન ઝુરપંજર થઈ જાય. એ વાત નહીં બનશે, સમજ્યા. આવતા બુધવારે પેલી મેડમ મારગારેટનાં ફેનસી બોલમા તમે હજારખી ના કેહો તોખી જવાની ને ફર જવાની.”

“હું આજે ફરીથી ચેતવણી આપું છું કે એ રાંડ ચંદાલ મડમનાં ઘરમાં પેલા મેરવાન મેજર સાથ જો જતાં જણાઈછ, તેના ફેનસી ડરેસ બોલમાં જો તું ગેઘજ, તો તુંને મારા ‘પેલેસ’માંથી હાંકી કાઢસ! તું મને ના સતાવ, રાંડ ચંદાલ, તું મને ખરાબ લગાડેછ, હીણું લગાડેછ. આજે મેડમનાં ઘરમાં હજારોનો જુગાર રમેછ, ને મારી પર તે રાંડનાં કપડાંનાં બીલોનાં ઓઠાં તજે બીલ મોકલેછ તેનો હું જવાબદાર નથીજ. રાંડ એજ બદમાસ તારું સત્યાનાશ વાળી તારી અરધી અરધી ખાઈ તુંને બીખારી બનાવશે ”

“અસ! અસ! તમારી ચેંચી નાં ચલાવો! મેરવાન મેજરની જુતીની ઠામતનાંખી તમે નથી, સમજ્યા. આજે તો એને ગાળ દીધીછ તે જવા દેકંચ, પણ હવે પછી દેશે તો તમારી જખાં ખેંચી કાઢસ. મુંવા બુચ્ચા બદમાસો સાથ રેસીસ વીગેરેના જુગારો રમતા ને દહારામાં બંધે આટલીએનો ધાણુ કાઢતાં તમે સરમ નથી પકડતા? તમે બીલ નહીં પાસ કરે તો કોણ તમારા દાદને કેહવા જઈ? મેં બોલમાં જવા ડરેસ સીવાડયોછ, તેનાં બીલના પૈસા ને મેડમને ત્યાં થયલો ખરચ તમુને આપવોજ પડશે. મને પેલેસમાંથી ચાત્રી જસ કહોછ પણ મને કાઢનાં કાઢતાં તમેજ ચાત્રી જશે. યાદ રાખજો. હું તમારી બોલસ પરજ જવાની ને ફર જવાની. તમારા સકારખી બરે! અરધી અરધી રાત કઝખમાં ભટકી દારૂ પી થઈ લટરપર થઈ જમીન માપે, પછી ગામને એમ જણાવે કે એ તો ફલાણુનો ભુત જોયો ને ફલાણુ ડાકણુનો એજો જોયો! એવી વાહીવાત વાતથી હું તદ્દન કંટાળી ગઈછ તમારાથી.” અને એમ બોત્રી રાંહસાબેર આજ્ઞાંમાય બબડતી બબડતી ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

મેડમ મારગારેટ બાનુઓના પોશાક સીવાડવાની અલાહબાદમાં દુકાન માંડી ખેડી હતી, તે કોઈ ઇંદાશ્યન હતી, અને સાથે લાગી એવી હદ

સુધીની મનોહર અને ખુબસુરત હોવા ઉપરાંત, હૃદયી જ્યાદા નખરાંયાજ હોવાથી તેનાં નાંજે નખરાંથી અનેક જણાં તેની ફરેખી જલમાં ફસી પડી ખસ્તે ખુહારીની ઉંડી ખાલીમાં ગચડયું ખાતાં હતાં! મોઢા પોપાકો બનાવી એકના બમણા બમણા ચીરવાનોજ તેનો હેતુ હતો અને નીચે દુકાન રાખી પોતાના માલ ઉપર આ પાખંડી લુચ્છીએ ખાસ વેરીંગ રૂમ અને શો રૂમ રાખ્યા હતા, કે જ્યાં દરરોજ બંધ બારણે મદો અને ઓરતો સાથ જુગારની બાજી ચાલતી હતી, અને આવા લખમાં મેડમ પોતાની ખુબસુરતી અને નાંજેનખરાંથી હસી હસાવીને આગેવાનીથી તરેહવાર નિર્દોષિને ફસાવી હંફાવી સત્યાનાશ વાળી નાખતી હતી. જાંહાંગીર પણ પોતાના મીત્રો બેગો વારંવાર ગયો હતો જ્યાં આ બદમાસ પ્રપંચી મેડમની મોંહજલમાં તે એટલો બધો તો ચક્રચુર ફસી ગયો હતો કે આ લુચ્છીએ પોતાનાં ફરેખ ફંદાના ભયંકાર છટકામાં આ બદમાસ બાયલા જાંહાંગીરને સપડાવી હજારો રૂપ્યા હાથતાલી આપી સફાચક કરી નાખ્યા ત્યારેજ આ લુચ્છાની સુધખુધ બધી રીતે ઉંઘડી અને હજારો રૂપ્યાનો ધુમાડો કરી મેડમ મારગારેટને ત્યાં ન જવાના તેણે કસમ લીધા. પોતાને આવી હદ સુધીનો કડવો અનુભવેલો હોવાથીજ મેડમ મારેગારેટને ત્યાં પોતાની મોહરદાર આલ્લાંમાયના પોપાકો ત્યાં સીવાડવાની વાત તેને કાને આવવાથી શરૂઆતથીજ જાંહાંગીરે મેડમ સાથ સંબંધ ન રાખવા ચેતવણી આપી, મગર આલ્લાં માય તો બોંહસા-બોંહસીથી મેડમ સાથ બધાંને દેખડાવી મોટાઈ મારવાનાં મનમુઆથી ગા-ડીમાં બાજો વેળા સાંજે સાથેજ ફરતી હતી! મેરવાન મેજરે આ મેડમ સાથ આલ્લાંમાયની ઓળખાણ કરાવી હતી, અને મેરવાનની દુસલવણીથી કોઈ કોઈ વેલા મેડમના ઉપરના શો રૂમમાં બીજાઓ બેગી આલ્લાંમાયથી જાત જાતની ઈટાલ્યન રૂઢીની જુગારની બટીમાં ફસી પૈસાનો ધુમાડો કરતી અને હારેલા પૈસાનાં બીલ પોપાકનાં બીલનાં ઓઠાં હુંફળ મેડમને પોતાના ધણીને નામે કરવા જણાવતી, અને મેડમ મારગારેટ પોતાથી ફાવે એમ એકના બમણા કરી જાંહાંગીર ઉપર બીક્ષોના ચોડા મોકલતી હતી, અને જાંહાંગીરે આલ્લાંમાયને કોઈથી બીલ સહી ન કરવા તેને ચેતવણી આપી હતી, છતાંબી તેતો તેની બોંહસ ઉપરજ મેરવાન મેજરની સોખતમાં મેડમનાં લેડીઝ એમપોરીઅમમાં આંધળો ખસ્ય કરતી હતી, અને હજારો રૂપ્યા બીલના ભરપાઈ કર્યા વિના પડી રહેલા હોવાથી તથા જાંહાંગીર બીલ પાસ ન કરતો હોવાથી મેડમ મારગારેટ ઉધરાંણી માટે આલ્લાંમાયને વીણવતી હતી, અને એકના દબલ કરવા આ લુચ્છી બદમાસ ઓરત મેરવાન જેવા સંસારી શતરની ખુરી દુસલવણીથી તરેહ તરેહના જુગારમાં આપ ખાતી

વધુ ને વધુ કરજમાં સપડાતી જતી હતી. જે જાંહાંગીર ખીલ સહી ન કરે અને મેડમનાં નાણાં ભરપાઈ ન કરે તો તેને નામે ખોટી સહી એક ઉપર કરી એક વટાવી લાવવાનો નાશકારક રસતો આ યુરા અધર્મી મેરવાને સુચવ્યો અને અલાંખી ગોયા પોતાના ધણીને માલત કરવા અને ઠેકાણે લાવવા આ નીચ રસતો વધુ પસંદ કરવા લાગી, અને તેનો ધણી જે સીધે રસતે ન ચાલે તો આવી કીસમથી તેને હંદાવવાના સંકેટમાંજ તરેહવાર યોજનાઓ મેરવાન સાથે રચવા લાગી.

અને ત્યારે પોતાની મતલબ પાર પાડવા અને પોતાને આલોકોની આમદ વધારવા આ લુચ્છી છટાલ્યન અબજાએ ફ્રેન્સી દરેમ માસ્ક ખોલ કરવાની યુક્તી રચી અને તેમાં અનેક યુરોપ્યનો ઉપ્રાંત મોટાં ખાનદાનનાં લોકોને તેણીએ નોતરેલા હતા. આલાંમાય અને મેરવાનનેખી નોતર્યાં હતા તેમજ આ લુચ્છી અબજાએ જાંહાંગીરને પણ ખાસ આમત્રણ કીધું હતું. મેરવાન મેજર તેમજ આલાંમાય રોમ્બો અને જુલ્યટનો પોશાક પેહડી જનાર હતાં અને એક પારકા આદમી સાથે આવા બાલમાં ન જવાની તથા મેડમનો તેમજ મેરવાન મેજરનો સંબંધ સદાબરો છોડી દેવાની અનેક એતવણી આપી હતી છતાંખી તે જાંહાંગીરની ખોહાંસપર મેરવાન સાથે વધુને વધુ ભેલાતી મેડમને ત્યાં ઘસડાતી જતી હતી.

પ્રકરણ ૨૮ મું.

“તમે શેહનશાહની તોખમનાં, હું તો ગરીબ લાચાર,
ગોલાબ થુઅર એકજ ક્યારે, કયુ ન દેશે બાહાર.”

જાંહાંગીર ગુલનાં ગળામાંથી લોકીટમાંની સખી જોઈ શા કારણથી ખેલાન થઈ ગયો હતો તે કારણ જાણવા દીનાં લામ ધણી ઈતેજર અને અત્યાતુર હતી, છતાંખી તે તેનો બેદ મુદ્દલજ જાણી શકી નહીં. લોકીટમાં જે અબજાની સખી હતી, તેતો ગુલની મરનાર માલાની હતી, જે ખીચારી ફોણ જાણે કેવા બેદી સંજોગો ઉપર મુફલસીની મુસીબતમાં આપઘાત કરી માર્ગે લાગી જવાની જફાકારક કાંહણી મેહરાં મેહતાએ આલાં તથા જરને કહી સંભળાવેલી એતેફાક દીનાંએ સાંભળી શીધી હતી તો પછી

ખુચી ગુલ્લની મરનાર માતાની સખી પેલી લોકીટમાં જોઈ જાહંગીર જે તેથીજ બેભાન થયો હોય તો મરનાર સાથે આ ખુરા અધર્મીને એવો તે શું અણખનાવ બનેલો હોવો જોઈએ, કે તેની સખી જેતાં સમેટજ તે એકદમ બેભાન થાય ?

અને આ મુજબ દીનાં લામ પોતાનું ભરવાનું લેઈ આગનાં એકાંટમાં ઉપલા ભેદી સંજોગોનો વિચાર કરતી બેઠી હતી, જેવામાં દીનાંને એખલી જોઈ ખાસ ટક સાંધી પેલો લખોપતી શેઠયો ધન હીરામાણેક તેણીને સોલધતો ત્યાં આજે પુગ્યો. ધન હીરામાણેકને પોતાની જાતમાં ફસાવવાને લગતું ગંભીર તોલમત રતન મેહતાએ મુકા તેને વળી રીતે બદનામ કાઢી હતી, અને અદેખાઇ ઉપજવનારી હદે તે જર અને ધન હીરામાણેકનાં સુખની વચ્ચે કવાળનાં હાડકાં મીસાલ આડે તડી જરનાં હાથમાંનું બેકીમતી એમુલ ઈનામ પોતે લુચ્છાધથી લઈ લેવાની તે નીચ વેત્રણ કરતી ધનને પોતાનાં ફંદામાં ફસાવતી હતી એમજ રતન મેહતાનાં ખોટાં તોલમતથી દીનાં લામ ખાતેનથી હદથી જ્યાદા રંજીદા થઈ હતી. ધનને પોતાની સામે આવી ઉભેલો જોઈ વળી પાછો છુપાછુપ રતન મહતા તેણીને પકડી પાડી વધુ તરફ રચે તેની પ્રીકરમાં તે ખાતેનથી ડર કરવા લાગી, તોખી આહરથી માયાભરી રીતે મીઠાસથી હસી ડોકાંનો માહબતવનો લેહેકો કરી આવકાર આપ્યાથી ધન તેની પાસે મલકાનો બેઠો.

“દીનાં” ધને તેનાં હાથમાંનું ભરત કામ ખાતુએ મુકયું અને તેનાં કામળ હાથ પોતાનાં હાથમાં કાંઈ મોહબતથી ધરી બોલ્યો. “દીનાં, આજે તુંને ખાસ એકાંટ સોલધતોજ આપ્યોજ ને મને તેવી ટક મળી ગયલી હોવાથી હું તે કીરતારની લાખોલાખ શુકરગુજારી કરુંજ. મને આજે છેવટનો સાંભલી લે! મેં તુંને હજારો વાર કહ્યું હતું કે મારે મનસે જરદાર માલે-તુજર અને ગરીબ મોહતાજમદો સરખાંજ છે! તુંને પણ તેવાજ વિચારથી ગણતો આવી શરૂઆતથીજ માન અને મોહબતની લાગણી દીલસોજ બતાવનો રહ્યોજ, તો તેવી લાગણીનો પુરાવો અત્રે બતાવી આપવાને હું અત્રે ખુલાસો કરતો તુંને એકાંટ સોલધતો આપ્યોજ. મને ખુદાની કરમ-બક્ષેસથી કશાંનીખી હાજત નથીજ, કશાંનીખી ગરજ નથીજ, તોખી તારી સોખતની ગરજ હોવાથીજ હું તુંને સોલધતો અત્રે આપ્યોજ. વાહલી દીનાં, તારી વાતચીતમાં, તારી અદામાં અને વર્તણુકમાં કાંઈ એવી તો તેજ અને ઝમકની નુરાની વસેજ, અને તારી રંગોમાં જણેકે એવું તો અમીરી ખવાસનું લોહી દોડતું હોય એમ મને લાગેજ, કે ગમે તેવી ખી તું મુકસેસ

ખાનદાનની છોકરી છતાં, ગમે તેવીખી નોકર વગરની છતાં, હું તો તુંને એકાદ જરદાર માલેતુંજરની ખેટી તરીકેજ ગણતો આવ્યોછ! નહીં તું મને સાંભળ! વચ્ચે નાં ખોલ-મારાં હાથમાંથી તારા હાથ ઝુટાવી લેવાની વેત્તણ નાં કર. મને સાંભળી લે, પછીજ મને જવાબ દેજે, અને યાદ રાખજે કે તારાં નાસીપાસ ઉપગ્નવનારા જવાબથી હું મારી લાખોની માલમીલકત છતાંખી દુઃખી બનસ. જર સાથ ભવીશની સર્વોત્તમ દોરીથી મજબુત સીકડાઈ જવાના ઉમેદ ભર્યા હેતુથી હું આવ્યો ચલાવ્યો મારાં મુરખી મરનાર પીતાની ખાહેશ મુજબ અત્રે આવ્યો, મગર તે પછી તારી ને જરની વચ્ચેનાં દરરોજનાં આસમાન જમીનનાં તફાવટથી મારી આંખ એવી તો બેદભરી ક્રીસમથી ખુલ્લી થઈ, મારી નજરમાં ખેડમાંથી તું દરેક પ્રકારે એવી તો શ્રેષ્ઠ માલમ પડીય, કે જર સાથ સ્વાદીનાં ગાંડથી એક થઈ, આવી લોભી છોકરી સાથ બરખાદી કરવાની શીકરથી તેને બાળુ મુકી, તારા જેવી ગરીબ પણુ સાલેસ અને અમીરી ખવાસ દેખાડનારી સર્વોત્તમ છોકરી સાથ મારી ઉમેદ બાંધવા મેં મન પર લાધું, અને મેં જે મારાં ઉમેદભર્યાં મનમાં જે મુરાદ બાંધીય તે સર્વોત્તમ રાસત અને ખુદા વાજખીજ છે એમ હું માનુંછ.”

હયાં તે દમ ખાવા ઠોપ્યો, તે ટકનો લાભ લેઈ ઓશકથી લાલચોળ રૂપસારો સાથ મીઠાસથી હસી દીનાં ખોલી. “જી! તમારી વાત હું તદ્દન સમજી ગેઈયિજી, ને તમે જે મનમાં મુરાદ બાંધવાનું પગધું બધુંછ, તે મારા નાકેસ વિચાર મુજબ દાનેશમંદી બધું નથીજ! આ એક ન બની શકે તેવી જોખમભરી વાત છે, અને તમારી ઉમેદને મુરાદનાં ફલ કરમાઈ જાય તેનાં ઘણાજ જોરાવર સમખોછેજી! પેહલી હરોળમાં તો આપણા વચ્ચે આસમાન જમીનનો માલભારત અંતર છે, જે અંતરજ એક ન બની શકતી ચીજને કદીખી ઉમેદભર બનાવી શકે નહીં એમ છે! કાંદા ગાગાં શાહા ને કાંદાં ગાગાં તેલી. કાંદાં તમે જરદાર માલેતુંજર લખોયતી શેક્યા અને કાંદાં પેટનો ખાડો પુરવા રખડતી વહીનઈ કરતી હું મુઠ્ઠેસ ચાકરદી! કાંહે સોનું ને કાંદાં કઠીર! કાંદાં ગુલાબ ને કાંદાં થુઅર! તમુને નાપસંદ અને ગમખવાર જવાબ આપવાની મને ખચીતજ દલગીરીભરી ફરજ પડેછ! તમે. જણોછજી, કે તમે મારા જેવી ચાકરદી સાથ વધુ બેસાવોછ તેની અદેખાઈથી અહીં પેલેસમાંના કેટલાકોએ તો મારી પર તમુને ઉશકેરી મારી જલમમાં ફસાવી જરને ખરતી કરી નાખવાની નીચ યુક્તિ રચવાનું તોહમત મેલ્યુંછ, ને જે વખત જાયછ તેમાં આ ‘પેલેસ’ હીણપસતીની હડધુતમાં સદાનો છોડી જવાની ધાસ્તીમાં હું છેઉં! મારાંપર મુકેલાં તોહમતની હું મુદ્દલજ તકસીરવાર

નથીજ કાંકેકશાખી ખુરા ખ્યાલ કર્યા વગર તમોને હું દીલસોજીથીજ વખાણતી
આવીશ. તમારી એ માંગણી ના પાડવાની મને દલગીરી સાથ લાઘલાજ દરજ
પડેછ. મારા જેવી ગવરનેસ, હલકાં ખાનદાની, ઈગરદી પીગરદી પોરી
સાથ પરણી લોકચર્યા અને નીદાંમાં તમે આવી પડો તે કારણથી તમારી
ઉમેદને હું પગભર કરી શકતીજ નથીજ માટે દલગીર છેઉં.”

“શું તારે મને નાં કેહેછાં મને જનમોજનમની દુઃખી સ્થિતીમાં
છતે પૈસે તું મુકવા રાજી છે! સમજ, વાહલી દીનાં! સમજ! લોક સાથ
યાતો તેઓની નીદા સાથ આપુને કશું લાગતું વલગતું નથીજ. તું ગરીબ
ખાનદાનની હોશે, પણ હું તો તુને અમીરી ખસલતની ને તોખમની ધારેછ
તો પછી શું મુગ્ધકો છે? સમજ વાહલી દીનાં સમજ, આ ઉમેદભર
જીગરને તું તારા નાસીંપાસ જવાબથી દર્દમંદ ના બનાવ. મને તારા મીઠા
'હા' થી સુખી કરવાની બસ નવાજેશ કરા!”

“નહીંજ, તેમ નહીં બનશે! મારી સાંમે બલનાં કાઢી મારી નીદા
કરનારાં પર, ને મારી પર તોહમટ મુકનારાંપર જે હું વેર લેવા માંગતી
હોઉં તો આ સુન્ના જેવી તક છે, મગર હું ખાલેસ ને મોટાં મનથી તે
ટક હાથથી જતી રહેવા દેવા રાજી છેઉં! હું જે આહું તો તમુને પરણી
એક થઈ બધાંઓને ઉંધાં પાડી બરાબર સવાદ ચખાડું, પણ તેવી ખારીલી
ખાસ્યટ મારી નથીજ. આ છેલ્લીવાર તમુને હંમેશનો ‘ના’નો જવાબ
આપવાની મને દલગીરીભરી દરજ પડેચ.”

“ખેર! આજથી હું છતે પૈસે દુઃખી છેઉં! મારે મનસે આજથી
બધું અકારં, નકારં ને ઝેર જેવું થઈ પડશે! ખેર! તારા જેવી લાખોની
દોલતનીખી લોભ લાલચની તુંભા ન કરનારી અમીરી અને ઉમદા ખવાસની
સર્વોત્તમ છોકરીને હું હંમેશજ ભલામીમાં યાદ કરસાં આહ! કેવું અમીરી
અને તોખમી જીગર! આહ! કીસમતા!” અને જીગરનાં ઉંડાણથી લાંબી
સરદ હચ મારી ધન હીરામાણેક નાસબર, નાસીવાસ અને નાઉમેદ થયલો
મારી પગલે દીનાં આંગળથી જતો રહ્યો. તેનાં દર્દમંદ જીગરમાં દરેક ઉમેદ
અને મુશદ કચડાઇને કરમાઇ ગેઈ. તે લખોપતી હતો અને પોતાની લખોની
દોલતનાં જાદુથી તે જે આહતો તે મેલવી શકતો હતો, મગર પોતાની
લાખોની દોલતથી, તેનાં માહભારત ઝલકાટ-ચલકાટથી સેહજખી અંશે
અંજબા યાને લોભાયા વિના આ ગરીબની છોકરીએ તેની ઉમેદભર માંગણી
કહણ અને કંકેકમ દીલે ના પાડી હતી, અને છતે પૈસે પોતાની માંગણી

ને ખરેખર જવાબ ન મલવાની પેહલાજ વેળાની હારથી ધન હદથી જ્યાદા હયરાન પરેશાન થયો, અને જાણેકે તેને મનથી ખુદ દુન્યાજ દુખી ગેઈ હોય એવી કાસમથી હારી ખાઈ સદાનો દુર દેશાવર એકાંત સોહધવાનાં મજામુત ફેડાવ પર અચખુચ આપ્યો.

પ્રકરણ ૨૯ મું.

હડહુટ !

પોતાની ઉંમેદ અને મુરાદમાં નાસીપાસ અને નારાજ બનેલો ધન દીનાં આગળથી ચાલી જઈ ગમગીન વિચારોની ગીરફતારી વચ્ચે ગઈ ગએલો બાગનાં ફરવાજ તરફ જતો હતો, જેવામાં જર હસતી હસતી તેની સાંમે એકદમ આવી પુગી. ધન તદ્દન ધુખરાએલો જેવો દર્દમંદ દીસ્તો હતો અને પોતાની સાંમે જરને આવી ઉભી રહેલી જોઈ તે હદથી જ્યાદા દલગીર થયો. બલી દીનાં એ મોટાં દીલથી તેની ઓફર ના મંજુર રાખી હતી, અને તેની ઉમેદભર ઈચ્છા નહીં પાર પાડવાનું જર વચ્ચે નડતું હાડકું હતું, એમજ ધારી તે હાલ જરની આમદીથી ખરાં મનથી કચવાયો.

જરે તેને ખાસ સખબથી રોકી રાખ્યો અને તેને દીલ બેહલાવનારી વાત ચીતથી મલકાવી નાખવાની આ લોભી છોકરીએ પ્રયત્ન કરી, પણ ધન એટલી હદ ચુધીનો આજેઈ અને હયરાન, પરેશાન બન્યો હતો, કે સર્વ પ્યારી ચીજ તેને અકારી નકારી અને ઝેર જેવી લાગતી હોવાથી, જરની ખુશી ભરી વાતથી ખી કંટાલો ખાતો તે ત્યાંથી ચાલી જવાનું આહુ કાઢતો હતો, મગર તેમાં તે મુદલજ ફાળ્યો નહીં, કાંકે જરે ધનને રોકી રાખી તેની સાથે વાતમાં મશગુલ બનવાની પોતાનાં મનમાં ખાસ ઈચ્છા રાખેલી હોવાથીજ તેણીએ તેને જવા દીધો નહીં. અને તેનો હાથ પકડી એક બાજુનાં ખુણામાં આવેલા રાણકદાર બાજટ ઉપર બેસવા તેને હસડી ગઈ, અને વગર દીલે અને વગર મને ધન જરની સર્વ મતલબ તુર્તજ પામી જઈ ગુપચાપ તેની સાથે બાજટ પર બેઠો. જરે તેનો હાથ પોતાના હાથમાં લેધ માયાવી પોતાની મુરાદને લગતી દીલખુશ વાત કરી

તેનાં કાનમાં મધ રેડવાની વેત્રણ કાંધી મગર આ નાદાન છોકરીને સ્વપ્ને વડીક ખપ્પર થઇ નહીં કે સર્વ તેની દીલખુશ અને દીલખેલલાવનારી વાન તેનાં કાનમાં મધુર લાગવાને બદલે ઝેર જેવી કાટેલ લાગતી હતી, કાંકે તેનું દીલ અત્યાર આગમનનું ભાગી તુડી ગયતું હોવાથી એક પણ મોહ-બત ભર્યો મીઠો સખુન તેનાં તુટેલાં જીગરમાં સમાવવા માટે મુદ્દલજ નગ્યા ખાલી ન હતી.

“કેમ ધન ડીયર.” જર માયાથી મીઠું પીરસતું બોલી, “તમે કાંઈ હવડાં ઘણાં મોઢા મોઢા થઇ ગયાછ. ગરીબપર કાંઈ છેકજ ખફા છેઓ?”

“નહીર, તેમ કાંઈ નથી.” ધુખરાએલે ચહેરે ધને જવાબ આપ્યા.

“ધન, આજે હું ખાસ તમને સોહધતીજ અહીં આવીછ ને સાઈ થયું કે તમે મલી ગીયા. ધન, મને સાંભળી લેવો. તમારે લગતીજ ઉમેદમાં મેં આટલાં આટલાં વરસ કાઢ્યાં ને મારાં મુરાદભર્યાં જીગરમાં ઉછાલા મારતી લાગણી ઉભરાઈ આવી આજે બાહર ખાલી કરવાની મને ખુશાલી બરપા થાયછ. વાહલા ધન! આ તન અને મન આજ વરસો થયાં તમા વાહલા પરજ સદકે કરી નાંખ્યુંછ. આ જીગર તમારા મોહબતના મીઠા સખ્યારા વચ્ચે ઉછાલા મારી રહ્યુંછ! વાહલા ધન! આજે એમ ધુખરાએલા જેવા કેમ છેઓ? તમને આવા ઉદાસ બોઈ મારું કોમળ જીગર ચીરાઈ ને વીંધાઈ જાયછ! મારી વરસોની ઉમેદ પાર પાડી મને સુખી ને સરફરાજ કરવાની નવાજેશ કરશો. બોલોની વાહલા, મારાં જીગરને ખુશતુદી મલતો જવાબ તો આપો.”

“જર” તે દખાએલે સાહદે મોંઢ કુમલાની બોલ્યો “તારી મતલબ હું પામી ગીયોછ, ને તારી ઉમેદને જવાબ કરતી હપનો આશાવંત ઇસારો કરવાનો હાલ મુદ્દલજ વખત નથી એમ હું ધારૂછ.”

“નહી, એમ ના બોલો વાહલા ધન” આ મતલબી છોડી નખરાં કરતી ધપે મોંઢ કુમલાવી બોલી “તમે જણોછ, વાહલા કે મારા પપા સાથ તમારા મરનાર બાવા આપણા વચ્ચે ભવીશમાં સચાદીનો ગાંઠ વાળવા કમુલ્યું હતું, અને જે આધારે હું તેજ ઉમેદમાં વરસો તક બેઠી, તો હજી તો હું ક્યાં લગીન તમારી મોહબતની આગમા ઝુર પંજર બની ફરૂ. મને જવાબ દેઓ, વાહલા તમારા ખુશાલી ભર્યા જવાબમાંજ મારું સર્વ સુખ સમાએલું છે.”

“તુને તારી ઉમેદને કચડી નાખનારી ધપે મને નાં ઢેહવાની ફરજ પડેછ તે માટે હું ધણો દલગીર છઉં. મારા પપાએ તારા પપા સાથ જે

આપુને બંધાઈ જવાનાં ડાકરાર કીધાં, મગર હાથ તે સમો ને સંજોગ નથી એમ વિચારી મને પેહલી ને છેલ્લી વેલા ના કહેવાની દલગીરીભરી ફરજ પડેછ. ચાલ સાહેબજી. મને જરા કામ છે તેથી જવુંછ.”

અને જરને હુંકમાં રોકડું પરખાવી તે ગભીર ચહેરે ઉડી ઉભો થયો. અને જવા કરતાં હતો તેવામાં અપાટામાં જરે ઉડી તેનો હાથ પકડ્યો અને લગભર નેણ ફેરવી બોલી “જરા ઉભા રહેવા. મને સાંભળી લેઓ, તારે શું તમારાં જીગરમાં કાંઈ બીજું રાંડ પેટખરીએ ઘેર કાપુંછ ને તેથીજ મારો વરસાનો ઉમેદ બર્યો પ્યારનો મત્તિકાર કરવાની દાનેશમંદી કરોછ? ઓ! હું તે મુદતજ સાંખી સકસ નહીં.”

“એટલી આકરી ને અદેખી પડવા જેવી તારી અધીરામ ને નયત્રામ માટે મને ખેદ બરપા થાયછ, જર, પણ તેવું કાંઈજ નથી ને—”

“હા! હું બધું જાણુંજેછ. મને ખી જોવાને જોદાએ આંખ આપીછ કે કાચનાં કટકા!” જર અણુકા કરતી મીઠગજથી બોલી “પેલી રાંડ પેટખરી માજદરાની હીણાંછીણાંની એમલગામણી પોરી દીનાંએ તમારું મગજ ફેરવી નાખ્યુંછ ને એ રાંડ પેટખરી ચંડાલ તરફ તમેખી ધણોજ લાલતી ગીયાછ, ને તેવી એક ઈગરદી પીગરદી હલકી પોરી સાથ તમે કાંઈ ઉમેદ ખાંધી બેઠાછ, ને મને મલવાનાં અખાડા કરી તેજ રાંડને છુપા છુપ મલવાની તમે હવે ઉમેદ કરોછ; પણ ધન. આવી હલકી આકરદી વરગતી એમ-દલા મેરીથી—”

આતો ધણુ અતેજ થયલું ધને જેવાથી જરને આગલ બોલનાં એકદમ અટકાવી તે હસામાં બોલ્યો.

“એકાદ નિર્દોષ અણગા માટે આવી કમકમાટ ઉપગતવાની હદ સુધીની તારી તેજ જગ્યાત ચાલતી જોઈ હું ધણોજ દલગીર છેઉં. તારા તરફથી આવા ખરાબ સામુનો આચરેલા સાંભળવાની મેં સ્વપ્ને વરીક વડી રાખીતી નહીં. એ તો જેવાં જેનાં વિચાર! રાજાને ગમી રાણી તો ધાણુ મારતી આણી! એકતાર ફરીથી પેહલી ને છેલ્લી વાર મને તુંને નાં કહેવાની ફરજ પડેસ.” અને એમ બોલી એક છેલ્લી નજર મારીક ક્યાં વખર રીતે એવી અણધારી તે કડકથી ત્યાંથી ચાલી ગયો.

જરને ધણુ જ નીચું જીવું પડ્યું. તે તો તદ્દનજ અખવાણી પડી ગઈ. આવા કટાનાં કટસરની તો તેણીએ સ્વપ્ને વરીક ન રાખી હતી!

આવો અપજ્ઞશ તો ખુદ ખુદા વરીકે ખમી ન શકે એવો જુલમાટ ભરે તેણીને લાગ્યો. તેની આંખમાં અદેખાઈનો ગરમ આતશ બરપા થયો. વેરથી તેનું હૈયું ઉઘાડા મારવા લાગ્યું. તેનો ચહેરો જનુનથી કાલો ઢાલ્યું મારી ગયો, અને ફફડાટમાં તે બબડી "હીક! હીક! આએ બધાં એજ રાંડ બીખારીનાં કારસતન છે! હુબીતો ખરીકે આએ મહીનાની આખેરીએ અહીંથી રાંડને પેડોજ પકરાંઉં, તારેજ આ બાણુ ભુલો પોતાની મુખ ઠેકાણે લાવસે! મારી વચ્ચે એ રાંડ કાભા જો આડી નડશે તો રાંડ પેટબરીનું કાટલુંજ કાઢાડી નાખસ! હુબી જોઉંછ, ઘન, કે તું કેમ હવે એ મુઝાળી મકકરખોરને મસેછ ભેટેછ" અને મુરા વિચારોનાં વમલમાં વીંટલાઈ તે ભારી પગલે 'પેલેસ' તરફ આગળ વધી.

મકરણુ ૩૦ મું.

મેહરાંનો ભરમ-જસી વાહડ્યા કોણુ?

દીનાં લામને હલકી પાડી તેને ખરાં રૂપમાં બધાંની નજરે દેખાડવી હીણુપસ્તીમાં લાવવાનું રતન મેહતાએ જાણે કે માથે લીધું હોય, એવી કાસમથી તેણે દીનાં સાથ ખુબ વેંદચી લીધું હતું. બધાં તો આ મરીબની પોરી વીરધ થયાં હતાં, મગર રહ્યો સહ્યો આ રતનખી તેણીને સુખેથી જંપવા ન દેતો. પોતાની બેહનનું નામ આ મતલખી અને બદમાસ છોકરીએ શા માટે લીધું હતું, અને તેમાં શું ભરમ હતો તે દીનાં પાસથી જાણી લેવા માંગતો હતો, મગર આ હોમતવાન છોકરીએ તો રતન મેહતાને પાણી ઉતાર કરી નાખે એવી અદાથી એવું તો રોકડું પરખાવ્યું કે તે હકથી જ્યાદા આ પોરી ઉપર બધા થયો અને કાંઈખી દાખ-દખાણુથી 'પેલેસ'માંથી આ ઠોંગી અને હલકી વસ્તણુની છોકરીને કાઢી મુકવાના સકેટપર તે આવ્યો. જસી વાહડ્યાને માંડે તેની બેહન કાઢી વેળા રતન આગળ મોઢી હતી કે નહીં તે માટે દીનાંએ બેદી સવાલ કાઢ્યા, અને તેનો બેદ ખુલ્લો કરવાની ના પાડતાં તેની ભરમ તેની બેહન પાસથીજ પુછી લેવા જણાવાથી જસી વાહડ્યાનો શું ભરમ તેની મેહરાં બાપીમાં રાખી કુખાવતી હતી તે જાણવા તકથી રહ્યો. જસી વાહડ્યાને જ ભરમની

વાત ઉપર ખરીન પેલેસની ખરીન શેઠનાં સાથ સ્થાદીનાં માંડથી એક ચનાર હતો, જે છેલ્લી ઘડીએ ખરીનને ખરીખ અને લાચાર જાણી પરખ્યો ન હતો. જે સર્વ વીટક વાત રતનને જાંઠાંમીરે કહી હતી, તે તે જસી વાહડયાને મેહરાં કેવી રવેશે ઓલખે તે તેને ભેદ ભરેલું ઉખ્યાણું થઈ પડ્યું. તે હૃદયી જ્યાદા શંકાથીજ બન્યો, અને પોતાની બેહનને મેહરી ખરનર જાણવાની અધીરતામાં તેણે પોતાની બેહનને શોધી કાઢી અને એકાંટમાં લઈ ગઈ તેણે અચ્ચુચ સવાલ પૂછ્યો. “મેહરાં-મને જાણ્યું જણાવી દે, કે આએ આલાંમાયની ગવરનેસ દીનાં લામ છે તેને શું તું ઓળખેછ?”

“નહીં, કેમ જાણ? એવો સવાલ?”

“વેલ! તારે તેં મને તારો વીશ્વાસુ નહીં કીધો ને તારી ખસમી વાત જે હોય તે તે મારાથી છુપાવી તે માટે દલગીર છું—મને જવાબ દે મેહર, કે તું જસી વાહડયાને અગાઉ ઓલખતી’તી?”

જસી વાહડયાનું નામ સાંભળી જાણે કે સર્વે દંખ માર્યો હોય એવી કાસમથી મેહરાં એકદમ ચમકી! તે તનબદનથી ધુજવા પડી. તેની જખાંન મુદલ ઉપડી શકી નહીં. ધાસ્તીથી તે ઉજલી પુની જેવી થઈ ગઈ. તેણીના ચહેરાપરનાં આવા તાજુબી પમાડનારા ફેરફારો રતને ઘણી ખારીકાથી અનુભવ્યા. તે ગંભીર ચહેરે ઓહ્યો. “તારે મને જવાબ મલી ચુક્યો, બેહન. તારે તું એ જસી વાહડયાને ઓળખેછ. હીક, તે કરાંચીનો રેહવાસી હતો જે પછી છ વરસ ઉપર મુંબાઈથી અહીં અલાહબાદ આવ્યોતો તે તુંને ખબર હોશે. અહીંથી તે જાણે કે પાતાળનાં પેટામાં ગરક ગયો એવી કાસમથી નાનુદ થઈ ગીયો તો. મને તું ખુલ્લે ખુલ્લું જણાવ. મેહર, કે એ બદમાસ પોયાં સાથ તુંને શું લાગેછ વલગેછ! તારો ભરમ મને આજ દગીન નહીં જણાવ્યો તે મને ઘણી ઝાંઝ ચરેછ, કાંકે હાલનાં ખારીક સમયમાં મને તારે લીધે એક હલકી ઇન્જરદી પીન્જરદી પોરીનાં તાણાં તપલામાં આવવું પડશે.”

મેહરાં જવાબ દેવાને તદ્દન અશક્ત હતી, કાંકે આ ન ખારેલાં એમીતો સવાલથી તે તો હૃદયી જ્યાદા ધાસ્તીથી મુંઝવણમાં પડી ગઈ હતી. તે મોત જેવી રીકકી પડી ગઈ અને ધાસ્તીથી ધુજતાં તે દુરકે દુરકે રહવા પડી.

“મને જવાબ દે, મેહર આગે પોયોને આંધી અક્ષાદ્યાદમાં છ વરસની વાતપર પરીત શેઠના નામની મરનાર છોકરી સાથે પરણ્યા અગાઉ કે એને કરોચીમાં ઓલખાવી લીધે વાર?”

“હા બાઈ.”

“ગમરા નાં, હવે બની તે બની, પણ ખુદા ખાતર સાચી સાચી કહી દે થું હું દેશાવર જતો રહ્યો તે પછી તે એની સાથે મીત્રાચારી બોધીલી વાર?” તે વખતનાં વેલવા સાથે તુને ચાકી હળીને તુને પડતી મુકી ચાલી ગીયો તો?”

“હા! બાઈ! મારાં એવાં કંધાં બાયગળતો.”

“એ લુચ્છો પોયો તુને ચાલતોતો તે આપરા નવજ કાકા અણુતાંતા વાર?”

“હા! તારા જવા પછી નવજકાકા સાથે હું વસી તારે આગે જસી સાથે મને ઓલખાણ પડી ને હું નવજકાકાની કરી લીધેલી દોકરી હોવાથી મને બધી દોષત મલવાની એવું તેને ધારેલું હોવાથી આ દોષતનાં જીવ ઉપર તે મારી પર જનકેશન કરી મલવા બેઠવા લાગ્યો. નવજકાકાને હમારી છુપી મુજાકાતની ખતર થવાથી એની ચાલ ચલણ સારી ન હોવા માટે મારી ઉપર ખુબ ગુસ્સે થયા, ને તેને કદીખી ન મલવા મને સમજવા લાગા! પણ મેજ અભાગણીએ માન્યું નહીં. મને તે જોડા કમલાની આંખે પીલુજ લાલું. હમે કાકાની હરસેખી છુપાં છુપ મલવા બેઠવા લાગ્યાં, અને આયદે કાકાએ પોતાની ચશમ ફેરવી અને કોઈ જુવાન છોકરી સાથે પરણી બેઠા, અને હું તદનજ રખડતી થઈ! મારો સર્વ હક કાકાની દોષત પરથી જવાની મને હવે અરધી ન મલે એવું વિચારી જસી મને બેવફા થઈ, મને છોડી દેઈ સદાનો ચાલી ગીયો. ઓ! તેજ વખતે હું મુઈ અભાગણીની આંખ ખુલ્લી થઈ કે એ તો મારા કાકાનાં પૈસાપરજ મોહી પડી મારી પર જનકેશન કરતો હતો. ઘણે ઘણે વખતે મારી પર મારી સખીને કાગળ્યાં મોકલી આપ્યાં, ને પછી ન્યુસમાં વાંચ્યું કે એતો અલા-હ્યાદમાં જરદાર માલેતુજાર શેઠયાની છોકરી પરીત શેઠના સાથે પરણવાનો છે. ને જે પછી થોડો વખત રેહી આ મરનાર પરીતનાં લગનમાં કેવું વખત સમું ને આગે વરસાગે પલુકા ના પાડી ને ને કાં ગુજ થયેતોને તેનો થોડો ઘણો જાકાકરક હેવાલ ન્યુસમાં મેં વાંચ્યો હતો! ખસીત મને બેવફા નીવડવાનો એને ઘણો ખુરા નતીએ તો મલ્યો.” અને આટલું બોલ્યા

તેણીએ લાંબી સરદ હાથ ખેતાલાં તુટેલાં છત્તરમાંથી બહાર કાઢી. “ તાર પછી તો નવી કાકા સાથે રોજની પંચાતી થઈ ને કાકાનેથી ઉલટું ખિંડાવાથી તેવણીથી ઘણી તણપાંચ કરવા લાગવાથી હું આપણાં માયનાં સગાંને ત્યાં મુઝઈ ચાલી ગઈ.”

“ નાદાન છોકરી, તેં તારા કાકાની હરસે ઘણું અવિચારી ને ખુશ પગલું ભરી જીંદગીની ગોથા ખુલારી કરી નાખી, અને ઘણી તારા સગા બાઈથી આ વાંક છુપાવવાની તેં કોશિશ કીધી. એ ઘણું ખુશ થયું. આ અલાહબાદ છોડી હવે મુઝાઈ ચાલ, અહીં રહેવામાં સાર નથીજ.”

“ વાહલાં બાઈ! મને જણાવ કે તુને આજે જસીને જગતી વાત કોણે કહી ?”

“ આહ! પેલી રાંડ કમીની લુચ્છી પોરી દીનાં-પેલી આલાંમાયની ગવરતેસે કહયું. તારો ભેદ તે પાખંડી આગળ છુપો નથીજ. ગરમા ગરમ ટપાટપીમાં એ રાંડ બેશરમ છોકરીએ જસી વાહડયા માટે તુને શું ખચર છે, તે તારી પાસથી જાણવા મને દયાણુ કીધું. ખેર! એ ભેદભરમની લુચ્છી અચળાને કિંઘાડી પાડી હીણપસ્તીમાં લાવવાજ હું કોશિશ કરું છું પણ તારો ભેદ એ જાણતી હોવાથી હવે મને ગોથા એની આગલ નીચું જોવું પડેછ. ખેર! હું મારી બીજાનેમની એજન્સી અહીંથી કાઢી બીજે શેહરે કહરાવસ. કાંયકે જ્યારથી આજે અવરને અભાગ્યાં શેહરમાં પગ મુકયોય, તારથી મને દરેક જાતની પીડા ને આપદામાં ચીંતા ને શીકરમાં કિતરવું પડયુંછ. મને અન્યથાએથી એજ લાગેછ કે તારો આજે ભરમ આ ભમાતુ રખડેલ ને પાખંડી ગવરતેસ કેવી રીતે જાણવા પામી.” અને ગમગીન વિચારોની ગીરફનારીમાં ગઈ ગયસો તે ત્યાંથી ભારી પગળે આગળ વધ્યો !

મેહરાંને લંગનો ભેદ દીનાં કેવી રીતે જાણવા પામી હતી તે જાણવાને માટે મેહરાંનો જીવ ઘણો અધીરો બન્યો. અને દીનાંને શોધી કાઢી તે ભેદ પુછવા દીનાંને શોહધતી તે બહાર પડી, અને આયદે બાગમાં ફરતી તેણીને જોવાથી મેહરાં એકદમ તેની સાંમે જમ ઉભી. મેહરાંને એકએક નેત્રે ખેતા સાંમે આવેલી જોઈ દીનાં તાણુખ થઈ “ દીનાં! મારે તુને એ ખોલ અગતનાં જ મુઝવાલ જોયીજા તુને શોહધતી હું ખાસ આવીછ.” તેનો ચહેરો ગમગીન અને ઉલ્લસ થયસો અને તેની આંખ રડવાથી લાલ થયલી દીનાંએ જોઈ.

“ મને પુછાછ. હા બેલાસક શું પુછવુંછ.”

“ હું જસી વાહડયાને વાસ્તે શું જાણુંછ તે મને પુછવા તેં મારા બાહને ખાસ દખાણુથી ભરમમાં જણાવ્યું તું, તો એ જસીને વાસ્તે તું શું જાણેછ તે મને નહીં જણાવે ?”

રતનને જણ વેલા પોતાનાં બેઠી સવાલની કૈવી જલ્દી અસર થવા પામી તે જોઈ દીનાં હૃદયી જ્યાદા તાણુપ થઈ અને હસ્તી ખોલી. “ તમે શું ખરેખરને તે સવાલનો જવાબ જાણવાની આજુ ધરાવોછછ ?”

“ ખચીતજ ! નહીં તો તુને ખાસ મલવા હું આવતે નહીંજ. મને જણાવ કે કરાંચીમાં તુને શું જસી સાથ મલાકાત થઈતી વાર ?”

“ મેં મારી છંદગીમાં જસી વહાડયાને કરાંચીમાં જોયોતો નહીંજછ.”

“ તારે વાર અલાહબાદમાં ઓલખાણુ પડોતી ?” કાંઈખી જવાબ આપ્યા વિનાંજ મેહરોને ટગર ટગર જોતી દીનાં ગુપચુપ ઉભી રહી.

“ કાંય સમજેછ કે, તું મારે વરે ને જસી વાહડયાને વાસ્તે શું જાણેછ ?

“ હું બધું જાણુંછ જરાએ જરા અણીથી પણી વર.”

“ હું બ-બ-બધું એા માંયરે તું બધું તે શું જાણેછ.”

દીનાંનો ચહેરો ગંભીર થયો, અને દમામથી તે ખોલી “ જ્યારે તમે મને બોલાવવાની ખાસ ફરજ પાડોછ તો મને બોલી દેવાની દલમીરીભરી ફરજ પડેછ, કે આ જસી વહાડયા જો તે જ્યાંખી હોય ત્યાં હવડાં જીવતો હોય તો તે કોઈજ નહીં પણ તમારો હકદાર લગનથી બંધાયલો એકવારનો ભરથાર થાય ” અને એટલું ખોલી તે મેહરો આગલથી સસડાટ ચાલી ગઈ.

તેણીના છેલ્લા બોલોથી વીંજમીનો ઝોરાવર પ્રવાહ મેહરોનાં તનખદ-નમાં મોવા પેવશ થયો હોએ એવી કાસમથી તે ઝાંકી, ચમકી તેના હોઠ અને તેનો ચહેરો શીકકાદ્ય પડી ગયું. તેનું માથું ફરવા લાગ્યું, અને તેને જીવ એકાએક ફરી આવવાથી પોતાનાં મનનું સમાધાન કરવા નજદીક આવેલા ખાજડાં ઉપર આ અભાગણી છોડરી તરનજ આહટ થએલી ફસડાઈ પડી !

આ અભાગણી અને દર્દમંદ દીકરી દુઃખી અમળાએ પોતાના જીવનમાં છુપાવી રાખેલો પાપની માહત્તાર તકસીર સાથેનો અપજ્ઞાસભરો બેદરબરમ વરસો થયાં હોઈને ખબર પડીક ન પડે એવી રીતે જાનો રખા-એલો જોવાની તેને હીમત આસા અને ધીરજ હતી, છતાંખી આ ગરીબની નોકર વર્ગની છોકરી દીકરાંએ કેવા બેદી સંજોગો હેઠળ તેણીનો બરમ જાણી લીધો તે તે મુદત્તજ અટકલી શકી નહીં! મેદરાંએ આ 'પેલેસ'માંજ દીનાંને પેલલવેલલી વાર જોઈ અને જોની આવી હતી અને આગળ કેડેખી તેણીને જોયલી હોવાની તેને મુદત્તજ ખાત્રી ન હતી, છતાંખી આ લુચ્છી પામંદી અને મંદી છોકરીએ મેદરાંનું તરકટ અને પાપ કેવી રીતે પકડી પાડ્યું તે આ અભાગણી દુઃખી આળાને ખચ્ચીતજ એક મંદ મંદેલું ગુંચવાએલું ગુચ્છુંજ માલમ પડ્યું!

મકરણ ૩૧ મું.

પરીન શોઠના—મરી ગઈ કે જીવતી ?

મરનાર પરીનની સખીમાં તેનાં જાન આગળ જેવી યોગરીની નીચાની હતી તેવીજ આપ્તા દીનાં લામને કેવી રીતે હોઈ શકે રતન મુદત્તજ સમજ શક્યો નહીં. કાંય નહીં પરીન જીવતી હોએ અને દીનાં લામ તે પરીનનો ખીજો અવતાર હોય! કાંય નહીં પરીનના મરણ પામવાનાં જુડાં સમાચારમાં કાંઈ સહરાધાર હોય, અને તે જીવતીજ રેલવા પામી હોય, અને દીનાં લામનાં જોઈાં હેઠળ તે અત્રે આવવા પામી હોય! પોતાની વધુ ખાત્રી કરવાના ધરિદ્રાથી આ હોમી ડોકટરનાં ઘરની નેહકીકતી જુસતેજુમાં તે નીકળ્યો. જ વરસની વાત ઉપર જે રાત્રે છેલ્લી પરીન આ લીરાંમાંઈ અને તેના બેટા હોમી ડોકટરનાં ઘરમાં ગેઈ હતી તે વેળા તેઓની નોકરીમાં રાખેલી મુસ-લમીન અખળા હુરમતનો પતો રતને 'પેલેસ'માંનાં નોકર નકરો પાસથી મેલ્યો અને હુરમત અસાહ્યાદમાંજ કોઈ યુરોપ્યનને ત્યાં નોકરી હોવાથી 'પેલેસ'માંનાં એકાદ નોકર પાસ તેણીને 'પેલેસ'માં તાલતલાવથી ઓઢાવી મંગાવવાની મુકતી રચી અને તે મુસલમીન ઝોરત પૈસાની લાલચે આવી અને પૈસાનાંજ લોભમાં જ વરસની વાત ઉપર બનેલો બનાવ જે તેણીને થાક હતો, તે રતન આગળ જાણીથી કહી સંમત્તાઓ.

પરીન જે વેળા ડોક્ટર હોમીનાં માતા હીરાંઆઈને મક્કવા આવી હતી તે વખતે તેનો મોત જેવો શીકકો અને રડમસ અંદરો હજી થી આ નોકર દુરમતને માદ આવતો હતો. પરીન સાથે પરણવાની જ્યારે જસીએ ના પાડી, તે વેળા સપલશાહે ઋતુનમાં દાદર ઉપરથી ગળડાવી નાખ્યો અને તે બચ્ચરી માંદગી ભોંગવતો હોમીનાંજ ધરમાં માળા ઉપર ખીમાર પડ્યો હતો, તેને છેલ્લીવાર તજર કરવા તદ્દનજ એખલી પરીન ઉપર ગેઈ હતી અને ત્યાર પછી ઘણાજ લાંબો વખત વેર પાછી હેકે ન આવવાથી કદાચ ખેભાન થઈ હોશે એવું ધારી હોમી ઉપર આવ્યો અને પરીન તો પાછમે દાદરેથી ગુપચુપ આવી ગયલી હોવાથી, તથા પોતાની જાંદગીની દોરી ટુંકી કરી નાખવા માટે પટપટેલી હોવાથી રખેને તે કેડે નખાવી દે એવી ધાસ્તીમાં હોમી ગભરાટ અક્કલાટમાં દોડધામ કરતો પોતાની માતાને જણાવી એકદમ ધરમાંથી ચાલી ગયો. પરીને નદીમાં નખાવી દીધું હતું, અને તેને નદી તરફ જતાં કેટલાકોએ જોઈ વરીક હતી અને હોમીએ તથા ખીજનંઓએ પરીનની લાસને વાસ્તે ઘણીખા જુસ્તેજુ કાંધી મગર તેનો કાંઈખી પત્તો ઘણીખી તજવીજ છતાં મક્કી શક્યો નહીં. તેજ રાત્રે પાછલી રાત્રે આ આયા દુરમત સુતેલી હતી અને તેને એકદમ ઉઠાડવા હીરાંઆઈ દોડી આવ્યાં, અને રાંધણીમાં જઈને ચુલો સલગાવી ગરમ પાણી તથા ચા કરવા ઝડપથી દુરમતને જણાવ્યું, અને તેવનની કોઈ માસીની છોકરી પુનેથી અલાહબાદ આવેલી હોવાથી, તથા માર્ગમાં ગાડીમાંજ એકદમ તે સીક પડી ગયેલી હોવાથી દાક ઉતારવા તથા સેક કરવા ગરમ પાણી અને જીવ દેડવા માટે ગરમ ચા જોઈતાં હતાં, એમ જ્યારે હોમીનાં માતા હીરાંઆઈએ દુરમતને જણાવ્યું ત્યારે તેણી તુર્તાતુર્ત રાંધણીમાં ગેઈ અને ફરમાવ્યા મુજબ ચા વીગેરે તૈયાર કાંધી, અને તે લઈ હીરાંઆઈજ તે માલ ઉપર લઈ ગીયાં. તેવનની માસીની છોકરી એકાએક સીક પડી તેઓને ત્યાં આવી ઉતરી હતી એમ બાહર વાત કરવા તેને સાફ ના પાડી હતી, એટલુંજ નહીં પણ તેણીને જ્યાં રાખવામાં આવી હતી તે ઓરડાનું બારણું બંધને બંધ રાખી મુકવામાં આવતું, અને દુરમતને અંદર જવા હીરાંઆઈ મુદ્દજ જતાં ન હોવાથી તેવનની માસીની છોકરી કેવી હતી અને તેણીને શું હતું તે દુરમતને માલમ પડ્યું નહીંજ. વચમાં બે ત્રણ દીવસ પછી ધરની આસપાસના બાગમાં અધારી રાત્રે હોમી પોતાની સાથે હાથ પકડીને કોઈ કાલા પોષાકવાલી અબખાને ચલાવી ધરમાં લાવતો હતો, તે દુરમતે રાંધણીની બારીમાંથી અડધતાં જોઈ પણ તે ઓરતનો ચહેરો તેણીને મુદ્દજ જણાયો નહીં.

“પણ વાર, તેનાં કદપરથી તું કહી શકે કે તેથી પરીનનાં જેવાજ દેખાવની હતી?” રતને વધુ આરીકાથી સવાલ પુછ્યો, જેનાં જવાબમાં આ દુરમત બોલી “પરીનઆછનું કદ મને બરાબર માલમ હતું, ને આછની માસીની આ સીક પહેલી છોકરીનું કદથી ઘણું ખડું તેનેજ મલતું આવતું મને તો જણાયું, પણ અંધારામાં કાંઈ ચહેરો જણાયો નહીંજ. વચમાં દસ એક દીવસ નીકલી ગયા અને પેટી આછની માસીની છોકરી કોણ જાણે કેમ, ક્યારે અને કેવી રીતે ગુમ થઈ ગઈ તે મને તો જરાબી માલમ પડ્યુંજ નહીં. તે પછી એ દીવસ રહી તાર આવ્યો ને તાર વાંચી બાહરવણે શેઠ એકદમ કહે ગામ ચાલી ગીયા ને આઠએક દીવસ રહી પાછા આવ્યા ને મને મારો એ મહીનાનો પગાર ચુકવી આપી મને રમ્મ આપી એક શેઠને બાઈ અલાહાબાદ ફરનીયર વેચીસાડીને મુંબઈ ચાલી ગીયાં. હું તો શેઠ એટલુંજ જાણું છું.”

“હાં! પણ પેલો જે શેઠ મરનાર પરીન સાથે પણવાનો હતો તેનેથી ગંભીર સ્થિતિમાં આ લોકે રાખેલો તેનું શું થયું ને તુને ખબર છે?”

“અલ્લા જાણે કે તેનું શું થયું ને બાક શેઠે તેનું શું કીધું ને તેને કાંઈ રાખ્યો તે! પણ તેનો તદનજ ઘડીપણ જેવાજ થઈ રહેલો, આંખ ઉંઘાડીને જોય નહીં એવા ધાસ્તીમાં કતો, તો તે શેઠ તો એ ચાર દહારામાં કહે લઈ ગીયાં હોએ ને મરીખી ગીયો હોય-પછી તો અલ્લા જાણે શેઠ!”

દુરમતના આટલા ખુલાસાથી સતોરા પામી રતને તેણીને દસ રૂપાની તોટ સંરવી અને ખુશી થતી ને ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

તેનાં ખુલાસાથી રતનને ખાતરી થઈ કે હીરાંઆછની માસીની છોકરી કાઠજ નહીં પણ પરીન શેઠનાંજ હોવી જોઈએ, અને હોમી તેણીને ગુમ થયેલી જાણી પુઠે ગયો હતો અને તેણીને હોમીએ કહે પકડી પાડી ખરા બીની ખુવારીમાંથી અટકાવી પોતાને ઘરે છુપાછુપ પાછો લઈ આવ્યો હોય. અને લોકની નજરમાં પરીન મરી ગયેલી હતી એમજ દેખાડવા રખેને દુરમત બાહર જઈ વાત કરી બધા બરમ ફેડી દે એવી કાસમથી માસીની છોકરીનાં બોલાં કે બાહણાં હેડળ પોતાને ઘરે લાવી રાખી હોએ.

ડાઁ હોમી મુંબઈમાં લદથી બ્યાદા પકાઈ ગયો હતો અને તેની તારીફની અનેક ખબરો પત્રોમાં વાંચેલી હોવાથી મુંબઈ જઈને મરનાર પરીનને લગતો બેદ આ આ દીકરાં પાસથી મેળવવાનો સકેટ રતને રચ્યો અને એકદમ મુંબઈ નીકલી પડવા તેને મન પર લીધું.

આહ ! આ અધા બેઠ બરમોનાં સતોપકારક ખુલાસાથી રતનને જે એવું ખુલ્લું ખુલ્લું માલમ પડી આવે કે પરીને આપઘાત કીધો ન હતો પણ જીવતી હતી અને પોતાનું નામ નીશાન ફેરવી દીનાં લામનાં ખોટાં નામથી લોકોને હંફાવી સુખી અને શતોપી ઘરોનાં સત્યાનાશ વાળી મુકતી હતી—અરે એટલુંજ જે તેને માલમ પડે—તો એકદમ આ અદમાસ ઢોંગી અને પ્રપંચી બુઝી છોકરીને હીણુપત્નીની હડધુતમાં લાવી મુકી જગની નજરમાં હલકી પાડી, પોલીસનાં હાથમાં સોંપી તેની અદધ્યાનતનો ઘટનો ફેજ અતાવવા તેને મજામુત સંકટ રચ્યો.

પ્રકરણ ૩૨ મું.

વગર ખાધાની ઓરચી !

ડોં હોમી અને તેની માતા હીરાંબાઈ પાસથી પરીન શેઠનાનાં અને દીનાં લામ માટેનો ખરોતરો બેઠ કાઢી લેવા માટે રતન હાડમારી વચ્ચે મુંબાઈ આવ્યો.

ખંભાલા હીલ પરનાં પોતાનાં શુશોભીત બંગાલામાં એક સાંજે રતન મેહતાએ ડોકયું ખોલ્યું ! તેને પકંડા વિચાર કીધો હતો કે હોમી યાતો હીરાંબાઈ મલે તો તેઓને ધુળવી ધમકાવી અનેક ક્રીસમની ધમકી અને ચેતવણી આપીનેખી મરનાર પરીનને લગતો સર્વ બેઠ પડાવી લેવા કદીખી ચુકવું નહીં.

તે અંદર ગયો, જ્યાં વરંડા ઉપર આયા બેઠી હતી તેને ડોં હોમીને માટે પુછપરછ કીધી અને શેઠ તો બાહરગામ સીધારેલા હોવાની ખબર મોકરે આપવાથી ટણકા કરતો રતન પુછવા પડ્યો ! “ શેઠ કાંઠાં બાહરગામ સધાબ્યાહ ? અલાહબાહ ગીયાહ કે ? ”

“ નહીં શેઠ તે હું કાંઈ જાણતી નથી—પણ વણી વખતે બાહરગામનાં ડાકરો ખોલાવેછ તે ઘડી ઘડી જાએછ. અલાહબાહ ગીયા કે કાંઠાં ગીયા તે તો બાઈ જાણતાં હોસે.”

પોતાનાં નામનો કાર્ડ આપાને આપ્યો, અને થોડીક પણ વીંટાં બાહ આયા પાછી આવી, અને હોમીની માતા હીરાંબાઈ જે ઓરડાંમાં બેઠી હતી ત્યાં રતનને લઈ જઈ આયા ત્યાંથી આવી ગઈ.

“આવોજ એસો.” હીરાંબાઈએ નરમાસથી શરૂ કર્યું. “કેમ છું કામ છે.”

રતને સાંમે ખુરશી લેતો હીરાંબાઈ ને ટગરટગર દીકનાં બોલ્યો; “મને તો તમારા દીકરાને મલવાનીજ ખાસ ખાહેશ હતી! પણ હવે મારે જ કહેવુંજ તે તેવણની ગેરહાજરીમાં તમારી રૂબરૂની જણાવવાનું એકજ સરખું હું ધારું. તમારી આયા કેહતીતી કે શેઠ બાહરગામ સંધ્યાબાજ, તો શું તેવણ અન્નાહબાદ ગીયા હોશે-ખરૂં કેજી—”

હીરાંબાઈનાં હાથમાંનું સીવવાનું એકદમ ભોંય પર પડી ગયું! તેવણ સહેજ અંશે ચાંક્યાં અને કાંઈની બોલ્યા વિનાં રતનને ધારી ધારી જોવા પડ્યાં. તેવણનાં ચહેરા પર થએલાં ફેરફાર ઉપરથી રતને પોતાનાં સવાલનું વાજખીં પણું તપાસી લીધું.

“હું જોઉંજ કે હું બોલવામાં ખરો છું” તે કસસાથી બોલ્યો. “હું પોતેની અલાહબાદથીજ અહીં ડાંગ હોમીને કાંઈ ઘણાંજ જરૂરીનાં કામને માટે આવેલો છું. તમારા દીકરાની અલાહબાદની છેલ્લી ખાનગી વીઝીટ વેળામે એવનને તદનજ અકસમાન સંજોગો હેઠળ જોયલા હોવાની મને ખાત્રી છે. ‘પરીન પેલેસ’ નામનો બંગલો છે તેનાં બાગમાં મેં જોયાતા. એ ‘પેલેસ’ તો તમને બરાબર ખબર તો હોસેજી વેલ! ત્યારે તમારા દીકરાને એક અધારી સાંજે કોઈ ઓરત સાથે ખાનગીથી વાત કરતાં મેં મારી નજરો નજર જોયાતા. તે અમળા કોઈજ નહીં પણ દીનાં લાભ હતી. તમે એ છોકરીને આલખોજ તો ખરા!”

અને હીરાંબાઈનાં ચહેરાનાં ફેરફાર ઉપરથીજ તેનાં સવાલનાં જવાબનું અવલોકન થતું હોય એવી કીસમથી આટલું બોલી રતને તેણીનાં ચહેરા તરફ બારીકીથી નજર કરી. તો માણસ પડ્યું કે રતનનો સવાલ સમજી હીરાંબાઈ ફરીથી અગાઉ માફક સેહજ ચોંટી અને ગભરાટની લાગણી તેમના ચહેરા ઉપર પ્રગટ થયલી જોઈ.

“આનોખી તારે મને જવાબ મળ્યો” તે જાણે કે એકાદ બેરીસ્ટર હોય અને બંધવાની કલટપાલટ તપાસ કરતો હોય એવી કીસમથી કસસા-માંજ બોલવા પડ્યો. “તારે તમે એ દીનાં લાભને પીછાણોજ, અને તેનાં લાભ અને ફાયદામાં તમે ઘણી કાળજી ધરાવોજ, ખરૂં કેની? એક વખત તમારા દીકરાએ ઘણીજ કીમતી મદદ કરી હતી, અને હાલમાંની તેવણ તેના સાચા મીત્ર તરીકે રહેલા છે. તમે અને તમારો બેટો આટલી હદ સુધીની કાળજી કદર એ દીનાં લાભ માટે ધરાવોજ તો તેને વાસ્તેજ હું

ખાસ ખુલાસો પુછવા આપોછ. આ ટોંગી છોકરીએ “પરીન પેલેસ” અને સાથે અલાહબાદથી છોડી જવાંજ નેમએ, નહીં તો ‘પરીન પેલેસ’નાં હાલનાં માત્રેક જાંહંગીર શેઠનાં તથા બીજાંને ખરું કહેવાની અને કરજ પડશે.”

હીરાંબાઈ એકાએક ચોંકી, તેનો ચહેરો જઈ મારી ગયો, અને શીકરમંદ ચહેરે તે ખુરશી પરથી ઝટાક મારી ઉડી અને બોલી “તમે કોણ છોઓ! છોઓ કોણ?”

“મારું નામ રતન મેહતા છે. હીરાંબાઈ મેં તમને ચોકાવ્યાં તે માટે ઘણો દલગીર છું, પણ મારે જણાવવું નેમએ કે ગમે તો એ છોકરી દીનાં લામ અલાહબાદ સદાનું છોડી જાએ નહીં તો સાચે સાચું બધું કહી દે!”

“એટલે શું સાચે સાચું કહે?”

“સાચું એમકે તે દીનાં લામ નથીજ, પણ છ વરસ ઉપર આપઘાત કરી મરી ગયલાંમાં ખપેલી પરીન શેઠનાંજ છે. હું બધું જાણુંછ, અણાથી પણી વેરનું જાણુંછ.”

હીરાંબાઈ જઈ મારી ગયલા ચહેરાથી પાછી ખુરશી પર બેઠી. આતેનથી તેનું તનબદન ધુજળુ હતું.

“મને બધી ખબર છે. પરીન શેઠનાં મરી ગયલીજ નહીં પણ તમારા દીકરાએ તેને છુપાવી જે તમારો દીકરો નાં પાડશે નહીંજ. જે રાત્રે તે આપઘાત કરવા તમારે બરથી ગુમ થઈ તારે તેને શોધવા તમારો હોમી તેની પુઠે ગીયો, તે તેને નદી નજદીક જતાં પકડી પાડી પોતાનાં ઘરમાં લાવી છુપાવી અને તમે તમારી માસીની છોકરી એકાએક સીક પડી પુનેથી આવવાનું આહણું કાઢી દરેક જણથી ખાસ છુપાવી તમારા ઘરમાં રાખી અને થોડા દીવસ પછી તે તમારી કહેવાની માસીની છોકરી સદાની ગુમ થઈ અને ત્રણ ચાર દીવસ વીટા આદ તાર મક્કતાં તમારો દીકરો તેને મક્કવા ગીયો ને તે પછી થોડો વખત રેહી તમે કોઈ અલાહબાદ છોડી મુંબઈમાં વસવાટ કીધો. આ પરીને તે પછી ગામેગામ છુપે નામે નોકરી કીધી અને દીનાં લામનાં છુપાં ને ખોટાં નામ હેઠળ પાછી અલાહબાદમાં અને તેથી વધી ‘પરીન પેલેસ’માં પોતાનું વેર રેવા, જાંહંગીરને ચોકાવા ગભરાવા પાછી આવી. પરીન શેઠનાં તેજ દીનાં લામ છે તેની ઘણી સામેતી છે! બ્યારે દીનાં લામ ગવરતેસ તરીકે

આવી ત્યારે પરીન શેઠનાના ચહેરાને આખેદુખ મલતાં આવતા ચહેરાથી પેલેસનો માલેક જાંહાંગીર અનેક વખત મરનાર પરીનનો બુટ હોય એમ ચોકચો, ને તે પછી ઘણાંકો ચહેરાની તાગુખી ભરી સરખામણીથી અજબ થયાં. મેં પોતેખી મરનાર પરીનની અગાડની સખી જોઈ અને ખારીકીથી મેં આ દીનાનાં ચહેરા સાથે સરખામણી કરી. વળી પરીનની સખીમાં તેનાં દાખા કાન આગલ ચોગરીની ઇધાની મેં જોઈ અને અજબ જેવું તો એ કે તેવીજ ચોગરીની ઇધાની આપાદ દીનાં લામનાં દાખા કાન આગલખી મેં જોઈ! બોલો હવે હું મારી તપાસમાં તદ્દન ખરો છે કે નહીં? તમારી ચુપકીથી અને તમારા ચહેરા પરનાં થયલા ફેરફાર પરથી અધી પુરવારી મલી શકેછ કે આ પરીન મરી નથી ગઈ પણ જીવતી જાગતી છે ને આ દીનાં લામ કાઢજ નહીં પણ પરીન શેઠનાંજ છે! જો એમજ હોય તો છુપાં નામ હેઠળ એમ કુચ્ચાઈ કરવા માટે તથા ખીજાં-ઓને ખીહવરાવવા અને ચોકાવા માટે આ કુચ્ચી દોંગી છોકરી ગંભીર તોહમત અને વાંકમાં આવી જાય અને સરકાર તરફથી ગંભીરમાં ગંભીર શીક્ષા જેમ આવી ઇગ્યાજી અને કુચ્ચાઈને માટે થાએ તેમ વળી તેવી કુચ્ચાઈ ચોદાઈમાં સામેલ થનારાં તમે લોકોનેખી ગંભીર તોહમત વચ્ચે કાંઈ ઓછી શીક્ષા થાએ નહીં! બદમાસ અને પાખી છોકરીને કુનેજન આખી ખોટી રીતે મદદ કરવાનાં વાંકમાં તમે અને તમારા દીકરાનેખી આજમાં આવવું પડશે! તમને અધી ખબર છે. પરીન શેઠનાંની અધી દોહમત સીધી રીતે કાયદાસર જાંહાંગીરનાં હાથમાં આવી. એ છોકરી બીખારી થયલી હોવાથી આવી ટક મલતાં પોતાનું વેર અને કીનો લેવાને માટેજ આલી ચલાવી તેજ શહેરમાં તેજ મેહલમાં આવેલી છે! હજીખી હું થોડા દીવસની છુટાછુટ મુકુંજ એટલા વખતમાં તમે લોક એને આવા ખોટા રસ્તાથી પાછી હઠાવી અલાહપાદ એકદમ છોડી જવા સલાહ આપજો, નહીં તો યાદ રાખજો કે તમારો ને એ પોરોનો અંજામ ઘણો ખુરો આવશેજ. આલે હવે હું તમારો વધુ વખત રોકતો નથી” અને ખુલાસાથી દમ ખેંચતો તે ખુરશીપરથી ઉડી ઉભો થયો.

હીરાબાઈએ સર્વ હીમત એકડી કરી અને પોતે ઘણીજ ધીરજથી બોલી ઉડી. “તમે બોલી રહ્યા-અસ! દીક! એકજ જમણે ઓરતનો તરીકો અને મોલો જાલજ્યા વગર ધાક અને ધમકીથી ભરપુર તમારી દાનેશમંદી અને સાક્ષિસાઈ ભરી સુદ્યાણી વાતથી હું જોટલી અજબ થઈ તેટલી ચોંકાખી. દીનાં લાંબ કાણ ને પરીન ને એજ કે કેમ તે મેં કમુલ્યુખી

નથીજ, તોખી આવી તમારી સાહેસાઈ માટે હું શું વિચાર કરું ! બાઈ, તમે કેહા અકકલના દુશમેન છેઓ ! કાંહાં અલાહ્યાદની વાત ને તમે ચાલ્યા ચલાવ્યા કાંહાં મુંબઈ વેર પારકાં સાથ હોળતોજ કરવા આયા, તમે બળતું ઘેર ભાડે લેવા આવેલા જણાવોય, તે કોઈ ખીચારી પેટનો ખાડો પુરવા વહીતર કરતી હોસે તો તેની પુક પકડી તેનાં જસસ તરીકે તે ખીચારીની દરેક હીલચાલ છુપાછુપ એક સાહેસ મહસ્થને જરાખી ન જાળે એવી રીતની તપાસી તેના પેટપર લાત મુકવાની તમારી પ્રકરાજને તેંહકરાઈમાં કશીખી ભલાઈ કે મોટાઈ દેખાતી નથી. વળી તેને તમે પોલીસના હાથમાં આપવા નીકલ્યા તો નીકલ્યા, પણ હમે માય દીકરાંનેખી જેલમાં પુરવા નીકલવાની તમારી ધાક ધમકાઈ આએ મારો એક બાલ વટીક વાંકો થયો હોય એમ હું જાણતી નથી. તમારાથી થાય તે ભલાઈ અને ભલમનસાઈ કરજે, બાઈ. સુરજ સાંમે ધુળ છાંટવાનો નતીજે તમુને શીખવવો પડવાનો નથીજ. ભલે બાઈ ભલે ! એક જઈજી ઓરતને જેલમાં મોકલવાની તમારી ધાકધમકી નાના જોરીમાં સુતેલાં પોયાંને શીખાડને ને બતાવતે તો તમારી સુકયાણી દાનેશમંદી અને અકકલનું તોલ બરાબર થતે ! જાઓ, ખોદાનાં સુકરાનાં કરો, કે મારો જીભર દીકરો અહીં હાજર નથી, નહીંતો આવી ધમકીનો બદલો, તથા ઘેરનો ધણી હું, બાહર નીકલ તું, જેવી ઘેરમાં પ્રવેશ કરી ધાંધલ ધરપચનો નતીજે તો એવો તો ચખાડતે કે ગરીબોને સતાવવાની અને જીલમ ગુજારવાની તમારી સુધ્ધમુધ્ધ તરતજ ઠેકાંણે આવી જતે ! આવજો બાઈ-આવજો મર ! ગમે તો આવતી વખત વધારે દબરાવા, ગભરાવા પોલીસ કન્સ્ટેબલખી સાથે લાવજો ને બેડીખી સાથે લેતા આવજો ! આયા ! આયા !” અને આયા તુરતે દોડતી અંદર આવેલી હોવાથી તે બોલી “જતો, આ શેઠ સાહેબને આપરા બંગલાનો દરવાજો દેખડાવી આવ, બરાબર-આવજો હં બાઈ-આવજો.”

હીરાંબાઈનાં ઠંડા અને મીઠા બોલવાનાં ચટકા ઝટકામાં રતન તો તમામ આજેજ થયો ! તેણી મીઠું મીઠું પીરસી હસી હસીને પગની પાટલીથી તે માથાની ટાળકી વેર ધુજરી છુટી આવે એવા તાણા મારસે એમ રતને તો કશી વકકી રાખી હતીજ નહીં. તે તો એકાદ પણ દીગમુઠ બની રહયો, અને પોતાનો કાંઈખી ઉપાય ન ચાલવાથી હડધુતની હીણપસ્તીમાં તે ઝડપથી ત્યાંથી બાહર પડયો. તેને ઘણો ફફડાટ લાગો હતો. ધર્મ કરતાં કર્મ નડતું હોવાનો તેને ભાસ થયો, અને રંજીદા થઈ તે ચીડનો માર્યો બબડયો ! “આગ લાગે બધી ચીજને ! કીયે ભોગ ચોષડયે અલાહ્યાદમાં આવી

‘પરોન પેલેસ’માં હું જતો આવતો થયો ! મારાખી કાંઈ અભાગ લાગ્યા કે પેલી ચપરખંધી ને બદમાસ દુકતીની પુકે લાગે. પણ હવે બન્યું તે તો બન્યું ! છેક બરદર્યે આવી દુખી જવામાં માર નહીંજ ! એ રાંડ દાકણનો ફેજ તો ખરાખર લાવવોજ જોઈએ,” અને તરેહવાર ખુરા વિચારે કરતો તે ત્યાંથી બાહર પડ્યો.

ડાંઠ હોમીને મત્રવા માટે તે નજદીક અડવાડયું વેર ત્યાં રહ્યો, પણ હોમી બાહરગામથી પાછો ફરેલો ન હોવાથી નાસીપાસ અને નાઉમેદ થઈ ફારેલો મારેલો તે અત્રાહ્યાદ જવા નીકળ્યો. અથા દરમાંથી કાંઈ લેવટા નીકળવાની આસા રેહતી નથી, કાંકે કાંઈ દરમાંથી એકાએક સાંપ પણ નીકળી આવે છે, તેની આ વગર વિચારે પારકાઓની વચમાં એવકુશાઈથી માથુ મારનાર રતન મેંડતાને ખબર ક્યાંથી થાય ?

મકરણુ ૩૩ મું.

“ નાર સમ ખસ પુરી ન કોઈ જહાનમાલય,
પાપ ખસવત પુરી, નહીંકિયુ સાચી થાય.”

અમાગણી જર ! પૈસા પર મધમાખ માફક લાલચથી બમી રહેલી આ મતલખી અને કુચ્છી લોભી છોકરીનાં મનની ઉમેદનો સર્વામ નાશ થવાથી તેણી હદથી જ્યાદા હયરાન અને રંજીદ થઈ પોતાની નાસીપાસીને લગતી જઘાકારક કાંહણી રફતી ચશ્મેએ પોતાના પીતા જામેજરને કહી અંબજાવી અને આ લોભી પીતા પણ પોતાનાં હાથમાંથી મુન્નાની ચટલી સપાટામાં ઉડી જતી જોઈ ઘણા ગમગીન રહ્યો, તેથી પોતાથી અનતું કરી ધનને મનાવી પટાવી લેવાનાં તે કેડાવ ઉપર આવ્યો.

એક દીને રાત્રે આધા પક્ટી ધન હીરામાણેક ચંદનીની ખુશનુદી ઘોસ્તો આગમાં વિચારવંત કપે ફરતો હતો, તેવામાં જામેજરે તેની પક્ટી અને એકાદ ખુણામાં લઈ જઈ તેણે વાત કરવાનું શરૂ કીધું.

“ કેમ ધન, હાલ કાંઈ શ્રેણી વિચારમાં કેટલો વખત થયો ફરેચ, શું છે ?”

“ નહીં ! મુંબાઈમાં ચોક્કસ ખીજનેસ હાથમાં લીધેલું હોવાથી તે માટેની હું ગોઠવણમાં છેલ્લું અને હવે આજે કાલે હું જવાનો છું.”

“ ભણે, પણ તે અગાઉ મને સાંભળી લેશે એમ ધારૂં. હું શું કહેવા માંડુ છું તે તું ચેતી ગીયો હોસે. ખરેખર તારાથી મને બહુ નાસી-પાસ થવું પડ્યું છે. તારા મરનાર બાવાજીની મરતી વખતની ખાહેશને માન આપવા કાળે જે આશા મેં મારા જીગરમાં ઉછેરી મુકી તેવીજ આશામાં મારી જરનેખી ઉધારી મોટી કીધી, પણ તેમાં મને તદ્દનજ નીરાશી મલીચ પોતાની જગ્યાએ મને ઉભું રહેવા અને તુંને છોડવા તરીકે ગણવા તથા ભવીષ્યમાં મારી દીકરીનો હાથ તારા હાથમાં સોંપવાની મરતી વખતની તારા પીતાની ખાહેશ હાલ તું બુલી જતો લાગેય, અને તેવી ફરજ બળવવામાં તું પછાત પડે છે, તું અહીં આવ્યો તે વખતે તારા મરનાર પીતાની ખાહેશને માન આપવાનાજ ઠેરાવ સાથ આવ્યો, તોપણ પેલી પાંખડી, ઢોંગી અને લુચ્છીની ફરેખી જલ્લમાં ફસી પડવાથી તારો તે ઠેડાવ તું તેવી કમીની નીચને ખાતર બાળુ મુકી મરણ પામેલાં વાહલાંની ખાહેશ નામંજુર કરી મોટી તકરીરમાં આવી પડેય.”

દીનાં લામને માટે આવા અલુધટતા સખુનો ઓચરેલા સાંભળી ધન વચ્ચે બોલી ઉઠ્યો. “ લુચ્છી ! પાખડી ને ઢોંગી ! માત્ર તમે જે શકપરથી કોઇને બદનામ કરતા હોય તો તમારી તેમાં ભુલ કહેવાય, મીઠું જલેજર !”

“ નહીં, ભુલ નથીજ ! મેં બધી વાતે ખાતરી કીધી છે, ને માલમ પડ્યું છે કે આએ હલકાં ખાનદાનની બીખારી પોરી બદમાસ, હલકી લુચ્છી અને ખરાબ છે. પોતે બીખારી હોવાથી તારી સાથ પરણી જઈ એકાએક દોલતમંદ આએ એવા સંકેટો રચીનેજ મીઠાસથી અને મકકરથી પોતાની ફરેખી જલ્લમાં તુંને સરબસર ફસાવી તારી બોલાઇનો નીચ લાભ લીધેય. બાકી એ પોરી મીઠી બાહરથી છે, તેવી બાતેનથી કપટી, અદેખી અને ખરાબ ચાલચલણની છે. તેની ખીજાવેલી જળમાં ફસી પડી તું તેની પુઠેપુઠ બમવાની હેમાકાત કરે છે, ને છૂપી મુલાકાતોથી મલી ભેટી તું વધુને વધુ ફંદામાં ફસી તારા મોભા અને તારી તોખમનો તું નાશ કરે છે ને ખીજને ખી તેથી તું દુઃખી કરે છે ! ધન ! જરા વિચાર કર ! કાંઈ તું ને કાંઈ તે ? તું કાંઈ અવિચારી પગલું બરે તે અગાઉ મારે તુંને એ દુકતીતે વાસ્તે ખરી વાત જાહેર કરવી છે. પ્રજી તો તારે ગમે તે કરજે.” અને એમ બોલી પોતાનાં અંદરનાં ગળવ્યમાંથી કાગળમાંનું પેકેટ કાઢી તે તપાસતો બોલ્યો “ જો ! જ્યારે દીનાં લામ મારી આલાંબાયની ચાકરીએ રહી ત્યારે એને આએ સરડીરીકેટ આલાં આમલ રળુ કીધી તે વાંચ !”

ધને તે સરટીરીકેટ લીધી, અને ચીપીચીપીને વાંચી. એક સરટીરીકેટ મુંબાઈનાં કોઈ નસવાનજી બન્યાની હતી. બીજી કરાંચીની કોઈ બાઈમાય બચ્ચાની હતી. ત્રીજી કોઈ ખતીબાઈ મહમદબાઈની હતી. દીનાં લાંબે તેઓને ત્યાં સારી ચાકરી કાઢેલી હોવાની સરટીરીકેટ હતી જે વાંચી ધને પાછી બહેનરનાં હાથમાં મુકી.

“વેરી વેલ ! હવે જે આએ અધી સરટીરીકેટ સદંતર ખોટી છે ! અને આએ દીનાં લાંબે ખોટી બનાવટી સહી સાથનું તરકટ કુલ્લું કરી લુચ્ચાઈથી ખોટી સરટીરીકેટ આલાંબે બનાવી અહીં રેલીછ, એજ પેલલી હરોલમાં તેની ખરાબ ચલ્લાચલણ પુરવાર થાએછ ! મારા કરાંચીના સોલી-સીતર બમનશાહ પર આએ સરટીરીકેટો મોકલા આપી તેઓને વાસ્તે તેલકાક કરવા બારીકાથી જણાવ્યું ને તેઓએ મુંબાઈ અને કરાંચી જુસ્તેજુ કાઢી તો માલમ પડ્યું કે સરટીરીકેટમાં જે નામોની સહી હતી તેવા નામોનાં કોઈથી તે સરનામાં મુજબ મુંબાઈ યા કરાંચી રેલતાં હતાં નહીં ! તેવે નામનું કોઈ હતુંજ નહીં ! જે આ સોલીરીટરનું કાગળ વાંચ.”

બહેનરે ધનના હાથમાં કાગળ મુક્યું અને તેણે તે વાંચી એક નિશ્વાસ ફેંક્યો. ધને તે કાગળ પાછું બહેનરનાં હાથમાં મુક્યું.

“કેમ હવે શું થાયું ! આ લુચ્ચીને પાખંદી છોકરી કેવી બદમાસ છે તે તે હવે જોયું તો હોએજ. હું જે ચાહું તો એને ખોટી સહી કરવા માટે અને લોકોને કગવા માટે પોલીસના હાથમાં આપું કે ઠેકાણે આવું. પણ નહીં એ જે અહીંથી પેટા પકરે, આબરમાં જતી રહે તો સતાનાતું સુનું. વાર, હવે એ હલકા ઈજરદી પોરી કેવી રખડતી રજલતી છે તે તુને જણાઉં. થોડા દિવસ પર મને ઉંઘ નહીં આવવાથી બાગમાં ફરતો તો ત્યારે એકાદ ખુણામાં છેક મોડી રાત્રે એ છોકરીને કોઈ મરદ સાથે ખુપાખુપ વાત કરતાં જોઈ, બીજી વેળા તો છેક અરબી રાત્રે મેં એને બાહરથી જોઈતી. આવી રખડતી પોરી અધી અર્ધી રાતવેર કારસતાન અને કોહતાં કાવત્રાં કરી મરદો સાથે ફરેહરે ને રખડે રજડે તો તેવી બદમાસ લુચ્ચી પોરીની આબર કેવી કોડીની કીમતની છે તે તુને સમજવું કાંઈ મુશ્કેલ નથીજ. એ રાંડ દુકતી બ્યારથી પેલેસમાં આવીછ, ત્યારથી કાંઈ ને કાંઈથી ખુશ બનાવો બનેછ, ને એજ રાંડ મારી દીકરીની વચમાં કવાબમાં હાડકાં મારક આવી નહીંછ. પેલા રતન મેહતાએથી એને અર્ધી અર્ધી રાતવેર બઠકતાં જોઈતી, અને તેથી એ પોરીનાં કારસતાન શોધી કાઢવા પાછળજ લાગેલો છે. દીકરા, મારે હવે કાંઈ વધુ કહેવું નથી. તારા મરનાર પીતાની

મરતી વખતની આહ્વેશને તું એવચની અને એવકા ન થાય, અને તારી ફરજ બુલી જઈ તું કોઈ હલકી અને મકકરખોર દુકતીના ફંદામાં ફસી નહીં જાએ તેજ સખખથી ખાસ ચેતવણી આપવા, ને એ દુકતીને ખરા આકારમાં તુને દેખાડવાનીજ મેં મારી ફરજ સમજીને આટલો ખુલાસો કર્યોછ. યાદ રાખજે, તું મારી ખોદસ પર જીદ કરી આ હલકી બીખારડી પોરીને પરણી જશે, તો માફ તેમાં કશું આગનાર નથીજ, પણ તેથી મરનારની ફરજ વીસરી જવામાં જનમે જનમ તું નકસીરવાર રહેસ. અને તારી જરદાર સ્થિતીમાં એક બીખારડીને પણવામાં જગની હીલુપસ્તી નામેશી અને હડધુતમાં આવી પડવા ઉપાંત લોકને મોંઢું દેખાડવાનુંખી ખારી પડી જશે અને એમ બોલી જાહેજર ત્યાંથી ઝડપથી ચાલી ગયો. ધનનાં મન ઉપર તેનાં બોલવાથી કેટલે ફરજજે અસર થયલી હોવાથી જાહેજર ઘણો સંતોષી બન્યો.

ધન હદથી જ્યાદા હયરાન રહ્યો. આ ગરીબની છોકરીને તેની મુક-લેસી અને કંગાલ્યતનો નીચ લાભ લેઈ હદથી જ્યાદા પુક પકડી સતાવતાં હોવાથી ધનને ઘણો ખેદ બરપા થયો. ત્યારે શું દીનાં એવી હદ સુધીની ઝુઝડી, મતલખી અને કાવત્રાંખાજ તથા કીનાંખોર હતી ! ખરેખરજ નહીં એમ ધને ખાત્રીથી માન્યું કાંચકે, જે આ ગરીબની કંગાલ પોરી જે અધાં ધારતાં આવ્યાં તેમ મતલખી, પાખંદી ઝુઝડી અને મકકરખોર હોતે તે પોતાની મતલખ પાર પાડવા, અધાં ઉપર પોતાનું વાજખી રીતે વેર અને કીનો લેવા અને પોતાની કંગાલ સ્થિતીમાંથી એકદમ ધનવાન અને આજે-વાન બની જવા તથા જર ઉપર કીનો લેવા તે જરાખી ઓશકાયા વીના ધને પોતાની મોહરદાર થવાની ઉમેદખર ઓફર કીધી હતી, તે ઓફર મોટી ખુશીથી સ્વીકારી ધનની હલકાર મોહરદાર થતે ! પણ ધને જોઈ લીધું કે અમીરી ખ્વાસની આ સાલેસ અને બલી છોકરીએ પોતાનું આદશાહી દીલ ખતાવી રખેને કોઈ ખીજી હલકારનો હલ તેનાં વચ્ચે નડવાથી જતો રહે એવા સર્વોત્તમ અને ઉમદા બલાઈ બર્યા વિચારોથી ધારીને મોટાં માન અને હયશાન સાથે ધનની ઓફર તેણીએ મકકમ મને છેવટની ના પાડી હતી ! આ સર્વ હકીકત ઉપરથી ધને માની લીધું કે 'પેલેસ'માં વસતાં દરેક જણાં આ ગરીબની સાલેસ છોકરીને તદનજ ખરાખ ચીતારી તેની પુક પકડી લેને હીલુપસ્તીમાં ખાફર કાઢી મુકવાનીજ ખાજી રચતાં હતાં તેમાં તેએ કેવી એવકુશાઈ અને હેમાકાત કરતાં હતાં તે તેણે ઝઠ મારખ્યું.

પ્રકરણ ૩૪ મું.

મળતા ચહેરાની મુશીબત.

પોતાનાં મનનું સમાધાન કરવા 'પેલેસ'ના આગતા દરવાજા નજદીક ધન વિચારવાંત દૃષ્ટિ આવી પુગ્યો. દરવાજા આગલથી વળણુ લેઈ તે આહર જતો હતો તેવામાં કોઈ એ જણાં છુપામ્મુપ વાત કરતાં તે આજુ ઉભાં રહેલાં તેની નજરે પડવાથી ધન ચાલતો એકદમ તામ્મુખી અને ગભરાટથી અટકી પડ્યો અને અનેને ધારી ધારીને જોઈ તે હૃદયી જ્યાદા હેરત રહ્યો. અને દરવાજાની આંદ બરાબરે ઉભો. તેઓ એટલી તો ધીમેથી વાત કરતાં હતાં કે ધનને તે પરગરી સંભળાઈ નહીં. ચાંદની રોશનીમાં દીનાં લામને ચહેરો તેણે ઝટ પારખ્યો, અને જલજેર દીનાં અરથી રાતે મરદો સાથ ભટકતી હતી એવી વાત દવડાંજ કીધેલી હોવાની તેને ઝટ યાદ આવી. દીનાં પેલા યુરોપિયન પોવાકમાં સજ્જ થએલા પારસીને હોમીનાં નામથી બોલાવતાં ધને સાંભલ્યો. વાત કરતાં પેલો મર્દ કે જે ધન આગળ પીક કરી ઉભો હતો તે ફરી ગયો અને માલતાપ્પની ઠંડી અરફ જેવી રોશની વચ્ચે ધને તે મર્દનો ચહેરો ઘણીજ આરીફીથી જોયો અને અજાએખીના આલથી તે એકદમ ચોંકી ચમકી ઉઠ્યો! શું તેની આંખ દગો દેતી હતી? શું તે ખાલી સ્વપ્નો જોતો હતો? એકવાર ફરીથી પોતાની આંખે ચોખી અને અજાએખીથી ક્રાટક્રાટ થતા ડોળાથી પેલા મર્દનાં ચહેરાની ઘણીજ આરીફીથી તપાસ કીધી અને પોતે જોયેલો અનાવ કાંઈ ખાલી કે ખ્યાલી સ્વપ્નો ન હતો. મગર ખરેખર અનાવ તે જોતો હતો એમ તે હૃદયી જ્યાદા વિચય પામ્યો, અને દીનાં લામ તેમજ પેલા મર્દને ત્યાંથી ચાલી જતા જોઈ તે તામ્મુખીથી અચડ્યો.

“ઓ માર્ક! આખેલુખ ચહેરો! તારું કે તદનજ બેલસતી ફસતમ કાકા! આહ! બેલસતી કાકાનોખી દેખાવ એવોજ દમામદાર ઉતો, ચહેરેખી એવોજ અમીરી તોખમનો હતો અને ઘટમારોખી આખેલુખ તેજ! શું આએ સ્વપ્નો જોઈંછ કે ખરેખર અનાવ છે! કાંય નહીં બેલસતી કાકાના જેવો આએ મરદનો ચહેરો હોએ! નહીં અહીંથી મુંખાઈ જાંઉં તે અગાઉ આ મરદ કોણુ તે જરરજ દીનાં લામને પુછી જોઉં! આહ! ખુદા! કેવો આખેલુખ કાકાનો ચહેરો! કેવું સરખાપણું!” અને એમ બોલતો તે ધીમેથી

આહર પડ્યો અને આગની ખીજી તરફ વિચારવંત દુખે ચાલતો હતો તેવા માં દીનાં લામને ઝડકથી “ પેલેસ ” તરફ જતાં તેણે જોઈ. પેલા મર્દને નાંકાવેર વળાવી આવી દીનાં છુપાછુપ ‘ પેલેસ ’ જતી હોવાનોજ ખ્યાલ ધનને થયો. આવી તક લાથમાં આવેલી કદી ન ગુમાવવી એવો મક્કમ હેઠાવ કરી ધને દીનાંની દુકે રસ્તે પુક પકડી અને દીનાંની સામે તેનો રસ્તો ઘેરી ઓર્થાંતો ઉભા રહેવાથી ધનને એકાએક તેની સામે આવી મોડી રાત્રે આવી ઉભા રહેવાથી દીનાં હલથી બચાઈ ગબરાઈ. મગર પોતાનો ગબરાઈ દીલમાં સમાવી હસતી હસતી તે તાબુખીથી તેને જોતી ઉભી !

“ મને માફ કરજો દીનાં કે તુંને મને રોકવાની ખાસ અગત પડેય ! ”

“ જી ! ખીજાંઓ બેગા તમેખી મારી પુકે છુપાછુપ આવોજ એમ મેં આજે જાણ્યું જી ! ”

“ નહીં ! તેવા અપરાધનો હું તકસીરવાર થયો નથીજ એ સત માનજો. બધાંઓ તુને ખરાબ ચીતારતાં આવ્યાંજ ને તેમ ધારવા મારી પર દયાન વડીક કરવામાં આવેજ, છતાંખી હીરા અને કાચ વચ્ચેનો, ગુલાબ અને ફુલ વચ્ચેના તફાવતની મને સારી રવેશે પીછાણ હોવાથી, હું તો તુંને મને તેવી ગરીબ છતાંખી અમીરી તોખમની અને આદશાહી દીલની સાલેસ છોકરીજ માનુંજ એ નક્કી યાદ રાખજો ! મેં તારી પુક પકડી નહીં પણ એતેકાક હું જે રસ્તેથી જતોંતો ત્યાં તુંને એક મરદ સાથ વાત કરતાં જોઈ અને તે મરદનો ચેહેરો જોઈ હું એકાએક ભુત જોયો ને જોયોજ બસ ! મને ખુદરતી ચટપટ થઈજ, અને તે કોણ હતો તે શોધી કાઢવાની કે જાણવાની મને અધીરતા થઈજ, અને તેજ સમયથી તારી પાસ તે જાણી લેવા તુંને રોકવાની જે મેં નક્કી કીધીજ તો તે માટે બેશક ઘણો દલગીર છું. મને કેહે, નીરાશ નાં કર ! મારું જીગર તે જાણુવા તે તલપેજ કે તે મરદ કોણ હતો કે જેની સાથ વાત કરવાની તેં એકાંતમાં તક લીધી ? ”

ધનને આકળો અધીરો પડેલો જોઈ દીનાં મીઠાસથી હસી અને બોલી.

“ જી ! તમારા સવાલનો જવાબ આપી તમારી અધીરતાને તૃપ્ત કરી શકતી નથી તેથી દલગીર છોકરી આ એક ખાનગી ખાખત છે ને તે તરદલુ નામ જાણવામાં તમને શું હાંસલ મલશે તે હું સમજી શકતી નથીજ. ”

“ નહીં, નહીં, દીનાં ! મારી આ માગણી તું નાં પાડતી નાં ! મને તે એકદમ જણાવ ! તેમાં તુંને કોઈખી રીતે હું મુકસાન પોંદ્યાડસ એમ મનમાં ડર નાં લાવ ! મારી અધીરતા શા માટે ઉત્કેશજ તે હું તુંને પ્રશ્નકરું ! ”

જણાડું! આ મરદનો ચહેરો આમેલુખ મારા મરનાર કાકા રસ્તમકાકાને મલતો આવેછ. તેવણને તો ગુજર પામ્યાં ને કાંઈ વરસો વહી ગયાં છતાંપી મેં જાણે કે જીવતા જાગતા મરનારનેજ તારી સાંમે કલા રેહલા જોયા હોએ એવી કીસમથી હું ચોંક્યો!”

“ઓહ! એતો દુન્યામાં મલતા ચહેરા ઘણાંપી આવેછ! તમેજ મારે વાસ્તે કહેતા’ની કે મારો ચહેરો પેલી જર પોતાની માયની સખીની લોકીટ પેહડેછ તે સખીનાં જોવાજ આમેલુખ લાગેછ. વળી જાંહાંગીર શેહ ખી મને પોતાની કોઈ છ વરસપર મરી ગયલી સગીનો જીન જેઈ ચોંક્યા. એ બધી મલતા ચહેરાનીજ મુશકેલી છે, અને તમારી મુશીબત ખી એમજ સરખા ચહેરાનું પરિણામ છેછ!”

“નહીં! નહીં! તું મને ના તવલાવ! મને ખરેખર કહી દે કે એ કોણ હતો! મારા મરનાર રસ્તમ કાકાએ હેદરાખાદમાં એક નવાખ તરીકેજ લાખોની રેલાછેલ વચ્ચે જાહોજલાલી ભોગવી’તી અને કેટલાંક વરસોની વાત ઉપર હેદરાખાદમાં ત્યાંનીજ કોઈ જરદાર રેહવાસી અખજાનાં ફંદામાં મરનાર ફત્તી ચુકેલા હોવાથી એવણ જ્યારે હકદાર લગનનાં ગાંઠથી બંધાયા ત્યારે કાકાજી પર વેર લેવાનો પેલી હેદરાખાદી ઓરત તરફથી નાગડો રચાયો અને કાકાજીનો નાતો એક પુરો દીકરો હતો જેને એક સાંજે આયા ગાડીમાં ફરવા લઈ ગેઈ અને અને આયા બીજે ફેકાણે વાત કરવા જતાં ગાડીમાંથી તે છોકરાને કાકાએ કાઢી લીધો અને ગમે તેવી ખી જીસ્તેજી છતાં તેનો પતો મળ્યો નહીં! કાકાજીએ હજારો રૂપ્યા ખરચ્યા, પણ ધારવા મેલે ઓરતની અદેખાકને લીધેજ તેવણનાં છોકરાનું જીન થયું હોય કે નદીમાં નાંખી દીધો હોએ એમજ લોકમત ધારવા લાગ્યું! ગમે તેવી ખી બારીક જીસ્તેજી છતાં ખી કાંઈ પતો ન મળ્યો ને પોતાના એક દીકરાનાં ગમમાં મરનાર રસ્તમ કાકા ગુજરી ગયા અને લાખોની દોલત મારા ને મારા મરનાર બાવાજીનાં નામપર કીધી અને ખાસ ફરજ આપી હતી કે જે તેવણનો દીકરો હોયત હોય એવું માલમ પડે તો હજારો રૂપ્યા ખર્ચાનેખી તેનો પતો મેળવી તેને સ્વાધીન કરવી. મારી ને મારા બાવાની દોલત ને વેલા તો ઘણીજ ગરીબ હતી. અને મરનાર કાકાની આ લાખોની દોલતથીજ હમાઈ નસીબ ફરવાઈ ગીયુંછ, અને મરનાર કાકાની દોલતની ખરકતથીજ વેપારમાં મેં લાખોની દોલતને વધારી મુકીછ! ઓહ! આજે ખી જે તે મારો કઝીન હોયત હોય તો તેનો મરનાર આપની સધી દોલત તેને લવાસે કરી મરનાર તરફની

ફરજ બગવવામાં હું મોટી ખુશી માનું ! દીનાં ! હવે તુંને બરાબર સમજ પડશે ! તું જે મરદ સાથ વાત કરતી'તી તેનો ચહેરો આમેદુબ મરનાર કાકાજીનાં જેવોજ હોવાથી તેવણનો ગુમ થયેલો બાલક ખેટો અને તુરતજ દેશે આવ્યો, અને તે કદાચ મરી ન ગયો હોય અને જીવતોજ હોએ એવા ખ્યાલથીજ તે મરદનાં સરખા ચહેરાથી તેનું નામ નીશાન જાણી લેવાની અને ખુદરતી ચટપટ થઈ ! એમાં મારી મરનાર તરફની આધન ફરજ બગવવા સીવાય બીજી ખુરી મતલબ કરી નથીજ એમ હવે તું ખાત્રી રાખશેજ. અત્યારેજ તે બાલક ખેટો ખુદાની કરમ બક્ષેશથી જે હયાત હોય તો જે મરદ સાથ તું ખાનગીથી વાત કરતી'તી તેનીજ ભુરનો અને ઉમરનો તે આવે વખતે હોતે !”

“ આ જફાકારક કાંદણી સાંભળી હું ઘણીજ દલગીર છું, તેમજ વળી તમારી વફાદારી બરી વળણતેથી હું મોટાં હેન સાથ વખાણું ! તમે જાણોજ કે એક પછી બધાંજ મારી પુઠે લાગેલાં છે, જે કે તેઓમાંનાં કાઠનુંબી મેં જરાખી બગાડયું યા દીલ દુખવ્યું નથી છતાંબી મારા જેવી વાખાની મારેલી મરીખ છોકરીને સતાવવાનીજ સાહેસાજ એ લોક કરેજ પણ તમેજ એક સારું માનવાવાલા અને મારે વાસ્તે કસુંબી ખુરૂં ન માનનારા એક દીલસોજ અને સાચા મુંદરખી મારી પડખે હોવાથી અને ખરેખર ઘણોજ સતોષ ખરખા થાયજી. તમુને હું તવલાવતી નથીજ. જ્યારે પ્રમાણીક નીષ્ઠાથીજ મરનાર તરફનો પવીત્ર કોલ અદા કરવાની આર્મન ફરજને ખાતરજ તમે જે તમારી ઉમદા અને એ મુલ લાગણી બતાવોજ, તો તેમાં મારે તમુને શા માટે તવળાવવા જોઈએ. આ મરદ એક તમારાજ જેવો તમારાજ જેવા અમીરી અને બાદશાહી ખવાસનો અને ઉદાર દીલનો સાચો અને વફાદાર તેમજ દીલસોજ સાથી છે જે મારાં દુઃખમાં એક દીલાસા માફકજ છે ! જેવા તમે મેહરબાન છેઓ, તેવોજ એથી કદરદાન અને જનકેશાન કરેજ. એવણનું નામ હોમી ડોકટર છે, અને મુંબાઈમાં તેમજ બહારગામ પોતાની બેહલી પ્રેક્ટીસ અને દયાલુ તથા મલતાવડા સ્વભાવથી ઘણાજ વીખ્યાતી પામેલા સાહેસ જીવાન છે, અને-અને-કોઈ કોઈવાર જ્યારે અલાહબાદનો કોઈ અંગ્રેજોને ત્યાંનો કોલ આવેજ ત્યારે એવણ આવતાં અહીં મને મલેજ. મુંબાઈમાં મલખાર હીલપર પોતાના બંગલામાં પોતાનાં માતાજી સાથ રહેજી.”

“ માતાજી ? તારે શું આવે ડોકટરનાં માયબી છે ? બોહ ! તારે મારી મણત્રીઓ તેથી ઉધી વલેજ ! કાંકે મારાં કાકા કાંઈ દેખાત છેજ નહીં, તે

પછી આ હોમી માટે-માટે-" તે આગળ કાંઈ બોલી શક્યો નહીં પણ ચાલ કરતો હોયે એવી કાસમથી ચુપ ઉભો !

" નેવર માફન્ડ! માફ મુંબાઈમાં જવાનું તો છેજ તો પછી ઘટની પુછપરછ એનાં માતાજી પાસથી હું કરી બરાબર ખાતમી મેલવી મારી ખાતરી થશે ત્યાં લગીન તલાસ તો કરશજ! જો એ મારી ધારણાથી કલટો કાઢતો છોકરો હોયે તો મારા મરનાર કાકા હસ્તમજંગના જોવાજ આબેહુબ ચહેરો કેમ આવી શકે તેની મને થણીજ અજાણેથી તે ચટપટ થાયજ! ખુદા એમાં મને મદદ કરે! દીનાં! તુંને હું વધુ વાર રોકતો નથીજ." અને માયાથી દસી નમીને ધન વિચારવન દષ્ટે ત્યાંથી ચાલી ગયો.

પ્રકરણ ૩૫ મું.

" થવાનું તે થયું, ગમ નાં જગર કર.
પવન પર પીઠ પકડી નાં શીકર કર."

રતનની બેહન મેહરાં બીજાણે બિમાર પડી હતી. મન ઉપર પડેલા માહબારન બોળને લીધેજ દુઃખી થઈ બિમાર પડી હતી. રતન મુંબાઈ ગયો તે વખતનાં કરતાંથી તે મુંબાઈથી ગયો પાછો આવ્યો તેટલાંમાં મેહરાંમાં એવા ચોંકાવનારા અને ચીંતા ઉપજાવનારા ફેરફારથી રતન થણોજ ચોંક્યો અને ધાસ્તીથી બેઘડી પોતાની બેહનને ટીકવા પડ્યો.

રતનને પોતાની આગળ આવેલો જોઈ મેહરાં એ અખત્યાર રડવા પડી અને દુઃખની તીક્ષણ લાગણી સમેટ બોલી! " બાઈ! હું તારીજ ટગર કરતી'તી! મારી છાટી બરાઈ આવીજ! આ દુઃખ મારાથી ખમાતું નહીં! મેં તુંને ક્યોજ, બાઈ અને તે માટે તું મને માફ કેમ કરશે? તું મને થીકારસે-એ હું જ્યારે મારી ખરી પીટક વાત તુંને કેહવસ તારે તું મારીપર શીટકાર નાખશે." અને દુસ્કે દુસ્કે તેણી રડવા પાડી.

રતન તેની નજદીક જઈ બેઠો અને તેને દીઝાસો આપી શાંત કીધી " નહીં તું ધીરજ ધર! મારા સોહરાઈ સુકાઈ ગયલા અવતારથી મારી

છાટી વીંધાઈ જાયછ ! તું શું વાત કહેવા માગેછ, - પેલા જસીને લગતી ? તે તો હવે તેં મને કહી હવે તેજ પીંજન સાને વાસ્તે ફરી તારો જીવ કુહરાવેછ ! બની તે બની ! જેવી કાસ્તની કમનશીબી, મેહરાં !”

“ઓ ! મુઠ્ઠા હું અભાગની ! તે દહારેજ મેં હીચકારીએ તુંને બધું ખરેખર નહીં કહ્યું ! મને તે વખતે ધાસ્તીથી લખલખાં ચઢી આયાં ને મેં ખરો ભરમ મા જણ્યા બાધથી છુપાવ્યો તો તું મને કેમ માફ કરસે ? અરે ખોદા ! સાત સાત વરસ વેર મારો ભરમ આ છાટીમાં સમાવી માફ જીગર ભાંગી નાખ્યું ને હું આએ હાલતે આવી પડી ! તે દહારે જસી વાહડ્યા માટે તેં મને એકાએક પુછ્યું ત્યારે મેં તુંને એમજ જણાવ્યું કે તે મને ચાહતો’તો, ઓ ખોદા-ખરી વાતતો-અરે અફસોસ છાટી ફાટી જાયછ-તે તો-તે તો-મારો હકદાર ભરથાર થતો’તો.” અને પોતાના બને હાથ નામોસીથી પોતાનો ચહેરો દેખાડવા ન માંગતી હોઝ એવી કીસમથી આંખ ઉપર ધાંક્યા અને આંસુએનો ઘેઘમાર દર્યો રડવા લાગી ! આ ધાસ્તીભર્યા એકરારથી રતનખી ખાતેનથી હેરટ રહ્યો મગર જણે કસામાં હોય નહીં એવી અદાથી તેણીને શાંત કરતો બોલ્યો. “તારો ભરથાર-ઘણુંજ અજબ જેવું, મેહર ! અને સાત સાત વરસ થયાં તું આએ બદમાસ સકાઉંડૂલની પરણેતર થાય ?”

“હા-સાત લાંબાં જફકારક ધાસ્તીભર્યાં વરસ થયાં” દસકળાં ખાતી થીમેથી આ અભાગણી છોકરી બોલી. “અરે ! બાઈ, તું મને કેમ માફ કરશે ? મેં ઘણુંજ નીલંજ ઘાટકી અને ખેવકુરી બધું પગલું બધું-મેં બધાંને ઠગ્યા-નવલ કાકાને અને મારા બાધનેખી ઠગ્યા-તે અફસોસ આએ હાલતે હું મારી તકસીરની શીક્ષા ભોગવતી આવી પડી. અરેરે ? સાત સાત વરસ વેર મેં એવું ખમ્યુંજ બાઈ-એવાં તો દુઃખો દાંત પીસીને સહન કીધાંજ કે-કે-” તે આગળ બોલી શકી નહીં. ગુંગળાતી છાતી વચ્ચે તે એકદમ પાછી નાનાં બાળક પેરે બે અખત્યાર રડવા પડી.

“ના રડ, બેહન, ઘોલાએલાં દુધપર અફસોસ કરવો મિથ્યા છે. તેં મને તો ઠગ્યો પણ શું નવલ કાકાનેખી ઠગ્યા ?”

“અરે બાઈ-બાઈ ! બ્યારે હું દાનવેતમાં જતી’તી તારખી મને એ જસી સાથે બોળખાણ પડી અને હમુને દોસ્તી પડ્યા પછી તુરંતજ રકુલ માંથી નવલકાકાએ ઉઠાડી મુકી અને એ ઘરમાં આવી મને મલતો ભેટતો થયો ! હું એની લટરાજ પર લોભાઈ-એનાં સોહામણ ચહેરાપર હું મોહી

પરી-ને એ કહેા મને નવલકાકાની વારસ સમજી મનેજ કાકાની લાખોની દોલત મળશે એમ મલકાઈ મારી પર જુડાં ધરાંપરાં કરવા લાગો; નવલ-કાકાએ એની સાથ વારંવાર જોઈને મને એને મલવા નાં પાડ્યું ! એવા નાદાન ગુસ્સા પર તણાઈ ન તુટવા કાકાએ મને ઘણીખી વીણવી પણ તે વખતે હું એવી આંધરી થયલી કે મને સુઝ નહી પડ્યું ! જ્યારે કાકા એ જસીને વાસ્તે મારામારી કરવા લાગા તારે હું છુપાછુપ એને દરરોજ મલવા લાગી ને એને મને એવી તો ઘેરી લીધી કે ખુદા એના વગર મને ઘડો ભરખી આપ્યું નહીં. થોડોક વખત પછી પોતે હવે કરાંચીથી સદાનો ચાલી જવાનો વિચાર મને જણાવવા લાગો ને તે સાંભલી મને ધાસ્તી લાગી, મારી છાત્રી કાત્રી જવા લાગી કે એનાં વગર એની જુદાઈનાં જીવસેણ ફટકાથી હું મરીજ જવસ ! મેં ઘણો વીણવ્યો તારે મને છુપાછુપ લગન કરવા ઉસ્કેરી અને મેં આંધળીએ આ જુરો મારગ અખત્યાર કરવા મરજી જણાવીને હમો છુપાછુપ લગનનાં ગાંઠથી એક થયાં. થોડા વખતમાં તો કાકાએ પોતાનાં લગનની ધામધુમ કરવા માંડી ને પહુવા ત્યારે આ જસીએ જેયું કે હવે મને કાકાનો વારસો નહીં મળશે એવું ધારી દોલતપર મોદી પડેલો આએ પોર્યો મને જન્મો જન્મની દુઃખમાં રંગડોલી કરાંચીથી મુંબઈ ચાલી ગીયો ! મેં ત્યાર પછી ઘણુંખી વીણવીને લખ્યું પણ એને મને કિડાવ્યાજ કાઢ્યા અને જવાબ વાળવાનાખી અખાડા કરવાથી મેં છેવટનું એક કાગળ લખ્યું ને મારી સગીને મારાં કાગળે જે એની પાસ હોય તે પાછા મંગાવી લેવા તાકીદ કીધી ને એને મારી પર તે મોકલી આપ્યાં ને તે પછી એનો પતોજ લાગો નહીં ! ઓ ખોદા ! ને અભાગ્યા કંગાળ દીવસો મેં આખી આખી રાત રડવામાં ને કિડનગરામાં કાટ્યા ! અરે એક પૈસાના લોભીને હાથે સરયામ દુઝાઈ જન્મો જન્મની નામેસીમાં જકડાઈ પકડાઈ જવાથી મને બધું અકાઈ ઝેર જેવું લાગું.

“ થોડો વખત પછી ન્યુસપેપરમાં એ જસીનાં લગન અલાહ્યાદમાં કોઈ શેઠનાં ખાનદાનની પરીન નામની છોકરી સાથ ઘણાં ધામધુમથી જોડવવાને લગતી ખબર મેં વાંચી અને અફસોસ આ લોભી ખેવકા પર મને ઘણોજ ફેર ફુટ્યો, ને અલાહ્યાદ જઈને બધો ભરમ ફેરી દેઈને કોઈ ખીસારી છોકરી ને ફરતાં બચાવી લેવું એવું મને કાંઈ થઈ આવ્યું પણ મારી એમાં ફસવાઈ થય એમ વિચારી બલાપામાંજ ખરતી હું ખામેશ ભેડી ! આહ ! ખોદાખી કોઈ કોઈ વેળા લોભીએનો લોભ તોડવા અને ખેવકાએની ખેદીલીનો નતીજો દેખાડવા અનેક તરાહનો રંગમાં ભંગ કરી

મુકેછ તેમજ એ બેદીલ બેવકાનાં બાબમાંથી એમજ ખુરં બનવા પામ્યું. કાંકે ન્યુસપેપરમાં એ જસીના લગનમાં વધન કેમ થયું તેની જહાકારક કાંહણી દુકમાં દરસાવી હતી અને વસી જસીનેથી ખુદરતની શીક્ષા કેવી થઈ હતી તે મેં ફરીફરીને વાંચ્યું. પરીન ખીચારી નામોસીમાં આપઘાટ ફરી મરી જઈ છુટી ખીચારી, જરે હું અભાગણી જન્મો જન્મતી દુઃખી થઈછા! વસી અધુરામાં ખુરં દુઃખપર દામ કાકીએ દીધો, ને તેને મારી સાથ રોજના બાંજ્યાં નહીં છુટ્યાં ને કાકાજીનાં કાન ભંભેરવા લાગી, ને આખરે કાચા કાનનાં નવલકાકાએથી આ ચીંચાવસી ને પૈસાદાર પરણેલી પોરીનું કહ્યું મારી મને ઘરમાંથી ચાલી જવા કહેવાથી હું મુંબઈ જઈ વસી. જ્યારે તું બાઈ આયો ને અલાહબાદ જવાનું નકી થયું ત્યારે એ બેવકા જસીની અલાહબાદની લગનમાંના વધનને લગતી વાત મને પાકી હૈથે ચઢી આવી અને કદાચ કાંઈથી પતો મલસે એવીજ આસામાં હું આવી.”

થોડોકવાર ઠાબી મેહરાં પુછવા લાગી. “ બાઈ મને અજબ એમ લાગેચ કે મારા બરમને લગતી વાત આએ દીનાં લામને ક્યાંથી ખખર પડી-એને કેમ જાણી?”

“ એ લુચ્છી, દગલબાજ ને ઢોંગી છે. એનાં મેં બધા બરમો શોધી કાઢ્યા ને મને માલમ પડ્યું કે એ તો છ વરસપર મરી ગએલી ધારવામાં આવેલી પરીતજ છે જે ખોટ નામે ઠાગાથી ને દગાથી આલાંભાયના વર જાંહાંગીર પર પોતાનું વેર લેવા છુપા છુપ આવીછ, કાંચ કે જાંહાંગીરનાં હાથમાં બધી દોલત એની કાયદા મુજબ આવી જ્યારે એ અરધી વીનાની રખડતી રજળતી થઈ ગઈ! હું મુંબઈ એજ પાખડીનાં કાવત્રાનો મુદદો પકરવાજ ગીયોતો ને બધી રીતે એ હવે ઉંઘાડી પરીછ. જસી સાથ પરણવા નીકળેલી એજ છોકરી ને આએ દીનાં છે ને તેથીજ તારો બરમ કદાચ એ એક યા ખીજ રીતે જાણતી હોવી જોઈએ! મેં આલાંભાયને તથા જરને બધો બરમ ખુલ્લો કીધોચ ને એ ઝેરી સાંપને તુંતો તુંતો પોલીસનાં હાથમાં આપવાનીજ તાકીદ કીધીછ. આહ! બેહન! બેહન! તેથી તારે હાથે નમોદ વાળ્યુંછ! પણ ધોલાએલાં દુધપર અફસોસ કરવામાં હેમાકાટ છે! હું અહીયાં અલાહબાદમાં કંટાલી ગીયોછ ને મારી નોકરી ત્રાન્સફર કરાવી નાંખસ! અહીં આવી ઉલગબરદીમાં વધુવાર રહેવામાં સાર નથીજ! મેહરાં! તુંથી હવે ‘પેલેસ’માંથી ઘેરે આવ કાંકે-કાંકે-મેં તો સમજ્યુંછ-આહરતો ખુમ ઉડી રહીછ કે-કે પેલેસનાં માલેક જાંહાંગીર શેઠને જે વખત જાયછ તેમાં દીલમાંના કપડાં સાથ આહર નાહસવું પડશે!

ભલાં માણસે પૈસાને પૈસો તરીકે સાચવ્યો નથી તે હવે આપદા છે !
તુંખી હવે કાજની કાજ ઘેરેજ ચાલ-સમજ.”

અને રતન મેહરાને સંખ્યાશે આપી જાણેજરને સંધતો બાહર પડ્યો.
દીનાં લામનો ભેદ શોધી કાઢી જાણે કે તેને કેવા એક વાધ માર્યો હોય
એમ આતેનથી ફતેહથી ખુશી થતો તે અહીં તહીં દોડતો ફરતો હતો.

અરેરે ભુલકણા અને અભાગ્યા હંમક ! એક ગરીબની છોડીને સતા-
વવાને તેની પર જકા પાડવાનો નતીજો ભવીષમાં તુને એવી તો હીલુપસ્તી
અને નામોશી વચ્ચે મળશે તેનો ઝાંખો દુરનો સ્વપ્નો વટીક હાલ તુંને
થતો નથીજ !

પ્રકરણ ૩૬ મું.

“ડરતો ના કનિસાન તું, દેખી આફત રંજ,
ચુસ્ત નેમપર રેહજે, અતે મળશે ગંજ;
અતે મળશે ગંજ, રંજનો અદલો રૂડો.
ડગમગ થઈ દુખ જોઈ, કયુ ના બનતો ભુડો.”

- “રાંડ પેટ બરી કાબા” જર જનુનથી દીનાં લામની છેક લગોલગ
જેઠા અને ચુસ્તમાં તેનો કાન જોર સમેટ ચીમટી બોલી, “રાંડ, તારું બધું
પાપ પકડાઈ આવુંછું ! તું આવતી જતી ને પેદાની પરતી મરે તે રાંડ અવર
પગલેનીએ આવીને સુખી ઘેરમાં કંકાસ સોહોધ્યો.”

દુઃખની તીક્ષણ લાગણીથી પોતાનો કાન પોતાનાં હાથે પસવાડતી
પરીન દબાએલા સાહદે બોલી “પણ ! છ ! બાહજી ! મારો શું વાંક છે !
કાંઈ તમારી ભુલ છે !”

“રાંડ નફ્ટ નાંખે હજુર પુછેછ કે શું વાંક છે ? રાંડ જુટરી !”
હવે જાણે કે આલાંભાયની વારી હોય એવી કાસમથી તેણીએ નિર્દયપણે
દીનાંને એક તમાચો લગાવી કાઢી નેણ ફેરવી બોલી “રાંડ ! ખોટા નામે
અહીં માંજતું જોવા ને લરાઈ કરાવવા આવી મુઠાં રાંડ, ને નફ્ટ નાંકે
હજુ પુછી મરેછ ? રાંડ, પેલા રતન ભાઈએ બધો તારો ભેદ શોધી કાર્યોછ !
જીની રેહ, રાંડ, તુને પોલીસનાં હાથમાં આપી ને તારી ફજેટી કરાવસ !

દીનાં લામના છુપાં નામે તું અહીં આવીછ તે વાંક થયો, વણી ને વળી રાંડ બધી ખોટી સહીઓ સાથની સરડીશીકેટો મને દેખડાવી ને વણા મોટો વાંક થયોછ સમજ કે રાંડ પેટખરી. ”

દીનાંએ લગભગ રડી દેતાં કહ્યું “ જી, મારો કાંઈ કસુર નથી ! હું કાંઈ ખી—”

“ રાંડ ચોરી પર સરજેરી કરેછ ? છ વરસની વાત પર પરીન શેઠનાં નામની દુકતી જે જાંહાંગીર શેઠનાં કાકાની દીકરી તરીકે ઓલખાતી’તી પણ પાછળથી કાંઈ ભેદ ખુલ્લો પડવાથી તે તો પારખી નીકલવાથી તેનાં હાથ-માંથી બધી દોલત જાંહાંગીર શેઠનાં હાથમાં આવી ને પરીને આપઘાત કીધો એમજ બધે ખુમ પડી રહી પણ ખરેખર તો તેને આપઘાત કીધેલો નહીંજ સમજ પડી ! પરીન શેઠનાં જીવતીજ હતી ને છ વરસ વેર અંહીં તહીં ભટકી રખડી આખરે દીનાં લામનાં ઓઠાં હેઠળ જાંહાંગીર શેઠને ખીલધરાવવા ને તેવણ પર કીનો લેવા તુ અંહીં બુચ્ચાઈથી આવીય-સમજ ! રાંડ, પરીન શેઠનાં તુંજ છે.”

“ પણ-પણ-જી-તેની સામેતી તમે શું આપોછજ ?”

“ સામેતી પુછેછ ?” આલ્લાંએ ગગડાટ કીધો, “ તું દલદર આવી તેજ દાહરથી જાંહાંગીર શેઠ ખીલધા ને તુને જોછ પરીનનો ભુટ જોધનેજ ચોંકયા ! તાર પછી અગીયારીનાં પંદકી ખી તુને પરીનજ સમજ ચોંકયા ! ખરું કે નહીં ? વળી રતને તુને અરધી અરધી રાત વેર આહર ભટકતાં જોધતી રાંડ, ખેશરમ ! રાંડ શરમ વગરની તેથીજ ખરાબ ઓરતોની માફક અરધી અરધી રાત વેર રખડતાં પકડાઈ આવી’તી” અહીં આલ્લાં દમ ખાવા ઉભી તેનો લામ લેઈ જરે નેણ ફેરવી બોલવાનું શરૂ કીધું “ વળી ખીજી સામેતી જે રતને શોધી કાઢી છે તે તું ડોળા ફેાડીને જોની ભસ્તે ભરાઈ” અને રતનનાં કપ્પળમાં પરીન શેઠનાની જે સખી હતી તે તેખલ ઉપરથી ઉંચકી દીનાંની આંખ આગળ ધરી બોલી “ આએ જો ! તે પરીનની આએ સખી છે એનાં કાન આગળ તુંને ચોગરીની ધધાણી જણાએછ ? હવે જો” અને એમ બોલી નિર્દયપણે જરે દીનાં લામના જમણા કાન આગતાં ઝુલ્લાં તાણીને ઉંચા કીધાં ને બોલી “જો રાંડ એવીજ ચોગરીની ધધાણી આએ તારા કાન આગળ આમેડુખ છે તે ગમે તો ડોળા ફોડીને આરસીમાં જોઈ મર ! રાંડ, એ ધધાણીથી તાર પાપ પકરાઈ આવે તેથી કાન ઢાંકી દેવા મહીરાં મુઈ આગળ વેર લટયાં રાખેછ ! હવે ખીજીખી

સામેટી જોઈએ છે? સરમ છે! ધ્યાન ન છે તુંને!” અને એમ બોલી જરે દીનાંને જોરથી તમાચો લગાવ્યો.

“તારા જેવી ખરાબ ને બુઝ્ઝી પોરીને મારે આએ ‘પેલેસ’માં થડીબર બી રાખવી નથી, સમજ છે! વાસ્તે હવડાં તો રાત પડી છે તેથી અહીં રહેજે ને સવારની સવાર તામરનોખ ચુપચાપ તારું હાથ ને લઇને તારું કાફ કરજે, સમજ છે રાંડ!”

“જી! મારા જેવી મુઢલીસ ઉપર આવી જશ પાડોજ, તે-તે” દીનાં ધસાંધસ રડી દેતાં બોલી, કાંકે આ આફટ એવી તો ઓર્થાઈ અને સ્વપ્ને વડીક વડી ન રાખેલી હતી કે ઉપરાસાંપરી મોટે ઘરની આ બાઈ સાહેબોની તાણાબાણી અને હાથચાલાકીથી તે એચખત્યાર રડવા પડી.

“રાંડ, નાપાક હવે સીપલી થાયજ, પેટખરી, ચંદાલ!” તેમજ ઉપર પડેલા બાલ હોરવાનો ઘ્રશ કંચડી ને છુટો દીનાં તરફ ફેંક્યો, જે દીનાંને હાથની કાંદી ઉપર જોર સમેટ લાગવાથી એ ચીટળ બાંગી ગયાં અને ચીટલનો કાચ હાથ ઉપર ભોંકાવાથી તે બાળુથી લોહી જવા માંડ્યું, “રાંડ, તું મારાં સુખની વચ્ચેથી આવી મુઢી! મુઢી મારો થડો કાંઠાં પખોરવા આવી! રાંડ તંજ પેલા લખોપતી ધનજીશાહનું મગજ ફેરવી નાખ્યું ને તેથીજ એ બાળુબુલાએ મારી સાથનો વિચાર પડતો મેલી તારા જેવી હીણીછીણી, ખરાબ, કંગાલ ને બીખારી સાથ મળવા ભેટવાની બુલ કીધી! મારા સુખની વચ્ચે આવતી તું પેદાની પરતી રાંડ મરે એવદશા! ચીડતો એવી લાગેજ કે રાંડને ઉભીને ઉભી ચીરી નાખું તોખી મારો કેહર નહીં સમાએ! જરાખી સું કે ચાં કર્યા વગર સવારનાં પોહરમાંજ અહીંથી કાફ કરજે. સમજ છે? નહીં તો કે ધકકા મરાવી ફળેતી કરાવી બાહર કરાવસ. તુંને તો પોલીસનાં હાથમાં આપવી જોઈએ કે તારાં કદતુકનાં બદલામાં એ પાંચ વરસ બનએ જનએ તારેજ તારી મુધબુધ ઉંઘડે, બદમાસ!”

પોતાના હાથ ઉપર છુટા મારેલા ઘ્રશથી બાંગી ગએલાં ચીટલથી હાથ પરથી લોહી નીકળતું હતું તે ઉપર દીનાંએ રૂમાલ વીટાલી દીધો અને દયકાં ખાતી બોલી! “ગરીબની ઉપર આવી જાતનો જેરખંસાફ કરોજ તો ખુદરતનાં કેહરમાંથી તમે બંચી જવાનાં નથીજ! ખુદા! કાંઈ નહીં! આજે મારો વખત એવો આસડાં ખાવાનો છે તો વડી તમારું કીધેલું તમુનેજ આડું આવશે! ઠીક! હું સવારના પોહરમાં અહીંથી આવી જવશ, પણ મારો મમાર એ મહીનાનો ચદી ગીયોજ ને હવડાં ચુકવી આપો.”

“લે રાંડ આંગે તારો પગાર” એમ બોલી આલાંગે ટેબલ પર પડેલો પાકિડર બોક્સ ઉંચક્યો અને દીનાનાં આંગ ઉપર છુટો ફેંક્યો જે તેની છાતી ઉપર લાગ્યો. “રાંડ, તારા જેવી ઠગારી ધુતારીને પગાર સાનો આપે પેટભરી!”

જર વળી પાછી બાહર નીકલી આવી. દીનાનાં આંગ ઉપર ધસી જઈ તે મીઠાનથી બોલી “લે રાંડ મોટા જેવા વાલકેશ્વરનાં પથરા છે, પથરા! નફ્ટ નાખે રાંડ પગાર લેવા આવીશ! રાંડ, હમારો ઉપકાર માન કે તુને પોલીસના હાથમાં નથી આપનાં-સમજી! ખોટે નામે અહીં ધુતારી આવી. વલી ખોટી સહીઓ કરી જુડી સરટીશીકેટો લાવી જુઝ્યાઈ કીધી તેનાં બદલામાં રાંડ સાત વરસ ધકેલાઈ જશે. જા રાંડ, મારાં સુખની આડે આવી કારસ્તાનને કર્તુક કીધાંજી તો તેનો નતીજો કુતરાંને મોતે મરીને જશે! મહીરાં મુઠી! પગાર લેવા આવી! નીકળ અહીંથી! કાલું કર તારું. ભસ્તે ભરાઈ” અને જનુનનાં આવેશમાં તેને પોતાનાં બે હાથે જોરથી છાપટ મારી અને ઓરડાનાં બારણાં વેર તેને ધકેલો મારી જોર સમેત તેને પાછલથી પોતાની લાન મારી તેને બારણાંની બાહર હાંકી કાઢી અને પોતાની ફતેહ માટે મગફર બની તે પાછી આજ્ઞામાય આગળ આવી બેઠી.

અને ત્યારે રતન મેહતાનું વેર વધ્યું ખરું! આ બાણુ બુલો જુવાન ખાઈ પી આ ગરીબની છોકરીની પાછળ જલો માફક વલગ્યો હતો અને આયદે તેણીને હડધુતની હીણપસ્તીમાં લાવવામાં તે થોડે યા બળે દરજ્જે ફતેહ પામ્યો.

ગરીબ ખીચારી દીનાં લામ! ‘પડતી પર પચાસ’ અને ‘દુઃખ પર ડામ’ જેવી તેની ખારીક અને દુઃખદાયક સ્થિતિ થઈ પડી હતી, અને સ્વપ્ને વટીક વટી ન રાખેલી આવી સખન મારફાડની નીચ અને હલકી વર્તણુકથી આ અભાગણી ખીચારી તે કરીમે કારસાજનાં ઉંધા ધનિસાદ માટે રડતી ચસ્મોથી ગોયા ફર્યાદ કરવા લાગી. યોગમથી આફટની સીહા બદળી તેનાં ઉપર ધસારો કરી તુટી પડતી હતી.

કીસમતની કમનશીબીનાં તોફાની આહસાગરમાં તણાતો જતો આદમી જેમ જેમ પોતાની કંગાલપટમાંથી છુટવા અનેક કીસમનાં કાંકાં મારે છે, છતાં તે વધારે ને વધારે જહાકારક સ્થિતિમાં ધસડાતો જાય છે, અને બ્યારે તેવાં આદમીનો જુડાજ વખત આવી પડે છે તો તેમાંથી મુસ્કીલ આસાન થવાને બદલે યોગમથી દુઃખનાં દુઃખરો તે કમનશીબ ઉપર તુટી

પડી વધુને વધુ તે ખસ્તેખુહાર અને સરગદાન થાય છે એ એક ખુદરતનો ન ખમી શકાએ એવો અપજશ છે ! મુકલેસોને નામની જખરી મુગ ઘરાવનાર તુમાખી આત્માંમાયે તથા જરે તેણીને હૃદયી જ્યાદા સનાવી તથા મારી હોવાથી દુઃખનાં દર્યા રેડવા લાગી; દર પગે તેની છાત્રીમાંથી લાંખી સદં હાય નીકલતી હતી; આ તુમાખી જરદારોએ ત્રણ મહીનાનો પગાર વટીક તેણીને ન આપી વળી તેણીને મારી હતી અને સવારને સવાર ચાલી જવાના સખત હુકમ આપવાથી તે હવે કોણુને આસરે જઈ ઉભી રહેશે તેનાં જજાકારક વિચારમાં તેને આખી રાત એકશરીમાંજ કાઢી. તેની આ દયાજનક સ્થિતી ધણે દરજ્જે રતન મેહતાને આભારી હતી, કાંકે દીનાં તેની એહનને લગતો વરસોનો છુપો ભરમ જે જાણતી હતી તે ભરમ મેહરાને તેમજ રતનને કહેશે હોવાથી તેનાં વેરમાંજ રતને દીનાંની પુક પકડી તેનું કાવતરું અને તરકટ કંઘાડાં પાડવા મથ્યો હતો, જે આખરે પોતાની નેમમાં ફાળ્યો અને દીનાં લામને ‘પેસેસ’માંથી હીણુપસ્તીની હડધુટમાં બાહર કાઢવામાં તે નમામજ ફતેહ પામ્યો હતો એમ દીનાંએ જોઈ લીધું.

લાખો સારા નરસા વિચારો તેનાં અશાંત મગજમાંથી વીજળી વેગે પસાર થયા અને આવી ક્રીસમથી ગંભીર વિચારોનાં વમળ વચ્ચેથી એકાએક તે ગોયા અમકી ઉડી, તે વેળા તેનો ચહેરો જનુનથી ગોયા સેહજ કાળો મારી ગયો હતો. તે જનુનથી ખમડી “અસ એ તે એજ ! એમજ • કહું. પછી જે થાય તે ખરું ! ખુદા મારો નિગેહવાન થશે !” અને જીગરનાં કંડાણથી લાંખી સરદ હાય મારી તે ઓરડાનાં બારણાં આગળ ધીમે પગજે કોઈની પ્રકારનો સંસારો કે સાદદ સાંભળવા જઈ ઉભી.

મકરણ ૩૭ મું.

નવી આફટ !

લગભગ મધરાત થવા આવી હતી ! પેસેસનાં નોકર નફરો દીનાં લામની હીણુપસ્તીની વાતો અને નીંદાંઓ કરી તુર્તનાંજ સુઈ ગયાં હતાં. જર પોતાનાં ઓરડામાં જઈ સુતી હતી, જે કે આત્માંમાયે તેણીને મેડમ

મારગારેટનાં બાલમાં આવવા ઘણીખી વીણવી હતી પરંતુ તે ત્યાં ગઈ નહીં. આલાંભાય પોતાનાં ઘણીની નામરજી છતાંખી મેરવાન મેજર સાથે બાલમાં ગયલા હજી પાછી ફરી ન હતી.

એકાએક પેલેસનાં સુવાનાં એકાદ ઓરડામાંથી કોઈ બાળકની ધાસ્તી ભરી તીક્ષ્ણ ચીચ્ચારી એકાંટમાં ચોમેર પંદરાઈ રહી ! નોકર નફરોને કાને આ દુઃખ ભરી ચીસો જતાં ગભરાટ અને ધાસ્તીથી તેઓ દોડાદોડી કરવા પડ્યા, અને ક્યાંથી અને કોણે ચીચ્ચારી પાડી હતી તે જોવા બાળકોનાં સુવાનાં ઓરડા તરફ તેઓ દોડ્યા. એકજ પલંગ ઉપર આલાંભાયની હીરા અને મેહરાં સાથની ખુચી ગુલ સુતેલાં હતાં, તેઓ અને ધાસ્તીથી ચીસાચીસ પાડતાં હતાં, બીજીઓ સહગાવવામાં અ.વી અને નોકરોએ બંને બાળકોએને તપાસી તો માલમ પડ્યું કે ખુચી હીરા ચીચ્ચારી પાડતી બેસુધ થઈ હતી. એક નોકરને ડોક્ટરને નેડવા મોકલ્યો, બ્યારે બીજો જરને ઉપરથી ઉઠાડી લઈ આવ્યો. હીરાને સુધ્ધીમાં લાવવા માટે તેઓ તરેહવાર ધરધટુ ઉપાયો કરવા લાગ્યાં. શું બનાવ બન્યો હતો તે ગુલને શાંત કરી પુછતાં તે બાળકોએ જણાવ્યું કે હીરાએ એકદમ ધાસ્તીથી ચીચ્ચારી પાડવાથી ગુલખી ઝખકી ઉડી અને તેનેખી દેલસત ભરાવાથી ધુજેલી અદાથી તેખી ચીસો પાડવા લાગી ! કદાચ હીરા ઉંઘમાં બીહધી હોય અને તેની ધાસ્તીથી ચીચ્ચારી પાડી હોએ એમ કેટલાંકોએ અનુમાન બાંધ્યું.

ડોક્ટર આવી પુગ્યો. હીરાને માલ મુશીબતે તે સુધ્ધીમાં લાવ્યો; તેણે હીરાને બારીકીથી તપાસી અને નોકરોને છેક તેની લગોલગ મોટી બટીઓ લાવી ઉભા રહેવા જણાવી હીરાંનું મોં તેમજ ગરડન ઘણીજ બારીકીથી ડોક્ટર તપાસવા લાગ્યો. હીરાંની ગરડન પર આંગલાંનાં છાપ પડેલા લાગતા હતા. તેમજ બેત્રણ બાળુથી ઘસાડો જણાયો.

કોમ્રએ જોરગુલમથી ખુચીનાં ગળાંમાંની માંકળી કાઢવા જતાં આંગળાંથી તેનો ટોટો દબાવ્યો હોએ અને તેથી તે ઝમકી ઉડતાં પોતાને થએલી વેદનાથી તે બેભાન થઈ હોએ એમ ડોક્ટરે મત આપ્યું અને ખુચીનો ટોટો દબાવાથી ગળાંની નલીને ઘણું દરજ્જે ઈજા થઈ હતી અને ધાસ્તીને લીધે તેનાં હાર્ટ પર ઘણી ખરાબ અસર થયલી હોવાથી કેસ ધાસ્તીભર્યો હોવાનો અભીપ્રાય ડોક્ટરે આપ્યો અને આવા ચંબીર મામલામાં મધુજી સાવચેતી રાખડવા તથા બારીક દેખરેખ રાખવા ડોક્ટરે ભલામણ કરી.

આ વેળાએ આજ્ઞાં ઔઝમાંથી પાછી ફરી. ડૉક્ટરની આવી મધરાતે પોતાનાં 'પેલેસ'માં નાખુશ આમદ જોઈ તે તો ગભરાઈ ગઈ અને પોતાની બહલી દીકરી હીરાને કોઠાએ ગળું દાખી બીલધરાવી હતી એમ જ્યારે તેણીએ જાણ્યું ત્યારે આજ્ઞાં એઆખલી પડી ! આ ઓર્થાંત આફટથી ધસાંધસ રડવા પડી. પોતાનાં પત્નીની બેંદસ ઉપર તે મેડમ મારમારેટના બાલમાં ગેઈ હતી મગર ત્યાંથી તેણીને એવો તો કડવો અને ધાસ્તીભર્યો અનુભવ મળ્યો હતો (જે આપણે હવે પછી આગળ જોઈશું) કે તેની દેહસ્તથી તેની છાતી દગમગ્યા કરતી હતી તેવામાં આ આફટથી ગોયા તે ઘેલી દીવાની બની રહી.

હીરાની ઓર્થાંટ માંદગી એક ન સમજ પડે એવું બેદભર્યું ઉખ્યાલું થઈ પડ્યું. આ નિર્દોષ બાળકી મુશ્કેલીથી સ્વાસ લઈ શકતી હતી અને તેનાં તનબદનમાં ગોયા ધાસ્તી પેસી ગઈ હોએ એવી ક્રીસમથી ક્રાઈ ક્રાઈ વેળા જાણે કે સુધ્ધ વિનાજ ડોળા ફાડી એકજ ચીજ ઉપર નજર કરતી ચીસો પાડતી હતી.

આયદે સવાર પડી. ડૉક્ટરને પાછા બોલવવામાં આવ્યો, જેણે ખરીકી થી તપાસી એવુંજ મન બાંધ્યું કે કોઈ બદમાસે જાણી જોઈ તેનું ગળું દાખી તેને ગુંગળાવી મારવાની વેત્રણ કાઢી હતી. જો આ મુજબ વધુ પળ હીરાનું ગળું દબાતે તો તેનો કોમળ પ્રાણ તોજ વેળા આખર થઈ જતો.

અને ત્યારે એવું કોણ મુજ હતું કે માત્ર અદાવત યા વેરમાવથી હીરા જેવી નિર્દોષ બાલકાને ગુંગળાવી મારવાનું પાપી પગલું ભરે ? આજ્ઞાં તો આ બેદ જરાખી સમજ શકી નહીં. પોતાની એકપુરી બેટીની આવી બચભરી ઓર્થાંત સ્થિતી જોઈ તે તો હૃદથી જ્યાદા હયરાન બની રેહી અને તેનાંજ બિઝાણાં આગળ તે રડાપીત કરતી બેસી રેહી.

આજ્ઞાંમાયની આયા જે હીરાની ચીચ્ચારી સાંભળી પહેલી તુર્ત ઓરડા તરફ દોડી ગેઈ હતી, ત્યારે બારણાં આગળજ તે અંધારાનાં સખમે કોઈ સાથ અઢડી પડી, પરંતુ પાછલથી માલમ પડ્યું કે તે કોઈજ નહીં પણ દીનાં લામ હતી, જે ઝડપી કદમે ઓરડામાંથી બહાર આવી નાહસી જતી હતી. આયાએ પોતે કેવી રીતે દીનાં લામને જોઈ હતી અને અઢડી પડી તે સર્વ વાત પોતાની શેઠાણી આજ્ઞાંમાયને તેમજ જર આગળ કહી સંભળાવાથી દીનાંને તેજ રાતે ખુબ હડકુટ કરી મારી હતી અને નોકરી પરથી રજા આપી હતી તેનું વેર લેવા આ બદમાસ અંડાલ શેતાન સ્ત્રી એ પોતાનો કીનો લેવા કદાચ આવું કુકમી અને હલકું પગલું ભર્યું હોએ

અને હીરાનો ટોટો દાખી તેને ગુંગળાવી દાખી નાખવા તે પાખંદી અને કીનાબાજ અબળા મધરાતનો લાભ લેઈ છુપાછુપ આવી હોય પણ હીરાની ધાસ્તી ભરી ચીચ્યારીથી તે નાહસવા જતાં આરણ્યની બહાર આપા સાથ અંધારામાં અડોલી હોવી જોઈએ. અને પોતે રખે પકડી આવે એવું વિચારી તુર્તા તુર્ત 'પેલેસ'માંથી સહવાર પડે તે અગાઉ નાહસી ગેઈ હોય એમજ તે લોકે મનમાં ખુરં વમાર્યું. દીનાં લાભેજ અદાવત અને વેરથી હીરાને ગુંગળાવી મારવાની નીચ યુક્તિ રચી હતી એમજ તેઓએ નકકી અનુમાન બાંધ્યું અને તેણીને જમ દેવાયે એટલી ગાલ દેઈ પોલીસનાં હાથમાં આપી સંખત શીક્ષા કરાવવાનોજ તેઓ સકેટ રચતાં વમાસનમાં બેઠાં. આજ્ઞાં માયની આપાયે નોકર નફરોમાં, દીનાંએજ હીરા ખુચીનું ગળું કાતો લેવા દાખ્યું હતું એમજ વાત કાંધી અને તેઓ અધાંજ દીનાને તકસીરવાર ધારવા લાગ્યાં.

આસરે નવ વાગા પછી રતન મેહતા 'પેલેસ'માં આવ્યો. તેનો પોતાની બેહત જે ગંભીર માંદગીને બિછાંજે પડી હતી તેને 'પેલેસ'માંથી પોતાને ઘરે લઈ જવાનાં વિચારથીજ આવ્યો હતો, અને મધરાતે અનેલા ગમખવાર બનાવની વીટક વાત આજ્ઞાંમાયને મોંદેથી સાંભળી તે તો ગોપા ધાસ્તીથી ચોક્યો. તેથી તે લોકનાં વિચાર સાથ એક મલતો થયો કે દીનાંને આગલી રાત્રે ઉંઘાડી પાડી તેણીને હડધુટ કરી મુકી આજ્ઞાંમાયે તેમજ જરયાનુએ સવારનાં પોહરમાં પગાર વગરજ ચાલી જવાની ખાસ ચેતવણી આપી હતી, તેથીજ પોતે ચાલી જવા અગાઉ આજ્ઞાંમાંય પર વેર લેવા આવું પાપી પગલું ભરવાની બદ દયાનત વાપડી હતી. તે જોતાન છોકરીને પકડી પોલીસનાં હાથમાં આપવા રતને કહ્યું. દીનાં લાભ આવું જખુન અને અધાર કર્મ કરી મુંબઈ પેલા ડોઁ હોમીનાં આસરા હેઠળ નાહસી ગઈ હોવી જોઈએ એવુંજ અનુમાન રતને બાંધ્યું. તે પોરી જે કંડે બી નાહસભાગમાં છુપાઈ બેસે તો તે હીરાંબાઇને ઘરે મુંબઈથી હોય, જંથી જે પોલીસને અલાહબાદમાં જુસતેજુ કરતાં આ દગલબાજ ઝેરી સાપનો પનો કે મુદ્દો નજ મલે તો મુંબઈ હીરાંબાઇને ઘરેથી જરરજ તે મળી આવવાની એવું ધારી રતન દીનાં લાભને બસ ફાંસીએજ સીધી પાઘરી ચઢાવી દેવાના ખ્યાલમાં પોલીસને આ નાખુશ બનાવની ખચર આપવા હોડ્યો.

અને દીનાં લાભ? આ પાખંદી ઝેરી નાગજમાં ખપતી છોકરી માટે આજ્ઞાંએ તેમજ જરે તોકરો નફરો પાસ 'પેલેસ'માં અને તેની આસપાસ

અનેક ગુસતેળુ કરાવી મગર લેણી બાણે કે પાતાળના પેટામાં ગોયા ગર્દ
ગયલી હોએ એવી કૌસમથી તેની નાચીઝ હસતી ગોયા નીસતીમાં નાચુક
થયલીજ લાગી. આણું અધોર કુકર્મ કરી તે બદમાસ છોકરી પોતાનો
જીવ અચાવવા અક્ષાહ્યાદ્યી સદાની નાહસી ગયલીજ બધાંએએ ધારી.

પ્રકરણ ૩૮ મું.

“ અયરી ક્યસી ધોઢા ધડી,
સરપર આફત હએ પડી.”

એક સદગુણી, સાલેસ, અને વફાદાર મોહરદાર તો તેજ ગણાય કે
જે પોતાનાં બલા કે જુડા, તવંગર કે મુફલીસ ભરથારને. ખુદાખી એક
અને ખાવાદખી એક, એવીજ પવીત્ર ફરમાનની વફાદારીનાં બંધનથી તેની
કિપરથી મુખે કે દુઃખે મોજમગ્નહો કે આફત-વીપટમાં, પૈસાની ચેહલમેહલ
વચ્ચે કે મુફલેશીની મુશીબતમાં, એક સરખી રીતે જનફેસાનીથી મરી
રીટી પોતાનો વફાદાર જન વડીક સદકે કરી નાખવાની શીદાગીરી બતાવે.
તેવી એમુળ અને સાચી મોહરદારે આ અવનીનું ખુદ બાગે એહસ્તજ
મણ્યાઈ શકાય !

પોતાના ધણી જાંહાંગીરે મેરવાન મેજર જેવા સંસારી બદમાસ
સાથ આલાંભાયને મેડમ મારગારેટનાં બાલમાં ન જવા માટે તાકીદ ફરમાવી
હતી, છતાંખી આ બોંહસીલી અબળા મેરવાન મેજર સાથજ ગર્મ. અલ-
બત મેડમ મારગારેટની ફેનસી ડરેસ બાલ કરવાની મતલબ જેઓ આ
બાલમાં પેહડવા ભાતભાતનાં પોપાકો આપે તેવા મોંઘે દામે બનાવી આપી
એકનાં બમણાં લેઈ ખીસાં તર કરવાનીજ હતી અને તેમજ મેરવાનને
માટે રોમ્બોનો અને આલાંભાયનો જુલ્મટનો પોપાક આ મેડમના એમપો-
રીઅમમાંજ આલાંભાયનાં ખર્ચે સીવડાવ્યો હતો.

આ બોંહસીલી અને જીદદી અબળા મારગારેટનાં બાલમાં પોતાનાં
સાચાં સલાહકાર મેરવાન મેજર સાથ જઈ પોંહચી. આસરે કલાક એક
મોજમગ્નહમાં કહિયા બાદ મેરવાન મેજરને પોલીસનાં આદમીઓ કાંઈ
ખબરગી માત ખુજવા બોલાવતાં હતાં. એમ આદમીએ આવી જણાવથી

પોલીસ તેને શોધતી શા માટે આવી હતી તેના ડરથી મેરવાનનો ચહેરો તદ્દનજ જઈ મારી જઈ તે તનબદનથી ધુજવા પડ્યો, મગર હાંમત એકડી કરી આલાંને પાછું આવવાનો સધ્યારો આપી તે ભારી પગલે બાહર પડ્યો, અને તે પછી આલાંએ આ મેરવાનની ઘણી બી રાહ જોઈ મગર તે પાછો ફરેલો ન હોવાથી રખે તે પોલીસ તેને વાંક માટે પકડી એઈ હોએ તેની ચીંતાથી તે આતેનથી ધુજવા પડી. અધુરામાં પુરું આલાંને મેડમ મારગારેટ પોતાનાં ખાનગી ઓરડામાં બોલાવી અને કહે એ મેડમ તે તેની પાછળ ગુનેહગારની અદાથી પાછળ ગેઈ કાંકે તેનું તકરીરવાર અંતઃકરણ આતેનથી દંબવા લાગ્યું. આલાંએ પોતાનાં પોષાકના સર્વ આંકડા પોતાનાં ઘણી જાંહાંગીરે પાછા તે સર્વ પાસ કરવા વગર, તથા પોતાની મોહરદારનાં ખર્ચ માટે તે કશોબી જોખમદાર નથી એવી ચેતવણી સાથ, પાછા મોકલાવી આપવાથી આલાંએ મેડમને તેનાં આંકડાનાં પેટામાં હીરાનો મોંઘોદાટ નેકલેસ પોતાનાં ઘણીથી છુપાછુપ આપી દીધો હતો; મગર તે નેકલેસ તો તદ્દનજ ખોટા હીરાનો અંકાવા જતાં મેડમને માત્રમ પડવાથી આવી દગલખાણનો ખુલાસો મેળવવા તેણીએ આલાંને ખાનગી ઓરડામાં બોલાવી હતી. આલાં તો આ આફ્ટ સાંભળી ગોચા ફાટીજ ગેઈ. તેનો હીરાનો નેકલેસ કેટલા હમ્મરનો હતો અને ખરો હતો એમ તે ખરાખર જાણતી હતી અને મેડમ મારગારેટ તે ખોટો કેમ જણાવતી હતી તે તે મુદલજ સમજી શકી નહીં. કોઈ હુસ્ત્યાર ઝંવેરીને બીજે દીને પાછો દેખાડવા આલાંએ અર્જ કાધી અને મેડમે પોતાને ખાત્રીને માટે આલાંનાં હાથપરની ખેસલેટ જખરજસ્તીથી માંગી, અને તે જો ન આપે તો આવી દગલખાણની વાત પોલીસને કહેવાની ધમકી આપવાથી આલાંએ ધાસ્તીથી ફરફર ધુજતાં પોતાના હાથમાંથી ખેસલેટ ધુજતા હાથોએ તે લુચ્છી ઓરતને સ્વાધીન કાધી, અને મોંત જેવી શીકકી પડી ગયલી તે પરોણાંએ વચ્ચે આવી મેરવાન મેનેજરને શોધવા પડી મગર તે ત્યાં મુદલજ ન દેખાવાથી પવનમાં હાલતાં પાંદડાં મીસાલ તનબદનથી ધુજતી બોલમાંથી ચાલી ગઈ. આ દુર્ગુણી અજબાને બધું અકાર જર જેવું લાગ્યું. ધાસ્તીથી ફરફર, ધમકતાં જીમર સાથ તે 'પેસેસ'માં ફરી. પોતાની વાહલી બેટી હીરાને કોઈએ ગળુ દાખી મુગલાવી હતી અને તે ધાસ્તીમાં હતી એવા આફતકારક સન્માચાર તેણીએ આવતાંને વાર સાંભળ્યા. એમમથી તેની ઉપર આવી પડેલી આફ્ટથી આલાં તો દુઃખથી ગોચા દીવાની જેવી બની રહી. પોતાના ઘણીની નામરજી છતાંબી બોલસ કરી આ જાહી અજબા બોલમાં બંધ હતી, અને ધડીબરની જીદ અને બોલમુઠું, તમા

પારકી જાગૃદશાનીની શીશગીરીનું, એવી હદ સુધીનું ગમખવાર અને હેબતનાક પરીણામ આવ્યું હતું કે તે બાલમાં ગેઈજ ન હોતે તો આવી આફટમાં તે કદીખી ન ફસતે એમ હવેજ તે પાછળથી વિચારવા લાગી, મગર તે સર્વ મોડું થયું હતું. જેવી જાહોજલાલી અને મોજમગ્નદ તેણીએ અનુભવ્યાં હતાં તેનાં બદલામાં આફટ વીપટ અને ગમખવારી બેકરારી અને દુઃખની સીધા ખાહીમાં ગળડયું ખાવાનો વખત તદ્દનજ નજદીક આવ્યો હતો. માથે ધરતી લેધ ફરવાની સર્થામ નાહાંતી અને હેમાકાટનાં પરિણામમાં હવે આ પાખંદી ખરચાણ અને તુમાખી અગળાને ધરતીની ખાકમાં ગળડયાં ખાવાનો ખુરો વખત આવ્યો હતો.

પ્રકરણ ૩૯ મું.

“અજબ ખેલ હય દુનીયા, જસમેં ચાલ હમેશાં રંજકી હય, સચ પુછો તો દુનીયાદારી, ચક ખાજી શનરંજકી હય. જો આજે અપને બચકા હય, વહી હય ખુદ દુશ્મન અપના, રાહ દીખાનેવાલા હોખતા હય, ચલોં રહાજન અપના.”

- આલાંમાયની ખુચી હીરા ઉપર પડેલી જદાને ચાર દીન વહી ગયા, મગર હીરાનો કેસ ચુધારવાને બદલે તમામ ખીગડતો આવ્યો અને છંદલા બે દીવસ તો તે બેસુધીમાંજ રહેલી હોવાથી ડોક્ટરોએ તેનાં જીવવાની આશા છોડી દીધી.

રતન મેહતાની બેહન મેહરાંખી વધુ ખીમાર થઈ ગઈ અને ‘પેલેસ’ આવી શોકાખીમાં હાલતો મર્ક ગયલો હોવાથી પારકાં ઘરમાં આવી ગંબીર ખીમારી વચ્ચે પડી રહેવાનું ટીક ન લાગે એમ વિચારી રતન પોતાની બેહન મેહરાંને તેમજ ખુચી ચુકને પોતાને ઘરે લઈ ગયો. દીનપ્રતિદીન મેહરાં નખાતી ચાલી હતી અને ડોક્ટરોએ તેની જીવવાની આશા છોડી દીધી હતી કાંકે તેનું હાર્ટ નખતું પડતું જતું હતું. પેલા કર્તુકી અને કારસતાની દુક્તી દીનાં લામનો પતો મેહરાં આપવા જીવર તોડ મેહનત કરવા લગ્યો અને લામચગથી તેને પકડવાનું ‘વારંટ’ ખી છુપાછુપ મેલવ્યું અને આ બદમાસ મળાંકાંસુ દુક્તી મુંખ નાહસી ગયલી હોવી જોઈએ

એમ વિચારી તે તરફ શોધ ખોળ ચલાવવાં તે તરફની પોલીસપર લખી વાલવા તેને અલાહ્યાદનાં સન્તાવાલાઓને આગ્રહ કર્યા ! જેથી કાંઈ આદૃત પેલેસમાં વરસી હતી, તેની બેઠન એકાએક ધારતીભરી માંદગી ભોગવતી હતી, હીરાનું ગળું દાખી તેને મોત જીવત વચ્ચે ડોળા ખાતી બનાવી હતી એ સર્વ તે દમલખાળ દુકતીનાંજ પરાક્રમ હતો એમજ રતને ખાતરીથી માન્યું અને તેનો પીછો ન છોડતાં પાતાલનાં પેટામાંથીથી તે લુચ્છીને પકડી ઘાતકામાં ઘાટકી અને સખ્ત શીક્ષા કરવાનોજ તે ફાંકો રાખવા લાગ્યો.

એક નાચીજ આદમી પોતાનાં જરની જોરાવરી અને મુસતાફી ઉપર બાળે વેળા હદથી ન્યાદા અહંકાર અને ગરરી રાખે છે, તેવા તુમાખી દીચકાંબાળ જીલમી જરદારોને બાળે વેળા ખુદરતજ પોતાનાં અંદાક હાથોથી એવી તો માહબારત શીક્ષા કરે છે. કે જેથી તેઓ આપદે સીક-સ્ત અને આજેજ થઇ પડે છે. આલાંમાયેખી પોતાનાં ચટનીનાં ચલકતા ને ચાલતા વખતમાં એવી તુમાખી રાખી હતી કે આપદે તેવી અંહકારનો બદલો ખાકમાં મલવાનો ખુરો વખત તેણીને ફાંસે આગ્યો, ફાંકે ગમે તેવીથી રાત દીવસની જેલમટ અને મેહનત છતાંખી ખુચી હીરાં, એકાદ-ગુલાબની કડી બોલ બોલતામાં જેમ કરમાઇ ગય તેમજ, આ ખીલતી કડી આપદે કરમાઈ ગઈ ! અરેરે ! આ ઓર્ચાત ચોગમની આદૃતથી તો આજ્ઞાં બેલી બની રહી ! અધુરામાં પુરું તેઓ ઉપર ખીજી ધાર આવી. તેનાં બદમાસ જીગારી, અને છાકટા ઘણીએ 'પેલેસ' મોર્તજેજ મેલ્યો હતો તેની મુદત પુરી થવા આવેલી હોવાથી તે ખાલી હાથે આંગ ઉપરનાં કપડાં સાથેજ છોડી જવાથી ધમકાભરી નોટીસ આવી, અને હવે શું કરવું અને ક્યાં જવું તેનાં વમાસનમાં આ જરદાર તુમાખીઓ રડાપીત કરવા લાગ્યાં. બદમાસ, અને દમલખાળ બાંહાંગીર ખુરા મીત્રોની સંગટમાં લાખોની દોલત ધુળ કરી નાખવા ઉપ્રાંત અનેક માલમીલકતો વેચીસાટી નાખી હતી અને રહ્યોસહ્યો આ 'પરીત પેલેસ' ખી તેનાં સર્વ રાચરચીલાં સાથ નીશાજે ખેસાડ્યો હતો જેમાંખી આ લુચ્છાએ સરચામ ઠંચાઈ કર્યા ! તેને એક ખુરાખનમે આ 'પેલેસ' મોર્તજેજ મેલ્યો, અને પછી કુપકુપ એકાદ ખોળને ખી મોર્તજેજ મેલ્યો અને આવી કીસખની દમલખાળ અને દમખાળ કરવાથી તે સર્ચામ પાંકેમાં આવી ગયો અને ન્યારે પેલા ખુરાખનમે તે 'પેલેસ'નો કપળો લેવા માગ્યો, ત્યારે રહ્યો સહ્યો પેલેસ ખોળેખી ઉડી ઉભો થયો અને બદમાસ બાંહાંગીરની લુચ્છાઈ

માટે તેઓ અને વિચાર અને વમાસનમાં પડ્યા અને આયદે પોલીસનાં હાથમાં આ ગુનવાડાભરી આવત જવાથી જાંઘાંગીર ઉપર દગલખાણ કરવાનું તોહમત મેલાયું અને તેની ધરપકડ માટે તૈયારી ચાલી રહી.

આ બધી આફટ અને વીપટ જાણે કે થોડી ન હોય તેમ વળી મેડમ મારગારેટ બી રહીસહી આજ્ઞામાયતી સાંમે કર્યાદ કરવા લાગી. હજારો રૂપ્યાનાં ખીસો ચુકવ્યાં ન હોવાથી કર્યાદી માડવા નીકલી અને વળી ખીજનાં પેટામા આજ્ઞાએ નેકસેસ અને ચેસસેટ ખરી તરીકે જણાવી મેડમને સ્વાધીન કીધી હતી, અને આવી લુચ્છાઈ અને દગલખાણ કરવા આજ્ઞા ઉપર વારંટ કાઢવા આ પરાક્રમી અને ગણત્રીયાજ ઇટાલ્યન સેતાન દોડાદોડી કરવા પડી. એટલામાંજ કાંઈ વીધન વીંટી ગયું ન હતું, મેરવાન મેજર સાથ ખોટા એ વીસ હજારનાં ચેકો બનાવી ખોટી સહી કરી તે કામમાં સામેલગીરી હોવાનું તોહમત બી આજ્ઞા ઉપર મેલાયું અને તેને લગતી કર્યાદખી તેની સાંમે નોંધાવાની ધરાધરી ચાલી.

અફસોસ ! આ ઓર્થોની આફટથી બને ધણીધણીયાણી ગોયા થેલાં બની રહ્યાં ! મેડમ મારગારેટનાં બાલમાંથીજ પોલીસે મેરવાન મેજરને ખોટા ચેક ઉપર બનાવટી સહી કરી વેપારીઓને હમવાનું તોહમત મેલ્યું ત્યારે આ બદમાસ અને સંસારી શતરૂં સાફ નામુકર ગયો અને તે ચેક તો આજ્ઞાએ આપ્યા હોવાથી તેણીએ ખોટી સહી કીધી હોવી જોઈએ એમ પોલીસને જણાવી પોતે વાંકમાંથી છુટી જવા માંગતો હતો, મગર પોલીસ કાંઈ કાચી ન હતી કે તેને જતો મુકે. ધીરે ધીરે આ પાપી અને ગુનેહગાર બદકારનાં ધણાં બોપાલાંઓ પોલીસ બાહર પાડ્યાં, અને મેરવાનને સ-તા-વાલાઓનાં હાથ હેઠળ રેલવું પડ્યું. આ બદમાસ આજ્ઞાની હુરમટની ધુળધાણી કીધી હતી. તેની દોલતની બરબાદી કીધી હતી અને પાગેલા કુત્રા પગ કરડેતી મીસાએ તેનુંજ ખાઈ આયદે તેને બી ગુનાહમાં સંડોવી હતી.

અને આજ્ઞા ? આ હેમક અને એવકુફ અબગાને હવંજ દીવાની જોત માફક સાફ અને ખુલ્લું દીસ્યું કે પોતાનાં ધણીની જનફશાનીમાં પરસ્તાર રેહવાને બદલે મેરવાન જેવા મુજ સેતાનની સંગતમાં હજારો રૂપ્યાની ધુળધાણી જીને હુરમટની બરબાદી કરવા ઉપાંત તે જગતી લ્યાનત અને તીરસ્કારમાં આવી પડી હતી. તેનાં મુખી સંસારમાં નડતર નાખી તરેહવાર કાળાં ઘોળાં કરી આયદે ગરીબીની ગલીઓ વચ્ચે ગબડી પડવામાં આ દગલખાજ પાપી સેતાનનો મુખ્ય આગેવાન હાથ ઢલો એમ તે આ બુબખ

હવેજ છોક મોડેથી ધારવા લાગી. જ્યારે તેનાં ધણીએ નાણાંની રકમ આપવાની સાફ ના પાડી હતી ત્યારે આ મુશ્કેલીએ જોડી સહી કરી હજારો રૂપ્યા હાઉ કરી જવાની નીચ સલાહ આપી હતી અને આપ'દે તેનાં બદલામાં હવે તેની હુરમટ અને આયર આ દુન્યાની નજરે કોડી ભારની થઈ પડવાની અણી ઉપર હતી. તેની પાસની જણસો મેરવાનને તેણીએ સાફ કરાવી લાવવા અગાઉ આપી હતી અને ખરી જણસને બદલે આ બદલાસે તેવીજ આબેહુબ જોડી જણસો આલાંને ખરી તરીકે પાછી હવાલે કીધી હતી એમ આલાંએ હવેજ ગમખવારીથી અને બેકારારીથી યાદ કીધું અને આ દગલબાજ બદમાસની આ ડગબાજનાં પરિણામમાં આલાં મેડમ મારગારેટનાં ધુળરા અને ધમકી વચ્ચે આવી પડી હતી અને પોલીસમાં ઘસડી તેની ફજેટી કરવાની ધાંધલ મચાવી રેહવાથી આ અભાગણીનો જીવ ગોચા ઘેલો દીવાનો બની રહ્યો હતો. આ ઉપરાંત બીજા કાપડયાઓ, ગહવેરીઓ, કનફેક્શનરો અને બીજાઓ બીલનાં ચોડા લઈ દરરોજ 'પેલેસ'માં ધકકા ખાઈ પાછા જતા હતા અને તરેહવાર ધમકીઓ આપતા હતા. મગર આ બધાને ઠંડા કરી નાખવા આલાં પાસ ફાજલ જેમ કાંઈ નાણું ન હતું તેમજ તેનો લુચ્છો અને છાકટો ધણીની અરધી વિનાનો બીખારી થઈ પડ્યો હતો. બનેની સ્થિતિની આટા ટોલ દીકરી જલતી હય એવી કીસમની કંગાળ થઈ પડી હતી!

બુચી હીરાનાં ગજબનાક અને સીતમભર્યાં મોહતનો બંધા કુમમો દીનાં લામને માથે આવ્યો અને આલાં આ ગરીબની છોકરીને અનેક આપો દેવા લાગી અને તે બદમાસ લુચ્છીને પાતાળના પેટામાંથી બી પકડી પાડી તેનાં કતુંકની ભારી શીક્ષા તેને થાએ એમ તે વિચારવા પડી. આ બદમાસ લુચ્છીએ આલાંની દીકરી હીરાને મળું દાખી મારી નાંખી કીનો લીધો હતો.

આ યોગમની આફટ વચ્ચેથી છુટવા બલેજર અને તેની તુમાખી દીકરી જર વમાસનમાં પડ્યાં અને કાંઈ વધુ ધુરે બનાવ બને તે અગાઉ 'પેલેસ' છોડી આલી જવાનો ઠેરાવ કરી કેડે હોટેલમાં થોડા દીન રેહી અલાહબાદથી ઉપડી જવાનો સંકેટ રચવા પડ્યાં.

પ્રકરણ ૪૦ મું.

“ જુડી જમમાં ન રાખો ઈતિવાર પારો.
 ફરેશતાને લીધાએ હયાં ફરે પદકાર પારો.
 ફરેખી વાત મીડી બોલશે ઝેરી જ્યાંએ.
 મજે કપડે લખડી ફરવે તસવાર પારો.”

રાતનો વખત હતો, અને મેલ ત્રેન અલાહાબાદ આવીને ડબ્બા અને માડીમાં એક કંપાર્ટમેન્ટમાંથી એક પારસી અબળા બાહર ઉતરી અને આતુર અશ્મેશિ અસપાસ નજર કરવા પડી. પોરટર પાસ પોતાને સામને કઢાવી નજદીકનાં બાજક ઉપર બેસી અને કોઠનાં આવવાની અત્યાતુરતાથી સહ જોતી હોય એવી કાસમથી તે ચામર પ્લેટફોર્મ ઉપર નજર કરવા પડી અને જોતે જોવા તરખી હતી તે તેની નજરે ન પડવાથી મનસે થટપટી, “મરે કાગજમાં લખ્યા મુજબ એવણુ આયા તો નહીં? મરે, મને કાંઈ અંદરથી સાનાં એટલો ધુનરાં છુટેય તે સમજ પડતી નહીં. જોમજોમ અલાહાબાદ નજદીક આવતું ગીયું તેમ પેટમાં કારકાર લાગ્યા કાંધી. મરેરે, જાણે કે કાંઈ ખુર મુખું બનવાનું હોય કે હું મરી જવાની હોઉં તેમ કાંઈ દમદમો લાગ્યા ફરેકા. મરે! એમાં કાંઈ દમો ફટકો તો નહીં હોય! એમ તો નહીં બને-વરી જલેજર જસાવાલાખી અહીંજ દેખું તે એખી છબર અહીંજ આવેલી છે. એટલે વરસો થયાં મસવાનાં છવ બરાઈ રહેલો. જસાવરેસે તો જોવશ-આલ-એકજ વાહલી ચીજ જે આએ દુન્યામાં અહીં પોતાની છે તે આએજ છબર છે જો. મરે, સાણકશાદ લખેક તેમ ખરે અને તો મરે-સુખનો દાહડો પાછો દીહામાં આવે ખરો.”

ખુસાલીથી હરખાતાં તે અબળાએ પોતાના મજવામાંથી એક કામજ કાદયું અને તે ઉમેડી ધણાં ધ્યાનથી તે વાંચવા પડી. તે કામજ નીચે મુજબ હતું:

“વાહલી નામ-મે પાછો ચલે વરસે હીન્દુસ્તાનમાં પગ મેરે. છે. મરે હાલ હું અલાહાબાદમાં મારા ખચી-મારી વાહલી મરનાર મેલનો ખચી-સર જોમજર જસાવાલાખે વીજીટ આપવા આવેસો છેક. બહીજ મેલનો જોમજર અને મુશીમતે મને તારો દુકાણનો પતો મરેલો અને તે આધારેજ તારી પર આ સાખરનોડ ખરાં છમરની ખુસીથી લખ્યું છે તે

ઉપર વીસવામથી અમલ કરશે એવી ખાત્રી છે. નાનું, મારી મરનાર બેઠને લગભગ ચોવીસ વરસની વાત ઉપર આપણાં છુપાછુપ લગન અટકાવવાનો જે સંકેત ને કાવતું રચ્યું હતું અને તેમાં મરનાર ફાવી હતી અને આપુને ફગાવ્યાથી જે છુટાં કાંધાં તેની જફાકારક કાઢણી મારે હૈયે આજે યાદ આવતાં ચઢી આવેછ. મને મારી બેઠનનાં આ કારસ્તાન ઘણાં મોડેથી માલમ પડ્યાં હતાં, મગર તે ખીચારી આ જોહાનનો વાસો કડાવી અત્યાર આગમજની ચાલી મએલી હોવાથી મરનાર પાછળ હવે બળતરા કાઢવા હું માંગતો નથીજ. અગાઉની દાઝ અને કદર, અસહની જનકેશાની અને મત્રતા, તારાં છગરમાં હજીબી જે તાજી હોએ તો આ કાગળ મલ્લતાને વાર નીચે લખેલે દીવસે અંત્ર ઉપડી આવ. તારી બતંગ સ્થીતિ મને વાકેફ હોવાથીજ આ સાથ નોટ ખાંડી છે તે ઉપયોગમાં લેએજ અને સર્વ હોવાલાહ હાલતો નહનજ છુપી રાખજે, કે જેથી અગાઉ જેવી ફાંચડ મરાએલી તેમ વહી કાઠી ખીણું ફવાખમાં હાડકું નીકડી આવે નહીં ! તું જે મારી દાઝ હૈયે ધરી આવવાનીજ હોએ તો આવને અડવાડયે આનવારે ઉપડજે. હું રેશનપર બનસે તો લેવા આવસ ને જે નહીંજ બનસે તો તારું નામ પુછતો ગાડીવાળો આવે તે ગાડીમાં બેઠકડ તું વગર દેહસંત આવજે, અને આખ્યા પછીજ આપણાં બરીપની વાત એકવાર ફરી છુપાછુપ કરસું. જેવી જનકેશાનીનો ઝરો ચોવીસ વરસની વાત ઉપર વહતો હતો, તેવીજ લાગણી જે હવડાં ખી હોએ તો મારે ખાતર-તારાં બરીપનાં મુખને ખાતર-આવવાને બુલશે નહીંજ.

સી. તારો આગ્ય,

માણેક દાવર.

ઉપર કાગળ વાંચી તેણીએ છુટકારનો દમ એવો અને થડી વાળી કાગળ પાછું મજવામાં સેરવી દીધું. તેમાં ગાડીવાળો તેનું નામ પુછતો આવ્યો અને તે પોતેજ હતી એમ જણાવી સામાન કિંચકાવી તે ગાડીમાં જઈ બેઠી અને ગાડી અંકારમાં હંકરાઈ ગઈ.

તે અબજા નાનુંમાય નવજાબી હતી. તે તેજ જાલબાજ, કપડી અને ઝેરી નાગણ હતી કે જેણે છ વરસની વાત ઉપર સુધાહાસમાં મરનાર ખાત્યાહદર સુપ્રસાદ શેઠનાં પદચેણા તરીકે આવી મરનારનાં સુખી ઘરનું પોતાની ઝેરી કુકથી સર્વામ સત્યનાસ વાળી તાંબુ હતું. તે તેજ પ્રાપી મરકરખોર અને કાવત્યાજી શયતાન હતી. કે જેણીએ પરીનારી ક્યાદીની સાજવારીની ગોણ પોતાનાં કપીજી હાથોએ બરખાદી કીધી હતી.

તેજ બદમાસ ઓરતનાં હાગથી અને કાંધાલાવાની ધુમસવણીથી જરૂરી વાહડયાએ લગનમાં વધન પાડી પોતાનાં કર્તુકની ભારી શીક્ષા ખમતો મારે લાગે હતો. ગોયા આ બદમાસ પાપી મકકારે ઓરત આ બધાં મરનારોની કર્પાણુ ખુની હતી કાંકે તેનાંજ નેહરત અપમુકન ભયાં પગલાંથી 'પરીન પેલેસ'ના આગલા માલેકની ખાનાખરાળી અને પડતી આવી પડી હતી !

હવડાં નાંગાં અલાહબાદ આવી ભારે તેનાં પાપી અને દાઘેલ દીલમાં વસવસો, દગદગો અને વેલમ અરપા થયો હતો અને જાણે કે કાંઈ ખુદ ખનવાનું હોએ એમ ખુદરતી તેને ચીંતા લાગતી હતી. ગોયા તેનું પાપી છગર અંદરથી તેને કરડતું હતું. ગાડીમાં એક પછી છ વરસ ઉપરના ગમખવાર જઠાકારક ખનાવ આ પાખંડી પાપી અખળાને તુર્તજ સર્વ યાદ આવ્યા અને પોતે કેવી કાસનથી કાનો લીધો હતો તે સર્વ તે યાદ કરવા પડી. વરસોની વાત ઉપર બ્યારે તે મનાહર જુવાન આળા હતી. ત્યારે પોતાનાં નખરાંથી આ શેતાને પરીનની જરદાર માલેતુગ્ગર માતાનાં ભાઈને છટકામાં સરખસર સપડાવી લીધો હતા અને તે જરદાર ભાઈ-તે આ ઉપર લખેલી ચીડીનો લખનાર માણેક દાવર સાથે સ્પાદીનાં ગાંધી એક થઈ પોતાની લાચાર અને મુદ્દલેસ સ્ત્રીનીમાંથી એકદમ માલેતુગ્ગર અંતી જવાનાં હવાઈ અને દીલખુશ સ્વપ્નાંઓ તેણીએ જન્યા હતા, મગર આ કળ્મડાંનાં લગન કદીખી સુખી ન નીવડે અને નાંગાં કેવી વર્તણૂકની હતી તે પરી-નની માતાને ખચર હોવાથી તેઓનાં છુપાછુપ લગન અટકાવ્યાં હતાં અને આ બદમાસ નાંગાં છ વરસની વાત ઉપર અલાહબાદ આવીને પરીનની ઉપર જેમ તેની માથે જઠા પાડી હતી તેવી કાસમથી તે બીચારી અખા-ગણી છોકરીનાં લગનમાં ખી નડતર નાખી લગનમાં વધન પાડી સુખી સ્પાદીની તમામજ અરખાદી કરી નાખી હતી (જે સર્વ વીટક કાંલાણી આ નાકેશ વાર્તાનાં પહેલા ભાગમાં વાહલાં વાંચનારાં વાંચી ગયાં હતાં) તે સર્વ વાત હવડાં ગાડીમાં તે કાનો આજ અને હગારીને ચઢી આવી.

અને વરસોની વાત ઉપર તે જે જુવાન માણેક દાવર સાથે જનદે-શાની કરતી હતી તેમાં પરીનની માતાની નડતરથી તેને હાર મલી હતી તેજ વરસો પછી બીવીપનો વિચાર પાછો આંધવા તેણીને અલાહબાદ ખોલા-વતો હતો, અને મોડેથી ખી તે કંગાલ્યતમાંથી જરદાર હાલતમાં મોજ મોરવાની તથા માણેક દાવર જેવા માલેતુગ્ગર આસામી સાથે સ્પાદીનાં ગાંધી એક થઈ રજા કરતો રાણી મવાનાં હવાઈ ખાસો વચ્ચેજ આ બદમાસ દગલ ખાજ નાંગાં પોતાનાં છગરમાં ભર કિમેદ અને મુરાદ લઈ અત્રે આવી હતી.

મગર ગાડી એકાએક ઉભી રહેવાથી તેનાં વિચારમાં ખલલ પડી અને તેણીએ કાંઈ બહાર કાઢી લેયું અને આસપાસના દેહસત ઉપગ્રવનારાં એકાંત વચ્ચે ગાડી ઉભેલી જોઈ તે આતેનથી ગભરાવા લાગી.

પ્રકરણ ૪૧ મું.

“ચશમ ચોર નાપાક નીમકલરામ,
ન છુપું રહેશે કદી કોઈ પાપ;
ખલ્લે ને પડે, છે કહેવત ખરી;
મરે જોઈ મારે કપટની છરી.”

ગાડીવાલાએ ગાડી ઉભી રાખી આરણ્યું કંઠાડી નાંખીને ત્યાં ઉતરવા કહ્યું અને નાંખતો ખીયાંખાન સ્મશાન જેવાં ધાસ્તી ઉપગ્રવનારાં એકાંતમાં ઉતરી પડ્યા કાંઈક આનાકાની અવાજનાં ગાડીવાલાનું કાંઈક રીકવા પડી અને તે ક્યાં લાગ્યો હતો તેની ઉચે દમે પરચુક કીધી જેનાં જવાબમાં ગાડી-વાલાએ જણાવ્યું કે તે ભુતખાનાનો અંગસો હતો અને મોટાશેડે ત્યાંજ ગાડી લાવવા જણાવ્યું હતું.

ભુતખાનું ? હા—જ રૂપની વાત ઉપર ભુતખાનાની વાત આ બહાર નાંખીને સારી રવેશે રોશન હોવાથીજ તથા ભુતથી વસાએત્તા આ અંગસો ની કાંઠાણી તેણીને અત્રે યાદ આવી જવાથી તેતો ધાસ્તીથી કોણા કાડી ગભરાવા લાગી અને તેનો માણેક હાવર આવાં ધોરસંતાન જેવાં એકાંતમાં કાંચ આવી વસ્યો હતો તેની સુદક્ષજ ખખર તેણીને પડી નહીં. તરેહવાર અદવિચારે તેનાં ભેગ્ગસાથી વીજલી વેગે ઝટ પસાર થઈ ગયા. કાંઈ દગ્ગ ફટકાની પ્રપંચી જલ તો નહીં કોઈએ ખીજાવી હોય ? કોઈએ હાગાથી તો નહીં ખોલાવી હોય ?

તે ભારી મગરે ગાડીની બાહર ઉતરી અને ભુતખાનાની આસપાસનો કપ્પરતાન જેવો દેહસ્તનાક દેખાવ જોઈ ધાસ્તીથી તેનાં અપ્રમમાં કંડીકું લખણનું ભરાઈ આવ્યું, અને સીતા તેમજ ગભરાટથી તેની જાતી એક બેર ધડકવા લાગી. સામેથી એક ઉંચો આકાર તેની તરફ આવતાં, જોઈ તે બોલી ઉઠી, “કાણ ? આણેકશાહ કે ?”

“હા-અને તું નાંગ કે? ચાલો, લાલે આવી, અંદર બેસીકર આવ. હું જાણું કે તું-તું-તે જવાબ નહીં લખ્યો ત આવશેજ નહીં, પણ ચાલો તને અતરે પધારેલી જેઠી ખુશી છેડે. આટલાં વરસો વડી જવા પડી પાછાં આપરે અકેકની સામે આવી ઉભાં! જેવી ખુદરત, જેવી કરામત, જેવું કીસમત!”

નાંગએ આ મરદનો અંદરે ધારી ધારીને જોયા ધણીખી કોશેશ કીધી મગર તેણે ટુકા ડગલાનો કાતર કચે ચઢાવવા ઉપરાંત બેઅર કેપ એવી કીસમથી નીચી પેઢડી હતી કે તેનો અંદરે લગભગ ટંકાઈ ગયા હતો અને અંધારામાં તે ઝાઝો દીસતો ન હતો. “પણ-પણ-માણેકશાદ-આએ આવાં ધોરસ્તાનમાં તમે-તમે—”

“આહ! આએ બંગલાનું નામ વાયદું થયતું હોવાથી તુંખી ખીલુંછ કે એવાં કચ્છસ્તાનમાં હું સાને વાસ્તે રેહુંછ. પણ નાંગ, એક સાદુ દીલનાં અને ખાલેસ તેમજ સાચાં અંતરણ્ય ધરાવતાં બેમુલ્લ જીવરને જીવ અને ડાકળની જરાખી દેહસન ઉપજતી નથીજ. ગમે તો આખું બુતોનું કચ્છસ્તાનખી મારા પર રહે તો મને શાંતી તેની શીકર છે. આએ બાણુ ચાલ.”

તેઓ કંમ્પાઉન્ડમાં દાખલ થયાં. દરેક પગલે નાંગનાં જીવરમાં ધાસ્તીના ટોકા ટોકાવા લાગ્યા. શું આ દગો તો નથી? શું આ માણેક દાવરજ હતો? દરવાજામાંથી દાખલ થયા પછી ધાસ્તીથી નાંગ એકદમ ઉભી રેહી ગેઈ અને આતેનથી ધુજતાં બોલી “માયરે! મને તો-મને તો-ધણીજ ખીલક લાગેછ. હું તો ન-ન-નહીં આવતી યા. માણેકશાદ તમે ખરેખરજ માણેકશાદા છેવો કે-મને-મને-હમી વાહીને લાવવામાં આવીછ! માયરે-મને તો આ ખીયાંખાનથી ધાસ્તીથી લખલખાં છુંદેછ! માયરે! કેવું દોઝખ જેવું અંધાર!”

“ધાસ્તી નાં કર-નાંગ-દાધેલ અને પાપી જીવરને આવીજ ધાસ્તી ખરયા થાએ. તું ઝડપથી બંગલામાં આવશે કે તારી ધાસ્તી સમી જશે.”

તેણે નાંગનો હાથ પકડ્યો અને ચારી આપેલાં પુતળાં મીસાલ તનબદનથી ધુજતી તે તેની પુકેપુક ચાલ્યા કીધી.

આપદે તેઓ વરંદા પર આવ્યાં, અને અંદરનું આરણું તેજ વેળા તેઓને દાખલ કરવા એક જઈદ્ર મુસલમાન સ્ત્રીએ ઉઘાડ્યું અને તે સ્ત્રી ખરણાં આગળજ ઉભી રહી.

નાંગ ચારી મુખે અંદર ગેઈ અને અંદરનાં ઝોરડામાં જઈ તેણીને પેલી મુસલમાન સ્ત્રીએ બેસાડી અંદર પેલો મંદ આદર ખીલે કહે મયો.

“આવ મેડી, તું બસે આવી. મારીની થાક તો તું આમને ઘણી કાઠી હોયે પણ તેનો મદતો વડી જમ્મે મેડી.”

“ઓ-મને તો-મને તો ઘણાજ ગમરાત લાગેછ-એમાં કાંઈ દગો તો નથીજની?”

પેલી મુસલમાન સ્ત્રી કાંઈ બોલી નહીં! પેલા મદ તેજ વેળા પાછો મલકાએલા ચહેરાથી અંદર આવ્યો અને નાંગ નાંચીથી હરહર ધુજતાં બોલી ઉઠી “મને કેહા કે આમાં કાંઈ દગો છે? આવાં બચબાત ભુતખાનામાં કાંય તમે રહેાછ? તમેજ માણેકશાહ છેઓ કે કાઠ બાંધુ છે?”

“ત્યારે તુંને જાણવાની અધીરાઈ છે નાંગ?” અને એમ બોલી પોતાની ટોપી અને દગલો કાઢી બાંધુની ખુરશી ઉપર મુક્યાં, અને તેની સામે નાંગના ચહેરા ઉપર થતા ફરફારો તપાસતો તે ઉભા.

નાંગ ન્યાં બેઠી હતી ત્યાંથી ધાસ્તીથી ચીઝ્યારી મારી એ પગલાં પાછળ હતી બોલી ઉઠી. “ઓ માયરે, તમે તો પેલા હોમી ડાકટર છેઓ? અરે! મને-મને-ફસાવી-મને માણેકશાહને નામે હગીને આવું કાવતરું રચી મને અહીં હાગાથી તમે કાંય લાવી આવાં કારસતાંન કાપ્યાં?”

અને ફસામના નિદેય હાથમાં કાપવા માટે બકડે આપવામાં આવતાં તે બકડે વરીક જેમ ધાસ્તીથી ધુજે, તેવી કાસમથી તોફાની પવનમાં હાલતાં પાંદડાં પેરે આ બદમાસ ઝુઝી અમળા હરહર ધુજવા પડી! તેણીએ જોયું કે તે ગોફવી રાખેલાં છટકામાં આચીંતી સપડાઇ-જકડાઈ ગઈ હતી!

“આહ!” હોમી ડાકટર હસીને બોલ્યો. “નાંગ! તારી ચાદરસ્ત ઘણીજ તીક્ષણ છે. છ વરસની વાત ઉપર મરનાર સપલશાહને ઘરે આવતાં જતાં તે મને ઓળખેલો હજી બી મને જરાબર ઓળખેછ એ તાણુબી છે! તુને અહીં કાવતરું રચી કાંય લાવવામાં આવીછ તે તું જાણુવા માંગેછ! હા-હા-હા-હા-તારી પાસથી વરસોનો બરમ એકવાર ફરીથી સાચેસાચો કાઠી લેવાજ આવાં પાટયાં ગોફવી તુને હાગાથી અહીં બોલાવીછ તેમાં ખુદા વરીક સજી થશે, સમજી! માણેકશાહ દાવરને નામની ચીડી લખીને મેં તુને હગીછ, ને તેથીજ તું અત્રે જોબમાં ને ઉમેદમાં આવીછ, ને આપોઆપ છટકામાં બોકરાં મીસાલ સીકડાઈ ગેઈછ! નહીં-તું બોકરું નથી, પણ વર છે! તું જો અહીં નહીંબી આવતે, આ બીજાવેલી બસથી તું ચેતી જઈ અહીં નહીં આવતે, તો હું તારી ભરફ આવીને બી તરેહવાર

મુકતીથી અંત્ર લાવતે એટલી સત્તા મને તે કારતારની કરમ અશ્વેશથી મલેલી છે. તુને આએ કાવવાં ભયું કામ લાગેછ પણ મેં સવાળનું અને એક એવું પરમાર્થી ને પુણ્યવનું કામ કીધુંછ કે જેમાં ખુદા બેહદ ખુશી છે. ચંદાલ એરત! મેરનાં પીછામાં કાગડી! મેંદાનાં લીયાસમાં કપડી અને ઝેરી વરૂ! તારો પતો મેળવવા મેં પૈસાલી અરબાદી કીધીછ, તે આપદે, શુકે ખુદા કે ગમે તેવી રાત દીવસની મેલન જોઈમતનો બી મને જસ મર્યોછ. અદમાસ એરત! તારી બુડી કરણીજ તુને ચાલી ચક્ષાવી અને લાવીછ ને તારાં વરસો અગાડનાં મલાબારત પાપની જહાકારક શીક્ષા અને ભોગવવાજ તે કારતાર તુને અહીં દોજખનો ભયંકર ખ્યાલ આપવા આવાં દોજખખાનામાં લાયોછ!"

નાગ્ન તેા ધાસ્તીથી ગળેા કે જમીન સાથ ચીટકીજ એડી. શા ખાટે તેણીને હોમી ડોકટર ત્યાં બુતખાનામાં લાગ્યો હતો તે તે હજી બી મુદલજ સમજી શકી નહીં ધાસ્તીથી તેનાં દીવમાં લખલખાં ચઢી આવ્યાં! તેનો જીવ ફરવા લાગ્યો અને ચકરી આવવાથી તે બાબુની ખુરશી ઉપર અંકદમ હસડાઈ પડી!

મકરણ ૪૨ મું.

પરીનનો ભુત.

"તમે મને આએ જગાપર કાંઈ લઈ આયા? બાવી રીતે કાગથી મને છેતરીછ એ મોટી શરમ ભરેલી વાત કહેવાએ!" નાગ્નએ હાંમત એકડી કરી પાછું ખોલવાનું શરૂ કીધું.

"શીકર નાં-કર, નાગ્ન-તુને મારી નાંખવા-યા તાર ખુન કરવા અહીં બુતખાનામાં હું લાગ્યો નથી. તુને કાંઈ બી ક્ષિત કરવાની મારી બારણા નથીજ-પણ તારા કાયદાને માટેજ-મધુ જરાએ જરા સાચે સાચુ કહી દે તારા ભલાંને આતરજ હું અહીં લાયોછ, એમાં શરમ ભરેલા વાત નથીજ. પણ કીતિ ભયુ કામ છે, સમજ."

"પણ-મારી પાસ તમે શું ખરૂં ખોલાવોછ, હું શું સાંભળાયુ કહી દે હું-હું કાંઈજ અણુતી નથી ને મેં કાંઈ બી ખોડું કાંઈ નથીજ. હોમી-મને અહીંથી આખરમાં જવા દેએ નહીં તો કાચું મારી મડી જસે."

“ચંદાસ ઓરત! તારા જનમમાં તું કોઈ બી દીવસ સાચું બોલી હોય એ માટે મને બધું છે! હગલબાજ ઓરત! સાચું બોલવાનું ધણું બી છે, ને જો તું બોલવાની બાનાકાની કરસે તો મને તારીપર ફરજ પડતીજ પડશે! છ વરસપરની તેં પાડેલી જફા યાદ કર! છ વરસપર અલાહબાદ આવી પેહલાંતો મરનાર ખાનખાલદુરની મોહરદાર થઈ એકદમ જરદાર થઈ જવાનાં સ્વપ્નામાં તેં છટકું માર્યું, તેમાં તું નહીંજ ફાવી, તારે ચંદાસ અને પાપી શેતાન, તારે હાથેજ સ્વાદીની સાજવારીમાં ગમખવાર વરખાદી થઈ ગેઈ, અને તારાંજ બંદ કરુંકથી મરનાર ખાનખાલદુરખી માર્ગે લાંગા અને આયદે તે બોલી દીકરી પરીનેખી પોતાની છદ્દગીનો અંત લાવી મુક્યો, તે તું અહીં બધાં યાદ કર! અને તારાં એ મહાભારત પાપની શીક્ષા ખમવાની તારી વારી આવીછ ને માટે તૈયાર રહે.”

“ઓ મરે-ખાનખાલદુર મરી ગીયા તેમાં હું શું કરું-મેં કાંઈ મારી નાખ્યા કે? ને પેલી રાંડ દુકતીબી આપઘાત કરી મરી ગેઈ તેનું મને શું! મેં કોઈ તેને કહ્યું કે! હોમી તું મને નહિક સતાવતોનાં. મને અહીંથી શુપ-ચાપ જવા દે. નહીં તો યાદ રાખજે કે એનાં ફળ તુને ધણી ખરાબ આપવાં પડશે.”

“તારા જેવી ચંદાસ પ્રાપ્તિ ઓરતનાં મુશ્કેલીભર્યામાંની મને કશી પરવાહ નથી, સમજ, નાંગ! ગમે તેટલી તોરછોર કર-ગમે તેટલું તોફાન કર પણ બ્યાં લગીન ખરા ને સાચો એકરાર અને બરમ તું ખુલ્લો કરશે નહીં ત્યાં લગીન આ બુતખાનામાં કે મસાનખાનામાંજ તુને પાંજરામાંના પક્ષી માફક મુરાવું પડશે. અહીંથી તારાથી જવાવાનું નથીજ.”

“પણ મારી પાસ તું સાતો એકરાર કરાવવા માંગેછ? મરે આ કોઈ હુજડી માટીદો છે. મને કાંઈજ ખબર નથી.”

“ચંદાણ શેતાન, તારાં પાપની, તારાં કતુકની બધી તુને ખબર છે. સમજ. આસરે વીસએક વરસની વાત યાદ કર તે વખત તે છોકરી અદલ બદલ કાંધેલાં તે ધ્યાત આવેછ! ખરા બરમ ખુલ્લો થવાનો હવ વખત નજદીક આવેલો છે. તારાં વેરમાં-તારા હસદમાં તે સરે બલેજર જસા-વાલાને તારી પોતાની પેટની દીકરી, હવાલે કાંધી અને તેવનની હકદાર દીકરી તે ચંદાણે તારી પાસે શખી. ખરી વાત કે મહી કે કતુકની ફેલમરી દાખલો તે ખુદ ખુદાને વચીક હમવામી સરસી કાંધી, તો મરને છાંડે તે કરીએ કરસાજમે તું શું જવાબ અંતપસે?”

આ ખુલાસાથી નાંગનાં વીજલીનો જટકો લાગ્યો હોય એમ એકી, ઉછલી, અને હોમીથી પોતાનો તકસીરવાર બદલેલી ભર્યો ચહેરો બતાવવા ન માંગતી હોય એવી અદાથી પોતાનાં ધુજતા હાથ અને આંખો પર ઢાંકી દીધા. તે તનબદનથી ધુજવા પડી; ધાસ્તીથી તેનું હગર નેમબેર ધમકતું હતું.

“બદકાર, જરકાર, ધ્યાનતી ઓરત” હોમીએ દુરાવનારા સાદહે પાછો ગગડાટ શરૂ કરીધો. અને એકીને નાંગએ પોતાનાં આંખ આગળનાં હાથ કાઢી નાખ્યા અને ખીલધેલી અદાથી ધુજતી તે સાંભળવા લાગી. “આ એક તેં ઘણોજ શીટકાર ભરેલો કરીનો લીધોય. તારાં હગરમાં મળગી રહેલાં વેરનાં આતસને કંડો પારવા તેં બદમાસ દગાબાજો એક નિર્દોષ છોકરીનાં ભત્રીપનું સમુળયું સત્યાનાસ વાળી નાંખી તે ખીચારીને જન્મો જન્મની દુઃખદાએક હાલટમાં રવડતી કરીધી. તારી જગ્યાં કેમ સીવાઈ ગઈ? તારાં મોનું કેમ રૂધાઈ ગીયું? હવે જવાબ કેમ આપતી નથી? આ વાત નામુકકર જવાની હવે તારાથી કોશેશ થતી નથીજ.”

“નહીં, હું હીંમતથી ના પાડુંછ. નામુકકર જાઉંછ તારી વાત બચ્ચાં સમજવાની તદતજ ગલટ અને જુડી છે.” નાંગએ હીંમત એકડી કરીધી અને માહમુશીયતે તાણથી બોલવા લાગી. “તું શું બકી ગીયો તે મને કાંઈ સમજ પડતી નથી! અદલબદલ શું ને વાત શું? તેં મને અહીં દાગાથી લાવવાની હીંમતજ કેમ કરીધી? તું મને બાહર જવા દે પછી ને કે હું ખી તારી પુક પકડી તુંને લોહાંનાં ચના ચવાડસ! ચાલ મને જવા દે નહીં તો યાદ રાખજો પોર્યાં, કે એનો બદલો ને સવાદ તુંને સારી રીતે આપવો પડશે. દગલબાજ દુકતા આવી ધીકકાર ભરી હીકમન મારી સાથ કરીધીછ તે માટે હું અહીંથી છુટી થવસ તારે કાયદા પરમાણે મુવા તુંને તેનો બદલો ચખાડી બરાબર મુવાને સગ કરાવસ.”

“અહીંથી છુટી થશે તારે! હા-હા-શું કરસે ફાંસી ચડાવસે કે?” તેનું પાકવવા તે ખરખર હસી પડી બોલ્યો. “માહબારટ પાહડની ટળેટીએ એકાદ કીડી ને પાહડને તોડી પાડવાની સરકસી કરતી ઉંચું સર કરી ઉભી રહેલો તેમાં ફાકટની ટુંકરાજ ને મોંહતનાં ફાંફાંજ છે, સમજ! મારા જેવાને શીક્ષા કરાવવા અગાઉ તારી સગની શરઆત થઈછ તે તો તું બોગવ. ચંડાલ, શેતાન! અહીંથી છટકવાની તું આશા રાખતીજ નાં, જેવી હુસ્વારીથી તેં ચંડાલે પેલી બલી સાલેસ અને બોલી છોકરી પરીનને છટકામાં સપડાવીતી તેમજ મેં તુંને આજે સપડાવીછ. તું અહીં છે તે કાંઈ કોઈને

ખી ખખર નથીજ. આપ અંગણે ભુત દાકણની વસ્તીથી ભરેલો ખ્યાલ લોકને હોવાથી લોકો અહીં નજદીક આવવાનોખી ડર ખાએછ એટલે તું ગમે તેવુંખી તોફાન મચાવશે તો ખાહરનાંએને કાંતે સંલગ્નખી સંસારો જશે નહીંજ, અને જ્યાં લગીન તું તારાં પાપનો ગંબીર અને સાચો એકરાર કરસે નહીં તાંહાં લગીન દીવસો અને મહીનાઓ વેર તેની શીશામાં અહીંજ રહેવું પડશે. આ કચ્છરતાનમાંથી તુંને જેમ અને એમ જલદી છટકવું હોએ તો સાચો એકરાર કર, પછી તું જેવી આવીછ તેવી પાછી-અહીંથી જન."

"મુઆ હુઆ! મને આવી રીતે સતાવેછ તો મને અહીંથી જવા તો દે પછી મુંવા તેનું વેર લેકેંછ. હોમી, આએ ફરીથી કહુંછ કે મને તું અહીંથી જવાદે-મરે હું શુ જાણુંછ-હું કંઈ જાણતી નથીજ."

"નથી જાણતી? પાખંદી એરત! તું કાણું જાણેછ. જાંલેજર જસાવાલાનાં ધણ્યાણી જ્યારે ગુજર પાખ્યાં તે પછી વરસ દહાડે રહીને જાંલેજરે દેશવટો ભોગવી તારાં ઘરમાં આવી પોતાની છોકરીને લેઈ જવાનો ધરાંદો કીધો, જે વખતે તેં કાલાં કતુંક કરી તારાં પોતાની છોકરી જાંલેજરને આપી, ન તેવનની છોકરી તારી સાથે રાખી. નાંગં નવલખીની દીકરી જસાવાલાનાં જાંલેજરને તેં હવાંલે કીધી તે છોકરી શરૂઆતથી તે આજ વેર જરદાર માલેતુજર લાલતમાં પૈસાની એલલમેલલમાં પોતાનો વખત ગુજારે છે, જ્યારે ખરી હકદાર જસાવાલાની જરદાર માલેતુજર ખાનદાનની છોકરી-તે કાંલાં છે-તે કાંલાં જેઈ! નાંગં, તારાં એ કતુંક પછી ત્રણ વરસ રહી તેજ છોકરીને જેઈ ગોયા મોહીત પડ્યાં તેએને, તેં પૈસાની લાલચે તથા વેર લેવાની ખુરી વાસનાથી તેએને હવાંલે કીધી, અને જેએએ તો બેશક ઘણીજ મોહઅત માયાને મોજ વચ્ચે તેને હુગારી હતી. એ નિર્દોષ છોકરીની માતાએ અગાક તારાં લગન તેની માતાનાં જરદાર ખાનદાની બાઈ સાથે થતાં અટકાવેલાં તેથીજ તેનું નીચ વેર લેવા તેં કરપીણે આ સાલેસ છોકરીનાં લગનપરખી તારાં કાલાં કતુંક કરી તે ખીચારનાં લગનમાં વધન કરી સ્પાદી આખાદીમાં કમઅખત તારે હાથે તેં અરઆદી ધુળધાંણી કરી નાખી અને તે છોકરી કાંઈ ખાનઆહદુર સપલશાહની નહીં હતી એમ તેં તે વેળા જાહેર કીધું હતું, પણ કોણની છોકરી હતી તે તેં તે વખતે જણાવ્યું હતું નહીં, ને તે બરમ તે છોકરી પર વધુ જફા જે સીતમ પડે તેવા નીચ સખઅથી તેં ધુખાવી રાખ્યો. તે ગરીબ છોકરીનું ધરખાર પૈસા દકા લુખ-મોજ અને ધણીને તારી કરણીએ છીનવી લીધાં, એક કરણીનું દમાખાજ ખુની જેમ મળાં રહેલી નાખે તેમ તે ગરીબ નમોની સામેસને નીકપટ

છોકરીનું તેજ ખુન કીધું-સીદાગાર, બદકાર, શેતાન, તે છોકરીનાં મરણની તું ખુની છે, દગલખાજ ખુની, અને ખુનનો બદલો ફારસીમાં મેળવવા તૈયાર થા.”

“મુઆ લુઆ! હું મારો જીવ જશે તો એ બરમ કેહેવાની નથીજ. આએ ફરીથી કેલુંછ કે તું જે કેલછ તે હું કરું. મરણની નથીજ! તું બોલેછ તે જુહું-જુતર ને જોરી કાઢેલું મને દબરાવવાનું ખાત્રી બોલતાન છે. તેથી હું કાંઈ દખી જવાતી નથી-મુઆ ચંડાળ-એનો સ્વાદ તો બરાબર ચખાડસ! તે રાંડ હુકતી મરી ગઈ તો જાંહાનમમાં ગઈ તેનો પાર શું કીધો. જલ્લેજરને મેં તેવનનીજ છોકરી આપીને મારી તો મરી ગઈતી. મેં ખાનખાલદુર સપલશાહને જે છોકરી પાળવા આપી તે તું કેલછ તેમ જલ્લેજરની અદલાખલી કાઢેલી નહીં પણ તે તો મારી માસીની છોકરી હતી ને તે રાંડ માસી પર મને અગાજનો કેલર હતો તેથીજ મેં વેર લીધું સમજ્યો! તારું યુલખાન અનાવરી ને મલત છે! હજીથી કેલુંછ કે તું મને જવા દે, નહીં તો યાદ રાખજે મુઆ કે તુંને જેલમાં મોકલાવાની ને ફર મોકલાવાની. ચાલ જવા દે—”

રોહસાંબેર નાંગનં ઉડી હોમીની સાંમે થઈ તેને જોર સમેટ ધકકો માર્યો અને બારણું બંધ હતું તે બાજુ ધસારા સમેટ દોડી અને ધુજતા હાથે બારણું ઉઘાડ્યું તો બારણાં આગળજ તદ્દનજ સફેદ પોશાકમાં ઉઘાડે માથે છુટા ખાલ સાથ એકાદ ફરેસ્તો હોએ એવા દેખાવ સાથ એક છોકરી નાંગનંના જોવામાં આવી અને તે જોર સમેટ બાહર જવા કરતી હતી તે એકદમ ચીસ મારી અટકા ગઈ અને એ દગલાં પાછળ ફરી ધાસ્તીથી નીકળી પડતી આંખો સાથ તે સફેદ આકારને જોવા પડી. તે અમળાનાં આકારપર ઓરડાની મજાખુત રોશની પડવાથી એકાદ ફરેસ્તાનાં આકારનોજ તે ખ્યાલ આપતો હતો. તે આકારને જોઈ નાંગનં તનબદનથી ધુજવા લાગી; તેનો જીવ ફરવા લાગ્યો અને ધાસ્તીથી ચીસ મારી બોલી ઉડી. “ઓ બોદાય! ઓ મારા બોદાય! આએ તો-આએ તો પ-પ-પરીન પરીનનો ભુટ છે ને-ને.”

“બદમાસ એજ નિપકપટ છોકરીનું તે ખુન કાઢેલું. તેનો બદલો લેવા એ ભુટ થઈ અહીં આવીછ. એ પરીનનો ભુટ ફરેસ્તાનાં ખસલતમાં તારાં પાપના પડછાયા તરીકે તારી સુધ ખુધ કેકાણે લાવવાજ આર્ચીન આવી ઉભોછ.”

આહ! તે પરીનનોજ આકાર હતો! તે આપવાટ કરી મરણ પામી હતી પણ તેનો ભુટજ પાછો આવ્યો હતો!

“ઓ, મારી આંખે અંધારાં આવેછે ઓ-ઓ-મને ભુટ થઇને એ સતાવા આવીછ! પરીનજ આખેહુમ છે! ઓ-ઓ પોતાનાં હાથ કિંચકી મને જાણે-ઓ-મને અંધારાં-ઓ-મોઢા-મને-અરે-નહીં-નહીં-મને નાં પકર-મને નાં” અને આ ચંડાળ દગાખાજ ઓરત આરણું આગળ ઉભેલા પરીનનાં ભુટને જોઈ દુઃખની તીક્ષણ ચીસ પાડી એકદમ બેસાન તુટી પડી!

પ્રકરણ ૪૩ મું.

એ હોમી ડોક્ટર કોણ ?

ધન હીરામાણેકના એક હેદરાઆદી કાકા નવાળ રસ્તમજંગના એક નાનો છોકરો વરસોની વાત ઉપર હેદરાઆદી ચોરાઈ ગયો હતો જેનો પ-નો મુદ્દલજ મલ્યો ન હતો, અને જીવાન ડૉ. હોમીનો ચહેરો તથા તેની ધપછપ આખેહુમ પોતાનાં મરનાર કાકા નવાળ રસ્તમજંગના જંવાંજ લાગવાથી પોતાની ખાત્રી કરવા ધને કાંઈપી વખત ખોલ્યા પીનાં મુંગઈ જવાની તૈયારી કીધી. તે ડોક્ટર હોમીની માતાને મક્કવા તેનાં બંગલામાં જઈ પોંહચ્યો અને ડોક્ટર હોમી માટે બહુજ અધીરનાથી અનેક કોસમનાં સવાલો કરવા પડ્યો, મગર હીરાંઆઈએ પેહલી હરોલમાં કશાંપી જવાળ આપવાની હરજેજ ના પાડી. કાંકે તે બીચારી એમજ ભુલમાં સમજી કે જેમ થોડા દીવસ અગાઉ રતન મેહતાએ આવી હોમીને લગતી અને દીનાં લાગને લગતી આતમી મેલવવાની વેત્રણમાં હીરાંઆઈને પોલીસનાં હાથમાં આપવાની ધમકી આપી હતી અને રતનેજ વધુ ગર લેવા યાતો હીરાંઆઈને વધુ દબરાવવા આ ધનને મોકલી આપ્યો હશે. એમ હીરાંઆઈએ પેહલાં તો જાણ્યું. પરંતુ જ્યારે ધને પોતાની મુલાકાતનો સાચો એકરાર હીરાંઆઈ આગળ કહી સંભળાવ્યો, ત્યારેજ તેણીએ હોમીને લગતી કદ્યર ખુલ્લી કીધી.

“જીમર હોમી કાંઈ મારા પેટનો દીકરો નથી” હીરાંઆઈએ પોતાનો બેદ ખોલ્યો “પણ ખરેખર પેટનાં દીકરાથી બી વધુ વાહલ મને એની પર લાગેછ, કાંચજે જીમર નાનપણથીજ નમાનો. કહયાસારનો અને ગરીબો તરફ માયા રાખતો કિધરોછ. શરૂઆતથીજ મને વેલમ પડ્યો કે એ

કાંઈ સારાં ખાનદાનનું બચ્ચું હોવું જોઈએ અને કાંઈ ખી બેઠ બરેલા કારણસર આવાં ખાનદાની બચ્ચાને કાંઈએ આવી હાલ્ટે ઓવારનીવાર કીધું હોય. હું મારા બેઠસ્તી ધણી સાથે બ્યારે સોલાપેર રેલ્વેની તારે એક દીવસ છેક સાંજે એક લંગડો જેવો મુસલમાન પોતાની કેડે આ બચ્ચાને હમારા ઘર આગળથી લઈ જતો હતો, તેવામાં ખુદાને ખબર કે બુખમરાને લીધે કે ગરીબાઈનાં દંખથી તે ખીચારો દાકેલો હોય કે શું તે ચકરી આવતાં દરવાજા આગળજ પરી ગીયો, અને તેની કેડપરનું બાલક ખી આંચકાસમેટ ઉઠાઈ પડ્યું. સારાં નસીબે તે બાળકને કશી ધનિ થઈ નહીં. મેં તેમજ આસપાસનાંઓએ તથા મારા બેઠસ્તીએ પેલા મુસલમાનની મદદે દોડી પોંદચ્યાં અને હમારા ઘરમાં માણસોની મદદથી તેને અંદર લાવી સુવાડ્યો, અને ડોક્ટરને બોલાવી મંગાવ્યો, મગર ડોક્ટરે તો તેની આશા છોડી અને પેલો મુસલમાન બાગાદુટા શબ્દોનો ખુલાસો કરી ખીચારો આ જેહાંન છોડી ચાલી ગયો. પેલાં બાળક માટે મરવા અમાક પુછતાં તે બાગુતુકું બોલ્યો કે તે મોટાં ખાનદાનનો છોકરો હતો, અને તેની ખીખીએ અલાહબાદથી એકાએક લાવીને આપ્યો હતો પણ તે ખીચારી મરી જવાથી તે બાળકને ઉધારવામાં તેને મહા મુશીબત પડી અને પોતાની નોકરી વટીક જવાથી તેનાં પર બુખમરો પડ્યો અને પોતાનાં મોહમેદન શેઠને ત્યાં આ છોકરાને વેચી નાખવા તે જતો હતો અને તે વખતે જો કે ઘણોજ સોહામણો હતો પણ બેદરકાર રીતે નવાડ્યા ધોવાડ્યા વગર રાખવાથી બધો મેલો લાગતોતો. તેનાં આંગ પર તે વખતે એક મેલું વાસ મારતું બરેલું ઝભલું હતું અને તે જો કે ધણી સુંદર ભરત કામનું મોઢું ઝભલું હતું, પણ એકનું એકજ તે બાળકને લાંબો વખત પેહડાવેલું હોવાથી તેની જાતભાતનીખી જાણે ધનનસલ રહી નહોતી એવું ખરાબ થયુંતું. વળી તેની બાજુ ઉપર એક માદરયું હતું જે મેં પાછળથી છોડી નાખી મારી પાસે તે ઝભલાં સાથેજ થાવું રાખી મુક્યુંજ કે બવીષમાં આ બાળકનાં ખાનદાનનો કાંઈ પંતો મલી શકે. આ ખુયાનો ઘણો સોહામણો ચહેરો હોવાથી ઘણોજ ગમ્યો અને હમેને કાંઈ છોકરાં નહીં હોવાથી હમારે ત્યાંજ એ જીભરને રાખ્યો. મારા બેઠસ્તી ધણી વીમાના ત્રેવેલીંગ એજન્ટ હોવાથી ગામેગામ ફરવાનું હોવાથી બે એક મહીનામાં સોલાપરથી હમો પુને આવી વચ્ચાં અને હમારાજ દીકરા તરીકે હમોએ એનું હોમી નામ રાખી પાડ્યો પોતપોતે કહ્યો. ખુદસ્તીજ એને પોતાનાં તોખમની અસર દેખડાવી અને નાનપણથીજ એવો જીભર નમાનો દાહ્યો અને ગરીબ ઉધરવા કેપરાંન તીક્ષણ

પ્રુધીના નીકળ્યો કે પોતાની મેલેજ હાતે જતે અધી દેવાવણી લેવા લાગ્યો. મારા જીભડં ઘણી સાથે ગામેગામ ફરવા પછી હમો કલકતે આવ્યા, અને મારા ઘણી બેહસ્ત પામવાથી હું મારા એ સપુટને લઈને તાંજ રેહી. હમે રેહતાંતાં તેની નજદીકજ સપલશાહ શેઠનાં નામનાં પારસી પોતાની દાકરી પરીન સાથ રેહતાંતાં તાંહાં એ જીભડં દરરોજ જતોતો, અને જ્યારે ખુદાની બક્ષેસથી આસરે સાતેક વરસ ઉપર તેવનને એકાએક કોઈ સગાંની લખોની દોલત મોટા મેહલ સાથ અલાહબાદમાં મલી ત્યારે તે માલમીલકતનો કબજો લેવા સપલશાહ બેહસ્તી અલાહબાદ જઈ વસ્યા. તેવાજ કાંઈ ઘણાં પૈસાવાલા નહીં હતા પણ નરીખ સંજોગે આવી લખોની દોલતથી લખોપતી થઈ પોતાની એકપુરી દીકરી સાથ અમનચમનમાં રેહવા લાગા. મારા જીભડં દીકરા હોમી સાથ એવનને ઘણુંજ સાડં હોવાથી તથા હોમી જીભડં ઘણોજ નમાનો ને સાલેસ હોવાથી બેહસ્તી સપલશાહને ઘણોજ ગમ્યો હોવાથી પોતાની ફેરવાઈ ગયલી હાલતથી એ જીભડંને વીસરી ગીયા નહીં, ને અલાહબાદમાં દરીદામ થયા પછી હમને એક જનને પોતાની આંખ આગળ અલાહબાદમાંજ રેહવાની ખોંહસાખોંહસી કરતા પોતેજ કલકતે આયા, ને ઘેરખાર ઉંચકી હુંબી મારા હોમી સાથ અલાહબાદ આવી, અને હોમીને વેલાત જઈ ડોકટરનું વધું શીખવાની ઘણી ઉત્તર હોવાથી મરનાર સપલશાહે પોતાનાં ખરચે અને વેલાત મેકલી આપ્યો અને એ જીભડં માન ચાન સાથ સફથી વધુ શીખી પાછો અલાહબાદમાં આવ્યો.”

હીરાંબાઈ થોડો વખત દમ ખાવા થોડ્યાં અને પાશું ખોલવાનું શરૂ કાધું. ધન હીરામાણેક વધ્યમાં એકબી શબ્દ બોલ્યા વિના હીરાંબાઈની, સામે ખેરી ગુપચાપ આ કંદુયટ ઘણા ધ્યાનથી સાંભળવા પડ્યો.

“ તાર પછી બેહસ્તી સપલશાહ પર જાહુ આદત આવી પડી. કોઈ ખરાખ ખસલતની પાખંદી બૈરી એવનની સગી તરીકે ‘પરીન પેલેસ’માં પેદી પડી ને બેહસ્તી સાથજ બસ પણવા માંગ્યું, પણ બેહસ્તી સપલશાહે સાડ ના પાડવાથી પોતે લખોપતી થવાની ઉમેદ ધુલ મળેળી હોવાથી આ દગલખાજ અધી બૈરીએ સપલશાહની સાલેસ છોકરી પરીનના લગનમાંજ વધન પાડી, તે લગન અટકાવ્યાં, ને છતે પૈસે દુઃખ અને આદત ‘પરીન પેલેસ’માં આવી પડીને મરેરે મરે-તેજ રાંડ પેટભરી ચંડાલ બૈરીને લીધે બેહસ્તી સપલશાહ ગુજરી ગીયા ને પરીન તેવનની હકદાર છોકરી પુરવાર

ન થવાથી તે બીચારી બીખારી થઈ પડીને-તે ગરીબાઈમાં આવત્યાં મારની બીચારી-બીચારી—”

“ માયંજી, પરીનને લગતી ગમખવાર કાકાજી અને બધી માલમ છે એટલે તમે તકલીફ લેશો નાં અને ને. માટે વધુ રંછલા થતાં નાજ. આ હોમી જે વખતે તમારા ક્યમનમાં આપો ને વખતે તેની આજુ ઉપરનું માદરીયું તથા તેનું જબલું તમે કાપું રાખેલું છે ને અને આપવાની તકલીફ લેશોજી?”

“ હા! મોટી ખુશી સાથે! જે તમે કહેાજી તેમ એ જીભડું તમારા ખેલસતી માલેતુળરને ખાનદાની કાકાનોજ ગુમ થયેલો દીકરો બનહેર થાય તો મને જેવી તેવી ખુશાલી લાગશે નહીંજ. વળી એ જીભડું જમની આજુની છાતી પર ઇંડાં જેવડું લાકણુ છે ને તે લાકણુ બાયગની નીશાની છે એમજ હું નાનપણથી ધારતી આવીય.”

“ ઓ! ઓ! તેજ તારે તો એજ બરાબર ” એવ વીજલીનો આંચકો લાગ્યો હોય તેમ ખુશાલીની ચીસ મારી ખુરસી પરથી ઉછળ્યો અને હર્ષ સમેટ બોલી ઉઠ્યો “બસ! આએ લાકણુનીજ એકજ ગવાલી પુરી પાડેજ કે ત દીરામાણેકનાં ખાનદાનનો અને વળી મારાં મરનાર મુરખી કાકાજીનોજ લકદાર ચોરાઈ ગયેલો દીકરો હોવા જોઈએ. મને પોતાને બી એવું લાકણુ છે ને મારા મરનાર ગાવાજી ને કાકાજીને બી એવુંજ લાકણુ ઉતું. એ દીરા માણેકનાંજ ખાનદાનનો ને વળી મારા મરદમ કાકાજીનો લકદાર વારેસ છે એમાં કાંઈ બી શક રહ્યોજ નથી.

હીરાંબાઈએ ક્યાટમાંથી નાનું પોટલું કાઢ્યું અને તે ધનને સ્વાધીન કરીતું અને માદરયું લઈ બારીકીથી તપાસનાં તે ઉપર હેદરાબાદી બાપાનાં કાંઈક અક્ષરો લખેલા તેને જોયા, અને માદરયાંતી અંદર તેનાં જનમની હોએ એમ ધારી નોંધ કાંઈ ને પોતા સાથે ત્યાંથી ઉમેલ્લર લઈ ગયો.

પોતાનાં ઓળખાણનાં મોલમેદન પાસ ધને પેલું માદરયું તપાસાવ્યું. અને તેની ઉપર હેદરાબાદી ધર્મનાં કાઈ મંત્રના શબ્દો લખ્યા હતા એમ બહેર થયું. ઘણી મહેનતથી તે માદરયું બાંજીને કંધાડ્યું અને તેમાંથી કમજની જીભી કાપલી દારસી દાપામાં લખેલી ધનને મલી તે તેને કંકલાવી તો તેમાં હોમીનાં જનમની નોંધ દુકમાં કાઈ હેદરાબાદી ઓલમાએ દારસીમાં જીભી લરેફે લખી હતી અને તે હેદરાબાદનાં નવાય હસનમજંગને દીકરો હતો એમ નામ કામ સાથની સનાવાર નોંધ લખવા ઉપરાંત

જનમથી તેની શુકની દશા હોવાથી ભવીષમાં માહન વીરવાન બનશે એમ તે ઓલમાંએ દુકંમાં નોંધ લખી હતી. આ ચીડી ઉપરથી હવે ધનની પકડી ખાત્રી થઈ કે હોમી મરનાર કાકાજી રસતમજંગનોજ હકદાર દીકરો હતો, અને પેલી હેદરાબાદી પાખંદી ઓરતે પોતાની લાગવગથી ચોરાવી દુર કોઈ નોકર નફરને ત્યાં વેર લેવાનાં ઈરાદાથી ધકેલી આપ્યો હતો, અને આ ખાનદાની બચ્ચું તે કીરનારના ભેડ ભર્યા સંજોગો વચ્ચે સાલેસ અને અસીલ હીરાંબાઈના કબજામાંજ તેણીની માયા અને મોહબત વચ્ચે પેટનાં બચ્ચાં તરીકેજ ઉધયું. ખેશક હોમી પોતેથી આજ લગીન હીરાંબાઈના હકદાર દીકરોજ જાણતો હતો અને હીરાંબાઈએ અસલનો ભરમ આજ લગીન પોતાનાં આ દીકરાથી સદંતર છાનો રાખ્યો હતો.

ધન પાછો ખુશાલીથી ઉભાતાં જીગરે આ દીલખુશ વધાઈ હીરાંબાઈને કહેવા ગયો અને હોમી પોતાનાં મરનાર લખોપતી કાકાનો લખોપતી વારેસ પુરવાર થયો હતો એમ સાંભળી હીરાંબાઈએથી તે કીરતારની લાખોલાખ શુકગુજરી કીધી. ધન હીરાંબાઈનું ધણુંજ હેશાંન માનવા લાગ્યો અને પોતાની સાલેસાઈ અને ભલાઈથી પાલીપોષી પોતાનાં પેટનાં બચ્ચાં મીસાલ તેણીએ ઉછેરી કીર્તીવંત બનાવ્યો હતો તે માટે ધનતો બસ હર્ષમાં આવી જઈ હીરાંબાઈનું ધણુંજ હેશાંન માનવા લાગ્યો.

દીનાં લામે તેને હાથની ઓફર નામજુર કરી તેને હયરાન પરેશાન અને ગમગીન બનાવી મેલ્યો હતો અને અલાહબાદ જેવાં નેહસ્ત શેહરમાં પગ મુકવાનાં ધને કસમ લીધા હતા પરંતુ આ ગમીની પાછલથી પોતાનાં કાકાનાં હકદાર દીકરાને શોધી કાઢવાની માહબારત ખુશાલીથી પોતાનાં કસમ તોડ્યા અને હોમી અલાહબાદમાંજ હોવાથી પોતાનાં કાકાનાં દીકરાને હખથી અને વાહલથી ભેટવા અને તેનો હકદાર વારસો તેને સ્વાધીન કરવા ખુશાલીથી પ્રવૃત્તી થયલાં જીગરે એક વાર ફરીથી તે અલાહબાદ જઈ પોંદ્યો.

પ્રકરણ ૪૪ મું.

“ દોસ્ત મરે નાદાન, ગરજ દુશમનની સારે.
દુશમન જેવો સુગતન, જેહ આફતથી તારે.”

બદમાસ જાંહાંગીર સાંમે ધણું વૉર ટો નીકલ્યાં અને પોલીસ પકડવા આવે તે અગાઉ પોતાની આખર અને દુરમતનાં બચાવ અર્થે તે એક રાત્રે છુપાછુપ ‘પરીન પેલેસ’ સદાનો છોડી નાહસી ગયો અને ગમે તેવી જુસ્તેજુ કરતાં તેનો પ-નો પોલીસને મળી શક્યો નહીં. આ લખોપતી શેકયો તેંદકરાઈ એંદકરાઈમાં મરી રેહી પોતાનાં ચાલતા વખતમાં ખુદ ખુદાનો ડર કર્યા વગર ધરતી માથે લઈ ફર્યો તેનો આયદે કમકમાટ બર્યો આવો નતીજો આવ્યો અને રસ્તે ચાલતાં રખડતાં કુતરાં મીસાલ રખડતી રથીતી તેની થઇ પડી. બેશક પોતાને આવી આફતમાંથી બચાવી લેવા જાંહાંગીરે સર જલ્લેજર જસાવાળાને ઓજરખવાલી ભરી અરજ કીધી, અને તેજ ખીયારો ‘આટા ટોલ ફીકરી જલતી હય’ એવી સંકડાસભરી હાલતમાં હોવાનો ખુલાસો કરી તેને કોઈપણ પ્રકારે મદદ કરવા જ્યારે નાં પાડી ત્યારે આ બદમાસ જાંહાંગીરનું દર્દમંદ જીગર ગોચા ભાગી તુડી ગયું. અરેરે ! જે મીત્રા તેનાં જરદાર માલેતુજર વખતમાં તેની પાસથી અનેક કીસમની નાણાંની અને જર જલ્લેરાટની મદદ મેળવવા ઉપ્રાંત તેની સાથેજ પડ્યા પાંડર્યા પોતાનો વખત અઘ્યાસીમાં કાઢતા હતા તેઓ બધાની જાંહાંગીરનાં આવા કંગાલ વખતમાં જાણે પીઠાણુતાખી ન હોએ અને તેને અડકવામાં આવે તેની સાથ વાત વટીક કરવામાં પાપ હોએ એમ સમજી બધાજ જાંહાંગીરથી દુરનાં દુર રહ્યા અને પોતે ધારતો આવેલો એવા વફાદાર અને જાની મીત્રા તેની આવી મુશ્કેલીની મુશીબત દરમ્યાન મદદ કરવાને ખસતા થઈ જવાથી આ બદમાસ અને બદમાસ મીત્રાને પોતાનાં દર્દમંદ જીગરમાંથી લાખો શ્રાપ દેતો તે પોતાને વટીક કહુવા દેવા લાગ્યો ! મગર હવે તદનજ મોડું થયું હતું ! ધરતી માથે લઈ ફરવાનો નતીજો આવદે તેને મલી શુકયો અને આંખમાના વસ્ત્ર સાથેજ તે પોલીસનાં હાથમાંથી બચવા એકાદ બીખારી માફક રખડતો કાણુ જાણે ક્યાં અલોપ થઈ ગયો તે કોઇને માલમ પડ્યું નહીંજ. બેશક તેની ઉપર આ માહભારટ આફટ અને વીધ-નનાં નાશકારક બોળથી તે ગોચા થેલો દીવાનો થઈ રહ્યો હતો, અને

પોતાની આવી બીખારી સ્થિતિની ચીંતા વચ્ચે કેટલેક દરજ્જે તે મગજથી બે મગજ થઈ ગયો હતો.

અને આત્માંભાયક ગરીબો તો મળે છે જરૂરોનો જીવન ખમવા અને નેઓની જહા ખમવાજ તે કારતારે અપજ્ઞાની જાન્ય જરૂરનિસારી વચ્ચે સરજાવ્યા હોય એવુંજ એવકુશી બધું માની લેઈ આ હેમક કિછાછડી, અને કિડકિ અખળાએ ગરીબો તરફ દાઝ અને દીવસોછ ખતાવવાને બદલે તેઓ ઉપર અનેક કીસમની જહા અને જીવન પાડવામાં કાંઈખી ખાકી ન રાખ્યું, અને આયદે તેના બદલામાં આ કિડકિ અખળા આયદે ગરીબો કરતાં વધુ મુશ્કેલીની કંગાલતમા સરખસર ગમડી ગેઈ! તે ગેયા તદ્દનજ બીખારી થઈ ગેઈ હતી એટલુંજ નહીં પરંતું પોતાની બદકાર વર્તણૂકથી અને મેરવાન મેજર જેવા બદમાસ દગાખાજની સંગતથી તેણીએ પોતાની આખર અને હુરમતનું નખોદ વાળ્યું હતું. તેની હાલત કંગાલ બીખારી કરતાં વધુ બદતર થઈ પડી. અધુરામાં પુર પેલી ઇટાલ્યન મડમ મારગારેટે પોતાને દગવા માટે તથા ખોટા દાગીના ખરા તરીકે જણાવી તેની સાથે દગલખાછ કરવા માટે તથા પોતાનાં હજારો રૂપાનાં ખીલ જમે ન કરવા માટે આત્માંભાયને પકડવા વોરંટે કાઢ્યું અને પોલીસનો દરોરો આવે તે અગાઉ આ પાખંડી ઓરત પોતાનાં પાપની ભારે શીક્ષામાં આંસુઓનો ધોધમાર દર્યો રેડતી ખુદા પાસે મોત માગતી પોતાનાં આંગ પરનાં કપડાં સાથેજ રતો રાત છુપાછુપ ‘પરીન પેલેસ’માંથી સદાની ગુમ થઈ ગઈ. પોતાનાં આલતા વખતમાં પૈસાને પૈસો તરીકે ગણ્યો નહીં, તેની મોહકાતમાં જમાનાની ગીરદેશથી હાલ આ હેમક અખળા કોઈની ખી દીવસોછ, દયા કે મદદ વગર રસ્તે રખડતી બીખારીને હાલટની કંગાલ થઈ. દરરોજ પોતાની સહીઓને પાર્ટી ઓ અને ખાણીપીણી આપતી આ કિડકિ અખળાએ તેવી સહીઓ જેઓ તેણીને પૈસે પોખાઈ અને પલાઈ હતી, તેઓની પાસે સહાયતા મેલવવાની ફાકટની આશા રાખી કાંકે તેઓમાંની કોઈએખી તેણીને સેલજ પણ અંગે તેણીનાં ખુરા અને કંગાલ વખતમાં સહાય થવાની સાફ નાં પાડી.

અફસોસ! ક્યાં ગેઈ જનકેશાની અને ક્યાં ગેઈ મીત્રાચારી? જ્યાં લગીન એક ધનિસાન પાસે પૈસાનું જ્વેર હોસે, ત્યાં લગીન તેની ખુશામદ કરી હાથ હા કરનારા ખુશામદનાં ખોચાંઓ, મધપર માખ મીસાલ મીઠું મીઠું પીરસી પૈસાની ખરબાદી અને ધુણધાંણી કરી નાંખવાને ચુકશે નહીંજ; અને ખુદા ન ખાસતા બ્યારે તે આદમીનો દીવસ પડતો આવી જઈ ચક-

તીની ટોચ પરથી યાહોમ પડતીની ખાલીમાં ફંગાલ્યટનાં કાદવ કીચલમાં ગળદી પડે છે, ત્યારે તેવા ખુશામદી મીત્રો તે ઇનસાનને એલખવાનો વડીક ઇનકાર કરે છે! આવા દગલખાજ ખુરા દોસ્ત હડહડતા દુસ્મનજ ધારવા આવા અદમાસ દુસ્મનો તો દગલે ને પગલે અંહી એવું આછટાંપર કાઠકું શોધવા ફરતા કરે છે!

પ્રકરણ ૪૫ મું.

“ જયસી કરની, વયસી બરની, આજ કીયા કલ પાવંગા,
ધોકા દેગા ગયરોંકા તો આપલી ધોકા આવંગા!”

સર જલેજર જસાવાલા દીનાં લામનો કથેખી પન્નો મેળવી તેને પોલીસનાં કબજામાં આપી તેને શીક્ષા કરાવવા પેલા હેમક રતન મેહતા સાથે દરરોજ સંકેટ રચતો હતો. પોતાનાં લાગવગથી જલેજરે દીનાં સાંમે વોરંટ કઢાવ્યું હતું. પણ આ અદમાસ પોરીનો પન્નો તેઓને આજ લગીન લાગ્યો નહીં એવી તે જલેજરે પાતાળનાં પેટામાં ગોચા ગર્ક ગમ્મ હતી.

• ‘ખુચી હીરાંતું’ ગળું દાખી તેને ગુંગણાવી નાખવાથી તે મરણ પામી હતી અને આડકત્રી રીતે આજ અદમાસ કપીણ છોકરીએ ખુન કરવાની વેતલ કરી હતી એમ પોલીસનાં મન ઉપર હસાવી તેની સામે વોરંટ કઢાવ્યું હતું જેની રહે તેની અહીં તહી જખરી તલાસ કરવામાં આવી મગર આજ લગીન દીનાંનો પન્નો મળી શક્યો નહીં. દીનાં કદાચ નાહસી જમને ડોઁ હોમીની માતા હીરાંઆઈનાં આસરા હેડળ છુપાછુપ રેહી હોએ એમ રતન મેહતાએ અટકળ કરવાથી જલેજરે રતનને પોતાને ખર્ચ મુંબઈ મોકલી આપવાની ગોડવણ કાઢી અને મુંબઈમાં દીનાં જે હોય તો ત્યાં પકડવા માટે ત્યાંની પોલીસને પોતાનાં લાગવગથી ખબર કાઢી અને રતન મુંબઈમાં શોધખોજ કરવા ગયો. દીનાં લામ ઉપર વોરંટ નીકળેલું હોવાથી હોમીને અંગલે જઈ પોલીસ સાથે તેનો અંગલો શોધાવવામાં કાંઈ હરકત નડશે નહીં અને વળી આગળનો ખાર કાઢી હીરાંઆઈને વધુ દબરાવવા અને બીહધરોવવાની ઉત્તમ તક મલશે એવા ધરિદાથી રતન પોલીસને લઈ હીરાંઆઈને અંગલે ગયો.

હીરાંઆઇનો દીકરો (હવે તો તે હીરાંઆઇનો જણોતો દીકરો ન હતો, પરંતુ લખોપતી ધન હીરા માણેકનાં હેરાઆદી નવાખી કાકા નવાખ-રસ્ત-મજંગનો વરસોનો ચોરાઈ ગયો યાતો શુભ થયો દીકરો દાખલા દલીલોથી પુરવાર થયો વાહલાં વાંચનાર આગલાં પ્રકરણમાં જોઈ ગયા છે તે) અંગલામાં હતો નહીં.

હીરાંઆઈ પોલીસનાં માણસોનું નામ સાંભળી ચીંતાથી દોડી આવી અને પેલા નેક નામ રતન મેહતાને પોલીસનાં કોન્સ્ટેબલ સાથ આવેલો જોઈ આ હેમક અને અદમાસ પોર્ચાએજ હીરાંઆઈને વધુ દબરાવવા કાંઈ કાવતરું કીધું હોશે એમ ધારી તે જાજી ખીલધી નહીં !

કોન્સ્ટેબલ પાસ અલાહઆદની દીનાં લામ કિંઈ પરીન શેડનાને 'પરીન પેલેસ'નાં માલેક જહાંગીર શેડનાની એકપુરી દીકરી હીરાંનું ગળું દાખી તેનું ગુંગળાવી મરણ નીપજવાના વાંક માટે વોરંટ હતું અને પોલીસને એવો શક પડ્યો હતો કે તે ખુની અદમાર છોકરી હીરાંઆઈનાં અંગલામાં આસરો લેતી છુપાઈ હતી તેથી તેઓ અંગલાની ઝડતી લેઈ દીનાંને પકડવા માટે ખાસ આવેલા હતા. હીરાંઆઈએ પોતાનાં અંગલાની ઝડતી આપવા અને પોલીસનાં માણસોને અંદર દાખલ થવા સાંમે મજબુત વાંધો લીધો, આ ઉપરથી હીરાંઆઈને દબરાવવા રતને ઘણી ધાંધલ કીધી મગર હીરાંઆઈએ તેને ઘણોજ હડધુટ કરી નાખ્યો.

“તમે એ છોકરીને ખુનના વાંક માટે પકડવા આયા છ ને તેને પકડવાનું વોરંટ તમારી પાસ છે એ વાત ખરી. પણ તે વોરંટની રહે મારા અંગલાની ઝડતી લેવાનો યાતો તેમાં દાખલ થવાનો તમને મુદ્દજ લક નથી. તેથી કલકું જે તમે મારી મરજી વીરુદ્ધ અંદર જોરજુલમથી દાખલ થશો તો ઘર પ્રવેશ કરવાનાં વાંક આમે તમે જોખમદાર ગણી તમે વાંકમાં સપડાઈ જશો. જાઓ-મારા અંગલાની ઝડતીનું વોરંટ તમારી પાસ નથી એટલે કાયદા મુજબ તમારાથી અંદર જવાશે નહીંજ.”

આ તકરાર કોન્સ્ટેબલને બરાબર લાગી મગર રતન મેહતા તો ખસ ઘણીજ કિઝટ કરવા લાગ્યો અને અંગલામાં જઈ ખસ દીનાંને પકડવાની ધરાધરી કરવા લાગ્યો. પણ અંગલામાં પ્રવેશ કરવાનું કામ કાયદા વીરુદ્ધ હતું એમ સમજાવી કોન્સ્ટેબલે રતનને અટકાવ્યો અને હીરાંઆઈનાં અંગલાની ઝડતી લેવા 'સચ વોરંટ' મેજીસ્ટ્રેટ પાસથી મેલવવા જણાવ્યું અને પોલીસનાં સીપાઇને ચોક્કી ઉપર રાખી તેઓ 'સચ વોરંટ'ની દોડા દોડી કરવા પડ્યા.

રતન મેહતાને ખાત્રીજ હતી કે હીરાંબાઈએ દીનાંને પોતાનાં અંગલામાં ઘુપાવી રાખી હતી તેથીજ તે ખોટી તાલતલાવટ કરતી હતી મગર તેથી ડરી જઈ હારી ન આવી એમ વિચારી હીરાંબાઈનાં અંગલાનું ‘સચ્ચં વોરંટ’ મેલવવા તે મેજસ્ટ્રેટ સનમુખ ગયો. નિર્દોષ કમનશીઓ ઉપર જુલમગારી અને સીતમગારી યતાવવા પેહલી હરોલમાં રતન મેહતા જેવા જુલમગાર અદકારો દ્વારે ખરા મગર તેવાં ગરીબ કંગાલો તરફ કુદરતનો અંદીક મદદ કરનારો હાથ હમેશનો લાંબાએલો હોવાથી આપદે તેવા જુલમી-જુલોકો હડધુટની હીલુપસ્તીમાં આવવા ઉપરાંત તે કરીમે કારસાજની ઘુપી શીક્ષામાં આજેવેળા પોતેખી કંગાલ્યટમાં ગયડી પડે છે તેનો ભય ભર્યો ખ્યાલ કે ચીતાર આ કમસમજ નાદાન અને એચકલી પોર્યા રતનને જરાખી થયો હતો નહીંજ.

પ્રકરણ ૪૬ મું.

દીનાં લામ આખરે પકડાઈ!

“મેહનત બરબાદ ને ગુનાહ લાજમ” રતન મેહતા દારેલો મારેલો અને ફજેટ થયેલો મુંબઈથી ઘડેલા ખાઈ પાછો અજાલબાદ આવી પોતે શું કરી આવ્યો હતો તેનો હીસાબ આપતો જલેજર જસાવાલા આગલ બોલ્યો, “જલેજર, હાંશી હુંશીને મુંબઈ ગીયો પણ પેલી દીનાંના પન્નો મને મલ્યો નહીં.”

“પણ કાંય નહીં એ ડોક્ટરની માથે કંઈ એ પોરીને સંતાડી દીધી હોય?” શંકાશીલ ધપે જલેજર બોલ્યો. “એ હીરાંબાઈને વોરંટને લગતી વાતની ખબર પડી હોએ તેથી અગમચેડીથી એ નાપાક છોકરીને કાઢને ત્યાં કાંય નહીં સંતાડી હોય! મુંબઈ જેવાં બોલલાં વસ્તીવાલાં શેહરમાં જે એ અંદાલને ખુની પોરી હોય તોખી આપુને પન્નો મલી શક્યાં મુશકીલ તો પડે.”

“તે વાત ખરી—જલેજર! તોખી મેં ત્યાંની પોલીસને તાકાદ ફરમાવીજ અને એ ડોક્ટરનાં અંગલા આસપાસ આજુ પારીકીથી તસ્લાસ રાખવાની

વેત્રણ તો કાઢીજી હુખી તો ખરો કે એ બદ્ધાર પોરીનો પ-તો મેળવ્યા વગર નીરાંતે કંધાવસ નહીંજ.”

“આહ” જાણેજર જનુનમાં ઘાંત પીસી કરડાઈ અને સખતાઈથી બોલી ઉઠ્યો. “એ રાંડ કરપીણુ પોરી જે મારાં સપાટામાં ને હાથમાં આવે તો કાચીને કાચી ખાઈ જાઉં તોખી મારું વેર નહીં વસે! એ કમબખત દગલબાજે મારી છોકરીનાં સુખની આડે આવી ફાંચડ મારી અને એજ ચંડાલે ધન હીરામાણેકને અહીંથી સદાનો નસાડી દીધો, અને મારી ઉમેદ અને વરજોની મુરાદની ધુળધાણી એજ બદમાસ પોરીએ કરી નાંખીજ.”

“ધારજ ધરો-જાણેજર સેડ, આજે નહીં તો એ પાંચ દહાડેખી એ રાંડ પોલીસનાં હાથમાં કાંઈ આવ્યા વગર રેહવાની છે?”

ડા૦ હોમીનાં બંગલામાં દીનાંની ઘરપકડ માટે જ્યારે રતન તલાસ કરવા ગયો, ત્યારે બંગલાની ઝડતીને લગતું વારંટ ન હોવાથી હીરાંબાઈએ આ બેવકુફ પોરોને હડધુત કરી કાઢી મુક્યો હોવાથી, આવી હીણપરતીની કનવાર કર્યા વિનાં તુરતા તુરત “સર્ચ વોરંટ” તેને મેલવ્યું અને ઉકમાઈથી અને ગરરીથી તેને પોલીસના કોન્સટેબલ સાથે કલાકનાં કલાક વેર ડા૦ હોમીનો આખો બંગલો બધો કિલ પાકલ કરી નાખ્યો, પણ પેલી દીનાં કહે પરીનનો તેને મુદલજ પ-તો ન મલવાથી આ હેમક પોરો હદથી જ્યાદા રહ્યા હયરાન અને પરેશાન બની ગયો. હીરાંબાઈએખી કહેપેટે તેને ખુબ સખત તાણાગણીથી ગુંગલાવી નાંખ્યો અને એક મુફલેસ લાચાર છોકરીની પુઃ પકડી તેને હેરાન કરવા અને તેની ઉપર જહા પ્રાડી તેને પોલીસનાં હાથમાં આપી જન્મો જન્મની દુઃખી કરવામાં એક સદગુણી ગૃહસ્થનુ જરાખી કામ ન હતું, મગર એક લલકત અને નીચ તેમજ કપડી અને વેરસી આદમીનુંજ તે બદ્ધાર પરાક્રમ હતું. અને સુરજ સાંમે ધુળ છાંટનાર હેમક આદમી જેવી કીસમે ફેજે પોંદચે તેવીજ રીતે ગરીબોને સતાવવાથી તે ઉલ્લુ અને કમચ્ચકલી પોરોંખી ખુદરતના અંદીઠ ફટકાથી પોતાની કરણીની સખત શીક્ષા બવીયમાં ભોગવશે એવા હીરાંબાઈનાં સખત દપકાથી રતનને ખરડે તે પાણી ઉતર્યું મગર પોતાની દારમાં હડધુત થએલો હોવાથી કાંઈખી જવાબ આપ્યા વીનાંજ દારેલો મારેલો પોતાનું કાલું મોંહ છુપાવતો હીરાંબાઈને બંગલેથી પાછો ફરી લાગલો અલાદબાદ આવ્યો.

“જાણેજર સેડ, મેં છુપા જનસુસો અંત્ર એ ચંડાળ પોરીની તલાસ અર્થે રાહ્યા હતા તેમાંના એકે મને ખબર આપી કે આ ગુનેહગાર દુકની જે

અલાહ્યાદમાંજ હોએ તો તે પેલાં ભુતખાનામાં હોવી જોઈએ. એ મકાનમાં અને તેની આસપાસ ભુત ફરતાં હોવાથી શોકોને ખીફક અને ધારૂની એવી દદ સુધીની છે કે શોકો તેની આસપાસ જવા વડીક દીમન કરી શકતાં નથીજ.” રતને જાણેજર આગળ વધુ ખોલાસો કાઢ્યો.

“હા! પણ ત્યારે દીમતથી એ ભુતખાનાંપર દરેરો પાડી ખરેખર કરી નાખે તો કાંઈ માલમ પડી તો આવે! રતન તેં એને અગાઉ અરધી અરધી રાતે ભુતખાનામાંથી પેસેસમાં આવતાં જોઈતી તો કદાચ એ ચંડાળ પોરી ત્યાંજ છુપાએલી હોવાનો મનેખી શક લાગેછ! રતન, જેમ અને એમ જલદીથી એ ચંડાળ પકડાઈ જાય એવું હું ઇચ્છુંછ. એ રાંડ પાંચ સાત વરસ હવા ખાવા જતએ તોજ ભારી કીનાની આગ ખુજશે; અહીં વધુ રહેવાનો મારો ઇરાદો નથીજ. ‘પરીન પેસેસ’ તો ખીજનાં લાથમાં ગીયોછ, ને જાંહંગીર તેમજ આલાં પર ખેકપર વોરંટ નીકળેલા હોવાથી તેઓ છુપાછુપ કોણ જાણે કાં નાહસી ગીયાંછ તેનો પતો મૂકતો નથી! એ શોકને લીધે મને બોંય ભારી પડેછ ને મને બાહર શોક વચ્ચે નાક દેખાડવાનું ભારી લાગેછ, તેથીજ હું અહીંથી જેમ મને એમ જલદી મુંબઈ જવાનો વીચાર ધરાડેછ અને તે અગાઉ જો એ રાંડ પકડાઈ જાય કેની તો પછી મને જરા નીરાંત રહેશે.”

ભુતખાનાં જેવાં એકાંત મકાનનો આસરો દીનાંએ લીધો હોએ એમ હવે રતનખી મજાખુત માનવા લાગ્યો. ભુતખાનાની આસપાસ તે મકાનની આંદરની ખારીક લીંચ્યાલ તપાસવા રતને પોતાનાં ખાનગી જસુસો કબા કાઢ્યા અને જ્યારેખી વખત મૂકતો ત્યારે પોતેખી તે જાગ્રુ પોતાનો દીવસનો ઘણો વખત કાઢવાને ચુકતો હતો નહીં.

એક સાંજે રતન ભુતખાનાંની નજદીક પોતે કબા રાખેલા જસુસ સાથ વાત કરતો હતો તેવામાં તેની નજર એકાએક તે મકાનનાં ઓટલા ઉપરથી ઉતરતાં એક ઓરનનાં આકાર ઉપર પડી અને તેનું ધ્યાન તે ઉપર ખેંચાતાં રતને ઘણીજ ખારીકાથી તે તરફ નેગાહ પાડ્યાડી તો તેને માલમ પડ્યું કે તે ઓરત દીનાં લામ જેવીજ લાગતી હતી; તે ધણે ધરાયો નહીં. પોતાનાં જસુસમાંનાં એકને તેને તુરત કોન્સ્ટેબલને વોરંટ સાથે લાં આવી પોંદચવા જણાવ્યું અને પોતે આ ખુશ વધામણી જણાવવા સર જાણેજર જસાવાલા આગલ દોડી પોંદચ્યો અને ભુતખાનામાં તેણે દીનાં લામને અડછરી દીડી હતી એમ કાંઈક ગરરી સાથ જણાવી જાણે કે શું એક વાત માર્યો હોએ એવી કાલમથી તે દરખથી પ્રકુલીત

બની રહ્યો. ખેશક આવા વખતની તો જલેજર અધીરતાથી રાહ જોતો હતો, અને તે ખંધી અને પાખંદી પોરીને પકડી પોલીસનાં સ્વાધીનમાં આપવાનું વૉરંટ કાઢવા વીગેરેનો ખરચ પોતાની ગીરેથી આપેલો હોવાથી દીનાં લાભને પોલીસનાં હાથમાં પકડાએલી જોવા તે ઘણું ઇતેજાર હોવાથી તે પોતાની દીકરી જર સાથ તુરતાતુર તૈયાર થયો અને ગાડીમાં બેસી રતન સાથ તે ભુતખાનાં આગળ ગયો.

કોન્સ્ટેબલ કોઠખી વખતે બળ લાવી શકે એવાં વૉરંટ સાથ ત્યાં આવી પોહ્યો અને રતનનાં આવી પુગવા સાથ ભુતખાનામાં કેવી રીતે દરેરો પાડવો તે માટે તેઓ છુપાછુપ મસલત કરવા પડ્યા. જલેજરે પોતાની ગાડી દુરથી ઉભી રખાવી આ સર્વ માંજનું અધીરાઇથી જોતો બેઠો.

અંધારું થવા આવ્યું હતું, અને કોઈ ઓરતનો આકાર ભુતખાનાનાં મકાન નજદીકજ આડોની ઘટા વચ્ચે આમતેમ ફેરા ખાતો રતનને પાછો જણાયો અને તેજ ઓરત ઉપર વૉરંટ બળવવાનું હતું એમ તેણે કોન્સ્ટેબલોને કહી સંભલાવ્યું અને બંને કોન્સ્ટેબલો રતન મેહતા સાથ છુપાતા બરાતા ભુતખાનાંનો બહારનો દરવાજો ઉંઘાડી ધીમેથી અંદર આવ્યા અને પેલી ઓરતને જરાખી સંસારો બાલમ પડે નહીં એવી કાસમથી બરાતા છુપાતા દીનાંની સાંમે દાખામાંના ભુત મીસાળ ઓચીંત આવી ઉભા અને તેનાં કોમળ હાથમાં ઝડપથી બેડી પેહાડાવી.

પ્રકરણ ૪૭ મું.

“ ના કરો જફાકારી.”

પોતાની આસપાસ ઓચીંત કોન્સ્ટેબલોને જોઈ અને હાથમાં બેડી પેહાડાવેલી જોઈ આ અભામણી છોકરી એકદમ ગભરાટથી ચીસ પાડી ઉડી અને ભુતખાનાં તરફ નાહસવા કરતી હતી મગર કોન્સ્ટેબલોએ તેમ કરતાં અટકાવી. રતન મેહતાખી ખુશાલીથી ઉભરાઈ જતાં જમરે તેની સાંમે આવી ઉભો અને દીનાંને બંને એમ ઝડપથી ભુતખાનાંથી દુર લઈ જવા કોન્સ્ટેબલોને આગ્રહ કીધો, અને તેઓ થોડે દુર દીનાંને ઘસડી લઈ ગયા. આ અભામણી છોકરી આ ઓચીંત આંદટની ધારતીથી ગાયા મોંત જેવી શીકડા પડી ગઈ હતી અને એવી તો કાસમની માફક બની ગઈ

હતી કે તેણીને શાને માટે પકડી હતી તે પુછવાનું વડીક તેને જ્ઞાન રહ્યું નહીં. તેણીએ પોતાની સર્વ હીમત એકઠી કાઢી અને તેને હેરાન ન કરવા અને એડી કાઢી નાખવા અર્જ કાઢી જેનાં જવાબમાં તેની ઉપર કીચાં તોલમનને માટે વૉરંટે જજ કાચવામાં આવ્યું હતું તે કોન્સ્ટેબલે કહી સંભળાવ્યું. રતન મેલતાને ત્યાં જોઈ દીનાંએ ધાર્યું કે આ અધાં તેને હેરાન કરવામાં તેનાં કારસતાન હોવાં મન્યએ.

“ પણુ-પણુ-મેં-મેં-ગ્ગાંગીર શેહની છોકરીને ગુંગણાવી મારી નથી નાંખી-હું-હું નિર્દોષ છું; આએ જુઓ અદમાસ મને હેરાન કરેછાં મુઆ મને તું સતાવેછ તો તારો દોજખમાં કાર થશે ” અને એમ બોલતાં દીનાં એઅખત્યાર રડવા પડી.

પોતાને ગાળ દેવાથી રતનને ધણો ચટકો લાગ્યો અને જનુનથી દીનાંનાં આંગ ઉપર ધસી આવી. તેન જેર સમેટ તમાચો લગાવી બોલ્યો “ દગલ્યાજ છોકરી! તારી મોહકાણુ અને તારાં કરપીણુ કામથીજ પરીન પેલેસનાં માલેકનું સત્યાનાસ વલી રહ્યું! તું આવતી જતી મરે તે તારા આવવા સમેટજ તેં અધેજ મારામારી કરાવી અને આખરે તેજ અકાર દગલ્યાજ ખુનીએ ગ્ગાંગીર શેહની નિર્દોષ છોકરીને ગુંગણાવી નાખવાની વતણુ કરી તેઓ ઉપર પેર લેવાની યુક્તિ રચી પોઆરા માખી ગેઈ! હુક પડે તારી પર રાંડ! જ્યાનત પડે તારી ઉપર! આએ કરપીણુને તમે એકદમ લઈ ચાલો !”

આંસુઓનાં ધાધમાર દરયાવ રડનાં આ અમાગણી છોડી બોલી “ મારા જેવી ગરીબ નિર્દોષને સતાવી માર, પણુ તેના અદલો ખાદા વાલસે ! બાકુઓ મને જરા અંદર જવા દેઓ મને અંદરનાં સાથ મલવા દેઓ પછી તમે જ્યાં લઈ જશો ત્યાં હું આવીશ.”

“ નહીં મીં જનન! એને અને એમ અર્દાથી દુરજ લઈ ચાલો. જે એને અંદર લઈ ચાલસો તો એ રાંડ પાખંડી મકકરમોર અધું ગોધ્યાઈ કરી મેલશે તો વલી આપણું કામ ખીકટ થઈ પડશે ” અને એમ બોલી દીનાંને આંચકો માર્યો અને કોન્સ્ટેબલોને ઝડપથી ત્યાંથી આહર જવા કહ્યું, અને પોતે આ ખુશ વધાઈની ખબર દુર ગાડીમાં એડેલા જલેજર અને જરને પોંહચાડવા દોડ્યો.

આયદે દીનાંને પકડવામાં ફતેહ મલેલી જોઈ જલેજર તો ધણોજ ખુશી થયો અને આ અને બાપ-દીકરી ગાડીમાંથી ઉતરી જે તરફથી કોન્સ્ટેબલો દીનાંને લઈ આવતા હતા, તે તરફ તેઓ ગયાં.

“આહ! રાંડ આખરે તું સપાટામાં આવીયા” જલેજર જનુનથી અખડયો “ચીર તો એવી લાગેછ કે રાંડને મારીજ નાખું.”

દીનાંએ જલેજર તથા જરને ત્યાં આવેલાં જોઈ આ બધું છટકું અગાઉથી માંડવામાં આવેલું હતું, એમ તે હવે બધુંજ ચેટી ગઈ, અને તેઓ ઉપર ધીકારની નજર કરતી ઉભી.

“રાંડ પેટબરી-ચંડાલ-તું મરે આવતી જતી ને પેદાની પરતી” જર દીનાંનાં આંગપર ધસી આવી પોતાના હાથે દીનાંને જોરથી તમાચો લગાવી કાઢ્યો. “રાંડ, મારાં સુખની વચ્ચે આવતી ને નડતી તું મરે! રાંડ, બધું જો થયું તે તારે લીધેજ થયું! બેઠા! બેસરમ-મકકરખોર દુકતી હવે રાંડ જોલમાં જઈ સખડી મર!” અને એમ બોલી દીનાંનો કાન જોરથી અમરાવી કાઢ્યો.

હવે જલેજરની વારી આવી. આ અવિચારી ડોસાએ જનુનમાં તેનાં મોઢાં ઉપર પોતાનો રાંડોડી હાથ એવો તો ઉગામ્યો કે તે દીનાંનાં નાક અને હોડપર જઈ લાગ્યો જેથી જોરથી લાગેલા મારની અસરથી તેનાં દાંતમાંથી લોહી વેહવા લાગ્યું, અને પોતાને લાગેલા મારની અસરથી તેનો જીવ ફરવા લાગ્યો અને આંચકા સમેટ જમીન ઉપર તુટી પડી. તેણીને બોંચ ઉપર ફસડાઈ પડેલી જોઈ જલેજર વધુ જનુની અન્યો અને એકાદ કુતરાંને જેમ લાત મારે તેવી ક્રીસમથી ધીકાર સમેટ જોરથી તેની છાતીમાં લાત મારી તે જનુનનાં આવેશમાં બોલી કહ્યો. “બદમાસ ને ચંડાલ પોરી, મને એવો તો કેહર છુટેછ કે તુંને મારા હાથેજ મારી નાખું. તારું સત્યાનાસ થાય તારું, તારે લીધેજ મારાં સુખનું સત્યાનાસ વલી ગીયું. રાંડ નાપેકાર મકકારે ચોરત, તેજ પેલા લખોપતી ધન હીરામાણેકનું મગજ ચકલમ કરી મુક્યું અને તારે લીધેજ મારી સાલેસ છોકરીનો હાથ ધરતાં તે દુર નાડો. તેં મારી જરનું બવીષ બગાડ્યું ને તેનું સુખ તુટી લીધું! તું રાંડ પેદાની પડતી મરે-તારે લીધેજ આ બધી અવર ‘પેલેસ’માં પેદા પરી ને બધું તારા કરપીણપણીને લીધેજ થયું. રાંડ, પાખંડી બદમાસ પોરી! છ વરસની વાતપર આપઘાટ કરીને મરી ગએલી કરીને જુડી ખખર કરાવી અને છ વરસ પછી તારું વેર લેવા તું રાંડ નીચ જુદે ને છુપે નામે અહીં આવી બધાંનાં સુખનું સત્યાનાશવાળી વળી જ્યારે તારું પાપ પકડાઈ આવ્યું ને તુંને હડકુત કીધી તારે ‘પેલેસ’ના માલેક જાહાંગીરની નિર્દોશ છોકરીને ચુંગલાવી મારી નાખી નહાસી ગઈ! રાંડ, આખરે તો તું સપાટામાં આવી.

રાંડ તુને તો ફાંસીએ ચઢાવે તોજ મારા પેટમાં ફાંક વળસે ! રાંડ, તણ લાકડે ચઢસે તારેજ મારી પેટમાં લાગેલી કેલરની આગ ખુળસે ! ધ્યાનદ છે તારી પર રાંડ મક્કરખોર હલકી નીચ ખુનયાદની દુકતી !”

જીલમગારોનાં આ જીલમથી દીનાં એઅખત્યાર રડતી હતી તે જોઈ જરનો પીનો ઉછલી આવ્યો અને તે ખોલી ઉઠી, “રાંડ, હવે ઢોંગ કરી એવા ખોટાં આંધુઓ પારેજ ! રાંડ મારા સુખની વચ્ચે આવીય તે એવી તો ચીર લાગેજ કે રાંડને મારા પગ તળે ધીકકારથી કચડી નાંખું તો ખી મારો કીનાનો કેલરનો અલ્લો વળી શકે નહીં ! મારું સુખ તેં હુટયુંજ, તે હવે રાંડ, તેનાં અલ્લામાં ફાંસીને લાકડે ચઢ,” અને એમ ખોલી જરે પાછો તતરાવીને તમાચો લગાવી કાઢ્યો.

કોન્સ્ટેબલમાંનાં એકે ભાડુની ગાડી ત્યાંથી જતી હતી તે ખોલાવી અને તેમાં દીનાંને બેસાડી પોલીસ સ્ટેશનપર જવાનો વિચાર કાઢ્યો. જલ્દી જર અને જર પોતે ઉભા રખાવેલી ગાડીમાં બેસી રતન સાથે પોતાના હોટેલમાં હંકારી ગયા !

અને દીનાં કે અફસોસ ! આ અને આપ દીકરીની જીલમગાર વર્તણૂકનાં મારાથી આ અભાગણી છોકરી લગભગ અર્ધમુર્છિત બની રેહી અને રડતાં રડતાં એવી તો નાતવાન બની ગેજ કે તે ભોંયપરજ ફસડાઈ પડી; તેની આંખે અંધારાં આવવા લાગ્યાં; કોન્સ્ટેબલોએ તેને અને આજીથી પકડી ઘસડી પસડીને ગાડીમાં નાંખી અને ગાડી પોલીસ ચોકી તરફ હંકરાઈ ગઈ !

પ્રકરણ ૪૮ મું.

ભરતીની ઓટ અને ઓઠની ભરતી થવાની શરૂઆત !

આ આજી ઉપર જ્યારે ભુતખાનાંનાં કંપાઉન્ડમાં દીનાંની ઘરપકડ ચાલી ત્યારે એતેજાક બુદ્ધી હસમત જે ઉપરનાં ઓરડાની બારી આગળ ઉભી હતી તેને આ દેખાવ જોવાથી તે જઈકે ડોસી એઆખલી આકલી ગાભરી પડી અહીંથી તહીં ફોડવા લાગી. અને તે વેળા ડોઠ હોમી બાહર ગયો.

હોવાથી આ ખુદી નોકરને શું કરવું તેની કશી સમજ પડી નહીં, તેણી તેનો જીવ તામોશ ન થઈ શકવાથી તે ભુતખાનાનાં કંપાકિન્દમાં કિતરી પણ તેટલા વખતમાં તે દીનાંને કોન્સ્ટેબલો અત્યાર આગમનનાં લગ્નને વિદાય થયલા હોવાથી તે પાછી ભુતખાનાનાં ઓટલા પર આવી હોમીની અતી આતુરતાથી રાહ જોતી ઉભી.

અર્ધાએક કલાક વીંટાં બાદ ડોઁ હોમી ધન હીરામાણિક સાથ મલકાયશે એહેરે અંદર આવ્યો, અને દીનાંને કેવી કાસમે ધરી જવામાં આવી હતી, અને તેણીને કેવી પ્રકારે રતન મેહતાએ તેમજ જાહેજરે હયરાન કરી તે ખીચારી ઉપર ઘાટકી રીતે જફા પાડી હતી, તેનો ટુંકે કાદણી આ વફાદાર દાસીએ જ્યારે રડતી ચક્ષ્મોએ અને ધુજતાં તનખદનથી કહી સંભળાવી ત્યારે આ જને જણાંના ચહેરા ઉપર ચીંતા અને ધાસ્તીનો ચીલો ચઢ્યો.

વાહાલાં વાંચનાર આગલા પ્રકરણમાં વાંચી ગયાં એમ જ્યારે હીરાં-બાઈએ આગલાં વરસનો હોમીને લગતો ભેદ ખુલ્લો કાઢ્યો ત્યારે સંધ્યા અનુમાન ઉપરથી ધને સીધું કાઢું કે ડોઁ હોમી કોઈજ નહીં પણ વરસોની વાત ઉપરનો તેનાં નવાખી કાકાનો ચોરાઈ ગયલો હકદાર વારસા-મેટો હતો, અને આ ખુશ વધામણી કેહવા અને પોતાનાં કાકાની લખોતી દોલત આ વારસા મેટાને પાછી સ્વાધીન કરવા તે ડોઁ હોમીની શોલધમાં અજાદબાદ વીજળી વેગે પાછો આવ્યો, અને સુર્વ ખુલાસા તેની આગળ રજુ કરી વધુ ખાત્રી કરવા તેનાં મરનાર કાકાને જેમ લાછણ હતું, તેવુંજ ડોઁ હોમીને ખી હતું. એમ હીરાંબાઈએ જણાવેલું હોવાથી પોતાની છેલ્લી ખાત્રી કરવા ધને ડોઁ હોમીનું આ લાછણ જેવા માંચું અને ડોઁ હોમીને ખી તેવુંજ લાછણ હોવાથી તેને તદ્દનજ ખાત્રીથી માની લીધું કે તે પોતાનાં મરનાર કાકાનો દીકરોજ હતો! બેશક, પોતાની આવી અચાનક ફેરવાઈ ગએલી સ્થિતી જોઈ તથા પોતાને કંયા કુળનાં લખોતની વારસા તરીકે જાણી આ સાલેસ જુવાન કશુંખી ગુમાન ધરાવ્યા વીનાં તે કરીમે કારસાજની લાખોલાખ શુક ગુજરી કરવા પડ્યો અને હીરાંબાઈએ આજ લગીન પોતાનાં પેટનાં દીકરા તરીકેજ છેક નાનપણથી તેને પાળી ઘટી કેળવણી આપી હતી તે માટે તે જમદી ખાતું તેને માંથે વાસે હજીખી સુખ ચેનમાં વધુ જીવે એવી કાલજભરી કદર કરતો તે તે કીરતાર પાસ ખસ જીગરની દુઆ ધરિયા લાગ્યો, અને તેણીનાં આવાં અખંડ હેશાન માટે તે પરાપકારી ભલી અખજાનાં ખગ આખજ માંચું મુકી હેશાનનો ઉલરો ખાલી કરવા હોમી ધન સાથે સુખઈ ખીજે દીને જનાર હતો અને તેઓ અને ખુશાલીથી

પ્રવૃત્તિ થયલાં જગરે 'ભુતખાના'માં આવ્યા, પણ ખુદી હસમતે કહી સંભળાવેલી દીનાં લામની પોલીસની ધરપકડને લગતી જણાકારક કાંઈક સંભળી સર્વ ખુશાલી આંખનાં પલકારામાં ઉડી ગઈ, અને આ અને જુવાનો ઘણા ઉદાસ, કાયલી અને એવેન દીર્યા. તે નિર્દોષ છોકરીને નિર્દય રીતે મારવા માટે રતન મેલતા, જાહેર જણાવાલા તેમજ તેની તુમાખી એટી જર તરફ ધીકકાર અને તીરસ્કાર બતાવવા લાગ્યા, અને દીનાં કિરંદ પરીનનાં બચાવ અર્થે શું કરવું તેનો સંકેત રચતાં મારતી ગાડીએ પોલીસ ચોકી ઉપર તેઓ દોડ્યા.

તેઓ ચોકી ઉપર આવી પોંદ્યા, અને અંદરની એકાદ અંધકાર ખોલીમાં કશીખી રીતની સગવડ વિનાં દીનાંને કેદ પુરેલી હોવાથી આ અને જણાં હૃદયી જ્યાદા નાસખર, નારીપાસ અને હયરાન રહ્યા.

અને દીનાં ? અરેરે-ચાલુ આંસુઓનાં ધોધમાર ઢોળે રેડતાં તે દુઃખી અને નાતવાન બની રેહી હતી ! તેનો મનોહર ચહેરો શીકકા બની ગયો હતો અને દુઃખના દયાજનક ચીત્ર જેવીજ તેની ગમખવાર અને ખારીક સ્થાંતી થઈ પડી હતી ! ધન અને હોમીને એવીના તેની ખોલીમાં આવતાં જોઈ આ અભાગણીને જાણે કે કેવીએક શાંતી અને કરાર મળ્યો હોય એવી કાસમથી તેઓને જોઈ મોત જેવું શીકકું એકાદ પણ દસી અને ખીજીજ પણ એવખત્યાર અચ્ચાં પેરે દુસકે દુસકે રડવા પડી ! અને આ અભાગણી છોકરીને ઘણો દીકાસો દીધો અને તેનાં ઉપર જે તોફાનો અને આફતોનાં વીધનો તુટી પડ્યાં હતાં તેનો છોડો આવી પહોંચ્યો હતો, અને ખીજે દીને આ આખરથી તેણીને છુટી કરવામાં આવશે એવી ધીરજ અને સંપારો આપી આ દુઃખી છોકરીને શાંત અને ચુપ રાખી. આવી અંધારી ખોલીમાંથી ખીજે કેડે સારી રવેશે સગવડભરી રીતે દીનાંને રાખવા માટે ધન તેમજ હોમી લાગલા પોલીસ કમીશનરને બંગલે દોડી પોંદ્યા. કમીશનરની એકવારની બચકર ખામારી વચ્ચે આ ભલા ડોક્ટરે મુંખાઈ વેરથી દોડી આવી રાત દીવસની ખડેખુટ મેતીજ અને સારવારથી તેનો જાત બચાવ્યો હોવાથી આ ભલો અમલદાર ભલા ડોક્ટરે હોમીનો જાતેદાનનો હેશાનમંદ અન્યો હોવાથી તેને એવાખસે અને ચીંતાતુંર ચેહેરે પોતાને બંગલે આવી પોંદ્યેસો જોઈ તે તાણુય થયો. ફગલાએસે ચહેરે હોમીએ દીનાંને લગતી સંધી ઉદ્ધવન કહી સંભલાવી અને તે કેવી એદરકાર કાસમે કશીખી સગવડ વીના કેદ પડેલી હતી તે માટે સર્વ ખીતાં તેની આખળ કહી સંભળાવી અને તે માગે તેટલા હગ્ગરો રૂપાનાં જામીન આપી

તેણીનો છુટકારો કરવા અર્જ કાઢી મગર ખુનનાં વાંક માટેનાં વોરંટમાં જમીન કાયદા પ્રમાણે મેલવાતી ન હોવાથી તેમ કરી શકવાને તે ઘણો દલગીર હતો એમ જણાવી તેણીને આખી રાત ઘણી આશાનીમાં રાખવાની કમુલાત આપતો લાગ્યો તેઓ સાથ ચોકી ઉપર દોડી પોહચ્યો અને દીનાંને અંધારી ઓરડીમાંથી બહાર કાઢી ઉપરનાં માલ ઉપર સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ રહેતો હતો ત્યાંનાં એકાદ ઓરડામાં રાત તોડી પાડવા માટે કમીશનરે સર્વ સગવડ કરી આખી અને આ અભાગણી છોકરીને સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટના આસરો હેઠળ રાખવામાં આવી.

ડોં હોમીએ પોલીસ ચોકી ઉપરથી નજદીક રહેતા મીં જૉનસન મેજિસ્ટ્રેટને આસરે નવ વાગા પછી ભુતખાનામાં આવવા અને કોઇનો એકરાર કાયદા મુજબ લખી લેવાની અર્જ કાઢી અને ડોં હોમીનો આ જોનસન મોટો મીત્ર હોવાથી તેને ભુતખાનામાં આવવાની કમુલાત આપી અને હોમી તેમજ ધન હીરામાણેક પાછા ભારતી ગાડીએ ભુતખાનામાં જઈ પોહચ્યા, અને રતન મેહતાને જલેજર તેમજ તેની દીકરી જરને ઘણાંજ બેદબર્યાં જરરી સંજોગો વચ્ચે જરેજર કાંઈપી વખત પોહયા વીનાં તાખરતોય ભુતખાનામાં આવવાની ઘણીજ ઉતાવળને લગતી ચીડી આદમી પાસ મોકલાવી. તેને ભારતી ગાડીએ જલેજર જ્યાં હોટલમાં ઉતર્યો હતો ત્યાં પોહચાડી જવાય લાવવા હુકમ કરમાવ્યો અને પોતે અંદર ધન હીરામાણેક સાથ ગયો.

આ બાબુ જલેજર રતન મેહતા સાથ વાતમાં મશગુલ હતો તેવામાં ડોં હોમીએ ભુતખાનામાં તાખરતોય આવવાની અર્જ કાઢી દોવાથી એવું તે થું બેદબર્યાં કામ હોશે તે માટે તેઓ ઘણાંજ તાણુય થયા, અને જલદીથી ખાણું લેઈ હોમીની ખાહેસ મુજબ તેઓ ત્રણડે જણાં ભુતખાનામાં જવા તૈયાર થયાં. ડોં હોમી ભુતખાનામાં ભરાએલો હતો એમ હવેજ રતનની ખાત્રી થઈ અને દીનાં જેવી લુચ્છી ખુની બંધવાને છુપી રીતે શાંતી રાખી તે માટે તેને દપકો આપી જયરાવવાની આ મજેની ટક મલી એમ મનમાં મગન થઈ તેથી જવા એક પગે તૈયાર થયો, અને ડોં હોમીને સખત હડધુટ કરવા જલેજરખી માંગતો હોવાથી તેથી દોડાદોડી કરવા લાગ્યો.

જેઓ ઘણાં ચડે છે તેઓ આયદે પોતાનાં મુખાં વચ્ચે ખાકમાં એચીતાં લોટે છે ! જેઓ અહંકાર અને મગરરી વચ્ચે પુલાઈ જઈ આખી

દુન્યા છતવાનાં ફડાકા મારે છે, તેઓ આપદે દુન્યાની ખાક સુમતી લાલટમાં ભોંયમાં-ખાકમાં લોટી માર્ગે લાગી ગયા છે, તો આ એવકુદ હેમકોની ગર્રીનોખી આવોજ અંત આપદે આવી પોંદચ્ચો હતો તે તેઓને સ્વપ્ને વટીક ખબર થઈ નહીં.

તેઓ ત્રણડે જુનખાનામાં જઈ પોદચ્ચાં અને ધન હીરામાણેક અને ડોં હોમીએ જાણે કે કશું બન્યુંજ ન હોય એવી ક્રીસમથી આવકાર આપી અંદર દાખલ કીધાં અને ડોં હોમી તુરનજ બોલી ઉડ્યો: “તમે મારી ખાહેશને માન આપી આવ્યાં તે માટે હેશાનમંદ છેડે! અત્રે એક ઓરતનો એકરાર તેને મોંદેથી સેઈ સેવાનો છે તે એકરાર સાથ તમુને ઘણીજ ભેદભરી રીતે લાગતું વક્ષગતું હોવાથીજ તમુને અત્રે ખાસ બોલાવી મંગાવ્યાં છે, અને મેહસ્ત્રેટ મીં જોનસનખી હવડાંજ પાંચ મીનીટનાં આવી બોટી છે, અંદર આવો!”

ત્રણડે જણાં ગભરાટમાં હોમીનું કોઈું જોવા લાગ્યા! રતન મેહતાએ તેમજ જાહેજરે તો ડોં હોમીને સખત તાણા જાણી બધાં સખુનથી ખખડાવીને ગગડાવી કાઢવાનો મનમાં મજબૂત ગાંઠ વાડ્યો હતો, મગર ધનને ત્યાં જોઈ તથા વળી એકરારને માટે મેહસ્ત્રેટખી ત્યાં પધારેલો હોવાથી કોણુ ઓરત એકરાર કરનાર હતી અને તેની સાથ તેઓને શા માટે લાગતું વક્ષગતુ હતું તેનાં વિચારમાં તેઓ: મશગુલ બની રહ્યા. એક હરફ પણ બોલવાની તેઓની છાટી ચાલી નહીં અને હોમીને હડધુત કરી નાખવાની લાહેરી અને હુસ્વારી તો આ હેમકોની એકજ ફેકાણે રહી ગેઈ અને હોમી અને ધન હીરામાણેક આગલ આગલ ચાલ્યા અને તેઓની પુકે બોકરાં મીસાલ માંદી મરઘીઓ માફક આ ત્રણુ જણાં ખુરા પરીણામોની આગાહી કરતાં દગમગતાં મને અને ઘડકતાં છગરે એક શબ્દ વટીક બોલ્યા વીનાં બારી પગલે ચાલ્યાં. હોમી અને ધન હીરામાણેકનાં છગરમાં તો એરી તો ધીકકાર અને તીરસ્કારની આગ આ ત્રણુડે હેમકોને જોઈ સલગી ઉડી હતી કે દીનાંને સતાવવા અને તેની ઉપર જફા પાડવા માટે તેનો સાખુત સવાદ ત્યાંનો ત્યાંજ ચખાડતે મગર વખત આવવે બધું થઈ રેહશે એમ ધારી તેઓ બંને ખામોશ રહ્યા, કાંકે તેઓને ખબર હતી કે પેલી જુચ્છી નાજમાયનાં એકરારથી આ ત્રણુડે હેમકો પોતાની મેલેજ હડધુતની ઘોણુપ-સ્તીમાં આવી પડનાર હતાં!

પ્રકરણ ૪૯ મું.

“ધન દોલત અગરમઅગરમ. સખ જોર કે તું પસ્તાવેગા,
મરતે વકત યક તીનકાબી, કય સાથ કીસી કે જાવેગા ?
જયસી કરની, વયસી ભરની, આજ કીયા, કલ પાવેગા,
ધોકા દેગા ગયરોકો તો આપબી ધોકા આવેગા—”

ધન હીરામાણિક અને હોમી, જલેજર-જર તેમજ રતનને અંદરનાં
એક ઝોરડામાં લઈ જઈ પોતે તુરતજ બહાર નીકલી પડ્યા અને આરણ્ય
બંધ કરી માળ ઉપર ચઢ્યા. તેઓ ત્રણે વધતી જતી ચીંતાથી તે ઝોર-
ડામાં દાખલ થયાં અને ત્યાં બેઠેલાં બે જણાંને જોઈ જલેજર, જર તેમજ
રતન તાણુખીથી ગોયા ચોકી દંગ થઈ ગઈ હતાં.

તે ઝોરડામાં બેઠેલાં કોઈજ નહીં પણ જાંહંગીર શેઠનાં અને તેની
મોહરદાર આલાંમાય હતી. પૈસાની ચેહલમેહલ વચ્ચે ધનનાં ઢગલાપર
બેસી ટુંકરાજી અને ગર્રી કરી રહેલાં, તમામજ લાચાર નીરાધાર અને
ભીખારી રવેશે, ચોરટો અને પોલીસનાં હાથમાંથી બચવા, હીણુપસ્તીની
હડધુટમાંથી છટકવા, ડોં હોમીને આસરે અને આધારે છુપાછુપ ભુતખા-
નામાં રહ્યાં હતાં. અરેરે! લખોપતી શેઠ્યા જાંહંગીરનાં આ કેવા પુરા
હાલ! જે નીચ પુધીનાં કમચકલી હેમકોએ પૈસાની ગરમીમાં, ગર્રીની
ધુઈ પોતાનાં મગજમાં રાખી અનેક કીસમનાં પુરા લખોમાં ફરી પડી.
ખુદ ખુદની હસ્તી વટીક એહકરાઈ અને તેંહકરાઈની ટુંકરાજી વચ્ચે
વીસારી મેળી, તેજ લખોપતી ગર્રો ચઢતીની ટોંચ ઉપરથી સદાનાં ગળડયું
ખાઈલાચારી અને મુકલેસીની સીદા અને કંડી ખાઈમાં ગોયા ગળડી ગયાં હતાં!
ચઢતીની ટોંચ ઉપરથી મુકલેસીની ખાહીમાં ગોયા ગળડયું ખાવાનું દુઃખ
સહીથી તીક્ષણ અને માહભારત છે, તેવી હીણુપસ્તીની હડધુટ વચ્ચે કંગા-
લ્યટમાં જીવવાનાં કરતાં મોત, તેવાં કંગાલો મારે ધણુંજ આશીર્વાદ
બધું લેખાય !

આ બંને ઘણીઘણીઆણીને ‘પરીન પેલેસ’માંથી પોતાનાં કીલમાંના
કપડાં સહીત તુરતાતુરત બહાર જવાની ફરજ પડી હતી ત્યારે કટોકટ વેળા
તેઓની મદદે આ ફરીસ્તો ડોં હોમી આવી પોહચ્યો. છ વરસની ધાત
ઉપર મરનાર પરીનની લાચાર સ્થિતી વેળા આ ડોં હોમીએ જાંહંગીરને

સખન રીતે ખખડાવી કાઢ્યો હતો, જેના બદલામાં પૈસાની ગરમીમાં આવેલા આ બદમાસ જાંઘાંગીરે ડોં હોમીને પોતાનાં મેહલમાંથી હડધુટ કરી બહાર કાઢ્યો હતો તે સર્વ ડોં હોમીને યાદ હતું તેથીજ તેની ભુંડાઇનો બદલો ભલાઇમાં વાલી આપવાના નેક વિચારમાં આ સાલેસ ડોક્ટરે જાંઘાંગીરની લાચાર નિરાધાર સ્થિતિમાં મદદ કરવાની હામ ભીડી ! આહા ! કેવી ફરેસ્તાઈ ખસલતનો બલો અને સાલેસ જીવાન ! ખરા ભલાંઓ તો તેજ કે જેઓ ભુંડાઇનો તુચ્છ બદલો ભુંડાઇમાં લેવાને બદલે બાદશાહી દીલથી ભલાઇમાંજ આવે !

આ ફરેસ્તો ડો. હોમી છુપાછુપ રાતોરાત 'પેલેસ'માં આવ્યો, અને ખતે જણાંને સમજવી પડાવીને પોતાની સાથેજ છુપાછુપ ભુતખાનામાં નહસાડી લાવ્યો, જે કોઇને સ્વપ્ને વડીક ખખર પડી નહીં. પેલેસી હરેલમાં તો તેઓએ તેની સાથ આવવાની ઘણી આનાકાની કાઢી મગર તેઓની આંખ નજદીક જે હીણપસ્તીનો ખુરો ચીતાર હોમીએ રજી કીધો ત્યારે તેઓ હમરે હેશાનોનાં ઉભરા ખાલી કરતાં હોમી સાથ છુપાછુપ 'ભુતખાનાં'માં નાહસી આવ્યાં. ભલા હોમીએ જેવી કીસમથી તેઓ પેલેસમાં ખાતાંપીતાં અને મોજ મારતાં હતાં તેવીજ રીતે ભુતખાનામાં પણ તેઓનાં દુઃખ અને સંકટ ભુલાવા તરેહવાર ખાણીપીણીઓ વચ્ચે તેઓને મોજમાં રાખવા કાંઇખી ચીજ બાકી રાખી નહીં. માત્ર તેઓને 'ભુતખાનાં'નાં એકજ ઉપરનાં ઝોરડામાં રેહવાની ફરજ પડી હતી. આ ચોમેરનાં દુઃખનાં મારાથી જાંઘાંગીર અને આજ્ઞામાયતી સ્થિતિ ઘણીજ બારીક થઈ પડી. તેઓ દુઃખ અને આકૃતથી ગોયા થેડાં દીવાનાં ખની રહ્યાં, અને આંસુઓનાં ધોધમાર દર્યા રેડતાં તેઓ દુઃખે દુઃખે હાડપીંજર જેવા દુઃખનાં દયાજનક ચીત્ર જેવાંજ દીસવા લાગ્યાં ! આ અગાધ દુઃખ ન ખમી શકાએ એવું જીવલેણ હતું ! જાંઘાંગીર તો ગોયા થેલો દીવાનો જેવો થઈ રહ્યો હતો ! ઘડીકમાં તે પોતાના માથાં કુટતો ધસાધસ રડ્યા કરતો તો ઘડીકમાં તે જનુનમાં આવી તરેહવાર ફાકતુક બંધતો હતો !

આવી ખતે ઘણીધણીની અતી દયાજનક સ્થિતિ જોઈ જાહેજર અને ખરે ધારતીથી ચોકી તેઓને ટગરટગર ટીકવા પડ્યાં ! જાંઘાંગીર અને આલા તો કહે નાહસી ગયાં હતાં એમજ તેઓને ખ્યાલ હતો અને ભલાં ડોં હોમી તેઓને નહસાડી લાવી પોતાનાં પતોતા આસરા હેઠળ તેઓને ભુતખાનામાં લાવી રાખ્યાં હતાં તે તેઓને સ્વપ્ને વડીક ખખર થઈ હતી નહીં.

મલ્લેજર અને જરની જામાં જાંઘાંગીર આણાંની આવી દુઃખદાયક સ્થિતિથી ગોચા ખેંચાઈ હોએ એવી કાસમથી તેઓ એક શબ્દ વટીક બોલી શક્યાં નહીં, અને તેઓને જોઈ પોતાનું મોંઢ પોતાના હાથમાં ધ્રુપારી આ ધણીધણ્યાણી હીચુપસીથી એ આમર થયલાં દુસકે દુસકે રડવા લાગ્યાં.

ડાં હોમી થોડો વાર પછી અંદર આવ્યો અને તેઓને પોતા સાથે ઉપર આવવા અર્જ કીધી.

“હોમી” મલ્લેજર શંકાશીળ થતાં ધુખરાએલા ચહેરાથી બોલી ઉઠ્યો, “હું તારી આએ ભેદી વર્તણૂક મુદલજ સમજી શકતો નથી! રાતોરાત એક ઓરતનો એકરાર કરાવતી વેળા હમારી હાજરીની કેવા સન્નેજો વચ્ચે અગત પડી તે સમજી શકતો નથીજ.”

“મીં મલ્લેજર” તે મનમાં મલકાતો બોલ્યો, “અધી સમજ તમુને પોતાની મેલેજ પડી જશે! એક ઓરતનાં એકરાર સાથ જો કાંઈને કશું લાગતું વલગતું હોએ તો તે તમુને વધારે છે! તે એકરાર સાથ તમુને ઘણુંજ લાગેછ વલગેછ! તમે જોશો કે જેવા વિચારો તમારા મનમાં એકરાર સાંભળ્યા નીકળી જઈ જુદાજ વિચારો બરપા થશે!”

“તારે શું પેલી રાંડ પેટબરી ચંડાલ ખુની દીનાંને વાસ્તે કાંઈ છે? એ દીનાં લામ તે છ વરસ ઉપરની પરીન શેકનાં શું નથી?”

“એશક! હું તે કમુલ કરેછ! મરનાર પરીન આપઘાત કરી મરી ગઈ હતી તે અફવામાં વજુદ નથીજ! દુઃખનાં મારા વચ્ચે મુંદલેસીની મુશીબતનાં બોગથી કચડાઈ આપઘાત કરવા તે ઝેઠતી ખરીજ, પણ તે કરીમે કારસાજે મને કટોકટ વખતે ત્યાં બચાવ અર્થે મોકલી આવ્યો અને ખુદ ખુદા વટીક પસંદ ન કરે એવાં પાપી અને ઘાતકી કામથી મેં તેને બચાવી લીધી. એજ પરીન દીનાં લામનાં નામ હેલળ “પરીન પેલેસ”માં આવી વસી એ વાતની સચ્ચાઈ હું નાં પાડતો નથીજ! પણ એકાદ ગરીબ છોકરી તે કાંઈ કાદવ કાચલમાં ફેંકી દેવાની હોએ એવી કાસમથી તેની ઉપર પાડવામાં આવેલી જદા અને જુલમનો દોષ હમેશનો તમારે માથે લટકેલો રહેશે! મલ્લેજર, તમે બ્યારે આ ઓરતનો ભેદી એકરાર સમજસો ત્યારે તમુને તમારી કીધેલી વર્તણૂકનો પચાતાપ કરવા પડશે જેને તમે ધીકકરોછ તેમેજ-તેમેજ પગે લાગવું પડશે-તેનીજ મારી

ઓઝરખાલીથી ચાલવી પડશે. ચાલો ! મીં જોનસન ઉપર તૈયાર છું.”
આ ભેદ ભર્યા બોલવાથી જાલેજર તો દંગ થઈ હોમીનું કાફુંજ ભોપવા
લાગ્યો. શું જવાબ દેવો તેથી તે સમજી શક્યો નહીં ! ચીંતાથી તેનો
ચહેરો સહેજ નર્દ મારી ગયો. હોમી !! પાછળ બધાં એક શબ્દ વટીક
બોલ્યાં વિનાં માળ ઉપર ગયાં !

પ્રકરણ ૫૦ મું.

પાપનો એકરાર.

તેઓ બધાં ઉપર ગયાં. અંદરનાં ઓરડાનું આરણ્ય હોમીએ ઉઘાડ્યું
અને દરેક જણને અંદર દાખલ કીધાં. તે ઓરડાનાં એક ખુણાંમાં આવેલાં
ખીછાંણાંમાં એક અબળા તાસવીસ કરતી પડેલી હતી જેની નજ-
દીકજ એક તેમજ ઉપર તેજસ્વી બટી મુકવામાં આવી હતી અને જે
ટેમલ ઉપર લખવાની દરેકે દરેક ચીજો તૈયાર કરી રાખી હતી. ખીછાંણાંની
ખીજ આળુએ ભીંટી થોડેકજ છેટે એક સકીન ઉભો કરવામાં આવેલો
હોસનો હતો જે આળુ ઉપર ટેમલ હતી તે આળુ થોડીક ખુરસીઓ
ઝાલેલી જણાતી હતી.

“આવો સર જાલેજર ! હું પાસેનાં ઓરડામાંથી મીં જોનસનને
બોલાવી લાઉં તેટલાં આપ ખુરસી ઉપર તકલીફ લેશો ?” ડૉં હોમીએ
જાલેજરને ખુરસી ઉપર બેસવા અર્જ કીધી અને ચીંતાતુર ચહેરે, ધુજતા
પગોએ તે ખીછાંણાંની છેક નજદીક આવ્યો અને તેમજપરની બતીની
તેજસ્વી રોશની ખીછાંણાંમાં સુતેલી અબળાનાં ચહેરા ઉપર આબેહુબ
પડતી હોવાથી એકકી દગરે આ અબળાને સર જાલેજર ધારી ધારીને
જોવા પડ્યો, અને જર તેમજ રતન મેહતાખી આગળ આગળ આવી
તાળુખીથી તે અબળાને જોવા પડ્યાં.

“ઓ બોદા ! આએ ઓરતને કેઠે જોયલી હોવાનો મને ખ્યાલ
ચાયછ !” જાલેજર હોમી તરફ જોઈ એકદમ પુકારી ઉઠ્યો અને વળી
પોતાની ચાદરોસ્ત શકતી તાજ કરવા તે અબળાને ધારી ધારીને જોવા પડ્યો.

તે ઓરત કામજ નહીં પણ પેલી બદમાસ, કાવત્રાંયાજ અને હુચ્છી નાંગંભાયજ હતી, જે ડોં હોમી સાથે મારામારી કરવા પછી બારણું ઉઘાડી નાહસવા જતી હતી તેવામાં પરીનનાં ભુતને સફેદ આકારમાં ઉંબર ઉપર જોઈ ધાસ્તીથી ચીચ્યારી પાડી જમીન ઉપર બેભાન તુડી પડી હતી, અને તેને લીધે તેનાં માથાંમાં સખ્ત માર લાગવાથી તેની ખાનેખરાબ અસરો હેડળજ તે મરવા પડી હતી. પોતાની અગ્નિ નજદીક આવતી જવાની આગાહી આ કુમારી ઓરતને થતી હોવાથી પોતાનાં પાપનેાં એકરાર કરવા તે તૈયાર થઈ રેહી હતી, તેજ આધારે ડોં હોમીએ રાતોરાત સધી ગોઠવણ કરી લીધી હતી. દેહસતથી આ અને કાવત્રાંયાજ ઓરત બેભાન પડી હતી. નાંગં જે એકરાર ન કરે તો તેગુને પરીનનાં ભુત તરીકે બીહધરાવીને તેની પાસથી ખરે એકરાર કઢાવી લેવાની યુક્તી ડોં હોમીએ રચી હતી, અને તે ઓરડાનાં ઉંબર ઉપરજ પરીન શેડનાં ઉદ્દે દીનાં લામને તદ્દનજ સફેદ પોષાકમાં છુટા બાલ સાથે ખાસ કબી રખાવી હતી, અને તેણીને ભુટ સમજી ચીચ્યારી પાડી નાંગં બેભાન તુડી પડી હતી તે વાહાલાં વાંચનાર આગલા પ્રકરણમાં વાંચેલું યાદ કરશે.

સર જલેજરને ચીંતાથી ટગર ટગર ટીકતાં જોઈ નાંગં બોલી ઉઠી “ઓ ! કાણુ ! જલેજર ! તમેબી અહીં આયા ? ઓરખોછ કે વીસરી ગીયા ?”

“તારો ચેહરો અગાઉ કેડે જોયસો મને ધ્યાન આવેછ પણ-પણ—”

“નહીં બોલખતા-હું નાંગંભાય નવલખી છેઉ ! તમારાં મરનાર ધણ્યાણી સાથે હું રેહતીંતી ને જ્યારે તે બેહશ્તન મરી જોઈ તારે-તારે-ઓ ખોદા-મારી છાટી કેવી શુંગલાએછ-તે વખતે તમે તમારી નાહલી બુચીને મારાજ આસરામાં થોડોક વખત રાખીંતી ! કેમ હવે યાદ આવી કે ?”

“હા-તારે તું નાંગં છે !” હુખરાએલે ચહેરે જલેજર બોલી ઉઠ્યો અને તે શું બેઠખર્યો એકરાર કરનાર હતી તેનાં વિચારમાં તે મશગુલ બન્યો ! પોતાની મરનાર બોહરદારને લગતા અનેક ગમખવાર ચીંતાર, તેની આંખ સાંભે, જાણે કે જોઈ કાલેજ બન્યા હોએ એવી કીમ્મતો, એક પછી એક રજુ થયા.

“કાણુ ! નાંગં !” જાહાંગીર આ બદમાસ ઓરતને ધારીને જોઈ તાણુબ અને ગુસ્સાની લાગણીથી પુકારી ઉઠ્યો. “આહા ! દગલયાજ જહાકાર ઓરત ! તારાં પાપથીજ બધાનાં સુખનું સત્યાનાસ વસ્તુચં ! અરે ! તું પાખંદી શેતાનથીજ આએ મારી આવી હાલત થઈચ ! તારી

ઝેરી ડુંકથી મારા કાન તું ભભેરી મને ઉસ્કરતે નહીં, એક નિર્દોષ અબળા ઉપર કોનો ક્રોધ તું મને તારું હથ્થાર બનાવી મને પાપમાં ફસાવતે નહીંજ. તો ઓ કુચ્છી ચંદાલ, સેતાન ! મારી આવી કંગાલ સ્થિતી આજે થતેજ નહીં ! આહ ! છ વરસની વાત ઉપર તેજ નાપેકાર ચંદાલ નાગણે મારા કાકાજનાં સુખી ઘરનું સત્યાનાસ વાધું, ને તારી ભુડી ઉસ્કેરણીથી હુંખી તેમાં સામેલ થયો પણ-તે પાપનો નતીજે હાલ હું ભોગવુંછ. જે થયું તે તારાથીજ થયુંચ ! આહ ! આજે દીક્ષમાં જાણે હાલ એવું તો થાયછ કે તું રાંડનો ટોટો પીસી લોહી પીકે તોજ મારો બદલો વજે ! તે મારું સન્માનાસ વધું તો-જાણે તારો જીવ લેકે. તારું લોહી પીકે તારો-” અને જનુનનાં આવેશમાં આ અર્ધ થેલો અભાગ્યો સખ્સ નાંજનાં બીજાંણાં નજદીક ધસવા ગયો પણ હોમીએ તેને મજબુત પકડી લીધો અને તેને શાંત રાખી બોલ્યો ! “ જાંલંગીર જાંલંગીર ! ધીરો પડ ! શાંત થા ! . જે તું એમજ કરશે તો પછી મને તું તારા ઓરડામાં પાછો મોકલી દેવાની ફરજ પડશે ! મીં જોનસની હાજરીમાં જે તું આવો દેખાવ કરશે તો પછી પોલીસના હાથમાંથી એક ઘડીખી તું બચી શકનાર નથીજ !”

“ ખામોશ જાંલંગીર ખામોશ ” ડોં હોમી તેને પતાવી બોલ્યો. “ ધીરજ રાખ ! નેકોનો નતીજે અને બદોનો બદલો આહીંજ જોવાનો છે ! ધીરજ રાખ જાંલંગીર ! એમ આકસો ના થા ! આલો, તમે બેકે જાણું આજે સફીનની પછવાડે શાંત રીતે ઉભાં રહેશે તો હું હવે “ કનફેશન ” ને વાસ્તે મીં જોનસને અત્રે બોલાવી લાડે ! જાંલંગીર ! જે તારું જીવ શાંત નહીં રેહી શકતું હોએ તો ખુદ ખાતર તું તારા ઓરડામાં પાછો જા ! મેજસ્ટ્રેટની હાજરી દરમ્યાન સફીનની પાછળથી તું એક શબ્દ વરીકે બોલશે તો ના. લોહીનો ગોટ ગળીને બધો એકરાર ગુપત્યાપ સાંભળ્યા કરજે ! સમજેછ કે ” અને સધારા અને ધીરજનાં સખુનો તેને કહી સંભળાવી ડોં હોમીએ નાંજનાં બીજાંણાંની પાછળ ભીંતની નજદીક ઉભા કાંધેલા સફીનની પાછળ જાંલંગીર તેમજ તેની મોહરદાર આજ્ઞાને લઈ જઈ ત્યાં ખુરશી ઉપર બેસાડ્યાં અને લાગલો પાસેના ઓરડામાંથી મેજસ્ટ્રેટને બોલાવવા દોડ્યો.

“ આવ દીકરી મારી આગલ આવ ” નાંજનાં જે જાંલંગીર ઉસ્કેરણીથી સખત તાણુંગણીથી બોલ્યો હતો. તેનો સહેજથી જવાબ આપ્યા વગરજ તેઓને સફીન પાછળ ગયલાં બેઈ, પોતાનાં બીજાંણાં નજદીકની ખુરશી ઉપર મલેજરની દીકરી જરને ધાસ્તીથી ધુમતાં નાંજ

તરફ જોઈ ટગરે જોતી હતી તેની તરફ પોતાની નજદીક હેડથી ધીમેથી બોલી ઉઠી ! “ આવ દીકરી મારી-મને તું ભેટ તો ખરી-એમ એમ ગભરાયછ કાંય ? હું પાપી છેઉં તેથી ખીદેછ—”

નાંગનું આ બેઠબયું બોલતું સાંભળી જર તો ચીંતા અને ધાસ્તીથી એકદમ ચોંકી અને પોતાની ખુરસી ઉપરથી ઉઠી એકદમ જાલેજર આગળ આવી ધુજતા હોડોથી પુકારી ઉઠી. “ પપાજી ! પપાજી ! મારો-મારો-મને તો હંડી લાગેછ-મારો-મારો જીવ ફરેછ-મને તો આજે દોજખખાનામાં આવવા પછી ધાસ્તી લાગેછ-ઓ ! ખાદને ખાતર ! તમે મને-મને લઈ જાઓ-આજે ઓરત મને-મને-કાંઈ-કાંઈ ભેટવા માંગેછ-ઓ ! મને-મને-કાંઈ થાયછ-ધાસ્તીથી હંડીનાં લખલખાં છુટેછ-તમે પપા અહીંથી પાછા ચાલો.”

જાલેજર તો કાંઈજ બોલી શક્યો નહીં. તેનો ખીચારો એક પછી એક ભરેમોથી તદ્દનજ આજેજ ગની રહ્યો હતો. નાંગ તેની દીકરીને પોતા આગળ શા માટે બોલાવતી હતી, અને તેની દીકરી તોફાની પવનનાં સુસવાટામાં હીલતાં ઝાડનાં ધુજતાં પાંદડાં પેરે શા માટે ધાસ્તી અને ચીંતાથી ધુજતી ઠરઠરતી હતી તે તેને મુંઝવણ સમજ પડી નહીં.

“ આવ દીકરી મારી આગલ આવ-મરતી વખતે મને ભેટ-તું મારી દીકરી મને કેવું છાટીમાં થાયછ-મને-મને-ના તવલાવ-મારી આગલ આવ તુંજ મારી દીકરી છે-ઓ-તારે ખાતર-તારાં સુખને ખાતર મેં ઘણાં પાપો કીધાં-ઓ-ઘણાં નીરદોષો ઉપર મેં જફા પાડી-પણુ બોદા મારા-હું આવી હાસને પુગીછ-ખીદ નાં મારી નજદીક આવ -”

“ નાંગ ! મારી દીકરી ગભરાઈ ગેઈછ તેમાં તું એને વધારે ગભરાવ નાં. શાંત રહે, એ તારી આગલ આવવા ડરેછ” જાલેજર મોટેથી બોલી ઉઠ્યો અને તોખી અસારતથી પોતાની દીકરીને તે ઓરત આગલ જવા કહ્યું, પણ જર તો એ ડગલાં પાછલ હતી ધાસ્તીથી બોલી ઉઠી “ નહીં-પપા-નહીં મને- તો એ રાંડનું મોઢુંખી જોવા ગમતું નથી તમે બસ અહીંથી ચાલો નહીં તો ધાસ્તીથી હું મરી જવશ. પપા-પપાજી આજે બેઠબરી કંગાલ ઓરતથી મને ધુજરાં છુટેછ ઓ-તમે ચાલો-એને ભેટવા હું નથી માંગતી-એ રાંડનું મોઢું જોઈને મને લખલખાં છુટી આવેછ.”

“ અફસોસ ! દીકરી તારે ખાતર-તારાં સુખને ખાતર મેં તરેહવાર ઉધાંચતાં કરી છેવટે હું આજે નતીજો આવી પોંદચી. તુને કંગાલ જઈ

ગીમાંથી સુખ ને લાડ વચ્ચે મોજ ભારતી કરવાની દરેક કાશિએ કરી
મેં કાવત્રાં રચ્યાં તો તેનો અદસો તું આવો વાલેજ ! આહ-તું મને
ધીકકારેજ ?” નાંગાં અંત્ર ઘણી કશકેરાઈ આવી મોટે મોટે બોલવા પડી !
“ રાંડ તું માય જેવી માયને ઘણે વરસે બેટે નહીં ! દીકરી જેવી દીકરી
થઈને-તું માયને જોતાં કમકમેજ-સગી માયને બેટનાં સુગાએય ! આહ !
આવાનીજ મેં આસા નહીં રાખેલી, અકસોસ ” અને તેનાં જીગરમાંથી
એક લાંબી સરદ લાય નીકલી.

“ એહે-માય !-દીકરી ! એ તું શું બોલેજ ? કંગાલ ઓરત ! સર
ગણેજર જનુનથી બોલ્યો ” નાંગાં ? તું વગર વિચારે જે બોલેજ તેથી
મારી રીકરીને થતું દુઃખ તું યાદ કર ! તારું બેજીનું નથી. દીકરી કોણની !
ને માય કોણ ?”

“ પપા-એ તો રાંડ ઘેલી છે, તમે ચાલો અહીંથી-એ તો રાંડ
હવે કાંઈ નહીં વલતું તારે ગરે પડેજ કે હું એની દીકરી થાઉં-એ હવે
તકકટ કરેજ કે એ મારી રાંડ પેટપરી કંગાલ માય થાય. પપા, તમે
ચાલો. હું માંગી લેવુંજ કે તમે અહીંથી ખસ આવો, નહીં તો-આએ રાંડ
કમીની નીચ ઓરત વરી કાંઈ તરેલવાર ગુલખાનો કબાં કરશે !”

આએજ વખતે ડો. હોમી મીં જૉનસનને લઈ અંદર આવ્યો.
અને જરનાં છેવટનાં શબ્દો આપ દીકરીનાં ચહેરા કશકેરાયલા અને ચીંતાતુર
હોવાથી તથા ગણેજર તેમજ જર કિંને જવા કરતાં હોવાથી હોમીએ
આગલ આવી તેનો સખબ જાણવા માંગ્યો જેનાં જવાબમાં ગણેજર
કશકેરાએલી અદાથી ખુમ પાડી કહ્યો, “ હોમી તો આએ ઘેલી ઓરતનાં
નાણાંને અપમાન ખમવા અહીં બોલાવ્યાં ? એનું બેજીનું નથી-તારા જવા
પછી એ હવે ગમે પડેજ કે મારી જર તો એની દીકરી થાય ને એ રાંડ
અદમાસ લુચ્છી મારી દીકરીની માય થાય. એનો દાવાની લાગેય.”

“ તમે જરા ધીરજ ધરો, સર ગણેજર ! એ ઓરત ઘેલી નથીજ !
એનો એકરાર જ્યારે તમે ધીરજથી સાંભળ્યો ત્યારે તમને અધો ભેદ
માલમ પડશે ” અને ગણેજર તેમજ જરને ધીરજ આપી એક ખાળુ
એસાડયાં, તેટલાં અરસામાં ધન હીરામાણેક મીં જૉનસન મેજીએટને
ગીલાંણાં નજદીક એસાડી દરેક પ્રકારનો ખુલાસો કીધો, અને મેજીસ્ટ્રેટ
તેમજ ઉપરથી કાગજ પેન લઈ કાંઈ લખવા પડ્યો. આ બંસો સાક્ષેસ
અને જમક મેજીસ્ટ્રેટ લાંબાં વખતનો અસાહ્યાદનો અસલી રહીશ હતો,

અને પારસી સરકલોમાં વધુ પક્ષોશાએલો હોવાથી તેને ગુજરાતી ભાષાની સારી માહિતી હોવાથીજ ડૉ. હોમીનેખી સારી રવેશે ઓળખતો હોવાથીજ આવી મોટી રાતેખી નાંગનને એકરાર લખી લેવા તુરતાતુરત એક બોલે આવી પોહચો.

“હવે તું આ મી. જોનસન મેજિસ્ટ્રેટ આગળ ખુદાને હાજર નાજર જાણી તદ્દનજ સાચો ને ખરો એકરાર કરી તારી છાત્રી ખુલ્લી કર.” ડૉ. હોમીએ નાંગનને મોટેથી કહ્યું.

“હા-હું કાલરે મારો એકરાર કરી મારી છાત્રી ખુલ્લી કરું તેની વારજ જોડું-ખોદા-મારાં પાપ તું કેમ માફ કરશે !”

મી. જોનસન મેજિસ્ટ્રેટ કાગળ ઉપર નાંગનું નામ નીસાન વગેરે હકીકત લખી નાંગન ગમ દયાથી જોઈ બોલ્યો “અભાગણી ઓરત ! હવે મારી આગળ જે ખુલાસો કરે તે તદ્દન ખરો જણાવજે ! કોઈની ઉસ્કે-રણીથી કે અદાવતથી કે લુચ્છાઈથી કરસે નહીં-ખોદાનાં કસમ ખાતાં એકરાર કરજે.”

“હા હું તદ્દનજ સાચો એકરાર કરસ-આહ-મારી છાત્રી ભરાઈ રેહલી-હું ખાલી કરું તો સુખેથી મરું-ખોદા-ખોદા” અને નાંગનએ એક લાંબી સરહ હાથ મારી અને પોતાનો સાચો એકરાર તે મેજિસ્ટ્રેટ આગળ કરવા લાગી.

તે ઓરડામાં શાંત ચૂપકી વ્યાપી રહી હતી. સર જલ્લેજર અને જર તો જાણે કે પોતાનાં લાંબા દમ ખેંચવાંથીખી આ ઓરતનો એકરાર તેઓથી સાંભળી ન શકાય એમ હુંચે દમ અધીરતાને આતુરતાથી નાંગન ગમ ધીકારની નજરથી જોતાં ખેસી રહ્યાં અને રતન મેહતાખી એક બોલ વટીક બોલ્યા વિનાં પથરનાં પુટલાં મીસાળાં જ્યારનો તે ઓરડામાં આવ્યો ત્યારનો ખેસી રહ્યો હતો.

મકરણ પૃ મું.

“ ફના હય આખર સરાએ ફાની, હય ચાર દીનકી વહ છુંદગાની;
 ન હય ખુહડાપા ન હય જવાની, વહ હય ફસના વહ હય ફહાની;
 રહેંગી નેકોંકી યાદગારી - હલાહી તક્યા, ધંજાહી તક્યા.—”

“ મારી અમલ નજદીક આવેલી લાગેછ તેથીજ મરતી વખત મારા પાપનો બોલો મારી છાતીપરથી ઓછો કરવા હું બધો ખુલાસો કરુંછ તે તદ્દનજ સાચો છે” નાંબએ દુઃખની તીક્ષણ લાગણીઓથી શરૂ કરીયું.
 “ અહા! જો મારા સુખની વચ્ચે તે બેહસતન ફાંચડ નહીં મારતોતો આજે હું ધનનાં ઢગલા પર બેસી હું સુખીજ થએલી જોતો, ને મને અદેખાઈથી જલતાં છગરે કાનો લેવાની કશીખી ફરજ પડતે નહીંજ. હું ગરીબાઈમાં અવતરી હોવાથી હું જ્ઞાનેજર જસાવાલાને ત્યાં એવનની મરનાર મોહરદારની સાથે તરીકે ચાકરીએ રહી. બેહસ્તન એકજ છદ્દની અને પોતાનાં ટેક અને ટેકાવમાંજ રહેનારી તુમાખી હતી.

“ હું જ્ઞાનેજરને અંગલે બેહસતનની આગળ રેહી તે પછી કેટલેક વખતે બેહસતનનો એક ભાઈ માણેકશાહ દાવર પોતાની બેહનને ત્યાં રેહવા ગામથી આવ્યો, અને તે આવ્યોને આવ્યો મારા ઉંઘા કાસમતનો પાયો રચાયો. બેહસતનનો આવ્યો ભાઈ માણેકશાહ આવ્યો ને આવ્યો તે દહારથીજ મારી ઉપર ધણુંજ ધ્યાન આપવા લાગ્યો, અને મારી સાથે વાતચીતમાં ધણો ઉમંગ લેવા લાગ્યો. બેહસ્તનનો ભાઈ ધણો સોહામણો અને સાથે વહી મારા જ્યોજ બોલી દરાજ અને હસમુખો હોવાથી હમુને ધણું સોહવાઈ ગયું. દીવસો પસાર થયા અને હમો વચ્ચેનો અખલાસ વધતોજ ચાલ્યો, અને મને વારંવાર માણેક સાથે એકાંતમાં વાત કરવાની ટક મલતી. બેહસતનની નજર ચુકાવી હુંખી હમેશ તેને મલતી ભેટતી હતી. વાત વધતીજ ચાલી, અને હમારી આવી લીલ-આલ પર બેહસ્તનને મંજમુત વેહેમ પેડો અને મારી સાથ વાત ન કરવા, ધણો લાહરો નહીં આપવા, તથા પોતાનાં ઉંચાં ખાનદાનનો ટેક જાલથી નોકરે વર્મ સાથે બાળે સંબંધ ન રાખવા બેહસ્તને પોતાના આ બાંધને શીખામણુ દીધી. તે પછી હમે છુપાછુપ મલતાં, ભેટતાં રહ્યાં. મારી મરીખી હાલતમાં માણેક જ્યો ચીકાસદાર શીશુ મળે તો હું દલદે-

સરીમાંથી સદાની છુટી થાઉં એવાજ ધરિદારી મેં એને વધુને વધુ મારી તરફ ખેંચ્યો, ને એખી બોલાઈમાં મારી પર અંગત લોભાઈ મોહીત પડી મારી તરફ ખેંચાઈ ગીયો. જ્યારે પોતાનો પોતાની આહરગામ નોકરીએ જવાનો વખત નજદીક આવેલો હોવાથી માણેક જવા નીકળ્યો તારે મેં રડીબડીને એની દીલસોજી ખેંચી લીધી અને આટલો વખતગરે મારી સાથે આવી એખલાસ ભરી રીતે સાથે રહેલો એવી દાખદખાણુભરી વાતો કરીને તે બોલાને મેં કહ્યો ને કાંઈ બી કરી છુપાછુપ લગન કરી નાખવાની ગોઠવણ કરવા મેં બોલસ કીધી ને મેં એવું તે વેળા ધમકી ભર્યું કહી સંભળાવ્યું કે જો તે આએ રસ્તો નહીં સોંધી બહારગામ ચાલી જશે તો બધી વાત આહર પાડી હું મરી જવસ. પોતાની આખરને વાસ્તે બીધો ને છુપાછુપ લગન કરી નાખી પછી આહરગામ જવાની કપ્પલાત આપી. ને લગનનો દીવસ નક્કી કરી ચીડી લખી તે છુપાછુપ જણાવે તારે તૈયારી કરવા મને એને જણાવ્યું. આહ! મારી જુડી સાચી બનાવની વાતથી અને રડી તતરીને જોખ્યાઈ કરી નાખવાથી આ બોલો છેતરાયો, ગભરાયો, ને મારી મરજી મુજબ ચાલવા કપ્પલ થયો. પણ અકસોસ મારાં એ સુખમાં એ બેહસ્તન-માણેકની બેહેન-વચ્ચે આડે નડી! લગનનો દીવસ નક્કી કરવાને લગતી મારી પર લખેલી ચીડી અકસમાત રીતે મારી એ બેહસ્તન આઈનાંજ હાથમાં ગેઈ અને બધો ભરમ ફુટી ગીયો. મારી આખરે જાણે કે કશામાં હોય નહીં તેમ છુપુંજ રાખ્યું અને જે દીવસે હમે છુપાછુપ પણવાનાં ઉતાં તેની ત્રણ દીવસ અગાઉ બેહસ્તન મારી આગલ હસ્તી હસ્તી આવી ને તુરતાતુરત પોતાની સાથે પોતાની સહી જે બીજે ગામ હતી ત્યાં આવવા અને કપડાંચપડાં ગોઠવી લેવા મને અરજ કીધી, તે વેળા મેં જરાબી ખ્યાલ કીધો નહીં કે હમારો તાગરો બધો બધને ખચર પડી ગીયોજ તેથીજ એ બેહસ્તન પોતાનાં ભાઈને હીણપસ્તીમાંથી ખચાવવા પોતા સાથે મને આંહરગામ આવવા ફરેજ. મેં ના કેહી તરેહવાર હીલાંઆંહણાં કાડ્યાં, ને મને તો જરૂરનું કામ હોવાથી આંહણું કાઢ્યું ને હું બજાદ થઈ તારે એ બેહસ્તને મને સંધ્યારો આપ્યો કે પોતાની સગીને ગામ હું બી બેહસતન સાથે જાઉંને પછી તુરતા તુરતજ વગ્નતી માડીએ બાઈ મને પાછી મોકલાવી દેશે એવી ખાતરી પર ખાતરી આપી ને તેવા ભરસા ઉપર હું બેહસતન સાથે તૈયાર થઈ અને ગામ ગયા પછી મને પાછી જવા સાર ના પાડી પોતાની માડી તબીયેતનું આંહણું કઢાડી પોતા આગળ રેહવા જણાવ્યું, લગનનો દીવસ નક્કી કીધેલો વીંટાવી દેવાની આ બધી આડકતરી રીતે છુપાછુપ કમબાજીને કમબાજી ચલાવી! આ-બોલો

જે દીવસે હું છુપાછુપ પરણી જનાર હતી તે દીવસે આની રીતે હું ફસી પડેલી જોઈ મારા જીગરમાં ઘણીજ નિરાસા અને નાસીપાસી પેદા થઈ! હું કેવી રીતે આ વાતની ખબર બેહસતનને દેહું તેથી હું ચુપજ બેઠી.

“આખરે પખવાડયું વીતાં બાદ બેહસતન પાછી મારી સાથે પોતાને અંગે આવવા નીકળી. મને માલમ પડ્યું કે માણેક તો ફફડેલો ચટકેલો પોતાને ગામ ચાકરીએ ચાલી ગયલો! અરેરે! તે વખતે મારાં જીગરમાં થયેલી નીરાસી અને નાસીપાસીનો બાર હું ખમી ન શકવાથી હું દીવસનાં દીવસો વેર છુપાછુપ રડવા લાગી! પાછળથી મને બધું માલમ પડ્યું કે આએ બધાં કારસ્તાન એનાં બાઈ સાથે નહીં પરણું એવા ઇરાદાથીજ કાંઈ હતાં ને તેમાં એ ફાવીને હું તદ્દનજ હારી ગઈ! થોડો વખત પછી હું ગરીબા ગરીબ સાથે પરણી તેવીજ દલદેસરીમાં સંસાર ભોગવવા લાગી અને માણેક સાથે પરણી હું કેવી સુખી થઈ જરદાર માલેતુજાર થઈ ધનનાં ઢગલા પર બેસી રાજ કરતી રાણી તરીકે મોજ મારતે એવા ખ્યાલોથી મારા આ ગરીબરા સંસારમાં મને રાત દીવસ રડવું આવતુંતું, ને તેવા દલદેસરીનાં વખતમાં મેં બુદ્ધાને બાર કસમ નોંધાવ્યા કે આએ રાંડ પેટ-બરીએ કારસ્તાન અને કરતુક કરી મને હાથતાલી આપી મારું સુખ લુટી લીધું હતું તો એ રાંડ પર કીનો લેવો તોજ મારી પેટની આગ દંડી પડશે. મેં પણ પછી એ બેહસતનની ચાકરી છોડી દીધી અને મારું વેર લેવા તરેહવાર મેં પાટયાં ગોઠવવાની યુક્તી રચવા માંડી અને આખરે એક દાવ મેં રચ્યો. બેહસતનનાં સહવાસ વચ્ચે હું આવેલી તે વારે મેં જોયુંતું કે મરનાર વહેમી અને કાચાકાનની હતી અને તેનો લાભ લઈ એના સુખનું સત્યાનાથ વાલવાનો મેં કસમ કાઢ્યો. મરનારનો ઘણી ગામોગામ બ્યારે ફરવા ગયો તારે મેં મારાં કરતુકની શરૂઆત કાઢી અને એ મરનારનો ઘણી બીજી ઓરતની બદફલીમાં ચક્રચુર થયેલો હોવાથીજ તેને છોડી ને બીજી સ્ત્રી ગામોગામ મોજ મારતો હતો એવે મરતબેનું નનામું કાગળ મરનાર પર લખીને પોતાનાં ઘણીની સામે મેં ઉરકેરી મુકી અને એ કાચા કાનની હોવાથી એની ઉપર તે કાગળથી તુરતા તુરતજ વીજલીની માફક અસર થઈ ને મારા કાનાની શરૂઆત એવી ફ્નેહમંદીથી પાર પડતી જોઈ હું બાનેનથી ખુશ થવા લાગી.”

હયાં આ બદકાર દમ આજા ડોખી, પોતાની મરનાર મોહરદારને લમતી બેદકારક દેહ્યત આ પાપી નાગણને મોઢેથી સાંભળતાં સર બલેજરતો પીતો ગોયા ઉછળી આવતો હતો, તેની જાટીમાંથી ચાલુ હાથ બાહર નીક-

ળતી હતી અને પોતાનો ધીકાર પોતાનાં જીવનમાં ન સમાવાથી સધે ઉભરે બાહર કાઢવા અને નાજાં ઉપર ધુળરો કરવા તે વારંવાર જનુનમાં આવી ઉરદરણીનાં આવેશથી બોલવા જતો હતો પરંતુ તેની પાસેજ ઉભેલો ડોઠ હોમી તેને વારંવાર અટકાવી તેને ખામોશ રેહવા અર્જ કરતો હોવાથી સર જલેજરને લાઠીલાજ સુપ બેસવાની ફરજ પડી હતી.

થોડો વખત દમ લઈ નાંજાંએ પાછું શરૂ કીધું. “મેં તે પછી તેનાં ઘણીની વીરધ તરેહવાર નનામાં કાગળે લખી એ મરનારને મેં બહુન કાચા કાનની કરી નાખી સદંતર વેહમી બનાવી મુકી અને તેનો ઘણી તેને છોડીને તે કોઈ ઓરત સાથેજ મોજમગ્નહ મારતો હતો એમજ મરનારનાં જોળમાં હસી ગીયું. પોતાના ઘણીની આ ચાલ માટે મરનાર રડી તતરીને તરેહવાર તોફાનો કરવા પડી. પોતાનો એ વેહમ બી મરનારે ખરો પડેલો એમ જોયો કે મરનારના ઘણી જલેજરને ચોકકસ ફૂંમીલીની એક કુંવારી અમળા સાથે ઘણું સારું હતું તેથી તે વેળા મુસાફરીએ સાથે હોવાથી તેનો ઘણી તેને લઈ નહીં ગીયો ને એખલો મગ્નહ બોગવવા ગીયો એમ મનમાં મરનારે મજબુટ વહેમ ધર્યો ને રાત દીવસ રડીબડીને તોફાનો કરી પોતાના ઘણી ઉપર તરેહવાર બોલતાનો બર્ખાં કાગળે લખવા પડી! આ વખતે મરનારની એ જીવસે હાલત ઉતી અને તૈયારી નજદીક ઉતીને આવે વખતે દાવ લેવાનું મેં ઘણું નેકજ વિચાર્યું. આખરે મરનારના ઘણી જલેજર પાછા ફર્યા અને ઘણીઘણાણી વચ્ચે ઘણી મારા-મારી ને ગાલાગાલી ચાલેલી મને ખબર પડી આ બેહસતને પોતાની સાથે મરનારને લેઈ જવાને બદલે પેલી સાથ મોજમગ્નહ કરવા નીકળી પડવા માટે ઘણેજ ધીકાર ને શીટકાર નાંખ્યો અને તેનો આશરો છોડી જવાની ધમકી આપી. આ બાબુ જલેજર આ બધી તાણા જાણીથી અને પોતાની મોહરદારથી આવી વર્તણૂકની સ્વપ્ને વડીક આસા ન રાખેલી એવી ચલ-ચલણથી ઘણેજ જનુનમાં આવી ગીયા અને ગુસ્સાને ગુસ્સાના આવેશમાં આવી પોતાની મોહરદારને તેણે ઘણીજ ફરડાવી અને તેનો આસરો છોડી જાએ તો તેની તેને કોઈ બી પ્રકારે પરવાહ નહીં ઉતી એમ ધારી તેનાંથી થાય તે કરવા કહ્યું, અને પોતાનો ઘણી પારકી અમળાની સંગતમાં ફસેલો હોવો જોઈએ તેથીજ તેણીને એમ ચાલી જવા કેહજ એમ મનમાં ધ્રુર લાવી તેજ રાતે પોતાનાં ઘણીનાં મેહલ જેવા મંચલામાંથી તખામ સુખને ત્યાગ કરી તેનાં આસરેથી નીકલી એકદમ ચાલી જવાનો મજબુટ કસદ કીધો અને આવી બેજીવની હાલતે છેલ્લી ઘડીએ મરનારને મનેજ આપદે વાદ કીધી અને રાતોરાત મારાંજ ઘરમાં પોતાનો ઘણીનો આસરો છોડી નાહસી આવી.”

પ્રકરણ પર મું.

નાંજાં માયનો એકરાર.

બુઝી નાંજાંએ ઘોડો વખત દમ ખાઈ પોતાનો એકરાર આગળ ચલાવ્યો.

“મરનાર ગતોરાત પોતાનાં ઘણી સાથ મારામારી કરી તેનો આસરે છાડી મારે તાંહાં આવી તારે હું માઈં વર વગેણું જોઈ અંદરથી મગન થઈ. આહ! તે વેળા માઈં ઘણું મન કિતું કે એ રાંડે મારાં ચુખની વચ્ચે દેવી રીતે ફાંચર મારી મારાં લગન અટકાવવાની કેવી રીતે કારસ્તા ન ભરી બાજી રચા હતી તે સર્વ એને કહી દેઉં, પણ તે વખતે એહસતન પોતાનાં ઘણાં દુઃખમાં ને વીલાપમાં હોવાથી તથા એ છવની હાલતમાં હોવાથી ગમે ગાંઠ ને મોઢે દુઃખો મારી લોહીનો ગોટ ગરયો, ને જાણે અગાકિતો ગમખવાર બનાવ બન્યોજ નહીં હોએ એમજ ધારી મરનારને મેં ઘણો દીલાસો અને ધીરજ આપી, અને વખત નક્કજ નજદીક આવેલો હવાથી તેને લગતી મેં દોડાદોડી કીધી અને મોડી રાતે મરનારે એક છોકરીનો ઘણી મેહનતે જનમ આપ્યો અને-અને મારા હાથમાં તેને પોતાનો પરાણ છોડ્યો! આહ! જે ઓરને માઈં નમોદ વાલ્યું તેજ આખરે મારાજ ઘરમાં પોતાનાં પાપની મગ્ન બોગવતી દુઃખમાં આવી મારાજ હાથમાં મરી ગઈ!”

આ બાજુ સર જલ્લેજર જસાવાલાના છગરમાં ધીકકાર શીટકાર અને તીરસકારની લાગણીનાં શુસ્સાઓ કિછાળા મારતા હતા અને પોતાનાં ચુખી ધરતું ગોયા સત્યાનાસ વાળી નાખનાર આ બદમાસ, દગતમાજ અને ગુનેહગાર ઓરતની ગરદન ત્યાંની ત્યાંજ દાખી દેવા જેવી શુસ્સાભરી લાગણી તે વારંવાર બતાવતો રહ્યો હતો મગર ૩૦ હોમી તેને મજબુટ પકડી ખામોશ રહવા ધીમેથી કહેતો હોવાથી ને લોહીનો ગોટ ગળી ગુપચુપ આ ઝેરી નાગણુનો એકરાર કિયે દમે આગળ ને આગળ સાંભળ્યા કરતો હતો.

“મારા ઘણી નવરોજ સાથ પરણી પણ તેની સાથ પરણી હું પરતાઈ.” નાંજાંએ પાછું શરૂ કીધું. “કાંકે એહસ્તી ઘણોજ છાકટો બુઝો ને જુઆરો નીકળ્યો ને મને મારકાર કરવા લાગ્યો અને હમારા વચ્ચે સેજની જુએસ લાગ્યા કીધી. તે પછી મારી એ છવની હાલત થઈ અને ભરતી મોહકાનમાં મારો ઘણી ગુજરી ગીયો ને બ્યારે જલ્લેજરની મરનાર

મોહરદાર મારે ત્યાં આસરે સૌહાર્દથી તથા પોતાનાં બે જીવનાં છુટકારા માટે આવી તારે મારા હાથમાં આસરે મારી એક મહીનાની નાની બુચી હતી. માત્ર એક મહીનો અગાડીનીજ હું છુટી હતી ને મારે ત્યાં બુચીનો જનમ થયો હતો. મને સરસાતથીજ બચ્ચાને નામની ઘણી અભીતરી હતી ને બેજીવની હાલત થતાંજ મને ઘણી અકરવકર થવાં લાગી. મને બચ્ચાં રાખવા કે પાલવાનો ઘણેજ કંટાળો હતો. બચ્ચાં મને મુદ્દલજ ગમતાંતાં નહીં ને મારે ત્યાં એવી એક બહા અવતરવાથી હું વધુ આપદામાં આવી પડી ને રાંડ જલદીથી મરી ગય એમજ હું વીચારવા ને ખુદા પાસે દુઆ માંગવા લાગી. બેહસતને બ્યારે એક છોકરીનો જનમ આપી પોતાનો જીવ મુકી દીધો કે મેં તુરતા તુરત જલેજરના બંગલામાં આ ગમખવાર બનાવને લગતી ખચર કીધી ને મરનારને મારા ઘરમાંથી રાતોરાત પોતાને બંગલે લેઈ જવામાં આવી. બેહસતનની તુરતની જન્મેલી છોકરીને મારે ત્યાંજ રાખવાની હાલ તુલકતો જલેજરે તેમજ બધાં બીજાં સાથે આવનારાંઓએ બેહસ કીધી ને તે નાની પોરીને મેંજ મારે ત્યાં રાખી.”

થોડોકવાર દમ ખાઈ તેણીએ આગલ ચલાવ્યું “ મરનારનાં મરણ પછી મરનારને માટે જલેજરને ઘણુંજ નામોશીમાં આવવું પડ્યું અને મારા ઘરમાં મરનાર મરી ગીએલી હોવાથી ઘણી નીંદને જનમ આપ્યો અને લોકો આ વર બેચરની પંચાતીનું મોહું રૂપ આપી ઘણી નીંદાઓ કરી જલેજરને લોક વગોવા લાગ્યાં, તેથી તેમાંથી બચવા જલેજરે દુર દેશાવર જવાનો વિચાર કીધો ને પોતાની છોકરીને મારેજ ત્યાં મારેજ આસરે ઉધારવાની મને ચરજ કીધી કે જેનાં બદલામાં મને નાણાંની રકમ ચાલુ મોકલી આપવાનો બંદોબસ્ત કીધો, અને ગમ ભુલાવા અને નીંદામાંથી બચવા છેક દુર દેશાવર ચાલી ગીયા.

“ આએ વખતે મને મારો અત્રુરો કીનો લેવા મળ્યો અને મેં બધાં પાટીયાં ગોઠવ્યાં ને તેમાં હું ફતેહ પામી. જલેજર તરફથી પોતાની બુચીની બરદાસને માટે મને સારી રકમ મલતી હોવાથી બ્યાં હું વસતીતી ત્યાંથી બીજે ગામ જઈ વસી અને ત્યાં મેં છોકરીઓને અદ્વત્તવદ્વ કરી કીનો ને વેર લેવાનો સંકેત રચ્યો. બે વરસ વહી ગીયાં. જલેજરે પોતાની બુચીનું નામ મને જર રાખવા ખાસ કહી ગીયાતા તેથી મેં મારી છોકરીનું નામ જર રાખ્યું, તે જલેજરની છોકરીનું નામ પરીન રાખ્યું. હું બે પોરીઓથી ઘણી કંટાળવા લાગી અને મારું વેર જલદી વહી રહે એમ વિચારી મેં મારાથી જલેજરની બુચીને હવે વધુવાર પલાતી નહીં હોવાથી જલેજરે

આવી જરૂર લઈ જવી એવી રીતનું એક લંગાણુ કાગજ મેં જલેજર પર લખી વાલ્યું ને હું મારાં સગાંને ત્યાં હમેશની રહેવા જતી હોવાથી પોતાની દીકરીને હવે પોતાની સાથે રાખવા નહીં તો ખીજાને સોંપી દેવા મેં ને કાગજમાં આબુજી કાંધી ને જવાબની રાહ જોતી હું હોખી. એવણે મારી પર જવાબ લખ્યો ને પોતાની છોકરીને ગામથી આવીને થોડા વખતમાં કંઈ જશે એવો જવાબથી મને ઘણો સંધારો મળ્યો ને એવનની મેં કાગજે ડાલે વાર જોયા કાંધી.

“ વચમાં કેટલાક દિવસ વહી ગીયા, એક દિવસ જલેજર મારે ત્યાં આયા અને પોતાની છોકરીને પોતાની સાથે લઈ જવા માગતા હોવાથી મેં ને વખતે એવનની છોકરીને નહીં આપતાં મારી પોતાની છોકરીને એવનને અસ્તક સ્વાધીન કાંધી, અને એવનની છોકરીને મારીજ પાસેજ રાખી ! આહા ! આએ પોરીતી માએ મારાં સુખનું સત્યાનાશ વાલી નાખ્યું. તું તેનો બાકી રહેલો કાનો એ છોકરી પર લેવાને લીધેજ મેં એ છોકરીને મારી પાસે રાખી અને મારી છોકરી જલેજરને આપી દીધી. જલેજર આયા તે વખતે એવનની છોકરી પર નજર નહીં પરંતુ મેં તેને આંધી પાછી કરી નાખી કે જેથી તેને જોઈને કાંઈ ખી રીતનાં સવાલો તેવન ઉભા કરે નહીં.”

સર જલેજર તો આ એકરારથી ગાંધાદંગ થઈ ગયો, અને તુમાખી જર આ છોકરાંઓની અદલા અદલીની બચનક ખખર સાંભળી હરણ-કાર થઈ ગઈ. ધાસ્તીથી ગોયા તેની જાતીજ ફાટી જવા લાગી અને ખુરસી ઉપર ગુપસુપ બેસી રહી.

“ આહા, ચંડાલ ચોરત ! આએ તેં શું કારસ્તાન કીધાં ? ” જલેજર જનુનનાં આવેશમાં આવી એકાએક ખુમ પાડી ફર્યો. “ તારું સત્યાનાસ આએ તારું ! તેં મારા સંસારની હુલ્લખાણી કીધી, પણ મારાં ને ખીજાના સુખનું સદંતર સત્યાનાસ વાળી નાંખ્યું. આહ ! જાણે એવું થાયછ કે—”

“ ખામોશ, જલેજર શેઠ, ખામોસ ! ” જલેજર નાંજના ખીજાંણા નજદીક જનુનથી ધસી આવતાં જોઈ ડાઁ હોમી તેને અટકાવી તેને પકડીને ખુરસી ઉપર બેસાડી માયાથી બોલ્યો. “ તમે પોતાને મેહરબાની કરી બુલી નાં જાઓ. મીઁ જનનસનને આવી રીતથી ઘણું ખોટી થવું પડેછ માટે એકરારની આખેરી વેર તમે શાંત રહી તમારો ગુસ્સો લાખી રાખસો તો બેહતર ! ”

“આહ ! મારું લોહી એવું તો ઉઠરી આવેચ કે એ બદમાસ ઓર-
તનો ટોટો ઓય દાખી દેડ ! એનું લોહી પીડ એનો જીવ લઉં ! મારી
મરનાર સાલેસ મોહરદારનાં કાન બંધેરી તેને ખીચારીને આવી અભાગણીને
જીવલેણ અને દયાજનક નાચાર હાલટમાં મારી નાંખવાનો બધો જુઓ
એજ રાંડ કારસતાંનનાં સરપર લટક્યે ! એ બદમાસ મારી મરનાર મોહર-
દારની ખુની છે, આહ ચંડાલ—”

“સર જલેજર, તમારી આવી કદંગી સ્થિતી આ ઓરતના
એકરાસથી થઈ પડીછ તેથી હું દલગીર છું.” મી૦ જૉનસન જલેજર તરફ
ફરી ધીમેથી સમજાવી બોલ્યો, “પણ મારે ખાતર તમે શાંત રેહી આ
ઓરતનો એકરાર મને પુરો કરવા દેસો તો હું ખુશી થવસ. ને પછી તમે
જેમ કરવા ઇચ્છશો તે મુજબ હું ખુશીથી અમલ કરસ.”

સર જલેજરને ડોઁ હોમીએ ઘણો સંધ્યારો આપ્યો અને આ
અભાગ્યો ડોસો પોતાનાં બંને હાથ આંખ ઉપર ઢાંકી ઉચકાં ખાતો ખુરસી
ઉપર પડી રહ્યો !

પ્રકરણ ૫૩ મું.

જલેજરને શાંત કરી મી૦ જૉનસને નાંજાને વધુ ખુલાસો કરવા
અરજ કીધી અને નાંજાએ પોતાનો એકરાર આગલ ચલાવ્યો.

“જલેજર જે દહાડે આવ્યા તેજ દહારે મારી છોકરી જરને લાંબ
તુરતા તુરત ચાલી ગયા અને જતી વખત મારી મેહનતના બદલામાં મને
ચેકસ નાણાંની રકમ આપી ગીયા ! તેવણના જવા પછી મેં છુટકારાનો
લાખો કમ ખેંચ્યો ! આહ ! મારું વેર અરધું વગેલું જોઈ હું ખુશી થઈને
સાથે લાગી મારી દીકરી પૈસાવાલાને તાં પલાઈ બવીપમાં સુખી થઈ જશે
એવા વિચારથી મને એવરી ખુશાલી લાગી. તાર પછી હું જલેજરની
છોકરી પ્રતીતને લઈ અહીંતહીં ફરી અને આખરે થોડો વખત રહી મારાં
સગાંને ત્યાં બઢેરા જવા હું એક અભાગ્યા દીવસે નાગપોર મેલમાં ઉપરી
અને રાતે શેગામનાં સ્ટેશનથી થોડે દુર હમારી ત્રેન ઘાસલેટના ભરેલા

દયાની ગુડસ સાથે જોર સમેટ અડવાથી ગાડીનો ચુરોચુરો થયો ને
 ડાયા ફાટી જવાથી એકદમ આગ સળગી ! મને માથામાં સખત માર લાગો
 અને રાતો રાત શેહરમાંથી મદદને માટે દોડાદોડી ચાલી અને મને ત્યાંની
 ઇસિપીટાલમાં લઈ જવામાં આવી. હવે સાંટક એવું બન્યું કે તેજ મેલના
 સેંકડ કલાસમાં બેઠરની સપત્રશાહ શેહના પોતાની મોહરદાર અને એક પુરી
 નાની યુચી સાથે કલકત્તા જવા માટે મુસાફરી કરનારતા અને આ અક-
 સમાનમાં સપત્રશાહની ઘણીયાણીને સેલજ માર લાગો પણ તે લોકની
 યુચી સખત ઇપકાવાથી અકસમાતનો ભોગ થઈ પડી ! પોતાની યુચીની
 આવી હાલતથી બને ઘણી-ઘણીયાણી ઘણી રડાપીત કરવા પડ્યાં, ને
 સપત્રશાહની બેઠરતન મોહરદાર તો ઘણોજ ગમ કરવા લાગી ! ઇસિપીટાલમાં
 તેઓ અને આવતાં જતાં ને મારી આગળ આવી યુચી પરીનને વારંવાર
 રમાડતાં અને પરીનખી તે લોક આવે કે ખુશી થઈ ખસ તે લોકનાં
 હાથમાંજ રેલવા માંગતીંતી ! પરીન તે વખતે ઘણીજ ખુશસુરત હોવાથી
 નાની ડાલી જેવી લાગવાથી બધાંનેજ ઘણીજ ગમીતીંતી, તેમ સપત્રશાહની
 મોહરદારને તો ઘણીજ ગમી ને પોતાની સાથે લઈ જવા મારી પાસે
 પરીનનો કબજો લઈ લેવા કાકલુદી કીધી પણ પેલલાં તો મેં નાજ પારખું
 પણ પાછળથી જ્યારે એ લોકે મને યુચી પરીનને તે લોક પાળવા પોપવા
 લઈ જાયે તો તેનાં બદલામાં તેઓ થોડા હગ્ગર રૂપ્યા આપવા આપે તે
 સાંભળી આ જંગળમાંથી સદાની છુટી થવા મેં તુરતા તુરતજ હા કહી
 દીધું. તેઓ પોતા સાથે પરીનને લઈ જવા કમુલ થયાં. મારા ચહેરામાં
 ને પરીનનાં ચહેરામાં આસમાન જમીનનો ફરક જોઈ તેઓ મને
 પુછે પુછે ને એમજ પુછે કે આએ યુચી કોણની છે ? તે યુચી
 મારી નથી એમ મેં જણાવ્યું પણ તે કોણની છે તે જણાવા મેં સાફ
 ના પાડી, તોખી મારી પાસથી ખસંતરં જણાવા તે લોકે ઘણું ખી
 કીધું. પણ આએ પરીન કોણની છે તે મેં જણાવા સાફ ના પાડી
 અને મને જ્યારે એ લોકે તે જણાવા માટે મારી પર દયાંણ કરી
 ઘણોજ કંટાલો આપ્યો ત્યારે મેં પરીનનો કબજો મારે હવાલે કરવા માગ્યો
 ત્યારેજ તેઓ દંડાં પડ્યાં, અને બરીપમાં એ છોકરી પર કોઈખી પ્રકારનો
 મને જરાખી હક રહે નહીં એમ લખી તે પર મારી સહી કરાવી મને
 રૂપ્યા આપી તેઓ પરીનને લઈ કલકત્તા ચાલી ગયાં. પરીનખી જાણે કે
 મારાથી કંટાલી જોઈ હોએ એમજ તે લોક સાથે એવી પક્ષોટાઈ ગઈ કે
 ખસ તે લોકોની સોડમાંથી ખસવાખી નહીં માગ્યું. આખરે તેઓ ચાલી

ગીયાં ને જાલેજરની છોકરી પરીનને સપલશાહ શેઠનાં જેવા તદ્દનજ પારકા આસામીને વેચી મેં ખુલાસાનો દમ ખેંચ્યો. ત્યાર પછી તો વરસો પાણીનાં રેલા માફક વહી ગીયાં ને મને પરીનનો કે જરને લગતો કસોળી સંસારો કે તેઓને લગતા સમાચાર મળ્યા નહીં. છેક વરસો રેલી જે સપલશાહ શેઠનાં મેં જાલેજરની પરીનને વેચી હતી તેવણને અલાહ્યાદમાં ખાનખા-લદુર બનાવ્યા તેની ખુશાલીમાં મોટી ધામધુમ થઈ એમ મેં નુસખાં વાંચ્યું ત્યારે ઘણું લાંબે વરસે આ સપલશાહને જઈ તેવણ પાસથી કાંઈ નાણાંની રકમ મેલવવા નહીં તો આગલાં વરસોનો ભરમ કહી દેવાનો મેં ઈશિદો કીધો ને મેં લાગલી કે એવણ પર કાગજ કાખ્યું ને હું અલાહ્યાદ તેવણને ત્યાં આવું છું એમજણાવી હું થોડા દીવસ ત્યાં ગેઈ, ત્યાંનો સુઘળો રાહ-લાત મેં જોયો. બધાં જણાં પરીનને સપલશાહની છોકરીજ ધારતાતાં ને કોઈને આગલનો ભરમ માલમ નહીં હોવાથી સપલશાહને હાથમાં લેવા મેં તદ્દખીર રચી ને સપલશાહ સાથે લગનથી એક થઈ માલેતુજર થઈ જવાનાં હવાઈ ખ્યાલો વચ્ચે મેં મારાં મનની ઉમેદ એવનને કહી સંભારી પણ એવને તો સાફ ના પાડી! તે વખતે મેં પરીનને જોઈ! આહ—ને તદ્દનજ માય જેવી રંગ દપમાં—ઘાટ ઘટમમાં—ટેક્ટેકાવમાં નકરી માયજ લાગી. મારી સાથે તો તેને નેણુ ફેરવીનેજ વાન કીધી ને મારાથી સુગાઈ દુરની દુરજ રેહવા લાગી અને મારે નામની ઘણીજ અબીતરી તેને બરાવાથી તથા મારી સામે ખુલ્લો ધીકકાર દેખાડવાથી તેની ઉપર એની બેલસતન માયનું વેર લેવાનો મેં ઈરાવ કીધો. જ્યારે આ છોકરી પાણુવા તૈયાર થઈ, લગનની બધી ધામધુમ તૈયાર થઈ અને જેમ એની માય થતીએ મારાં લગન અટકાવ્યાં તેમ ફાંચર મારી એનાં બી લગન અટકાવી વેર લેવાનો વિચાર કીધો. જેની સાથે એ પણુવાની ઉતી તેને જઈ પરીન કાંઈ સપ-લશાહની હકદાર છોકરી નથી પણ રસ્તે પડેલી બીખારડાની હલકી પોરી છે ને તેવી ગરીબ સાથે પરણવાથી તેને અરધીખી નહીં મલ્લશે એમ મેં જાણે પેલા પણુવા આવનાર લોબીને જણાવ્યું તારે તે ફરી બેઠો, ને પરીન સાથે પરણવા ના પાડ્યું. મેં કેવી રીતે પરીનને વેચી હતી ને સપલશાહની હકદાર છોકરી નહીં ઉતી એમ મેં તેજ દહાડે બધો ખુલાસો કીધો ને આખરે લગનમાં વધન પડ્યું. જેમ મારાં લગન અટકેલાં તેમજ મેં એના લગન અટકાવી મેં એની માયનો કીતો એ દીકરી પર લીધો. ત્યાર પછી તો હું પાછી અહીં તહીં ફરવા લાગી ને પરીનને તો તવંગરીમાંથી ગરી-માઇનું દુઃખ ખમી ન શકવાથી આપલાત કરી મરી ગઈ એમ મેં સાંભળ્યું! ખોદા—મારાં પાપ માફ કરે—મેં જે માડું વેર લેવા નિર્દોષીનું નખોદ

વાળ્યું છે ને માલમારટ પાપ કાઢ્યું છે તો તે માટે હવે ખોદાએ મને મારી બક્ષે. ખોદાએને હાજર નાજર મળ્યું હું ખરેખર સાચું જ કહેલું છે કે જલેજની દીકરી જર છે તે મારી પોતાની પેટની દીકરી છે. ને જલેજની હકદાર દીકરી તો આ અલાહબાદમાં વસેલા બેહસતી સપલશાહ શેઠાંને મેં પાલવા, પોશવા આપેલી આપઘાત કરીને મરી ગયેલી હકદાર પરીનજ હતી ! માત્ર મારો કાનો લેવાજ તથા મારી છોકરી મોટે ઘરે સુખમાં ને લાડમાં રહે એવાજ વિચારથી મેં છોકરીઓની આ પ્રમાણે અદલા-બદલી કાઢીતી.”

હયાં આ બદમાસ એમરતે લાંબો છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો અને પોતાનો એકરાર પુરો કાઢ્યો ! મીં જોનસન મેજસ્ટ્રેટે તે ઉપર નાંખ્યાની સહી લેવડાવી અને શક્તી તરીકે ડોં હાંમી અને ધન હીરામાણેકની સહી લીધી

સર જલેજની હાલટ સુડી વચ્ચે સોપાડી જવી પારોડ થઈ પડી હતી ! આ લુચ્છી પાપી અને બદમાસ નાંખ્યાના સાચા ભેદમયાં એકરારને આધારે પરીન પોતાનીજ હકદાર છોકરી પુરવાર થઈ હતી તો પોતે હકદાર આપ થઈને પોતાનીજ છોકરીને સતાવી ઘાટકી રીતે માર મારી પોલીસને સ્વાધીન કાઢી હતી તે સર્વ જજાકારક વાત અત્રે યાદ આવતાં આ જજજ ડોસો જે અખત્યાર રડવા પડ્યો. પોતાનીજ જણેતી દીકરી ઉપર આવી ઘાટકી રીતે તે વર્ત્યો હતો એમ જાણવા પછી તેના હાગરમાં અગન બળવા લાગી, તેનું બેગનું ચક્રબચ થવા લાગ્યું, અને તેની આંખે અંધારા આવવા લાગ્યાં.

“અરે ખોદાએ” તે બચ્ચાં પેરે રડતો પોતાનો હાગરનો ઉભરો ખાલી કરવા પડ્યો ! “મેંજ કમખખતે આ બેવકુફ પોર્ચી રતનની પુસલવણીથી મારીજ દીકરીને મારીને પોલીસના હાથમાં આપી. અરે હવે શું કરે-ખોદા-મારી એ દીકરીને મારી છાડીમાં દાખવા દેઓ ! ઓ-ઓ-કોઈ એને છારવી લાઓ ! અરેરે ! બ્યારે એને પેલલવેલલી દીનાં લામ તરીકે ગવરનેસ તરીકે આવી ત્યારેજ એનો ચહેરો આમેલુખ મારી મરનાર મોહરદારના જેવાજ-રંગપમાં ઘાટઘટમમાં જોઈને હું તદતજ ચાંક્યો ને તે વખતે મારી મરનાર મોહરદારનાં જેવીજ એની સીક્ષ જોઈ હું તાણુખ થયો હતો, પણ અક્ષોસ ! ફરેએ ફરેસ્તા ફરે, તેમ બવાંઓના ફરેયથી હુંખી વેહમાયો ને મારીજ પાકગજ નિર્દોષ છોકરીપર જજા ગુન્નરી-અરેરે-આખરે તેને પોલીસનાં હાથમાં આપી-ઓ-મારાં પેટમાં કાંઈ થાયજ-ખોદા મારા” અને બને હાથો આખપર ઘાંકી નામોસીથી તે રડવા પડ્યો.

“ખામોસ સર જલેજર” ડોઠ હોમીએ સંધ્યારે આપ્યો. “મેશક, હવે તમે તમારી જીલ જોઈ ને પસ્તાવો કરોજ એથી ગણીમત છે! આ કુચ્છી બદમાસ ઓરતનાં એકરાર ઉપરથી તમે જોયું કે જે છોકરીને તમે હલકી ઇંજરદી પીંજરદી અને તદ્દન હલકાં ખાનદાનની ધારી તેની સાથ નછાજતી રીતે તમે બધાં વર્ત્યાં હતાં, તેમાં તમે બધાંઓએ સર્વામ હેમાકાટ કીધી હતી એમ હવે તમે જોઈ સકયાજ. તમે જરે બેહદ પરેશાન ને પશેમાન બની પરીનને છોડવવા ઇતેજર છેઓ તો તે માટે હું મીઠ જોનસન સાથ હવડાં વાત કરુંજ.”

“અરે કાઈ મારી દીકરીને છોડવો, મારી છોકરીને બોલાવો! અરે! મીઠ જોનસન! મેંજ અભાગ્યાએ મારીજ દીકરીને મારે હાથે લોકોનાં ઉંધી પુસલવણીથી પોલીસને સ્વાધીન કીધી તો બોદા ખાતર એને છોડવી આપો! મારા જેવા અભાગ્યા સાથ મેલવી આપો!” રડતી ચસ્મોએ જલેજરે ઇંજેજીમાં જોનસનને કાકલુદી કીધી અને તેણે જલેજરને સંધ્યારે આપ્યો. અને હોમી તેમજ ધન હીરામાણેક સાથ એક ખાળુ આ બલો મેજસ્ત્રેટ પરીનનાં છુટકારાને માટેની ગંભીરાઈથી વાત કરવા પડ્યો.

“પપા-આએ રાંડ ચંદાલ ઓરત કુતરી છે-જુડી છે-એનું તમે ના બાનો તમે અહીંથી ચાલો! આએ બધાં હોમીનાં ને ધનનાં કાવત્રાં છે-પપા-બોદા ખાતર તમે ચાલો-આએ દગલબાજ છે.” જર ધાસ્તીથી દરકર ધુજતાં બોલી પડી.

“નહીં દીકરી, આએ બધી સાચીજ વાત છે-આવ-મને ભેટ-મારી આગલ આવ” નાંજ કરગરીને બોલી “કેટલાં વરસો પછી તારી અભાગણી માયનાં પાસામાં દયા, કે જરા કરાર થાય. મને જોઈ નાં સુગા-મને ધીકકારથી નાજો-દીકરી તું મારી જાણેતી દીકરી છે ને તારાંજ સુખને ખાંતર મેં આવાં અગાધ પાપ કીધાં. આવ મારી આગલ આવ.” નાંજ જર તરફ નજર કરતી કાકલુદી કરતી બોલી.

“ઓ નહીં-નહીં-મને આએ રાંડ ને જોઈને કાંઈ ધાસ્તી લાગેજ! તું મારી માય નથીજ! તું ગલેપડ છે! પપા-પપાજ તમે મને-તમે મને-મને ઓ-ઓ પેલી પરીન કાંઈ તમારી દીકરી નથી જે આએ બધાં હોમીનાં કારસ્તાન છે ઓ-ઓ-તમારી તમારી-” અને ધાસ્તીથી ચીસ મારી ને બેભાન ટુંટી પડી.

મીઠ જોનસન પરીનને છોડવવાને માટે ખાત્રી આપી ત્યાંથી ગયો, અને ધન હીરામાણેક તેની સાથે નીચે વેર ગયો, જ્યારે જરની ચીચારીથી

ડોન હોમી તેની મદદે દોરતો કે નજદીક આવ્યો અને તે બેશુદ્ધ થએલી હોવાથી તેણીને મુઠ્ઠીમાં લાવવાનાં કાપાથો કરવા પડ્યો.

મકરણ પ૪ મું.

સર જલેજરની દીકરી-પરીન.

ડોન હોમીની મેહનટથી જર દુશવાર થઈ પણ પોતાની નામોશી બરેલી હાલટથી પશેમાન થયલી તે દુરંદે દુરંદે રડવા લાગી. તેની બદમાસ અને પાપી માતા નાંગાંએ પોતાની આ દીકરીને ઘણે વર્ષ પોતાનાં પેટમાં આંપવા ઘણી બી કાકલુદી અને મીનતજરી કીધી પરંતુ આ તુમાબી છોકરીએ આ લલકા અને લુચ્છી ઓરતની નજદીક જવાબી ધીકકાર સમેટ નાં પાડી, અને પોતાનીજ જણેલી દીકરી પોતાની માતાને ભેટવા સુગ ધરાવતી અને ધીકકારતી હતી, જેથી આ અભાગણી કંગાલ માતા ઘણી દુઃખી થઈ અને આ તુમાબી છોકરીને ઘણા આપ દેવા લાગી.

રતન મેહતાનાં તો પાણી મરીજ ગયાં હતાં! તે તો ખીચારે અભાગ્યે પારકા વાનમાં અવિચારીથી મુડી ખોસી એવી તો કઢંગી હાલટમાં હાલ આવી પડ્યો હતો, કે તેની નામોશી હીણપરતી અને ખેગ્ગતટથી શરર્માદીમાં ગરકાવ ગએલો એક શબ્દ વટીક ખોલી શક્યો નહીં! આતો આંદાંની મુઠ્ઠ થએલી તેણે જોઈ! નિર્દોષ પરીન ઉરફે દીનાં લામને કંઘાડી પાડી આપવાનું તેણે બીડુ ઝડક્યું હતું, અને વગર વિચારે તેને સર જલેજરની શાઆશી લેવા અડાગ મેહનતે તેણે પરીનને કંઘાડી પાડી હતી અને વળી જલેજરને દુસલાવીને તેણીને પોલીસને સ્વાધીન કરવાનીબી હેમાકાટ કીધી હતી મગર હવે જ્યારે તેણે જોયું કે દીનાં લામ તે પરીન શેહનાંજ હતી, અને પરીન શેહનાં તો સર જલેજરની લકદાર દીકરી હતી ત્યારે તેનાં હાથે એવી તો કાંટાની કટેસર થઈ હતી તે જોઈ આ અભાગ્યો છોકરો લલથી જ્યાંદા પરેશાન થયો. અધુરામાં પુરૂ સર જલેજરખી હવે રતન મેહતાનેજ ગળે પડી બદનામ કરવા લાગ્યો. આ વગર આવાની મોરચીથી રતન તો ખીચારે ઘણાજ નામોશીમાં ગરકાવ થઈ ગયો.

જોનસન મેશ્વરેટનાં જવા કેડે નાંગાંનાં બીકાંણાંની પાછલ પદડા પાછલ છુંપાએલાં અભાગ્યાં ગાંદાંગીર અને આકાં ખાહર આવ્યાં.

નાંગનને જોઈ તેને એવો તો ધીકાર, એવું તો ઝનુન થઈ આવ્યાં, પણ લોહીના ગોટ ગલી તે મનમાં જ બસડતો બસડતો ડોં હોમીની અજાણી તે આરડામાંથી બહાર પડ્યો અને પશેમાની અને ખેગલટથી પોતાનું મોંદ છુપાવી આલાંખી તેની પુકે ધસડાઈ. ચઢતીનો સેતારો અને પડતીની પાયમાલી દરેક આદમીને માટે સરજેલી છેજ. પડતીની પાયમાલી અને કંગાલ્યત વચ્ચેથી ધીરે ધીરે યા એકદમ ચઢતી અને કાતીની ટોચે જરદાર થઈ જવાની મોજ અને સુખ જેમ સર્વોન્તમ છે, તેમ વલી ધનનાં ઢગલા ઉપરથી એકદમ ધુળનાં ઢગલા વચ્ચે કંગાલ્યત અને મુશ્કેલીમાં ભીખારી હાલતે અવત્યાં મારવાનું નામોશી ભર્યું દુઃખ ધણુંજ માહભારત અને ન ખમી શકાય એવું અગાધ છે !

ગલેજરની હાલત દયા ઉપગ્રવા જેવી હતી. તેતો પોતાની વાહલી દીકરી પરીનની ટગર કરતો બસ રડયાજ કીધો અને પરીનને પોતાની ગોદમાં દાખવાની અધીરાઈ કરતો તે ડોં હોમીને કાકલુદી કરતો ફોકેફોક રડતો હતો. આ જઈક ડોસાએ પોતાનીજ છોકરીને નીર્દય-પણે મારી સતાવીને વલી તેણીને પોલીસને હવાલે કીધી હતી તેનું તેને ઘણુંજ લાગતું હતું, અને તેથીજ પશેમાનીમાં પોતાનાં પાપની તોજેશ કરતો પોતાની અભાગણી નિર્દોષ છોકરીને પોતાની ગોદમાં વાહલથી દાખવાની ટગર કરતો ફોકેફોક રડયાજ કરતો હતો. ડોં હોમીએ તેમજ ધન હીરામાણેકે તેને ઘણો દીલાસો અને ધીરજ આપી અને સહવારે તેની વાહલી દીકરી પરીનને તેની નજદીક લાવવાની કમુલાત આપી પોતાનાં હોટેલમાં જઈ આરામ લેવા ઘણોખી વીણવ્યો મગર આ જુદી ડોસો એકનો એ થયો નહીં, તેને ત્યાંથી જવા સાફ ના પાડી અને બ્યાં લગીન પોતાની ખેટીને પોતાની ગોદમાં ચાંપી પોતાનાં કાથે તેની ઉપર જે જુલમ યુગ્મર્યો હતો તેની મારી માંગવા વગર આ ડોસો પોતાની મોંદ ઉપર પાણીનો ગોટ વટીક મુકવાની સાફ ના પાડી બસ દુસકે દુસકે રડયાજ કીધો.

હજારો જફાકારી વચ્ચે સહવાર પડી. સર ગલેજર જસાવાલાએ વારંટ કાઢી પોતાનીજ ખેટીનેજ સપડાવી હતી એમ મી. જોનસન મેજિસ્ટ્રેટથી બ્યારે નાંગનો એકરાર બલાસ થયા પછી જાણ્યું ત્યારે તે આ જઈક ડોસાની દયા આણુવાન્નેગ હાલતથી ઘણો ગમખવાર બન્યો. સહવારે વોરંટ રદ કરી પરીનનો છુટકારો કરી આપવાની કમુલાત કરી મી. જોનસન તેઓની રજા લઈ ત્યાંથી ગયો હતો. અને હવે સહવાર પડેલી હોવાથી તથા સર ગલેજર તો બસ પરીનનીજ ટગર કરતો રડતો

હોવાથી સુપ્રીનટેન્ડેન્ટે ત્યાં જઈ પરીનને પોતાની સાથે લઈ આવી ગલ્લેજર સાથે મેલાપ કરી આપવાનો ડોં હોમીએ ધરાદો કીધો અને આસરે ત્રણ વાગ્યા પછી તે ધન હીરામાણેક સાથે ત્યાં ગયો.

તેઓ ઉપર ગયા. ! સુપ્રીનટેન્ડેન્ટે તેઓને સારી રહેસે ઓળખતો હોવાથી પોતાનાં ઓરડામાં બોલાવ્યા. ડોં હોમીએ પરીન ક્યાં હતી તે માટે ખુલાસો પુછ્યો જેનાં જવાબમાં સુપ્રીનટેન્ડેન્ટે બોલ્યો “ઓહ! મીસ પરીન! તેને માટે તથા તમારે માટે ઘણી ખુશી થવા જોગ વાત છે, કાંકે સવારના પોહરમાં મીં જોનસન મેજિસ્ટ્રેટ મારી આગળ આવ્યા અને બધો ખુલાસો કીધો અને એક અદમાસ ઓરતથી કેવો ઘોંટાળો થઈ ગયો હતો, અને એક ગાયે પોતાની દીકરીનેજ અંગળનાં વોરંટ કઢાવી કેવી રીતે પકડાવી હતી તે બધી વાત આગળ મીં જોનસનને કહી સંભળાવી, મીસ પરીન નહનજ નિર્દોષ હોવાથી તેની ઉપર કાવાદાવાથી કાઢેલું વોરંટ મીં જોનસને રદ કરાવ્યું અને મને તુરતાતુરત આ પાણી ફરાવી મીસ પરીનને છુટી કરવા અરજ કીધી અને મેં મીસ પરીનને આ ખુશ ખબર કહી સંભળાવી અને મારો આ બલી અભાગણી છોકરીએ આભાર માન્યો અને મારી પાસ કાગળ કલમ માંગી કંઈ લંબાણ કાગળ લખવા બેસી અને તે લખી નૂરહી પરખીડાંમાં બીડી અને તે સ્વાધીન કીધું. અને જો તમે અંહી સવારમાં નહીં આવો તો તમારે ત્યાં પોહચાડવા મને અરજ કીધી અને હયાથી આ પી જવા તૈયાર થઈ. મેં અને મારાં છોકરાંઓએ આપાણી નાસતો ક્યાં • પછી ઘણીખી વીલુવી, પણ તેતો એકની બે થઈ નહીં અને હમાઈ ઘણું હેશાંન માની ઝડકથી ચાલી ગઈ.” એમ બોલી તે ઉડ્યો અને અંદરનાં ઓરડામાંથી પરીનનું ડોં હોમીપર લખેલું કાગળ લેવા દોડ્યો. આ ખુલાસાથી ડોં હોમી અને ધનતો ગભરાટથી એક બીજાનું કાફું જોવા લાગ્યા. તે ક્યાં ગઈ હોશે, તેણીએ શું ચીડી લખી હોશે તેનાં વિચારમાં અને સુપ અને ગમગીન બેસી રહ્યા.

મકરણ પપ મું.

હી ગએલું પંખેડું.

પરીનનું લખેલું કાગળ નીચે મુજબ હતું.

“મારા વાહાલા દીલસોઝ ભાઈ હોમી.

જત-કાસમતની કમનસીબી વચ્ચે જેવી બેઢભરી કાસમે ખુરી સરજતને શરણ થઈ હું પોલીસના હવાલામાં ગેઈતેવીજ બેઢભરી કાસમથી મારો છુટકારો પાછો એકદમ થયો છે. જેવી સરજત! વાહલા ભાઈ, મારે ખાતર તમને જે મેહનત અને તકલીફમાં આવવું પડ્યું છે તેનું હંશાનું હું મરસ ત્યાં લગીન કદીખી વીસરવાની નથીજ. પણ હવે હું મારો જીવ જીવાય ત્યાં ચાલી ગયેલી છું કે જેથી હવે તમે વાહલા દીલસોઝને મારે માટે કસીખી મેહેનત અને તકલીફમાં કિતરવું પડે નહીંજ. આ દુન્યામાં મારાં બેજ હેતવંતા દીલસોઝ મીત્રા મારા પાસગ્યાન રાહબાર હતા-તેમાંના એક તમે અને બીજા સાલેસ ધન હીરામાણિક છે! મારા ઉપર જેઓએ જફા યુગ્મરી, મને કુતરાની કાની ગણી મને હાડમાર કીધી તેઓ ઉપર હુંજે ચાલતો તો આ દીલસોઝ અને વફાદાર મીત્ર ધનની ઓફર એક બોલ કમ્બલ કરી જરદાર બનીજઈ જરજર તેઓ ઉપર મારું વેર લેતે, પણ નહીંજ, બાદસાહી દીલ અને અમીરી ખવાસ અખત્યાર કરી એવી રીતના કીનો નહીં લેવાનો મેં કસદ કીધો. જેઓએ મારી ઉપર જફા સીતમ યુગ્મર્યો છે, તેઓને હું મારા બાદસાહી દીલથી તે દાદગર દાદારની ઈન્સાફી ઉપરજ છુટાં મુક્ય. મને કંગાલ અને મુશ્કેલ નાંણી આલાંમાયે છેલ્લે દીવસે જે જફા પાડી નિર્દય રીતે મારી, અને તેજ રાત્રે તેવનની દીકરી હીરાને યુગલાવી નાખી હતી અને અદેખાઈના આવેશમાં વેર લેવા મેંજ આવું કર્પીણુ કામ કીધું હતું અને તેથીજ તે અભાગણી ખુચી મરણ પામી, અને ખુની તરીકે ફરવી આવદે મને પકડીને પહેરેજ કરી ફાંસી મોકલવાની બધી યુક્તી જેઓએ કીધી તો તેવાં જફાકારોને કહી શકશો કે હું તમામ નીશકપટ અને નીરદોશ છંડિ-ખરો ખુની કોણુ છે તે હું જાણ્ય, પણ તેનો રાસત ધનસાફ આવદે ખુદાની રાસત દરબારમાં થવાનો. હું અત્રે કાંઈખી નજરે જોયલી બીનાં ખુલ્લી કરી શકતી નથીજ! મને હંફાવી મારી પુક પકડી મને ઉંઘાડી પાડી મને નામેસી અને હીણપસ્તીમાં ગરકાવ કરી મોજ મેલવનાર પેલા દુકં ખુધીનાં રતન મેહતાની બેહન મેહરાં સાથ જે ખુચી ગુલ છે તે ખુચીને તમારે ત્યાં બોલાવી તે અભાગણી રાતનો કર્પીણુ બનાવ કાંઈ યાદ દેવડાવશે તો કાંઈ નવુંજ અજવાળુ તે પરથી પડશેજ. આ મેહરાં મેહતાની એકજ ઉમીદ તમારી સંબાધ તલેનાં અભાગ્યા જસીની હયાતી બાબેની કાંઈપણ જાણવાની છે અને આસા છે કે એ અભાગણી કંગાળ છોકરીની જીરોગન વાહલી ઉમેદને બર તમે કાંઈ મારે ખાતર કરશોજ.

સલામ ! વાલસા દીલસોઝ અને વફાદાર બાઈ ! છેલ્લી સલામ !
જ્યાંથી હું કંગાલ્યટનાં મારું ગુજરાન કરી મારો કાલ નીરગમન કરસ ત્યાં
તમે જેવા મોદતવંતા સાચા દોસ્તને હું નીરંતર યાદ કરસ ! ખોદા તમને
ધણીખી રોજ આપે અને દરેક જેલમટનો બદલો આપે સારી બક્ષેસમાં ફેલે !

લા૦ તમારી અભાગણી દુઃખી પરીન.”

ધન હીરામાણેકેખી અભાગણી પરીનનું આ દીલ ઉસ્કેરનારું પત્ર
વાંચ્યું અને જીગરમાં ઉડાણથી ઉડો નિશ્વાસ ફેંકી તે થોડીક પળ ચુપ
હોયો. અરે રે ! જે કટોકટ વખતે દરેક કંગાલ્યટ જેલમન અને જલ્દનો
બદલો સર્વોત્તમ સુખ અને આરામમાં મલવાનો હતો, સીધા અંધકાર
લગભગ વીંટીને ખુશાલીભરી ઝલકતી અદવાર પડવાની અણી ઉપર
હતી, સર્વ નોકનો સદાનાં નાખુદ થઈ દીલખુશ શાંતી વ્યાપી રેહનાર
હતી, દુઃખ અને કંગાલ્યટની ભરતીનાં પાણી ઓસરી તેની ઓટ થઈ,
સુખની ભરતીનાં પાણી અદવાની તૈયારી હતી તેજ વખતે ઓચીંતી રીતે
આ અભાગણી બાદશાહી દીલની અને અમીરી ખવાસની માલેતુજર છોકરી
સદાની હોમીનાં હાથમાંથી ગુમ થઈ જવાથી આ ભલો દીલસોઝ જીવાન
નારીપારીનાં માલાસાગરમાં ગોચા દુખી ગયો ! તેનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું
અને લગભગ રડી દેતાં તે ધનને કહવા લાગો “બસ-બસાસ ! મારી
મેલનટનો આવો જસ મલ્યો જેથી મારું જીગર ચાક ચાક થાયેજ !
ખેમુલ પખેઝ હાથમાંથી સદાનું ગુમ થયું ! ઓ-મારે મનસે હવે આ
દુન્યા અકારી ઝેર જેવી થઈ પડેજ.”

“ધીરજ ધર-હોમી” ધન તેને દીલાસો દેતાં બોલ્યો “હીંમત
પકડ ! એ ભલી છોકરીને પાતાળનાં પેટામાંથી શોધી કાઢવા હું હજારો
રૂપ્યા ખરચી કાઢસ.”

તેઓ અને હયરાન પરેશાન હાલતે ભુતખાનામાં પાછા ફર્યા. સર
જલેજર જે પરીનને ભેટવાની ઉમેદની ટગર કરતો અધીરતાની અસહ્ય
તાંપથી ગોચા જલતો હતો, તેને તેઓનાં ત્યાં આવવા પછી પરીનને
માટેનો પેલો સવાલ પુછ્યો, મગર તે નિર્દોષ અબજા કેવી કીસમથી
ગુમ થઈતી તે હોમીએ કહી સંભળાવાથી આ અભાગ્યો ડોશો ફેંકેફેક રડ્યો
અને કાંઈખી કરી તેણીને શોધી કાઢવાની કાકજુદી અને મીનતગરી કરવા
લાગ્યો. ભલી પરીનને હાથનું કાગજ જલેજરે વાંચ્યું અને તે બે અખત્યાર
રડવા પડ્યો.

ધન હીરામાણિક અને હોમીએ પરીનની સોધ માટે આખાં શેહરમાં અહીં તહીં માણસો મોકલી ગુસ્તેગુ કરાવી, અને તેનો પતો મેળવવા પાંપડીની મીસાલ પૈસો વેરવા લાગ્યા. હોમીએ રતન મેહતા ઉપર ચીડી લખી અને પોતાની બેહન મેહરાંન તેમજ તેની સાથની બુચી ગુલને ભુતખાનામાં તાબરતોળ પોતા સાથ લઈ આવવા અર્જ કરવાથી રતન તેઓને ભુતખાનામાં લાવ્યો. રતને બહી અને અસીલ પરીન ઉપર જે જફા પાડી હતી વગર વિચારે તેની પુઠ પકડી જેવી કીસમથી હયરાન કીધી હતી તે માટે પેલી બદમાસ નાંગના એકરાર પકીથી તે ઘણોજ શરમીદો થઈ ગયો અને નામોશી અને નાસીપાસી વચ્ચે પોતાની થએલી ભુલથી તે સર જલ્લેજર તેમજ હોમી અને ધનની આગળ રડતી ચરમોથી માણી મચ્છવા લાગ્યો.

પ્રકરણ પદ મું.

કરણીનાં ફલ.

આ આગુ ઉપર ધન હીરામાણિક અને ડો. હોમી એક ઘડીથી જ પોતે કરારે બેઠા નહીં; પરીનની ગુસ્તેગુ માટે તેઓએ જેમ આખાં શેહરમાં આદમીઓ ચોમેર મોકલ્યાં તેમ આ બંને જણાંઓ પણ અહીં તહીં ગુસ્તેગુ કરવામાં રોકાયા. રતન મેહતાથી આ બંહી છાકરીને સોધી કાઢવા જીગરતોડ કોશેશ કરવા લાગ્યો. પરીન કોણની હકદાર ખેરી હતી તે સર્વ સાચો ભરમ રતને જ્યારે જણ્યો ત્યારે પોતે બરેકાં અવિચારી પગલાંથી તે ઘણોજ પશોમાનીમા આવી પડ્યો, અને વકી ડો. હોમી તેમજ જલ્લેજરની સખત તાણાગળણીમાં તે આવી પડી નામોશીમાં ગોચા ગરકાવ થઈ ગયો, મગર હવે જ્યારે પરીન યુમ થઈ મઈ હતી ત્યારે તેણીને કાંઈક કરી શોધી કાઢી પોતે કીધેલા ગુલમાન માટે ઓજરખ્યાદીથી માણી માંગી પોતાની છાતી ખાલી કરવાના મનસુઆમાંજ તે પરીનની ગુસ્તેગુમાં ખાધા પીધા વગર અહીં તહીં દોડ્યો.

રાત પડી અને કાકેલો રતન ભારી પગલે ભુતખાનામાં પાછો આવ્યો. અલાહબાદમાં અધેઅધ તલાસ કીધી પણ પરીનનો પતો તેને બહી શક્ય નહોતો.

નહીં. કદાચ મુંબઈ હીરાબાઈ આગલ તે ગઈ હોશે એમ ધારી ડોં હોમીએ તુરતાતુર જીજી દીને રતનને મુંબઈ જવાં અર્જ કીધી.

હોમીએ રતનને કાંઈ કાનમાં કહ્યું અને રતન પોતાની બેહન મેહરાંને લઈ છેક ઉપરના માલ ઉપર ગયો. ઔરડાનું બારણું બંધ હોવાથી રતને ઠાકયું, અને અંદરથી હસમતે ઉઘાડ્યું, અને રતન અને મેહરાં અંદર દાખલ થયાં. ઔરડાનાં ખુણાંમાં ખીણાણાંમાં કાંઈ ભર કંધમાં પડેલો હતો, અને તેઓનાં સંસારથી જગી કહે તેનાં ડરથી હસમતે તેઓને અલગે અલગે પગલેજ અંદર કાંઈ ખી બોલ્યા વિનાં ઉભાં રહેવાની અરજ કીધી. તેઓ અને ખીણાણાંની છેક લગોત્તગ નજદીક ગયાં.

તે કાંઈ નહીં પણ પણ પેલોં બદમાસ કરપીણ અને મુછ જસી ચાલાડયા હતો. ડોં હોમીએ દવાનો દોઝ આપેલો હોવાથી તેની અસરથી તે બેદામીમાં પડ્યો હતો. મેહરાંએ આ દગાયાજ મુછ શયતાનને કેટલાં વરસાનાં અરસા પછીથી ઓળખ્યો! એજ ઝેરી સાંપને લીધે જેમ અભાગણી મેહરાં જન્મે જન્મની દુઃખી થઈ હતી, તેમજ નિર્દોષ અને ભોલી પરીન ખી દુઃખના માહસાગરમાં દુખી ગઈ હતી. પોતાના પાપની શીક્ષા ભોગવતો આ બદમાસ લાઈલાજ પડ્યો હતો. આ દેખાવ જોઈ મેહરાંને સર્વ વાંત હૈયે ચઢી આવી અને દુસકે દુસકે એ અખત્યાર રડવા પડી! તે કાલા નાગે આ ભોલી અને નીકપટ છોકરીને ફસાવી સદા સુધીની ખસ્તે ખુદાર અને દુઃખી કરી નાંખી હતી! લાગત પાંચ મીનીટ વેર તેના ખીણાણાં આગળ રડતી ચશમેએ આ દુઃખી અભાગણી છોકરી ઉભી રેહી, પણ તે પછી તેની આંખે અધારાં આગ્યાં અને તમર ખાઈ જમીન પર બેદામીમાં પડી જતી રતને જીલ્લી લીધી, અને હસમતનાં આગ્રહથી અને અને મદદથી મેહરાંને જસીના ઔરડામાંથી બાહર કાઢવામાં આવી! ડોં હોમીને તુરં બોલાવવામાં આવ્યો અને તેણીને આ ભલા ડોક્ટરે મહા જેહમટે હુશ્યાર કીધી.

બદમાસ દગાયાજ જસીનું શું થયું હતું તે કાંઈ જાણતું ન હતું. ઘણુંકો આ લુચ્છો છોકરાને મરણ પામેલો ધારતાં હતાં મગર તે હજી સુધી જીવતો હતો, અને પોતાનાં માહબારત પાપની સખતમાં સખત શીક્ષા ભોગવતો. ભુલખાનમાં ડોં હોમીની માવજટ હેઠળ તદ્દન ઘેલો થયેલો પડેલો હતો. તેનાં માથામાં લાગેલા સખત મારની અસરથી જસી તદ્દનજ ઘેલો થઈ ગયો હતો, અને પરીને જ્યાં લગીન તે લુચ્છો ખુદરતી મોતને શરણ ન આપે ત્યાં લગીન તેને પોતાનાં આસરા હેઠળજ કહેખી

રાખવાની ઓજર ખ્યાલીમરી અર્જ કરવાથીજ ડોઁ હોમીએ તેને પેલી ખુદી ડાસી હસમતની સંભાલ હેઠલ તે બંચબચાં મકાનનાં છોક ઉપરમાં ઓરડામાં રાખ્યો હતો.

આ બાળુ ઉપર ભલી પરીન જ્યારે દીનાં લાંમના નામ હેઠળ ગવરનેસ તરીકે પોઠી અલાહાદમાં ખુદ 'પરીન પેલેસ'માંજ ગળાંગીરની છોકરી હીરાને શીખવવા તરીકે રેહી, ત્યારે આ ભલી છોકરી, અને એમ રોજ રાત્રે છુપાછુપ ભુતખાનામાં માત્ર જસી વાહડયાની ખખરઅંતર માટેજ જતી હતી, અને એમ મોડી રાત્રે ખાહર ભટકતાં રતન મેહતાએ તેણીને પકડી હોવાથી આ ખેવકુદ હેમક છોકરા રતને તેણીને ખરાખ વરનજાની ચીતારી હતી. એક વેલા જ્યારે વરસાદથી ખચી જવા ધન હીરામાણુક જર સાથ ભુતખાનાનો આસરો લેવા આવ્યાં, ત્યારે જરે અને ધને આ દીનાં ભુતખાનાની ઉપલા મજલાની ખારી આગળથી ખચી લઈ જતાં નગરો-નગર જોઈ હતી અને દીનાં લામ ભુતખાનામાં કેમ આવી તે માટે જર તે દીનથી મજભુત વેહમાઈ હતી. ખારી આગળ પેલો ઘેલો જસીજ હતો તેનેજ ખેંચીને પરીન ઉકે દીનાં તેને અંદર ઘસડી લઈ ગેઈ હતી તે ઉપર જરની નગર પડી હતી. ધન હીરામાણુક અને જરે ભુતખાનામાં ઉપરનાં માલ ઉપરથી મોટેથી ત્રીચ્યારીઓનાં આવતા સાહદ સાંભળ્યા હતા તે કોઠનાં નહી પણ ઘેલા જસીનાંજ હતા એમ વાંદાંડાં વાંચનારને ખુલાસો કરવાની અગત છે.

અને ત્યારે આ બદમાસ અને પાપી ઝેરી સાંપ જસી પોતાનાં પાપની શીક્ષા ભોગવતો હજીબી છ વરસ થયાં ઘેલાપણામાં ડુવતો હતો અને માત્ર પરીનની ખાહેસને માન આપીનેજ ભલા ડોઁ હોમીએ તેને છુપાછુપ હજી સુધી રાખી દુકર્યો હતો. આ દગલખાજે જ્યારે પરીન સાથ પરજુવાની તૈયારી કીધી હતી તે વેળા એક વખત એતેકાક તેનાં ગળવાંમાંથી મેહરાં મેહતાના સરનામાનું પેકેટ પરીનનાં હાથમાં આવ્યું હતું તે વખતે પરીને વેહમાઈ જસીને આ મેહરાં માટે પુછ્યું હતું, મગર તે તો કાઈ તેની માત્ર ફેંડ હતી, અને જ્યારે તે પરીન સાથ પરજુતો હતો તેથી તેની સખી અને તેનાં કાગળ્યાં ખાંઈ મોકલતો હતો એમજ જસીએ ખોદું કહી પરીનને ઉડાવી હતી, તે વખતથી મેહરાંનું નામ તેને વાદ હોવાથી છ વરસ પછી જ્યારે પરીન ગવરનેસ તરીકે દીનાં લામનાં નામ હેઠળ આવી ત્યારે મેહરાં મેહતાને પેલેસમાં આવેલી એઈ આગલાં વરસેલી સર્વ વાત તેને હેરે ચંદી આવી, કાંકે તેણીને ખખર પડી કે મેહતા સાથ

ચ્યાદીનાં ગાંડથી એક થયા અગાઉ આ કાવત્રાંઆજ કર્પાણુ મુજ પોર્થો મેહરાં મેહતા સાથ છુપાછુપ પરણ્યો હતો મગર પાછલથી તે ખીચારી અરધી વીનાની ગરીબ હોવાથી તે ઝેરી નાગ મેહરાંને બેદીલ અને બેવફા થઈને તે ખીચારીને છડે ખુણે નાંખી અજ્ઞાતબાદમાં આવીને મરનાર લખો-પતી સપલસાહ શેઠનાની પરીનને ફસાવી હતી! કર ને જે અધુરું હયાંને હયાંજ છે! જે કાલા નાગો, જે સાધુનાં સાહયા હેડળ સંતાએલા શેનાનો ખુદ ખુદ વટીક કમકમે એવાં કર્પાણુ કાવત્રાં રચે છે, તેઓનો નતીજો, તેઓની ભુડી કરણીનાં ફળ, પેલી દુન્યામાં આપવા આગમજ આ દુન્યામાંજ જીવતાંજીવત ઘણીજ કમકમાટ કિપવનનારી ક્રીસમે આપે છે! જે દગલ્યાજ અદમાસો ધરતી માંથે લઈ કરવાનો ફાંદો રાખે છે, તેઓ કદમ તળેની ખાક ટળે આપદે કેવા સરમરદાન થઈ અટવાઈ જતએ છે, તેવા એક અદ-માસ ઝેરી સાંપ જરૂરી વાહાડયાનો ચાંકાવનારો દાખસો ઘણા ગંભીર સચક પુરો પાડે છે!

પ્રકરણ ૫૭ મું.

ભરમનો ગુંચવાડો.

ભલા ડોઠ હોમીએ મેહરાંને હુસ્યાર કીધી મગર તેનું હાર્દ ઘણુંજ નખળું હોવાથી કોઈખી વેળા આ અભાગણી છોકરી એકાએક જીવ વિનાતું ખોખું થઈ પડયો, એવી શીકર તે કરવા પડ્યો તોખી આ ઝુંફતી ઝાંફતી દીવાની જોતને હજીખી બની શકે તો તેજસ્વી ને બળતી રાખવાની દરેક જીગરતોડ પ્રયત્ન આ ભલો ડોકટર કરવા પડ્યો.

જે અભાગણી રાત્રે ખુચી હીરાને ગુંગલાવામાં આવી હતી, તે રાત્રે ગુલાં પાલુ તેની સાથેજ સુતેલી હતી, અને વળી પરીને ડોઠ હોમી કિપર સુપરીન્ટેન્ડન્ટને ત્યાંથી કાગજ લખ્યું હતું, તેમાં ખુચી હીરા ગુંગળાઈ મરણ ખામી હતી તેનાં ખુનનું તોલમત આ નિર્દોષ ભલી અબળા કિપર મેલવવામાં આવ્યું હતું, તેમાં તે અરફ જેવી પાક અને નિર્દોષ હતી એમ તેણીએ ખાતરીપૂર્વક સાચો એકરાર લખી વાલ્યો હતો, અને મરનાર ખુચી હીરાને ગુંગળાવી માસી હતી તેની બાતખી મેળવવા મેહરાં સાથની ખુચી ગુલાંને જીવતાનામાં ખોલાથી ધીરજથી તેણીને પુછી ક્ષેવાની અર્જ તે કાગજમાં

કાંચેલી હોવાથી, ડોં હોમીએ મેહરાને તેમજ ગુલાને જીવખાનામાં બોલાવી હતી અને મેહરાને તેનાં લાંબા વખતના બદમાસ, કર્પીણ, કાવત્રાંજાજ અને બેવફા ભરવારને દેખાડવાની તક આપી હતી, અને હવે ખુચી ગુલાં પાસ થોડી ઘણી ખાતમી મેળવવા ડોં હોમીએ ટક લીધી.

રાતનો વખત હતો. મેહરાને સુધ્ધીમાં લાંબા પછી ડોં હોમી થાકેલો ખુચી ગુલાને લઈ એકાદ ઓરડામાં તેની સાથે રમવા લાગ્યો અને રમતાં રમતાં તે આજકી બોલી ઉઠી. “મને કેની, તે હીરા તો ઘણીદુષ્ઠ જમતીતી. તે તો ખીચારી મરી ગઈ તે મને તો જરાખી સોલવાતું નથી.” આગલી ગમખવાર યાદ આ બોલાં આજકને થવાથી તે ગમગીન બની. ડોં હોમીએ તેણીને પોતાનાં બાળા ઉપર લઈ બેસાડી અને તેને વાહલથી ચુમીએ. ક્ષેતાં તેને પતાવતાં માયાથી બોલ્યો. “દીકરી! હું કેવો છેઉં! આપરે રમશું તો સોલવાઈ જશે, પણ વાહ! ખુચી હીરા જે રાતે ધાસ્તીથી બીહ ઉઠી તે તુને યાદ છે કે દીકરી?”

“હાજી! મને તો-તો-તે દેખાવ યાદ આવેછ કે જાણે-જાણે બીહક-બીહક લાગેછ, જો. હીરાએ જોરથી ચીસ પાડી તે હું પાસેં સુતેલી કેની તે એકદમ જાગી ઉઠી, કાંઈ ચોરને મેં નાહસી જતાં જોઈ મનેખી બીહક-બીહક લાગી. તે-તે-હું બી ધાસ્તીથી ચીસ પાડી ઉઠી. કાંઈ કેની તે-છે તે કે-સાંકરી ચોરવાજ આવ્યો હોસે. માયરે-મને તો આ બીહક લાગેછજી.” અને ધાસ્તીથી આ છોકરી ધુજવા લાગી. ડોં હોમીએ તેને પોતાની ગાદમાં મજબુત દાખી સંધ્યારો આપી તેને હીંમત આપી અને માયાથી પુછવા લાગ્યો. “દીકરા-કોણની સાંકરી ચોરવા આવ્યો તો?”

“તમે નહીં જાણતાજી? જોવોની છે તે કે મેહરાં મારીએ મને સાંકરી ને લોકાટ પેહરાવેલી કેની તે હું કાંઈ વખત કેની કે તે હીરાનેખી પેરાવતી, કાંચજે તેને ઘણી જમતીતી જો. તે રાતે હમે ખાધને સુવા ગીયાં, તારે કેની તે હીરાએ સાંકરી પેરવા માંગી. તે મેં મારા ગલાંમાંથી કારીને એને પહેરાવીને રમતાં રમતાં હમે સુઈ ગીયાંતાં ને પેલા-પેલા-ચોરે સાંકરી ચોરી નાહસી-નાહસી-ગ-ગ-ગીયો.” વળી ગુલાં અહીં ધાસ્તીથી ધુજવા પડી.

ડોં હોમીએ આ બીહવેલી છોકરીને વધુ કાંઈ બી સવાલો પુછવા નહીં અને તેણીને હીંમત આપવા પોતાનાં ખાનખી ઓરડામાં જઈને કેટલાંક રમકડાં રમવા આપ્યાં અને પેલી ગમખવાર રાતવી વાત આ કુમળાં બેજામાંથી વીસારી દેવા આ બધો અને સાલેસ ડોકટર તેને બીહાણમાં મુકી તે સુઈ જાય ત્યાં જાગીને તેની સાથે ધીરજથી રમવા બેઠો.

નાની ગુલાં જેવી રમતી રમતી કંઠમાં પડી કે ટાં હોમી આ નિર્દોષ છોકરીનાં ભાંગાદુટા ખુલાસા ઉપર લંબાણથી વિચાર કરવા લાગે. એકાદ સાંકળીને માટે હીરાનું ગળું દાખી કાઢી બદમાસ નાહતી જાએ એમ તેનાં ધ્યાનમાં મુદ્દલજ કિયું નહીં. અતે વધુ આતમી મેળવવાનાં ઈશદાથી મેહરાને તેને લગતો ખુલાસો પુછવા અને બની શકે તો મરતાર ખુચી હીરાનાં બાપ જાંહાંગીર પાસથી બી અગરજેંગો ખુલાસો મેળવવા તેણે વિચાર કીધો.

હોમી મેહરાં આગળ ગયો. આ દુઃખી છોકરી જનગૃહ સ્થાતીએ ખીછાણમાં પડી હતી. બહા ડોક્ટરને પોતાની આગમ માયા અને વાલકથી આવીને પુછતાં આ અભાગણી છોકરી મોત જેવું શીકકું હતી. તેનું બાજું હેશાંન માનવા લાગી. અગાઉ કરતાં તેની હાલત દેખીતી સુધરતી જતો દેખાવાથી હોમી ખુચી ગુલાંનાં ખુલાસાને લગતી કાંઈ વધુ આતમી તેની પાસથી પુછી લેવાનો વીચાર કરતો પુછવા લાગ્યો. “મેહરાં-હમણાં રમતાં રમતાં નાની ગુલે પેલી જે રાતે હીરાને ગુંગણાવી નાખી તે રાતની ખીલ ધુછને વાત કાઢી, તે મને કાંઈ સમજ નહીં પડવાથી ખુદરતી ચટપટ થયા કરેછ ! ગુલ કદાચ કે એનાં ગળાંમાં જે સાંકળી હતી તે પેલી અભાગણી રાત્રે હીરાને પેહરાવી હતી અને તે સાંકળી કાઢ આવીને ચોરી ગીયું.” “હા બાઈ મેં જ્યારે ખુચીને પેલી ટોસી મરી ગેલ ત્યારે મારી સંબાલમાં લીધી ત્યારે તે ટોસીએ આ શોકીટ અને સાંકળી મને આપી હતી. જે હું એને પેહરાવતીતી. હવે એ જરતાર હીરાને પેહરાવ્યા કરતીતી. મારી ગુલાંનાં ગળાંમાં સાંકળી ન હોવાથી રખેને તે કહે નાખી આવી હોએ એમ ધારી મેં જરે એને પુછ્યું ત્યારે એતો બોલી કે મેં તો તે રાતે હીરાને પેહરાવેલી. જરે હીરાનાં ગળાંમાં સાંકળી તે રાત પછી કતીજ નહીં તારે, તે વડી ડોક્ટરનાં અભીપ્રાય ઉપરથી મેં અનુમાન આંધું કે કાઢએ સાંકરી જેર જુદમથી ખાસ ચોરી લેવાજ બેદસનન હીરાને ગુંગણાવી મારી નાખી હોસેજ. હજુબી હું અજામ થાઉં કે મારી ગુલાંની સાંકળીજ ખાસ તે કાંઈ બદમાસને લેવાની શું અગર પડી હોસે ?”

આ ખુલાસો સાંભળી થોડીક પળ હોમી વિચારવંત ધ્રુપે ખામોશ બેસી રહ્યો, અને થોડીક પળ વીટાયાહ બેઠ્યો; “હા-આ એક બેદ બરેહું ઉખ્યાણું મને તો લાગેછ ખાસ તે ચોરી કરવાતીજ તે ચોરની મતલબ હોતે તો ખસ સાંકળીજ આ માટે લઈ જતે! અમાર્યા જાંહાંગીરની આ મરતાર ખુચી હીલુબાગ્ય સરજતને શરણ થઈ! તે અભાગણી રાતે

જો આ સાંકળી ગુલાનાં ગળાંમાં હોતે તો બીચારી આવા દુઘાનો ભોગ થઈ પડતે. તે બદમાસની મતલબ થું સાંકળીજ ચોરવાની હતી કે હીરાને મારી નાખવાની હતી તે સમજ પડતું નથીજ. તે દીવસ પછી ત્યારે ગુલાની સાંકળી જતીજ રેહી કે ?”

“હા-ભાઈ-એક પછી એક આફતોથી મેં કાંઈ તે માટે જાણ તજવીજ કાઢીજી નહીં. મરે કેવી ગુલાબ જેવી છોકરી હતી જો ! મારી ગુલતો દરરોજ રમતી વખતે યાદ કરેછ ! અજબ જેવું તો એ હતું કે બંને એક બીજાંપર ગોચા જીવ કારી આપતાતાં ને વહી એકનાં ચહેરાથી કેટલે દરજ્જે મલતા આવતાતા.”

ડાંઠ હોમી ગમગીન ચહેરે ગંભીરાઈથી બોલ્યો, “મને તાજુબી એમ લાગેછ કે ખુચી હીરાને ગુંગળાવીને મારી નાખવાનું તોહમત એકદમ તેઓએ પરીત ઉપર શા માટે મુક્યું ? એકાદ નજીવી સાંકળી લેવાનાં જીવ ઉપર તે આવું હેવાન્યત જેવું કામ કરે એ અકલમાંથી નહીં ઉતરે એવું હતું. બેશક, હીરાનાં ખુનમાં ઘણો ઉંડો ભેદ સમાએસો લાગેછ કાંકે મરનારે જે સાંકળી તે રાતે પેહડી હતી તેનો જો પતો મલી શકે તો પછી આ નિર્દોષ બાળક શાનો ભોગ થઈ પડી તે સેહલાઈથી માલમ પડી આવે. કદાચ હીરાનો આપ જાંહાંગીર કાંઈ જાણતો હોસે તેને પુછી જોતાં કાંઈ માલમ પડી આવે ખરું.”

“હું તો નહીં ધારતી લઈ” મેહરા ધીમેથી બોલી “કાંચ જે મારી ગુલ તો આ જાંહાંગીરબાઈને મુદલજ ગમતીંતી નહીં, ને એને ‘પેલેસ’માંથી બાહર કાઢવા ઘણું તોફાન મચાવી રહયાતા ! વહી પેહલીજ વખત મારી ગુલાને જોઈ એવણુ ગભરાઈ ગયલાને ગલાંમાંની લોકીટમાંની સખી જોઈ એવણુ બાગમાં એસુંધળી થઈ ગયલા એવું મને યાદ છે.”

“એમ ?” હોમીએ તાજુબીથી સવાલ કીધો. “તારે તે લોકીટમાં એવી તે કાણુની સખી હતી કે જે જોઈ આ જાંહાંગીર એસુંધ થઈ ગયો ?”

“આ લોકીટમાં કાંઈ ઘણાજ મનોહર ચહેરાની બેસોનો જીજો ફેરો હતો. તે હું ધારું ત્યાં લગીત તો-તો-આ નાની ગુલાની માયનો હોવો જોઈએ. પછી તો ખુદા ખબર.”

“ઓહો ! તારે તો વળી આ કાંઈ ભેદમાં બીજો બરમ સમાયસો લાગેછ ને અજાયબીપર અજાયબી લાગેછ” હોમી કાંઈક અધીરતાથી પુકારી કહેવો. “જો તે લોકીટમાંની સખી આ નાની છોકરીની આંખનીજ

હોય તો તે જ્ઞેષ્ઠ ગમરાટ સમેટ જાંડાંગીર બેશુધ કાંચ ધાય તે તો કેવળ ભેદી ઉખ્યાણું થઈ પડ્યું કેહેવાએ. ખરું કેની ?”

“હા ભાઈ! હું પોતેજી મનમાં ઘણી અજબ થતીંતી પણ મારાથી તે બાબે કેમ શક લવાય-કાણેને પુછાય ? એમાં શું ભેદ હોશે તેતો ખોદાય જાણે !”

એક ભેદનો ખુલાસો જાણવા જતાં ડાઁ હોમીને વળી એક બીજે માલમ પડ્યો. તે વિચારના વમણમાં થોડીક પત્ર ગુપચુપ બેસી રહ્યો.

ડાઁ હોમી માલ ઉપર ગયો અને ઓરડાનું અગાડું બારણું ઉઘાડ્યું અને વચ્ચેની ટેબલ ઉપર બજાતી રોશની વચ્ચે તેણે આસપાસ નજર ફાંધી તો ઓરડો તેને ખાલી જણાયો. આખા ઓરડામાં તેણે શોધખોળ ફાંધી મગર બદમાસ જાંડાંગીરનો કશો પ-તો મત્લી શક્યો નહીં. ચીંતાતુર ચહેરે તે પાસેનાં ઓરડામાં જાંડાંગીરની એકવારની નાક ઉપર માખ વટીક બેસવા ન દે એવી તુમાખી અને ગરર મોહરદાર આલાંખાએ પોતાનાં પાપોની ઘાટકા શીક્ષા ભોગવતી લાખજી બીજાંણે પડી હતી ત્યાં જઈ પોંદચ્યો. આહ ! આ અફસાતુન અખળાએ પૈસાની ગરમીમાં ભલા મરદોને ભુલાવે એવાં નિર્લજ કામો ફાંધાં હતાં. પૈસા જાણે કે જીવેદાન તેની પાસે રહેવાનાં હોએ અને નીરંતરજ તે જાણે કે જરદાર માલેતુજર રહેવાની હોએ એવી ફીસમથી ગરીબ લાચારો ઉપર જફાકારી પાડવામાં • આ તુમાખી ઓરતે કશું બાકી ન રાખ્યું. તેજ કમીની નીચ અખળા હાલ કંગાલ્યત અને લાચારીમાં પારકાંને આશરે નાસીપાસી અને નામોશીમાં મોતને વધુ આશીષ ભર્યું અને આવકારદાએક ગણી દરપજે તે ફીરતાર પાસ મોત માગતી બીજાંણે પડી હતી.

હોમીએ આ કંગાલ ઓરતને તપાસી અને તેની હકીકત પુછી. તેનું હાર્ટ તદનજ નમળું પડી ગયું હતું અને આ દુન્યામાં પોતાનાં પાપની મહાભારત શીક્ષામાં આવી કંગાલ્યતમાં જીવવાનાં હવે થોડાજ દીવસ બાકી રહેલા તે જાણતો હતો.

પોતાનાં ભરથારને તેણીએ દીકો હતો કે નહીં તે માટે હોમીએ સવાલ ફાંધો અને આલાંખે તેને જોયો હતો નહીં એમજ જણાવાથી હોમી વધુ ચીંતાતુર બન્યો અને દુઃખના ચોમેરનાં મારાથી આ બદમાસ કસરેવજ છોકરો ઘેરાઈ ગયલો ગોયા મગજથી બેગમજ બની રહ્યો હતો, અને આવાં ઘેલાંપણમાં રહેને તે ભુતખાનામાંથી કેદે નાહસી ગયો હોએ તેની

ચીંતાથી હોમીને ગભરાટ છુટયો. તે આલાનાં ઓરડામાંથી ઝડપથી બહાર પડ્યો અને હસમતને તેને માટે સવાલો પુછ્યા અને ત્યાર પછી આખાં ભુતખાનામાં અને તેની આસપાસના ખીસમાર પડેલા બાગમાં બારીકીથી જુસ્તેજુ કરાવી, પણ તે બદમાસ કર્મીજુ સખ્સનો કશોખી પતો ન મલેલો હોવાથી આ સાક્ષસ ડોક્ટર હૃદયી જ્યાદા રંજીદા અને હયરાન બન્યો. એકાએક જાંઘાંગીરને ભુતખાનામાંથી નાહસી જવાનો શું ભેદભર્યો સખખ મલ્યો તે હોમી મુદ્દલજ સમજી શક્યો નહીં. અનેક વિચારોનાં વમલમાં વિંટલાઈ જતાં તેને ખુચી ગુલાંને લગતો વિચાર યાદ આવ્યો. આ ખુચી જ્યારે 'પરીન પેલેસ'માં હતી ત્યારે જાંઘાંગીર તેની ઉપર શા સખખથી તીરસ્કાર બતાવી તે જાણે કે ભુત હોએ એવી કીસમથી ચાંકી નાહસ્તો અને જ્યારે ભુતખાનામાંજ તેનીજ નજરો સનમુખ આ ખુચીને પાછી આવેલી જોવાથી તે ભેદભર્યા સખખો સરજ કાંચ નહી નાહસી ગીયો હોએ ? ગુલાંની ઓચીંત હાજરીનાં ઘડક ધુન્નરા વચ્ચેજ કાંચ નહીં તે પોખારા માપી ગયો હોએ ? આ ભક્ષા ડોક્ટરને એવા કાંઈ શક ગયો ખરો ! તેને તુરતા તુરત આસપાસ અને ચોમેર શેહરમાં જુસ્તેજુ કરવા અનેક આદ-મીઓને મોકલ્યાં મગર આ બદમાસ છોકરાની નાચીઝ હસ્તી ગોયા નીસ્તીમાં નાખુદ થઈ હોએ એવી કીસમથી તે ગોયા ગુમ થઈ ગયો.

પ્રકરણ ૫૮ મું.

હડધુટ !

પેલી કાવત્રાંબાજ અને મકકારે ઓરત નાંજનાં માહભારટ પાપના એકરારથી જો કોઈખી વધુ નામોશી અને ખેજલસ્ટમાં આવી પડી હીણુપસ્તીની હડધુતમાં આવી પડ્યું હોએ તો તે તુમાખી અને ટીચકાંબાજ જરે હતી ! સર જાણેજરની તે હકદાર ખેટી ન હતી પણ નીચ ખુધ્ધીની કાવત્રાંબાજ નાંજની પેટનીજ ખરી દીકરી હતી એમ જરે જાણ્યું ત્યારે ગોયા આસ-માનજ તેની ઉપર ઓચીંત તુટી પડ્યું હોય એવી કીસમથી ધાસ્તીથી તે ગોયા દમાઈ ગઈ, અને આ એકરાર સહંતર જુઠો હતો અને તે ન માનવા માટે જાણેજરને તરેહવાર કાકલુદી રડતી ચક્ષ્મોએ કરવા પડી, મગર મુઠા

ગલેજરની નો સાંઝે સો ટકા આગલી પાછલી દરેક દલીલોથી ખાત્રી થવાથી, જરૂરી કાકતુરી કિપર કથુંબી લક્ષ ન આપનાં તે નો પોતાની પેટની વાલલી દોકરી પરીનતીજ ટગર કરતો જરૂરી જરાખી પરવાલ કર્યા વિના અધીરતાની તાપથી બલીજલી રહેશે ભુતખાનામાં રહ્યો હતો.

ભુતખાનામાં સાલેસ ડોકટર હોમીનાં પનોતા આસરા હેઠળ અભાગણી જર રહી હતી છતાં કોઈથી તેની સોડ સાંધવા અને તેની તરફ દીક્સોજી બતાવવા તેની નજદીક આવતું ન હોવાથી આ કંગાલ છોકરી પોતાની ગમીમાં છુપાવ્યું એ અખત્યાર આંસુઓનો દયો રેડતી હતી. આ હેમક નાદાન ઉછાછલી અને કંગાલ છોકરી પોતાની આવી નિર્ધન થઈ પડેલી લાલન માટે પોતાની માતાને જવાબદાર ગણી પોતાની જણેતીજ માતાને લાખોલાખ કદુવા અને શ્રાંપો દેતી હતી, અને દરેક પગે પોતાનાં નાસજર અને નાકીમીદ જગરમાંથી છુપી સરદ હાય મારતી હતી. તે બયંકર એકરાર કર્યા અગાઉજ આ બદમાસ અને લુચ્છી માતા મરી ગઈ હોતે તો જર પોતાની આગલીજ ધનવાન સ્થીતીમાં રાજ કરતી રાણી તરીકે મોજ મારતે!

- આવા કંગાળ અને બીખારી અવતારનાં બળાપામાં દીવસો પાણીનાં રેલા મીસાલ પસાર થયા, અને પોતાની આવી ગરીબ સ્થીતીમાંથી છુટી આગલી હાલતમાં સુખી થવા માટે તે પોતાનાં નાસજર મનમાં તરેહવાર સંકેટો રચવા લાગી. અને આયદે ધન હીરામાણેક જેવા લક્ષાપતી જીવાનને પોતાની જલમાં ફસાવી તેની સાથ પરણી જઈ જરદાર બનવાનાં તરેહવાર દીલખુશ સ્વપ્ના જોવા પડો. જે ધન હીરામાણેક જેવા જરદાર માલેતુજર જીવાન સાથ સ્વાદીનાં ગાંડથી એક થાય તો ગરીબાઈનાં ઝેરી દંખમાંથી તે સદાની છુટી થાએ અને પોતાની આગલી ધનાઢય સ્થીતી મુજબજ રાજ કરતી રાણી તરીકે થઈ રહે.

સાંજનો વખત હતો. અને જર પોતાની કંગાલ સ્થીતીનો બય બર્થો ખ્યાલ કરતી ભુતખાનાં આસપાસનાં બીસમાર સ્થીતીમાં આવેલા આગનાં એકાંટમાં અમગીન વિચારોની ગીરફતારીમાં ગડ થએલી બેસી હતી, તેવામાં ધન હીરામાણેકને સાંખી આવ્યુંથી આવતાં તેણીએ જોયો અને તેનાં હાથની એકર કરવાનો આ એક ઘણોજ સરસ અને એકાંટ વખત હાથમાંથી ન છડકવા દેવાનો ફેરાવ કરતી તે એકદમ હડી અને ધનનાં રસ્તાની સામે જઈ ઉભી. ધને તેણીને જોઈ અગર જાણે કે કશામાં હોયે નહીં એમ

ભુતખાનાનાં દરવાજા તરફ તેને ચાલુ મુક્યું મગર જરે તેને આગલ ચાલતાં ખાસ રોકી ગમગીન અદાથી બોલી.

“ધન વાહલા ધન! તમે હવે કાંઈ વાત નહીં કરતા? હવે-હવે મને જોઈ અણુગમો બતાવો છ? બોલોની ધન? મને જોઈ એમ કાંઈ કરો છ? બોલોની વાહલા?”

“જર, તું શું કહેવા માંગે છ તે હું સમજી શકતો નથી! તું મને શા માટે રોકે છ? મને જરા અગટતું કામ છે માટે મને માફ કરશે ને જવા દેશે કે-”

ધન આ છોકરીને ઠાપ આપી તાઢાં પાણીએ કાસર પટાવી ચાલી જવા કરતો હતો મગર જરે તેનો હાથ મજબુતીથી પકડ્યો અને લગભગ રડી દેતાં તેના પગ આગળ ગુંદણ મંડયે પડી કરગરીને બોલી પડી, “વાહલા ધન! તમે મને સાંભળી લેઓ; મને એમ તરછોડી નાં ચાલી જાઓ; મારા આવા કંગાળ વખતમાં તમે બી એમ કાંય કરો છ? અરે બોદા-કેવો વખત ફરવાઈ ગીયો છ! એક વખત એવો હતો જે વેલા તમેજ મારે હાથની ઓફર કરતા મારી મરજી પુછવાની તૈયારીમાં હતા, પણ પેલી રાંડ ચંડાલ અને નાપાક પેટબરી પોરીએ તે વેળા વચ્ચે કવાળમાં હાડકાં મીસાલ આવી મારાં સુખની ધુણધાંણી કરી નાખી, અને હવડાં બી એજ ચંડાલ રાંડ મારા ઉપર ચરાવો કરી મારી જગ્યા લઈ બેઠી છ. એ મરે બસ્તે ભરાઈ એમની એમ. આજે વખત બદલાયો છ, આજે તમારું મન મનાવી લેવા મને તમારા પગપર માંથુ મુકી મને તમારા હાથની ઓફર કરવાની કાકલુદી કરવી પડે છ. ધન-ધન,” હયાં તે બેવકુફ અને હેમક છોકરી દુસકે દુસકે રડવા લાગી, દોરડી બળે પણ વળ નહીં છુટેની કીસમે આ કંગાળ અને તુમાખી છોકરી જો કે માલેતુમર સ્થીતી વચ્ચેથી પોતાની ભુંડી કરણીનાં બદલામાં મુશ્કેલ થઈ હતી, છતાં બી પોતાનો ટેક અને તુમાખ તેણીએ હજી બી છોડેલો ન હોવાથી તે જોઈને ધનને હાલ ધણો અફસોસ થયો.

“જર, તારા પેટનાં ગોળા બહાર કાઢી જેવી રીતે તું અવીચારી બોલે છ તે સાંભળી હું ધણો દલગીર છેઉં! લાખમાં એવી એકજ એક નેક થઈ શકે એવી હાતમ દીલની અને બાદશાહી ખ્વાશની નીપકપટ અબજા માટે તું જે ખરાબ સખુનો ઓચરે છ તે માટે ખચીટજ હું ધણો દલગીર છેઉં, જર આગળના બનાવની તું અત્રે મને યાદ દેવરાવેચ, પણ રાહનાં પાડ રાતે વહી ગયા. જર, હું તારી સોડ સાંધતો તે વખતે તારા હાથની ઓફર કરવા આવ્યો, અને આ સાલેસ અને બલી છોકરી તેજ વખતે

ઓર્ચીત આવી ઉભી તે માટે તું તે છોકરીને તરેહવાર કહુવા અને આપ દેહ, પણ હું તો કલ્પો તે કીરતારે મારી સહાયતામાં એક ગેબી મદદગાર અને ફરેસતોજ એને મોકલી આપ્યો, એવું ધારી જીગરનાં કંડાણથી ખુશી છેલ્લું. કટોકટ વેળાએ મારો અચાવ થયેલો ધારી હુંતો તે કીરતારની લાખો-લાખ શુકર જુગતરી કરું.”

જે છોકરીને તે તરેહવાર આપ દેતી હતી તેજ છોકરીની ધનને મોઢેથી હઠથી જ્યાદા તારીફ થતાં સાંભળી આ અદેખી કપટી છોકરી વણ્ણીજ જનુની બની. તેનો ચહેરો જઈ મારી ગયો અને ગુસ્સાનાં આવેશમાં તે તુંડાણથી ખોલી ઉડી. “ધન! આએ ચંડાલ બીખારી પોરીની જનલમાં તમે બી વગર વિચારે ફરી પડ્યાછ, તેથીજ તેની તમે એ રાંડ ચંડાળની કદર ખાઓછ! ધન ધન! એ પેટપરી ચંડાલનો વિચાર છોડી દેઓ! જે મારા જેવીની મોહનનને ઠોકરે નાં મારો! તમારી દોલત ઉપરજ આ ચંડાલ છોકરીએ તમુને બમાવી તમારું માંથુ ફેરવી નાખ્યુંછ તો તેનાથી લાથ કહાયો નહીં તો જરૂર પસતાશે-ધન વાલલા ધન-મારા લાથની આફર તમે નામંજુર ના કરો જેવ ધન-વાલલા ધન.”

ધન બેદરકાર ધપે રોકકું પરખાવતાં બોલ્યો. “જર હું એવા નબળાં મનનો નથીજ કે એક ઓરતની બુડી સલાહ પ્રમાણે ચાલું. એક બલી અને અમીરી ખવાસની તોખમી ખાનદાની છોકરી વારતે તું ચાલું બુડું બોલેછ તે હું વધુ વાર શાંખી શકવાનો નથીજ. જર-તું જાણજે કે હું મારા જીવનો હકદાર એખલો માલેક છેલ્લું અને હું ચાહું તે કરી શકું એમ છે! મારી લખોની દોલત ઉપર આ નિર્દોષ છોકરી પરીત જે લોભાઈ ગઈ હોતે તો જે વેળા ચાલી ચલાવીને મેં એને લાથની આફર કીધી ત્યારે આ બાદશાહી દોલતની ખાલેસ અબળાએ પૈસાનો નીચ લોભ રાખ્યા વિના તે આફર હજારો હેશાંન સાથ મજાખુડીથી નામંજુર રાખી. જર-મારો છેવટનો જવાબ સાંભળી લે! તું મારા વારતે કાંઈખી મુરાદ તારા જીગરમાં રાખતી નાં કાંકે તારી આફર હંમેશની મને નામંજુર રાખવાની ફરજ પડેછ! મારા મરહુમ પીતાએ સર જાહેજરન સાથે મારે સર જાહેજરનીજ દીકરી સાથ પરણવું એમ કયુલાટ મરતી વેળા કરાવી લીધી હતી; જે એક બારગી હું પરણું તો તે મરનારોની ખાલેશ મુજબ જાહેજરની હકદાર છોકરી સાથેજ પરણું અને તે તો પરીત છે.” અને એમ બોલી આ બલો જુવસન જર તરફ નજર કર્યા વિનાંજ ઝડરી કદમે ત્યાંથી ચાલી ગયો.

મદરાણ પદ મું.

હીણપસ્તી !

ધન હીરામાણેકે તેણીને રોકડું પરખાવ્યું હતું. તેને દુઃખી અને રંછલા કરી ત્યાંથી ચાલી ગએલો જોઈ પોતાનાં કંધાં ભાયગને રડતી અને નિર્દોષ પરીનને અને પોતાની જણેતી માતાને અનેક કદુઆ અને આપો દેતી દુસરે દુસરે રડવા પડી. તેણીએ જે આશા પોતાનાં કમીદબર જગ-રમાં રાખી હતી તેનો સહંતર નાશ થવાથી તેનું હૃદય ત્રાણે કે તમામ તુંડી ગયું ! અરેરે ! હવે તે આવી ભીખારી સ્થિતિમાં કાણુને આસરે જઈ પડે ! તે શું એક કંગાલ હલકા વરગની પોરીઓ માફક ધરેધર વહીવર કરી સીવી સાંધીને પોતાનું ગુજરાણ કરે ? અફસોસ ! વખત તો તેવોજ પારીક આ પાખંડી છોકરીનો આવ્યો હતો. !

અનેક યુરા વિચારમાં ગઈ ગએલી આંસુઓનાં ધ્રાધમાર દર્શા રેડતાં ત્યાં કબી હતી તેવામાં રતન જે આહરથી આવેલો ભુતખાનામાં જતો હતો તેની નજર જરની આવી હાલટ ઉપર પડવાથી તે તેની નજદીક ગયો. જરે તેનાં મોઢ સામું જોયું અને રડવાવાં ઢોંગ કરતી બોલી “ ઓ રતન-રતન ! હવે મારું શું થશે—હું બધેથીજ ફજોટ અને હાડુટ થઈજ અફસોસ ! પેલો ધન હીરામાણેક એક વખત મારી સાંધેજ પણવાનાં કાંકાં મારી રહ્યોતો તે હવે મારી મોહાતનો ઇનકાર કરી પેલી રાંડ ઠગારી ધુતારી પેટપરીની જલમાં ફસી પડી મગજથી બેમગજ થઈ ગીયોજ—એ મરે રાંડ ચંડાળ પેદાની પરતી—રાંડ બધી રીતે મને આવીને નડી મુઠા.”

રતન ગંભીર ચેહેરે બોલ્યો.

“ જર ! જર ! આમોશ ! તું ધનને માટે જે બોલેજ તેમાં કાંઈ વજુદ નથીજ ! તું જે છોકરીને બદનામ કરી ગાળ દેજ તે સાંભળી હું ઘણો દલગીર છું. એક સાલેસ અને સાફ મનની અબળા પોતાના હાહડતા દુસ્મનને વડીક એક આડો સખુન વડીક કાઢતાં કમકમે ! જર—તું જે છોકરીને બદનામ કરેજ તે છોકરી આદલાહી દીલની અને અમીરી ખવાસની ને તોખમી ખાનદાનની કુળવાન અબળા જ્યહેર થઈજ તે તુંને ખબર છે ? જેવી સખુરીવાલી સહનશીલ છોકરી મેં મારા જનમમાંથી દીઠી નથીજ. એક વખત એવો કિતો કે જે વેળા તમારા જેવી નબલાં મનની ઓરતોની

કુસલવણીથી હુંબી નાદાન અને અજાન બની મેંબી મારા વરસ વેચીને આ છોકરી ઉપર જુલમાટ કરવામાં કશું આકા રાખ્યું નહીં, અને જેવી કાંટાની કટેસર કરી મેં મારે હાથે નામોસીની હીણપસ્તીમાં આવી પડયોછ તેની ખેજલટમાં મને આએ દુન્યામાં જીવવાનુંબી જાણે બારી લાગેછ. જ્યાં લગીન તે બાદશાહી ખવાસની બહી છોકરીને શોધી કાઢી તેને દીવેલાં દુઃખ માટે હું ઝોજર ખ્વાલીથી માફ માગશ નહીંજ ત્યાં લગીન હું જાંપીને ઈસવાનો નથીજ. જુલથી એકાદ થએલાં પાપનાં બદલામાં ખરાં જીગરથી કાંચેસો પશ્ચાતાપ એક દાંચેજ જીગરને સંતોષ અને ધીરજ સાથે તેનાં પાપમાંથી ખલાસી આપે છે !”

“ અરે-તારે તુંબી પેલા નાદાન અને કમચમજ ધન માફક એજ ધુતારી પેટખરીની કદર ખાએછ ” જર જનુનથી ચીંચવાઇને બોલી ઉઠી જે વેળા તેનાં જીગરમાં અદેખાઇનો ગોચા જવાસા ફારી રહ્યા હોતો, જેની અગ્નીમાં આ ચંડાલ અને કપડી છોકરી ગોચા જલી જતી હતી ! “ આહ ! એ રાંડે મારું નખોદ વાળ્યું-મારાં સુખનું સત્યાનાશ વાળ્યું-એ પેટખરી મારાં સુખની આડે આવી તો આવી, પણ રાંડ ધુતારી કમારી કંગાલે મારી જગ્યા લીધી ! ઓ-ઓ-અધાંજ એવાં બદમાસ અને કુચ્છા હીણાં કીણાં કંગાળની કદર ખાએચ ને મારી કદર તો કોઈકરતું નથી.” અને મોટું મોટું તે રડવ પડી.

“ કમ સમજ છોકરી ” રતન ગંભીરાઇથી બોલી ઉઠ્યો “ તું તારી અદેખાઈની અગનમાંજ બેઠેછ ! નિર્દોષને તાહેક બદનામ નાં કર ! તારી કદર કોણ ખાઈ શકે ? જેઓ કદર અને દીલસોજીને લાયકનાં છે તેઓ ઉપરજ તેવી બહી લાગણી બતાવવામાં ફાયદો છે ! સમજ ! મને તો કાલે સવારે પરીનની શોધમાં મુંબાઈ તરફ જવુંજ નેથી મને અંદર જવા દે ” અને સ્થાલમાં લપેટી જરને તાણા મારી રતન બુનખાતામાં જવા કરતો હતો, પણ જરે તેનો હાથ પકડી અટકાવ્યો.

“ રતન-વાહલા રતન-મને સાંભલી લે-મને તારાં દુઃખમાં નરજોડી નાં ચાલી જ ! અગાઉની મોહબત અને દોસ્તી યાદ કર ! જે વેલા હું ફરંચીમાં હતી ત્યારે તેં મારો જન બચાવ્યો. મારે હાથની માંગણી કરવા આલીચલાવીને આપ્યોતો તે યાદ કર-અને તેના બદલામાં હું આવા મારા વખતમાં તારા હાથની ઝોફર કહેછ તે ના તાંપાર-તારાં વદાલમાં મારા જેવી દુઃખીને તું સુખી કર-રતન-વાહલા-રતન ! તારા જેવાની આંહું ધરી હોજી હું સર્વોન્નમ સુખને સંતોષ માનસ ! યાદ કર ! તે આગમનાં વરસોની મોહબત યાદ કર-કે જે વખતે તું મારી ઉપરથી જન સદે

વડીક કરવા તૈયાર હતો-વાહલા રતન-મને જવાબ આપ” અને રતનનો હાથ પોતાના હાથમાં પકડી ઉભી.

“જર! તારું બોલવું સાંભળીને મને ઘણી તાજુબી લાગેછે. આગલાં વરસોની જઘાકારક કાંલણી યાદ દેવડાવી તું મને આગળનો ભુલાઈ ગયેલા પ્યાર પાછો તાજે કરવા માંગેછે પણ સુકાઈ ગયેલું ઝાડ પાણી સીપવાથી ગમે તેવી બી રીતે પાણું સજીવન થતુંજ નથીજ-તેમ એક વખતનો મોહ-બતનો જરો સદા સુધીને માટેનો સુકાઈ ગયો તો તે હવે વરસો પછી પાછો વેહતો થાય એ ન બની શકે એવી મુસકેલીની વાત છે! હવે તું મારા કરતાં બી કંગાલ અને મુશ્કેલ બની રહીછે તેથી તુંજ હવે ચાલી ચલાવીને મારી મોહબત શોધવની મારી સાથ પરણવા તૈયાર થઈછ કે? તે વખતે મને મારા પ્યારને ઠોકર મારી હડધુત કરી મને દેશવટો અપાવ્યો મારું જીગર ભાંગી નાંખ્યું તેનો કાંઈ સેહજ વિચાર બી તુને થયો તો કે? નાદાન છોકરી! જાણે કે ગરીબોએ જરદારોની મોહબત મેલવવામાં શું એક ચુનાલ કીધો હોએ તેમજ મારા જેવા ગરીબને ઠોકરે માર્યો તો તેનો બદલો ખુદરતીજ હવે તુંને કાંઈ નહીં મહે? આગલાં વરસોપર મેં જ્યારે તારા હાથની ઓફર કરવાનો વિચાર તુંને કહી સાંભળાવ્યો તે વેળા જો તું મારી બાહેધરી હેઠળ આવવા મજબુત મને મારા પ્યારની ઓસ્તવાર રહી મારી ઘણીયાણી સુખ દુઃખમાં થઈ રહેલા કમુલ થઈ હોતે તો આવા કંગાળ વખતનું દુઃખ તુંને સહન કરવું પડતે નહીંજ. મારે વધુ કાંઈ બોલવું નથીજ. મારો જવાબ તુંને મલી ચુક્યોછ; તોબી છેવટનું મને સાંભળી લે-આએ તુટેલાં અને ભાંગેલાં જીગરમાં તારા જેવીની મોહબત માટે એક ઇંચ ભાર બી પાલી જગ્યા નથીજ. હું બધું સમજુંછ. તારી કંગાલ સ્થિતીમાંથી છુટવા રહી રહીને આજેજ વરસોના સુકાઈ ગએલા પ્યારનાં ઝરાને વેહતો કરવાની તું જે મતલબભરી પ્રાર્થના કરેછ પણ તેમાં તું ફતેહ પામવાની નથીજ કાંકે તારા જેવી સાથ સ્વાદીના માંડથી એક થવાને બદલે જનમોજનમ કુંવારી હાલતે રહેવા હું વધુ પસંદ કરું” અને જરની તરફ જોવા વગરજ સડસડાટ ત્યાંથી ચાલી ગયો!

અને જર? પોતે માંડેલાં એક છટકામાં એકબી શીકાર આસાનીથી ન સપડાવાથી ઘણીજ નાસીપાસ અને નાસીપાસ બની. અરેરે! તેનાં જેવી કંગાળ તુમાબી અને ગરરી ધોરીને કાઢીજ અહીંમતું ન હતું-કાઢીજ તેની કાલજ કે કદર ખાતું ન હોવાથી આ બીખારી છોકરી હજીજ જ્યાંના નાસીપાસ નાસગર અને રંજીત બની, અને પોતાનાં ઉંધાં ભાએમને કદવ્યા દેતી દુસકે દુસકે રડવા પડી.

મકરણ ૬૦ મું.

આશાનું ઝાંખું કીરણ !

ભુવખાનામાંથી ઓર્થાંત પેલા દગલખાજ જલહાંગીરનાં ગુમ થયાને દીવસો વહી ગયા અને ભણા અને સાલેસ ડોક્ટર હોમીએ તેને શોધી કાઢવા પાછલ ઊગરનોડ મેલનત કાઢી, મગર આ હુચ્છો જાણે કે પાતાનનાં પેટામાં ગોયા ગર્ક ગયો હોએ એવીજ કાસમે ગોયા તેની લસ્તી નીસ્તીમાં સદંતર નામુદ થઈ! આ અદમાસ પોર્ચાએ પોતાની બીખારી લાલત અમ જવાનાં ઘેલાપણાંમાં કેડે કુવો નલાવ પુર્યો હોએ એવો કર કરી ઘટતે કેકાણે ડોં હોમીએ ઘણીખી ખાનગીથી જુસ્તેજુ કરાવી મગર આ અદમાસનો કશોખી પનોતો મલી શક્યો નહીં હોવાથી આયદે દારી ખાલને તે ખેડો.

આ આદશાદી દીલનાં માયાળુ અને સાલેસ ડોક્ટર હોમીને એક દાણની પણ શાંતિ ન હતી. મનોહર પરીનનાં એકાએક ગુમ થવાથી આ ભણો છોકરો ઘણોજ હયરાન અને રંજદા બની રહ્યો હતો, અને છુપા ગમમાં તે માહેલે બેદે અધ્યા કરતો હતો. ડોં હોમીને લદથી જ્યારે દુઃખ લાગતું હતું અને તેની જીવલેણ જુદાઈનાં કાટીલ જખમો આ ભણા દીલનાં ડોક્ટરથી મુદલજ સેલવાઈ શકાતા ન હતા. આ વીયોગથી એટલી લદ સુધીનો એવેન અને એવાખલો બની રહ્યો હતો, કે રાતની કિંધ વીનાં ખસ પરીનની શોધ માટેજ અનેક પજાડા મારતો અને પાપડી માફક પૈસા વેર નો ખેડારીમાં કર્યા કરતો હતો.

અજાહ્યાદમાં કિપરાસાપરી અનેલા ગુચવાડા બયાં બેદી બનાવોમાં આ ભણો ડોં એટલી લદ સુધીનો ગુચવાઈ ગયો હતો કે મુંબાઈ પોતાની મેલરખાન દીલસોઝ અને મેલખતવંતી માતા (ડોં હોમીની ખરી માતા ન હતી તે આપણે આગળ જોઈ ગયા છીએ) હીરાંખાઈ આગલ લાંબો વખત થયા ગયો ન હોવાથી જ્યારે રતન મેલતા પરીનની શોધમાં મુંબાઈ તરફ રવાનાં થતો હતો, તેની સાથે પોતેખી મુંબાઈ જવા તૈયાર થયો. એશક, પરીન જ્યારે ઓર્થાંત ગુમ થઈ ત્યારે આ સાલેસ ડોક્ટરે એમજ ખાત્રી અને ભડસો રાખ્યાં હતાં કે પરીન અજાહ્યાદ છોડીને કદાચ મુંબાઈ હીરાંખાઈને આશરે અઈ હોશે. પણ જ્યારે તેણે મુંબાઈ પરીનની શોધ માટે હીરાંખાઈ કિપર લખી વાળ્યું, અને

પરીન હીરાંઆઈને અંગસં મુદ્દલજ આવી ન હતી એવા સનાનનાં સમાચારથી ડોઁ હોમી ઘણો હયરાન પરેશાન બની રહ્યો હતો, અને રખેને આ આદસાહી દીલની છોકરીએ પોતા ઉપર પડેલી મહાભારત જફા અને આક્રુત વધુવાર ન ખમી શકવાતે લીધે પોતાની છાંદગીનો ખુરો અંત લાવી મુક્યો હોએ તેની ઘાસ્તીથી હોમી ગોંચા તન બદનથી ધુગતો હતો. અરેરે! જો તેમજ ખુરે બનવા પામ્યું હોએ તો ઘણીજ અકસાસકારક ગમખવાર બેનશીખી લેખી શકાએ.

કાંઈ ગમખવારી એચેની અને એકરાદી વચ્ચે રતન હોમી મુંબઈ આવ્યા અને હોમી પોતાના અંગત્રામાં હીરાંઆઈ આગલજ રહ્યો જ્યારે પરીનની વધુ જુસતેજુ કરવા રતન મુંબઈ એક દીવસ રહીને પુના ગયો.

આ બસો ડોકટર લાંબે વખતે હીરાંઆઈને હર્ષના આંસુઓ વચ્ચે ભેટ્યો! “વાહલાં માતાજી” હીરાંઆઈની ગોદમાં વાલજથી દયાઈ તે પોતાનાં હેશાંનનો કિબરો ખાલી કરતાં બોલ્યો “જો કે તમે મારાં ખરાં માયજી નથીજ તો ખી આ ઘાંટીમાં પ્રાણ છે ત્યાં લગીન મારી આંખ આગળ તમેજ મારાં માતા તરીકે રહેશેજ. આવી આવી જોલમટ ખેંચી મને કિધાર્યો તો તેનાં અખંદ હેસાંનનો બદલો હું કદી ખી વાળી શકવાને શક્તીવાન નહીં થવશ.” અને ભત્તાં દીલનો આ સાસેસ જીવાન ગોચા હર્ષનાં આંસુઓ વરસાવવા લાગ્યો.

“દીકરા-જીવતો રેહુ ને ઘણું સુખ જોય! હોમી દીકરા-શરૂઆતથીજ તારી ધપછપ અને વલણથી મને એમજ લાગતું” કે તું કોઈ મોટાં ખાનદાનનો પણ બેદબરમોથી તગ્નએસો હીણાએસો હોસંજ. પણ-દીકરા એ તારામાં શું ફેરફાર થયોજ! કાંઈ લેવાઈ ગીયોજ ને કિદાસ, કાયલી અને ખેચેન જેવો કાંય દીસેજ દીકરા!”

“માયજી, ખીયારી પરીનનો જ્યારે સુખનો વખત આવ્યો તેજ કટોકટ વખતે તે પાછી અલાહઆદમાંથી એકદમ જતી રેહીજ જેની ગમગીન યાદ મને તદનજ નાસીપાસ અને નામુરાદ બનાવી મેલેજ. આ બલી છોકરીએ પેલી બદમાસ શેતાન નાંજનાં કર્પીણ કાવવાને લીધે ઘણું ખમ્યું, ખાનદાની કુટુંબની છોકરી તરીકે મેહલોમાં એશઆરામ ગુજરવાને બદલે વરસો તુલીક આ છોકરીએ સખત ફલદેસરી કરી અનેક તરફથી જીલમાટ ખમ્યો અને અકસોસ, હાલ જ્યારે બધો બેદ ખુલ્લો થયો ને આ બલી

છોકરી જ્યારે સર જલેજરની હકદાર બેઠીજ પુરવાર થઈ તેજ સુભાગ્ય વખતે સુખ જોવા આ સહજુશીલ છોકરી ગુમ થઈ ગેઈછી.” અને હયાં આ દીકસોજ ગુવાન ગમીની શોકાગ્નીમા ગોયા જલવા લાગ્યો. હીરાં-બાઈએ તેને સંખ્યારો આપ્યો અને આ પરોપકારી અગળા બોલી, “દીકરા, એમ ગમ નાં કર! ધીરજ ધર, દીકરા, ખોદાનું કામ ખુદા કરયો જઈ સર્વ જેહમટનો રૂઠો બદલો ચંદ રોજમાં મલશે; ખરેખર-આ બધી જલ્દા-કારક કાહણીને લગતું તારું લંગાણુથી લખેલું કાગજ વાંચી હું પોતે બી વણી અજગ થઈતી, જરા સખુરી પકડ-દીકરા મેંબી એ બલી અને ગાય જંવી અસરાફ છોકરી માટે અનેક ફેકાણે ખાનગીથી ગુસતેજુ કરાવીછી પછી તો જે કોસમતમાં હોશે તે ખરું.”

વચમાં બીજા ચાર દીવસ પાણીના રેલા મીશાળ ઝડપથી વહી ગયા, અને એક દીને સવારે પુનાથી રતનનો અગળ્યનો તાર આગ્યો. અને ડોઁ હોમીને સર્વ કામ પડતું મેલી પુનાં તાબરતોય નીકળી આવવા તેમાં જણાવનામાં આગ્યું હતું. રતન મેલતાને બલી પરીનને લગતી કાંઈબી ખાતમી મલી હશે એમ ધારી આ બહા ગુવાન ડોકટરનું જીગર ઉમેદ અને મુરાદથી ઉગાલા મારવા લાગ્યું અને પોતાની મોહ્યતવંતી માતાની રજા લઈ તે આશાખર પુના ઉપડી ગયો.

પ્રકરણ ૬૧ મું.

એક ભય ભર્યો અકસમાત.

પુનાના બંદ ગારડન્સ તરફ જવાના રસ્તા ઉપર એક સાંજે ભંયબીત અકસમાત થવા પામ્યો હતો. એક ભાડુની ગાડીનાં તોફાની ઘોડાએ મસ્તી કાઢી, અને કોચમેનની ગમે એટલી મેલનત છતાં બી આ તોફાની ઘોડો કામુમાં નહીં આવ્યો અને ગાડી સાથે ચારે પગે નાહસવા માંડયું, નસીબ સંજોએ તે વેલા ગાડીમાં કોઈબી હતું નહીં! આંચકા સમેટ કોચમેન ઉલ્લાખને રસ્તા ઉપર તુટી પડ્યો અને ઘોડાએ તો ગાડી લઈને જીવ લઈને તસ નાહસવાજ માંડયું. આજ કટોકટ વખતે સાંબી બાળુથી એક યુરોપ્યનની મોટર જેંસથી ધસી આવી અને ઘોડોબી સાંબી બાળુથી ગાડી સાથ

વાંકા ટીકા દોડતો મોટર સાંખે ધસી આવ્યો અને તે મોટરનાં શોફરની ગમેતેવીખી સમયસુચકતા છતાં મોટર ગાડી સાથ જોરથી અડડી પડી, અને ગાડીનો જમ ચુરેચુરો થઈ ગયો તેમ મોટરનોખી પાછો ભાગ ચુરેચુરો થઈ ગયો. સારા નશીબે શોફરે સમયસુચકતા વાપડી અને એક તાઈટ કરી તે પોતાની છુંદગી બચાવવા એકદમ બાહર નીકળી પડ્યો. રાહદારીઓ એક ખુણામાંથી ચાલતા હતા તેજ તરફ આ બચબીન અકસમાટ થવા પામ્યો હોવાથી તેની અડકટમાં ત્રણ રાહદારીઓ આવી ગયા અને તેઓને ઘણી ઘંબીર પ્રકારની ઈજા થઈ. તેઓમાંનાં એ તો મોહમેદન હતા, બ્યારે એક ઈંગ્લેશ પોષાકમાં સજ થયેલો પારસી હતો. આ અકસમાટથી તે રસતાપર સંહકડો લોક જમાવ થયું અને પોલીસની દોડદોડી ખી ચાલી રહી અને આ ત્રણે અભાગ્યાઓને ગાડીની તળેથી બાહર કાઢી તાબરનોખ આસુન ઓસપીતાલમાં મોકલી આપ્યા. પેલો પારસી કે જેને માથામાં તેમજ એહેરા ઉપર ઘણાંજ સખન જખમો થયા હતા, તેતો તદન બેભાન હાલટમાં હતો, અને તેવીજ બેભાનીમાં તેને તાબરનોખ ગાડીમાં નાખી ઓસપીતાલમાં લઈ જવામાં આવ્યો. આ પારસીનો ચહેરો જખમમાં લોહી નીકલવાથી ખરડાઈ ગયેલો હોવાથી કોઈ તેને ઓળખી શક્યું નહીં.

ઓસપીતાલમાં તેને સુધ્ધીમાં લાવવા અનેક ઉપાયો હાકિસ સરજન કરવા લાગ્યો. તેને થયેલી ઈજા ઘણીજ ઘંબીર પ્રકારની હતી, તેનો દાબો હાથ સદંતર ભાંગી જઈ ઘણી કમકમાટ રીતે તે પરથી માંસ નીકલી આવવાથી તાબરનોખ તેની બેભાનીમાંજ તે હાથ કાપી નાંખવામાં આવ્યો. તેની દાખી આંખનો ડોળો સદંતર ઝુટી ગયો હતો અને તે બાજુનો માંથાનો ભાગ જખમી થયેલો હોવાથી તેનો ડોળો કાઢી નાખ્યો અને જખમો સાફ કરી તેની ઉપર પાટો બાંધી લેવામાં આવ્યો. આંખની ઉપરની થયેલી બચકર ઈજાથી તે ઉપર મજબુટ પાટો વીંટાળવામાં આવ્યો જેથી તેની ખીજ આંખ ઉપરથી પાટો આવી ગયો, અને બ્યારે આ અભાગ્યો જીવાન પોતાની બેભાનીમાંથી બીદાર થયો ત્યારે પોતાની આંખી લગભગ અપંગ થઈ ગયેલી કમકમાટ ઉપજવનારી સ્થિતિથી તીક્ષણ દુઃખ મુદલજ ખમી ન શકવાને લીધે સાંમાં માણસને ધુનરી ધુટી કમકમાટ લાગે એવી કીસ-મથી ખુમો પાડવા લાગ્યો. આ અભાગ્યો જીવાન બાગલ એક પારસી નર્સ આણુ સારવાર માટે સખવામાં આવી કે જે અત્રી નર્સખી આ અભાગ્યાની ભારી તાસવીસથી હૃદયથી બપાદા કમકવા લાગી. તે કમનસીખ સખસ ભારે તાસવીસ કરતો દુઃખ સમેત રડતો બડ્યો ખુદા પાસ મોલ માંગી વહમે હતો,

જ્યારે પેલી બહી નર્સ તેને દીકાસો આપી શાંત રાખવાની છગરતોડ પ્રયત્ન કરતી હતી.

“અરે ખોદા-મને મોહન આપ-મને મારી નાંખ” પેલો અભાગ્યો મોટે મોટે યુમયરાડા પાડી કમકમાટ ઉપગતવારો કકલાટ કરી રહ્યો હતો અને તેની તાસવીસથી ઘીળત દરદીઓનાં મન ઉપર માંડી અસર થાય એમ ધારી હાઉસ સરજતે આ અભાગ્યાને એક નાકેનાં તદ્દનજ અસાહેબ ઓરડામાં રાખવામાં આવ્યો હતો. “મારાથી આએ દુઃખ નહી ખમાતું-અરે ખોદા ! મને ઝેર આપી મારી નાખો-ઓ-આવાં જીવતરે હું કેમ જીવું.”

“ધીરે બાઈ ધીરે,” પેલી નર્સ આ દુઃખીને પતાવતાં માયાથી બોલી. “જરા સમુરીથી સહન કરશો અને શાંત રહેશો તો ચંદરોજીમાંજ ફાયદો થશે બાઈ, તમારાં કોઈ સગાંવાદજાને-કોઈને કાંઈ ખોસાવવાંજ ?

“ઓ મારાં સગાંવાદજાં કોઈ નથી” અને અહીં તે કમનશીખ જીવાન રડવા પડ્યો.

“ઓ ખોદા-મારી અજલ હવે નજદીક આવીજ. મારી કરણીનો-મારાં અગાધ પાપનો હું ભોગ થઈ પડ્યોજ-મારાં કાવત્રાંની મને-આએ માહબારટ શીક્ષા-અરે-ખુદા-આવો નતીજો-ઓ-મને-મને-અરે-ખોદા મને મોત આપ-મારાથી નહી ખમાતું.”

“જરા શાંત થાઓ-બાઈ-એટલા ના હીંમત નાંખો” અને નર્સ તેને શાંત રાખવા શીશીમાંથી એક દોઝ કાઢ્યો અને તેને પીવાડ્યા વાંકી વહી “લેઓ-આએ દોઝ છે તે પી જતઓ કે જરા કેફ આવે” અને તેનાં મોઢામાં તે દવા પેલી નર્સે રેડી.

“તમે-તમે કોણ છેઓ-મારી એક આંખે પાટા બાંધ્યાજ તે મને જતજો અધકારથી બીલક બીલક લાગેજ ને કાંઈ સમજ પડતી નહીં-તમે કોણ છેઓ-તમારો-તમારો અવાજ કાંઈ-કાંઈ ધ્યાનમાં આવેજ.”

“હું તો અહીંની નર્સ છેઉં-આલો જરા શાંતીથી સુઈ રેહો કે ઉંઘ આવે.”

“અરે-ખોદા-હું મુઓ અભાગ્યો-મને-મને મારાં પાપ કેમ માફ થશે-ઓ ખોદા-આવો નતીજો મને મળ્યો-અરે ! આવી શીક્ષા મને ભોગ-વશની મહી-અરે ખોદા-મને મોત આપ-મારાથી નહીં ખમાતું-મને મારી નાંખ.”

આ કંગાલતી ઇમરતોડ તાસવીસથી પેત્રી ભલી નર્સનું દયાળુ દીક્ર ગોયા દીકસોછથી દાઝી જવા લાગ્યું અને રડમસ ચહેરે તે આ દર્દીનાં ઓરડામાંથી બાહર પડી, અને પોતાનાં ઓરડાના એકાંટમાં જઈ દુસકે દુસકે રડવા પડી. તે અભાગ્યા જીવાન માટે તે પારસણ નર્સને એટલું બધું તે શા માટે લાગતું હતું અને તે કાણ હતી? અકસમાનનો ભોગ થઈ પડેલો પેલો અભાગ્યો કાણ હતો?

તે અભાગ્યો કાઠજ નહીં પણ અજાણ્યાદવાલો કુચ્છા અને બદમાસ જાંઠાંગીર શેઠના હતો, જે પુરો અધર્મી કાણ જાણે શા સગવડથી અલા-હખાદથી પોખારા મારી નાહસી આવ્યો હતો. જ્યાં તેના માહબારટ પાપની શીક્ષામાં તેને બચબર્યો અકસમાત નડ્યો અને પાપની પશેમાનીમાં કમકમાટ ઉપજાવનારી સ્થિતી વચ્ચે તાસવીસ કરતો ઓરપીટાલમાં પડ્યો! આ પુરા બદમાસના બાળમાં વધુ નામોશીબર્યું તો એ થયું કે જે નિર્દોષ ભલી અને નીપકપટ અગળાના સર્વોત્તમ સુખનું તેણે સત્યાનાસ વાલ્યું હતું, તેની દોલત પોતે પચાવી પાડી તેને જગતમાં નામોશી અને ખેજ-લટમાં દુખાડી દેઈ દુઃખના તોફાની સાગરમાં સપડાવી હતી. જે પાકબદ અસીલ અને નેકચલણ સદનશીલ રૂપસુંદરી ઉપર ખુદ ખુદા વટીક ખમી ન શકે એવી કાસમનો જીલમારનો વરસાદ તેની ઉપર વરસાગ્યો હતો તેજ નિર્દોષ અને નમુનેદાર અગળાની સારવાર હેઠળ તેનીજ દીકસોછ અને માયાભરી સારવાર હેઠળ આ પુરો અધર્મી મોતને બીજાંણે પડ્યો હતો. પોતાની આંખને થયલી દગ્ગિથી તે ભલી નર્સ તેની સારવાર કરતી હતી તે કાણ હતી તે તે મુદ્દજળ જોઈ શક્યો નહીં.

આ ભલી નર્સ કાઠજ નહીં પણ ખરીન હતી, જે અજાણ્યાદથી આર્યોત ચાલી મચલી આપણું જોઈ ગયા છીએ, અને જે ભલી રૂપસુંદરીને શોધી કાઢવા સાત્રસ જીવાન ડાંગ હામી ગોયા પેસાનો ધુમાડો કરી રહ્યો હતો.

કેવી બાદશાહી ઇમરતી નેકચલણ અને નમુનેદાર છોકરી! પોતા ઉપર પાડવામાં આવેલી જફા અને સીનમનાં બદલામાં આ જફાકાર સીત-મગાર ઉપર કેવા પ્રકારની દીકસોછ!

પ્રકરણ ૬૨ મું.

આદશાહી ખવાસની છાકરા!

તે આદશાહી ખવાસની છાકરાને શોધવી કાલાડી પોતાના હાથથી થએલી ગફલટીનાં બદલામાં તેની માંજીની નક્કાગારીમાં અધીરતાની તાપથી નપતો. જ્યાંથી કાંઈ ખચરતો પડ્યા પડતો ત્યાં રતન ઘસડાઈ જતો હતો અને તેવીજ કબેદમાં તે પુનાં આપ્યો હતો મગર આવદે તેની રાતદીવસના મેલનટ અને અડાગ જેલમટને ગરમ મર્યો. આ બોલી છાકરી પોતાના મન ઉપર કામુ રાખી છુપાછુપ અસાદબાદ છોડી આવી પુનાં આવી વસી કે કે જેથી લોકચર્યા આ નિર્દોષ યાગા માટે અસાદબાદનાં જે વધી ગઈ હતી તે તેણીની ગેરલાજરીમાં સદંતર તામુદ થઈ જાયો. આટલું દુર નાહસી આવવાથી હવે તેની કાઠખી પુઠ પકડશે નહીંજ એમજ ધારી સતોપથી આ છાકરી ઓસ્પીતાલમાં નર્સનું સખન વકીતઈ કરતી હતી પણ, એતેદાક ઓસ્પીતાલમાંથી એક દીવસ બાદર જતાં છેક દુરથી રતનની નજર તેની ઉપર પડી અને પરીન ક્યાં જતી હતી અને શું કરતી હતી અને ક્યાં વસતી હતી તે અચર પકડું જાણી સેવાનાં ઈરિદાથીજ દુરથી તે દુરથીજ આ બોલી છોડીની હવે તો તમામજ પ્રમાણીક નીપટાથી પુઠ પકડી.

પોતાનાં છટકામાં સપડાએસો આ શીકાર રખેને વળી પાછો છટકી જાયો એવા ઈરિદાથી રતને ગુપચુપ સાસેસ ડોઠ હોમી ઉપર પુનાં તાચરતોચ આવવાનો તાર કાઢ્યો અને ખીજે દીને સવારે જ્યારે બસી પરીન ઓસ્પી-તાલમાં જતી હતી તે વેળા રતને તેની પુઠ પકડી અને ઓસ્પીતાલની લગોલગ નજદીક તેણીને પકડી પાડી.

હાથમાંનાં જુટ મીસાલ રતનને પોતાની સામે આવી કબેસો જેઠ પરીન ધાસ્તાથી ગોયા શીકકા ચારી ગઈ અને શીકકા પડી ગયલા ચેહરાથી તે ગમખવારીથી બોલી ઉઠી, “ભાઈ રતન! તું મને આજે દુન્યામાં જાંખીને બેસવા દેવાનોજ નહીં કે! તું મને કાંય સતાવેજ! તમારા માર-ગમાંથી દુર રહેવા હું છુપાછુપ આવીને અહીં ગમડી તો ત્યાંખી મને નીરાંત કે કસર નથી-અફસોસ.” અને જીગરનાં કંડાણમાંથી નાસીપાસીથી તેણીએ આંખો નિશ્વાસ ફેંક્યો.

નહીં, અહીં એટલો ગમ નાં કરા જે કાંઈ વહી ગીયું તેનો હવે-
સર્વોત્તમ અદલો મલવાનો હવે વખત આવ્યો છે તે માટે તું ખુશી થા અને
અને આંખે દલદેસરી બધું વહીતરું છોડી દે ” રતને તેણીને સમ્મારે આપો.

“ ભાઈ, તમે મને હેરાન કરવાનું આંખે બીજું છટકું માંડ્યું છે એમ
મને લાગે છે. અલાહપાદમાં ક્યારે હું વહીતરું કરી મારું ગુજરાન કરતીંતી
તે વખતે મારી પુઠ પકડી મને ઉંઘાડી પાડવામાં અને છેવટે મને ખુનનાં
વાંક માટે પોલીસનાં કચ્છામાં આપવાનું બી તેં આકી રાખ્યું તું નહીં અને
આવા જુલમમાંથી કંટાળી ગુપચુપ બ્યારે મેં દેશવટો ભોગવ્યો, અને
અહીં આવી તો અહીં બી મારી પુઠ પકડી મને છટકામાં સપડાવવાની જે
લાલચ દેખાડે છે તે માટે મને ઘણા અફસોસ છુટે છે. મને તમે લોક કાંય
હેરાન કરો છ-કાંય સતાવો છ ? ” અને આ ભોલી છોકરી દુસકે દુસકે
રડવા લાગી.

“ નાં ૨૩-બેહન નાં ૨૩ ! આગલની ગમખવાર સ્થિતી હવે વીસરી
જા, બેહન ! વગર વિચારે મારા હાથોથી થયેલી ગદ્ગદનીનાં અદલામાં તારાં
જેવી આદલાહી દીલની અખળાને જે ખમતું પડ્યું તેના અદલામાં તારી
મારીની તલબ કરતોજ હું તારી શોધમાં અહીં આપો અને તારો પત્નો
મેલવવામાં હું ફતેહ પામ્યો છ !

“ હું જાણું છ કે મને પાછી સપાટામાં લેઈ વહી બીજા વાંકસર
પોલીસમાં સપડાવવાની આંખે નવી દીકમત છે. ડીક, ભાઈ, હું તદ્દનજ
નિર્દોષ છું તો મને અહીંજ હવે ગરવા દેઓ ને-”

“ નહીં બેહન ! હવે તારા બાલને નુકશાન ટોળ બી પોલ્યાડવાનું
નથીજ ! કાંયકે સંતુ વીધન વહી ગયું, પરીન ! તું એમ નાં સમજતી કે
તુંને સપડાવવા આ નવું છટકું મેં માંડ્યું છે, તેમ નથીજ. આગલાં વર-
સોનો એક એવાં ભરમ ખુલ્લો થઈ ગીયો છે કે જેથી મારાં ઉપાંત જેઓએ
તું આદલાહી દીલની શહજીશીલ અખળા ઉપર જેવી જુલમાંટ કીધો છે તે
અધાંજ પોતાની ભુલ બેઈ પસતાવામાં તારી મારીની તલબ કરતાં તુંનેજ
જેવાં ઇંતેજર રદયાંજ. તારા જેવી આદલાહી દીલની અને અમીરી ખ્વાસની
શહજીશીલ અખળા મેં મારા જનમમાં એવી દીડીતી નહીંજ. એક કંઠાલ
અદમાસ આરતનાં કરપીણ કર્તુકનો લાખલાજ ભોમ થઈ પડી તુંને કંઠાલપટ
અને મુદ્દેસીની કમકમાટ ઉપજવનાંરી દલદેસરી જે સોસલી પડી છે તેનો
અદલો સર્વોત્તમ સખમાં આપવાનો વખત હવે તારો આવ્યો છે, પરીન. તું

મનમાં થક નાં લાવ, એક રાત ડોઝ. સાલેસ ડોઝ. હોમી જે તારા ગુમ થવાથી પુરી ઉંઘે ઉંઘાતો નથીજ ને લામી લુખે ખાતો નથી એવો તારી જીવનનાં જીવલેણ જખમો વચ્ચે નાસીપાસ નામુરાદ થઈ લેવાઈ લુટાઈ ગીયોજ તેનાં આવવાથી તો તુંને સધ્યારો મલશેજ,” રતને પરીનનો હાથ પોતાનાં હાથમાં લીધો અને ગમખવારીથી બોલ્યો “વાહલી બેહન! મારાથી તુંને જે સોસવું પડ્યુંજ તે માટે હું તારી પાસથી ઓગરખવાહીથી માફ માંગુજ બોલ મને માફ કરશે કે?”

“માફ કરવાવાલો તે ખુદ છે, બાઈ, આજ બધી ઉલટાઈ ગયલી જેઈ હું ઘણી અજબ થાઉંજ ને—”

“હોમી જ્યારે આવશે ત્યારે બધેજ ખુલાસો થશે અને જ્યારે તું બેહન જેશે કે તારાં સપુરીથી સહન કીધેલાં દુઃખનો બદલો તે કીરતારે સર્વોત્તમ સુખમાં કેવી પ્રકારે વાડ્યોજ.”

અને તેઓ હયાં છુટાં પડ્યાં. તરેહવાર વીચારો કરતી આ બોલી અને બલી છોકરી ઓરખીતાલમાં જેઈ, જ્યારે રતન પોતાનાં હોટેલમાં પાછો ફર્યો. પરીનનો પત્તો મલેલો જેઈ ખુશાલીથી તેનું જીગર પ્રફુલ્લીત થઈ રહ્યું હતું. સાંજનો ત્રેનનો આવવાનો વખત થયો તે વેળા રતન સ્ટેશન પર હોમીને લેવા દોડ્યો.

હોમી અધીરો બની સર્વ કામ પડતું મેલી પુનાં આગ્યો. રતને તેને પેહલાં હોટેલમાં આવી ચા-પાણી કરવા કહ્યું મગર આ અધીરો સાલેસ જીવન પરીનને મલવાની તલબમાં અને જેવાની ઉમેદમાં એટલો બધો તો આક્રોશ બની રહ્યો હતો કે સ્ટેશન પરથી બાહરોબાહરથી પરીનનેજ મળવા તે જીદ કરવા લાગ્યો. રતને તેને ઘણોખી સમજાવ્યો મગર તે એકનો બે થયો નહીં, અને આપદે લાઈલાજ બની રતન હોમીને ઓરખી-તાલમાં લઈ ગયો.

રાત પડી સુકી હતી. અને પોતાનાં નાનાં સુઘડ ઓરડામાં બલી અને મનોહર પરીન આસાએસને માટે મજીયેર પર અકેટાએલી હતી અને તેનાં બંધ ભારણાં ઉપર કોઈનાં ટકોરા મારવાના અવાજથી એકાંકી ઉઠી અને બારણું ઉઘાડવા જેઈ અને હોમી તેમજ રતનને ઉપર ઉપરજ ઉભેલા જેઈ પરીન તાળુખીથી દંગ થઈ જેઈ.

વાહલી પરીનથી કીધુંટો પડેલો બલો જીવન હોમી હાથેર પરીનને બેઠેલો તે વેલા તેની ખુશાલીનો કશો પાર રહ્યો નહીં.

“પરીન, વાહલી પરીન, તે કીરતારની લાખો લાખ શુકર ગુનરી ફરંછ, કે આપદે આટલા દીવસની રંજ પછીથીત્રી તું હમુને સુખાચ્ય સંજોગો હેઠલ મલી ગેઈ. બસ, હવે આએ જન્મલ છોડી દે. આએ નર્સનો ડરેસ કાઢી નાખ અને હવે મારી સાથ ચાલ, બધો સમો વહી ગયોછ અને જોટલુ તેં માહબારટ દુઃખ ખખ્યુંછ તેના બદલામાં સુખ જોવાનો વખત આવ્યોછ. પરીન-વાહલી, પરીન! અલાહબાદથી તું શા માટે મને જણાવ્યા વગરજ જતી રેહી? તેં મને દુઃખનાં દર્યામાં સરખસર દુખાડી દીધો.”

“વાહલા, હોમી! મારી આવી વર્તણુક માટે મને ખચીટજ માફ કરશો. તમુને વધુ હેરાન નહીં કરવા માટેજ મેં આએ આવું પગલું બધુંતું. પણ ભાઈ મને અહીંજ ગગરવા દેઓ ને તમે—”

“નહીં-નહીં-વાહલીપરીન! તુંને લીધા વગર હવે હું કદીત્રી જવસ નહીંજ. હવે તો તારા વગર હું છત્ર પટકીને જુદો કરી નાખશ! પરીન, તારી જુદાઈથી હું અરધો દીવાનો બની ગયેછ. મને વધુ સતાવ નાં! પેલી બદમાસ દગલખાઝ નાજાંએ તારે લગતો-તારાં જનમને લગતો જે ચોંકાવનારો અદભુત એકરાર કીધોછ તે આધારે તું હવે ગરીબ અને મુશ્કેલ રહી નથીજ પણ અમીરી તોખમની અને આદશાડી દીલની કુળવાન ખાનદાનની જરદાર દીકરી પુરવાર થઈછ! હવે તો દુઃખના બદલામાં સુખ જોવાનો વખત આવ્યોછ.”

“વાહલા હોમી! મેં આજ લગીત દુઃખમાંજ સુખ માની લીધુંછ તો હવે બીજાં સુખની મને જાણ કનવાર નથીજ! હું આએ મારી મરીખી સ્થીતીમાંજ ઘણી સતોષી ને સુખી જાણુંછ. મને આએજ હાલટમાં રહેવા દેઓ.”

“નહીં-નહીં-આવી દલદેસરી તારા જેવી છોકરીને મુદલજ છાજે નહીં.” અને એમ બોલી પેલી બદમાસ નાજાંમાયનો ખેદ બર્યો એકરાર પોતાનાં મજબમાંથી કાઢી પ્રસીમનાં હાથમાં મુક્તાં તે બોલ્યો “હે, પરીન, આએ વાંચ, પછીજ તારી ખાત્રી થશે કે કીસમતની કમનસીખી વચ્ચે તેં જે દુઃખો વરસો થયાં સહન કર્યાંછ તેના બદલો આપદે તે કીરંમ કારસાને કેવી રીતે વાલ્યોછ.”

પરીને તે એકરાર હોમીના હાથમાંથી લીધો અને તેમજ કિષર બલતી રાશની આગળ વાંચવા બેઠી. કાવનાંઆજ નાંજ નો એકરાર પરીને છોક-છોકર વેર

વાંચ્યો. હોમી અને રતન તો એમજ સમજ્યા હતા કે તે ભયંકર એકરાર વાંચી પરીન ખુશાલીમાં આવી જશે, મગર પોતાની ધારણામાં તેઓ બુદ્ધિ, કાંદે આ એકરાર વાંચી પરીનના ચહેરા ઉપર ખુશાલીનો એક જસખી કટરો દેખાયો નહીં. મગર મગન થવાને બદલે આ એકરાર વાંચી તેણીએ છગરનાં ઉડાણથી એક લાંબો નિશ્વાસ ફેંક્યો અને ગમખવારીથી બોલી “ અફસોસ ! પૈસાનાં નીચ ક્ષેત્રમાં આ અભાગણી નાંબાંએ જે કરપીણ કાવત્રું રચ્યું તેની શીક્ષા તે ખુદ તરફથી ખમસેજ ! તારે હું સર જલ્લેજરની હકદાર દીકરી નીકળી અને પેલી ઉછાછલી જર આએ નાંબાંને પેટની દીકરી નીકળી ! બહુ તાણુખી ભયું ! આહ ! આએ જલ્લેજરે મારી ઉપર જફા પાડવામાં કશું બાકી રાખ્યું નથીજ. છેલ્લી ઘડીએ મને પોલીસનાં હાથમાં આપી મને મારમારવાનીથી દાનેશમંદી કીધીજ તો હવે મારા જેવી કંગાલ ઇન્જરદી-પીન્જરદીને પોતાની દીકરી તરીકે ગણતાં તો ઘણા સુગાઈ ઉઠે.”

“ નહીં, વાહલી પરીન ! તેમ નથીજ ! તેથી ઉશકું તો આ જમ્દિ અહસ્થથી પોતાથી થયતી ગફલતથી નામોશીમાં ગીરફતાર બની પ્રસ્તાવામાં જરખેજર રડીને દીવસો પસાર કરેજ. નાંબાંનાં એકરાર પછી એવણે બધો ભેદ જાણ્યો ત્યારે તે બધો આગલા પાછલા સંજોગથી ખરોજ માન્યો. બીઆરા નાંબાંનાં એકરાર પછી ભુતખાનામાં તારીજ તલખ કરતા રહ્યાજ ને તારીજ યાદમાં રાતદીસ રડીબડીને માથાં કુડીને પસાર કરેજ તો કોઈને ખાતર નહીં તો તારા લાંબા વખતનાં વીખુટા પડેલા પીતાને ખાતર હવે આ દલદેસરી છોડી દેઈ મારી સાથ આજેજ આવ.”

“ વાહલા હોમી, મને વધારે દુઃખ પેલી અભાગણી જરને વાસ્તે ખરપા થાયજ. આ તુમાખી છોકરીએ પૈસાથી ડુગાઈને ગરીબો ઉપર અને મારા જેવી કમીની નીચ હલકા ઇન્જરદી પીન્જરદી ઉપર જુલમ અને જફા ગુજરવાનું કશું બાકી રાખ્યું નહીં, અને ખુદરતની અંદીઠ શીક્ષા ખમતી આ એકરારથી જ્યારે તે પોતે હવે ગરીબ માખાપને પેટની પુરવાર અર્પિજ તો જરદાર સ્થીતીમાં ફાંકો રાખી મોજ મારેલી આ છોકરી હવે ગરીબાઈનો ડખ કેમ સેહવસે ? ચઢતીની ટોચપરથી ઓચીત ગરીબાઈની હાડમારી અને કંગાલતામાં આવવાનું કમકમાટભયું દુઃખ કદીખી સહણ ન કરી શકાએ એવું માહભારટ છે ! મેં તો વરસો બધાં દુઃખમાં અને હીણપસ્તીમાં કાઢ્યાંજ તો મને આ આહત અને વીપટનું ખમીર થયલું હોવાથી, મને તો દુઃખ ગોયા સુખ જેવું છે એટલે હું પૈસાવાલી થઈ અને ગરીબ રેહી

તો મને તેથી કાંઈ લાગવાનું જ નથી જ! મને તો પૈસાવાલી થવાની કાંઈ ઉલટ અને ઉમેદ જ નથી, અને આવી જ મારી સ્થિતિ વચ્ચે વખત કાઢવા હું વધુ ખુશી છું. મને આવી જ હાલતે ગમવા દેઓ ને જરૂને જાણે જરૂની સાથે જ રહેવા દેઓ કાંકે ગરીબીનું દુઃખ આ તુમાખી છોકરી કદી ખમશે નહીં જ.”

“એમ હવે નહીં બનશે. આ એકરારથી હવે તારી હાલત બદલાવવાની જ.” હોમી બજીદ થયો.

“એમ? પણ તેમ ચાલવા હું નહીં માગું તો? એમજ ધારો કે આએ એકરાર અને તેનો ભેદ ખુલ્લો થયો જ નથી એમજ ધારો કે જરૂ જાણે જરૂની જ દીકરી છે.” તે અમીરી ખવાસની બાળાએ તકરાર લીધી.

“આ એકરારની જોરાવર પુરવારી બધો ભરમ ખુલ્લો કરવાને સામથવાન છે-વાહલી પરીન.”

“એમ? એ નાદાન ઉઝાછલી છોકરીએ મારી ઉપર જદા પાડવાનું કશું બાકી રાખ્યું નથી છતાં જી મને પૈસાનો જરાખી લોભ ન હોવાથી એની પડતી સ્થિતિથી ખુશી થવાને બદલે એર હું તો ઘણી નાસીપાસ અને દલગીર છું, અને પોતાની આગલી જરૂદાર સ્થિતિ વચ્ચે એ રહે એવું જ ધમ્મું જ” એમ બોલી તેમજ ઉપરથી મેચીસ લઈ ઝડપથી તેમાંથી ત્રણ ચાર મેચીસ સાથે સળગાવી પેલા એકરારને મેચીસથી સળગાવી મેલ્યો અને હોમી અને રતન આ જોઈ ગભરાટ સમેટ ઘેલા માફક ખુબ પાડી તે એકરાર આગમાંથી બચાવી લેવા પરીન તરફ ધસારો કરતા આવ્યા પણ એક હાથે તેઓને દુર રાખી તે કાગળમાંને બાલી નાખવાની જ છદ્દ કરી. જોતજોતામાં તે કાગળ બળીને બસમ થયું અને ખુશાલ જીગરે ખડખડ હસતી તે પાછી ખુરશી પર બેઠી.

“અરે નાદાન હુલવેલી છોકરી! આએ તે શું નખોદ વાલ્યું, બધી મારી મેહનટનું સત્યાનાથ વાલી નાખ્યું?”

“વાહલા હોમી! કેમની જગ્યાએ આવી જરૂદાર સ્થિતિએ આવવા માટે દીક્ર કચવાવાથી જ મેં આ એકરાર બાળી નાખ્યો, કે જોથી જરૂ પોતાની આગલી જ હાલતે રહી શકે. મને તે માટે માફ કરશો, વાહલા! મને જરૂદાર થવા ગમતું નથી જ મને આએ હાલતમાં ઘણું સુખ છે.” અને સંધ્યાએનો લાખો દમ ખેંચી તે મનમાં મલકાવા લાગી.

આ બેદી છોકરીનું આ બને જીવાનો તાગુબીથી કોહૂન દીક્રના લાગ્યા! તેઓને તો કાંઈની સુખ પડ્યું નહીં એવા ગાંઠેલ બની ગયા.

પ્રકરણ ૬૩ મું.

“ભલાંની ભલાઈ છે, અદથી ખુરાઈ,
સખાવત સખીથી, હમથી હમાઈ.”

“પરીન” તે ગમખવારીથી બોલ્યો. “આએ એકરાર તેં આળી નાખ્યો તેથી મને ઘણો અફસોસ અરપા થાયછ. હવે તું આએ હલદેસરી છોડી દે ને મારી સાથ તું ચાલ-મને નાં સતાવ ડીયર-મને રંજદા નાં કર! કાઠને ખાતર નહીંતો તારા લાંબાં વખતનાં દગલખાજી અને પ્રપંચનાં બોગથી વીખુટા પડેલા હકદાર જઈ પીતાને તો બેઠ અને તેવનનાં જીમ-રમાંની જલતી અધીરાઇની આગ તો ખુગ્ગવ! તારી ઉપર જેવી જરૂરદારી માત્ર બુલમાં આ જઈ ડોસાએ ગુમરીછ તેનો પુરેપુરો પશ્રાતાપ હાલ તેવણ કરેછ અને તારા જેવી હકદાર બેઠીને પહેલીવાર આપ તરીકેનાં વાહ-લથી ગોદમાં દાખી તારી પાસથી મારીની તલબગારીમાં તેવણ રાતને દીસ એક કરી ખાધાપીધા કે કંધયા વગર અફસોસ અને બલાપામાંજ અધી-રાઇથી ઠીંગાઈ રહ્યાછ. આવું અગાધ દુઃખ મારાથી વધુ વાર ખમાઈ સકાતું નથીજ! ડીયર! તારે ખાતર રાતની કંધ અને દીસની ભુખથી મને થતી નથીજ.” અને એવી તો ગમીથી શોકાતુર ચહેરે હોમી બોલ્યો કે જે સાંભળી ભલી પરીનની દીલસોજી તેની તરફ ઉસ્કેરાઈ અને હોમી નજદીક આવી તેનો હાથ પોતાનાં હાથમાં લઈ મોહ્યતના મીઠાસ વચ્ચે બોલી. “વાહલા હોમી! મારે ખાતર તમે ઘણું ખમ્યુંછ અને તમને હજુમી મારે ખાતર રંજદા થતા જોઈ મને ઘણું દુઃખ થાયછ! તેનો અદસાં જનફેશાનીથી વાલી આપવા હું એક પગે તૈયાર છેઉં પણ હાલનાં કદંગા સંજોગોને લીધે મારાથી આએ નોકરી છોડી શકાતી નથીજ, અને તેનાં બેદબર્યા સખઓ છે.”

“ઓ! નહીં, નહીં, તું એમ બાહણાં કાઢી ઉડાવ નાં. તારા જેવી જરૂરદાર અને ધનવાન કુળવાનખાનદાનની છોકરી આવું ગંધઈ વહીતર કરે તે ખુશ થાજી નથી. તું બધું છોડી દે ને આજને આજજ ચાલ.”

“નહીં હોમી-મારી જીદથી તમે રંજદા થતા હોવ તો હું ઘણી દલગીર છેઉં, પણ હાલ મારા-મારા-હાથમાં એક એવો ગંભીર કેસ મુકવામાં આવ્યોછ અને તે ઉપર મારી દીલસોજી એવી હદ સુધીની ખેંચાઈ રહીછ

કે આવા સંજોગો હેઠળ તેવા કેસને સુક્રી આ મોકરી છોડી જવાની મારી લાલચ થતી નથીજ.” અને આ મનોહર અપ્પાણને કાંઈ યાદ થતાં તેનો ચહેરો ગમખવાર બની રહ્યો.

રતનજી આટલો વખત ગુપચુપ ઉભા રેહી સાંભળ્યા કરતો હતો તે વચમાં પુરાયો : “ બેઠન ! જ્યારે ચાલી ચલાવીને હમે આગ્યાજ ત્યારે તું તારી છદ્ધથી હમુને ઘણાંજ પરેશાન કરેજ ! બીજી નસો છે તે કેસ તપાસી લેશે ને કોઈને ખાતર નહીં તો ખુદને ખાતર હવે તું હમારી સાથે ચાલ ! એવા બાંહણાં કાઢી હમુને ઉડાવ નાં.”

“ નહીં, હું આહણું કાઢતી નથીજ ! એવો ગંભીર કેસ એક દર્દીનો છે કે ખુદરતીજ મને તેની ઉપર દીલસોજી છુટેજ ! તમે મને માનીજ ન શકતા હોવ તો તમારી આત્રી કરવા હું તે દર્દીનાં ઓરડામાં લઈ ગઈ. પણ તે એકજ સરતે કે ત્યાં તમારે એક શબ્દ વડીક બોલવો નહોંજ ! તે દર્દીની કમકમાટ ભરી સ્થિતી બોલ્યાં લાવી મુકલી જ્યારે તમે જોશો ત્યારે તમે પોતેબી મારાં મતને મલત્ર થઈ મને હાલ તુલીક અંત્રથી લઈ જવા નહીં માગશો.”

આ ભલી છોકરી તેઓને પેન્ના કુચ્છા દગલખાજ જાંહાંગીરનાં ઓરડામાં લઈ ગઈ.

આ બદમાસ છોકરો પોતાના કર્તુકની માહબારત શીક્ષા બોગવતો બને આખે પાટા સાથ તાસવીસ કરતો પડ્યો હતો ! પરીને પેલલાં આ બદમાસને તપાસ્યો અને કાંઈ દવાનો દોઝ કાઢી તેનાં ગળામાં રેડ્યો. રતન તેમજ હોમીએ આ દર્દીને દુરથી જોયો પણ તેઓ તેને મુદ્દલજ બોલખી શક્યા નહીં. પણ આ દગલખાજ જાંહાંગીરે જ્યારે ઘણી તાસવીસ કાઢી ત્યારે તેના સાહજ ઉપરથી ડોઁ હોમી તે જાંહાંગીર હતો એમ તુરત પીછાણી શક્યો, અને તાગુબીથી કાંઈ બોલવા જતો હતો તેવામાં પરીને ઝડપથી તેને કાંઈબી આગલ બોલતાં અટકાવ્યો. પરીને હોમીને એક ખુણામાં લઈ ગઈ અને જાંહાંગીરને કેવી કીસમનો અકસમાત નડ્યો હતો અને કેવી હીણી સરજતને શરણ થઈ તે આપદે આ ભલી છોકરીનીજ દીલસોજ સારેવાર હેઠળ આવ્યો હતો, તે સર્વ થીટક વાત કહી સંભલવી ત્યારે આ ભલી છોકરીની તાગુબી પસાખારી બસાઈ ખાટો તે ઘણેજ હેરત રેડ્યો !

આ દગલખાજ રોતાનની અબલ વદ્દલજ નજદીક આવેલી ડોકરે જણાવી હતી અને જેટલા દીક્સ ગયા હતા તેટલા કલાખી ન ગમ્ય એવો

ગંભીર મામલો થઈ પડ્યો હતો; તે જાણતો હતો કે તેની અજલ તદ્દનજ નજદીક આવી પોહતી હતી અને તેની અને આંખે આંધિયા પાટાથી આ બદમાસ છોકરો એવો તો મુંગલાઈ ગયો હતો કે તેનાં મોંઢાપરનો તેની એક આંખ ઉપરનો પાટો છોડી નાખવા તે કરગરીને કાકલુદી કરતો હતો, અને હાકિસ સદગ્યપને જો તેમ કરવા તે ઘણીજ જીદ કરે તો એક આંખનો પાટો છોડવાની પરવાનગી પરીનને આપી હતી.

“ઓ મારી આંખે અધારામાં મારો જીવ ઘણો મુંગલાએજ—મારો પાટો છોડી નાખ—નસં મારી ઉપર તારી આટલી બધી દીલસોજી છે તેનો બદલો ખોદા તુંને વાળી આપે! મરતી વખત મારો ખુલાસો કરી મરી જવસ તો—તો—હું ખુલાસાથી મરસ! ખોદા ખાનર મારો એક આંખનો પાટો છોર!” અને આ દગલખાજ પોર્થો એઅખત્યાર રડવા પડ્યો.

ડો. હોમીએ તેને તપાસ્યો અને તેની અજલ નજદીક આવેલી હાવાથી મરતી વખત શાંત રહેવા તેનો પાટો છોડી નાખવા ઇસારતથી પરીનને કહ્યું.

“વાઈ ચાલો મુંગા રેહો. ચાલો તમારી મરેજી છે તો એક આંખનો પાટો છોરંજ પણ-પણ-તાર પછી જે જીવો તે માટે ઘણો બક્ષાપો કે ગમ કરી રડો નહીં તો હું પાટો છોડું.”

“ઓ, નહીં, નહીં.” જાંહંગીર ખુશીમાં આવી અધીરાઈથી બોલી કહ્યો. “બસ—હું કાંઈ નહીં કરસ! બસ હું મરું તે અગાઉ મારી છાતી તારી આગલ ખુલી કરી મરી જાઉં, બસ મારો પાટો છોડ, ખોદા તારું બહુ કરસે ને—ને તારી આવી પફાદાર દીલસોજીનો બદલો ખોદાય વાલમે.”

પરીન ડો. હોમીની મદદથી ધીમેથી પાટો છોડવા લાગી ગ્યારે રતન મેહતા તે કરીમે કારસાજના રાત્રન ધનસાદ માટે તજીબ થતો આ બદમાસની કમકમાટ ઉપગવનારી સ્થિતિથી ગમીની શોકાગ્નીમાં ગોયા જતી જતો ખામોશ ઉભો રહ્યો.

આ દગલખાજ છોકરો એકજ આંખે પોતાની સાંમે ઉભેલી પરીનને તેમજ ડો. હોમી અને રતનને ઉભા રહેલા એઈ ઘાસ્તીની એક ચીસ મારી કહ્યો.

“ઓ—ખોદા—આએ—ક—ક—કોણ—તું—તું—પ—પ—પરીન—ઓ ખોદા! કેવો ગેરઘનસાદ! પરીન—પરીન—મને—મને મું—તું આટલા દીવસ રાત દીવસ

સારવાર કરતીતી-ઓ-બુંડાખના બદલામાં આવી બલાઈ,” તેની છાતી મહાભારત દુઃખથી ગુંગલાઈ આવી અને ભારે રડાપીત કરવા લાગ્યો. “મને માફ કરજો-વાહલી પરીન-મરતી વખત તું બસ મને ખરાં દીલથી માફ કરસે તો મારો જીવ શાંતીમાં મરસે-અરે! હું મુઓ અભાગ્યો. મેં કેવાં કેવાં દુઃખોનાં પાહડનાં પાહડ તારી પર ગળડાવી નાખ્યા ને હસમની આપતી દોલત મેં પચાવી તુને મેં હડધુત કરી કારી મુકી તેનાં પસનાવાથી હવે મને મારાં દીલમાં કાટાં ખુટેછ-ઓ! મને માફ કરજો પરીન-મારી હીણી સર-જટને શરણ થઈ ચાલી ચલાવી હું આએ બલા હોમીની દીલસોજી ને આશરામાંથી નાસી આયો પણ મરતી વખત મને તારી મારી ઇચ્છવાની જે ટક મલીછ તેથી હવે મારો જીવ શાંતીમાં મરશે-બોલ પરીન-બોલ-તું રડ નાં-મને જવાબ દે-મને માફ કર-ઓ-મારા પાપની આવી શીક્ષા મને પુરેપુરી થઈછ-ઓ, હોમી, હવે હું મરૂંછ, મને બસ આ કિદાર દીલની બલી પરીનને સમજાવ મને માફ કરાવ ઓ મુઓ હું પાપી અભાગ્યો.”

એક સંગદીન આદમીને વરીક પીગલાવી નાખે એવી આ પાપી જાહાંગીરની તાસવીસ અને તવલાતયા ડોઠ હોમી અને રતન ધણાજ કમકમવા લાગ્યા, અને નાજુક હૈયાની બત્રી પરીન તો કાંઈ બોલ્યા વીનાં આંસુઓ નો ધોધમાર દર્યો રડવા લાગી !

“આહ ? મારા જેવા કર્પીણને હાથે જે પાપી કરતુકે થયાંછ તે તમે સાંભળશો ત્યારે-ત્યારે-ઓ-ઓ-બોલ મને ધુજરાં છુટેછ-મારી નાલા-એક અને પાપી ચાલની શીક્ષા મારા માહભારટ અપરાધનાં બદલામાં ખમતાં હું મરી ચાલ્યો તો ઓ ખુદા મને મારાં પાપની શીક્ષા કેમ કરસે અરે ! મને આજે યાદ આવેછ કે મેં નિર્દોષિને કેવી રીતે મારી નાંખી હું ખુની હડયોછ, ત્યારે તમે મારે વારતે શું ધારશો ? પરીન વાહલી પરીન-મારી મરનાર દીકરી હીરાનાં ખુનનાં અપરાધ માટે તુંને પકડવામાં આવી ત્યારે મેં કેવું ઇચ્છ્યું કે હું બધા ખુલાસો કરી દેઉં-પણ મારા જેવા પાપીની છાતી ચાલી નહીં. તું નિર્દોષ કિતી. બધાં પાપનો માહભારટ બોલે લઈ હું ન ખમાવાથી હોમીને આસરેથી નાહસી આયો ! ઓ-બોલ મારો હીરાને કોઈએ ગુંગલાવી’તી નહીં પણ-પણ-આએ અભાગણી દીકરી પોતાના સગા આપનાં હાથેજ ભોગ થઈ પડી-મારી દીકરીનો હુંજ ખુની થયોછ-ઓ બોલ !”

આ ચોકાવનારો એકરાર સાંભળી આ ત્રણે જણાં ધારતાથી ચોકા બોલી હસ્યાં “ઓ ! જાહાંગીર ! તું ખુની-આએ તે શું કીધું”

“અરે મારા પાપ ઘણાં છે. મને સાંભલી લેઓ કે જેથી હું ખુલાસાથી મરી જાઉં” અને પોતાનાં માલબારટ પાપોનાં એકરાર મરતી વખતે આ દગલખાજ છોકરો તેઓ આગળ કરવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૬૪ મું.

પાપનો એકરાર.

“મારા જેવા નાલાએકે ઘણાં પાપ કીધાંછ તેનાં જલ્લામાં મને આએ ઘણીજ સખત શીક્ષા ખમવી પડીછ” બદમાસ જાંહાંગીરે પોતાનાં એકરાર કરવા માંડ્યો. “થોડાં વરસોની વાતપર હું નવસારી પક્ષેજર કરવા ગીયો જ્યાં મારાં ઉંધા બાયગે ત્યાંની એક મરીખ વર્ગની ઘણીજ ખુબસુરત છોકરી સાથે મીત્રાચારી પડી; તે અધ્યાત્મની છોકરીનું નામ ધન હતું અને મરનાર ઘણીજ હસમુખા સ્વભાવની અને મનોહર અને દીક્ષકશ ચહેરાની હોવાથી મારા જેવા સાથે તે ઘણીજ જલદીથી પક્ષોટાખ ગેઈ અને આ ભોલી છોકરીનું મન મેં એવી કાસમથી ફેરવી નાખ્યું કે તેને મારા વગર એક ઘડીબરખી આશ્યું નહીં. ધનની એવી તો મોહીની લાગી કે મેં નવસારીમાંજ હપકી માંરી અને તેની સંજતમાં તેની ભોલામનો લાખ લીધો. અરે-મેં તે ભોલી છોકરીને ફસાવી બમાવી તેને ખુદાર કીધી. તેનું મને ઘણુંજ લાગેછ. તે પછી હું મુંબઈ ગીયો. થોડે વખતે હું નવસારી આવતો હતો અને એકવાર ધનને મળવા જતાં એ ખીચારીએ પોતાની કઠંગી સ્થીતી ની કાંલણી મારી આગળ ધસાંધસ રડી બડીને કહી સંભલાવી અને હું પક્ષુ ગભરાટમાં પડ્યો. શું ઉપાય કરવો તેનાં વિચારમાં હું થોડો જેવો બની રહ્યો. પોતાની દુરમતનાં ખચાવ અર્થે સ્વાદીનાં માંડથી તાખડતોખ એક અંધ જવા મને કાકતુહી અને મીનતગરી કરવા લાગી અને જરખેજર રડવા લાગી. મને પોતાને પણ ઘણો ગભરાટ પેદા થયો અને આ એકજ છેવટનો સાગં અખત્યાર કરવામાં ડાહપણુ સમાયલું ધારી ધન સાથે સ્વાદીનાં મોંઘથી વમર મને માત્ર મરનકરને સંતોષી રાખવા અને તેની દુરમતની જલ્લવણીને ખાતરજ એક થયો. આ એવડી ટોક મારે ગળે એભલાયલી હોવાથી તેની નાસીપાસી વચ્ચે હું મુંબઈ આયો. નવસારી

જવાનો મને ધીકકાર છુટ્યો. ત્યાર પછી તો મહીનાઓ વહી ગયા. મારા કાકા સપલશાહ શેઠનાં એકદમ લખોપતી થઈ ગીયા અને અત્રાહ્યાદમાં જઈ વસ્યા. કાકાજીની છોકરી પરીનને હાથ કરી લેવાનો મેં સંકેટ કીધો કે જેથી કાકાની લાખોની દોલત મારા હાથમાં આવે. હું મુંઝવેથી કાકાને ત્યાં ગીયો અને પરીનને મારી જતનમાં ફસાવવાની વેતણ કરવા લાગો. પણ અવસરથીજ એ છોકરીને મારે નામની અભીતરી હોવાથી મારી મોહજતનના ધનકાર કીધો. એ કોઈ જગ્યા વાહડયા સાથે પળુવા તૈયાર થઈ. કાકાની દોલત મારા હાથમાંથી જતી રહે એવા વિચારથી કાંઈની સંકેટ રચવાનો મેં વિચાર કીધો. એમ કરતાં મહીનાઓ વહી ગીયા અને આવા વખતમાં ધને મારી પર ઘણાં ધમકીનાં કાગળો મોકલ્યાં અને મારા કાકાને લગતી ખજાર પડેલી હોવાથી એકદમ અત્રાહ્યાદ આવી ગયો ભરમ ખુલ્લો કરવાની ધમકી લખી મોકલવાથી હું ધમરાયો અને મુંઝવેમાં એનાં સગાંને ત્યાં ખુચીને લઈ આવવા મેં કાકાજી કીધી. અને હુંની મુંઝવે આવી મલસ એમ કમુલાત લખી વાંતી. હું પરીનને હાથ કરવા માંગતો તો તેવા વખતમાં આએ વાત વચ્ચે આવી નડવાથી મને ઘણોજ ગુસ્સો ચઢ્યો અને મારા રસ્તા વચ્ચેથી કેવી રીતે ખસતી કરવી તેના વિચાર વચ્ચે તેને મળવા હું મુંઝવે ગીયો. મેં એને એક રાત્રે મરીનલાઈન્સનાં દરીયા કાનારે મળવા જણાવ્યું અને પેતાની ખુચીને પોતાનાં સગાંને ત્યાં મુકી આવી મને ત્યાં મળવા આવી. ખુચી ગુલ તે વખતે આશરે દોરેક વરસની થઈ હોય અને આવતાંને વાર તે લોકોને લાચાર સ્થિતિમાં રાખી મુકવા માટે ધન ઘણી ઉશકેરાઈ આવી એલવા લાગી. મેં એને ઘણો સંવારો આપ્યો અને થોડો વખત થોડાવા જણાવ્યું પણ તે એકની બે થઈ નહીં અને મારા કાકા આગલ જઈ ગયો ભરમ ખુલ્લો કરવા મને ધમકી આપી. મેં ખોટો સંવારો આપી તેને શાંત કીધી અને મેં એને હમારા લગતની નોંધ લાવવા લખ્યું હતું તે લાવી કે નહીં તે પુછ્યું. ધને તે લગતની નોંધ પોતાનાં અંદરના ગજવા માંથી કાઢી દેખડાવી અને મેં માગી, પણ તે નહીં આપવાની એકસ કીધી અને મેં તે મારા હાથમાં આપવા ઘણુંની સમજાવ્યું પણ તે એકની બે થઈ નહીં અને હું દગલમાજીથી લગતનો આ પુરાવો લઈ લેવા માંગતો હતો એમ બીહને મને તે સ્વાધીન કરવા નાં પાડી. મને ઘણી ચીડ ચઢી અને તે લેવા સખત હોજતોજ કીધી અને તેનાં હાથમાંથી જીંદગીની સેવા તેના હાથને હું વળાવ્યો અને એમ હોજતોજ કરતાં હમે પુસાતી છેક કાનારે આવેલાં હતાં એમ અંધારામાં મને મુલજળ દેખાઈ નહીં. આંચકા

સમેત ધન દર્શના ઉછળતા મોજ વચ્ચે તુરી પડી અને હું પુસટાની ઉપર તુટી પડ્યો. મેં પેલે પુરાણે એના હાથમાંથી ખેંચી લીધા હતા. તે વખતે તોફાન ઘણું હતું અને વીજળીના ચમકારા ને ગગડાટ ખુબ થતા હતા અને વરસાદની છાંયી છાંયીઓ પડવા લાગી. દર્યો ઘણોજ તોફાની હતો અને મારે હાથે શું યત્નાવ યત્ની ગયો તેની મને સમજ પડી નહીં એટલે જ એ હું ધાસ્તીથી ગાફેલ યત્ની ગીયો. તોફાની દર્યાનાં ઉછળતાં પાણીમાં ધન ખીચારી સપડાઈ કુખી ગઈ અને ધાસ્તીનો માર્યો જીવ લઇને હું ત્યાંથી પુલ ઉપરથી નાહસી આવ્યો ને વીક્ટોરીયામાં બેસી મારા હોટેલમાં મયો ને ખીજે દહારે તો પાછો અલાહવાદ ગીયો. ખોદા-આએ યત્નાવ હજી મારી નજરે સનમુખ આવેજ તારે મને ધુજરાં છુટેજ. મારી કાંઈ મરનાર ધનને દર્યામાં નાંખી દેવાની મુદત્તજ મતલબ નહીં હતી પણ આંચકાં સમેત એજ અંદર ગમડી પડી. એણે આપધાન કીધો હતો એમ જાહેર થયો તથા મારી વાત તો અધારામાંજ રહેવાથી હું બાતેનથી ઘણો ખુશી થયો ને સંધ્યારાત્રી લાંબો દમ ખેંચ્યો. તાર પછી તો પરીનનાં બાળમાં કેવો યત્નાવ યત્નો તે બધું તમુને ખબર તો છેજ. અરેરે ! હરામની દોલત આખરે મને ટુટી નીકલી, હું લખોપતી થયો ને આજ્ઞા સાથે પળ્યો પણ અફસોસ હું પરણીને પસ્તાયો કાંકે મને ઘણીજ ખરાબ ને ઉડાઉ ઘણીયાણી મલી જોણે મારી દોલતનો કુમાડો કરવામાં કશું બાકી રાખ્યું નહીં. જીવરસ વીતી ગીયાં અને મારાં પાપની શીક્ષા આગવતો હું દર દીવસ ગરીબ થતોજ ચાહ્યો ! મારા કીધેલાં પાપની બાદથી મારે જીવર ખવાઈ ચાલ્યું, વહી તે અરસામાં પરીન દીનાં લામનાં નામ હેડબં મારાજ 'પેલેસ'માં મારી ખુચી હીરાને શીખવવા આવી અને તેને જોઈને જોઈ મારાં આગલા પાપનાં પશ્રાતાપમાં ખીલ ધુલું હું તદનજ અધમુઆ યત્ની રહ્યો; મારી લખોતી દોલત જુમારમાં અને દારમાં બદમાસ ફેન્ટોની પ્રસલવણીથી ઘસડાઈ ગઈ અને આગર અચાવવા મને કરજ કરવાની કરજ પડી. અફસોસ ! રાત ને દીસ હાથ સોસારામાંજ દુઃખ વચ્ચે શ્રેલાપણામાં મેં બધાં અને આએ દુઃખ થોડું હોય તેમ મારાં પાપનો પડછાયોજ મારી સામે ખડો થયો. વખતનાં વેલવા સાથે આએ રતનની બેદન મેલસે પેલી ખુચી ખુલાંને લઈ મારા પેલેસમાં આવી અને એ છોકરીને જોઈને જોઈ ખાસ્તીથી હું ઉછલ્યો. એનો ચહેરો આમેલુખ મારીજ દીકરી હીરાનાં જેવો રંગમાં ને રૂપમાં હોવાથી રંગેને પેલી મરનાર ધનની ખુચી ને હોએ એમ મારી અને ધાસ્તીથી લખલખાં

ધુક્યાં, અને એક દાહરો રમતી રમતી ન્યારે ગુલાં મારી ખુચી હીરા સાથે આગમાં મારી આગળ આવી તારે એનાં ગળાંમાં પેહડેલી સાંકળી ને લોકીટ મેં મરનાર ધનને મોહાતની યાદ વચ્ચે ભેટ કાઢીતી તેવીજ આએ દેખાવાથી ધાસ્તીથી હું મોત જેવો સીકા પડી ગીયો, તોખી મારી ખાત્રી કરવા મેં ગુલાંને બોલાવી અને પેલી લોકીટ મેં બરાબર તપાસી અને વધુ ખાત્રી કરવા તે કિચાડી તો અંદર મારી ધનનીજ સખી જોઈ ધાસ્તીથી ચીસ પાડી હું બેમાન તુડી પડ્યો. અરે બોદા મને કાંઈ સુજ પડ્યું નહીં! મારી હવે ખાત્રીજ થઈ કે આએ ગુલાં મારીજ ખુચી-મારી ધનનીજ ખુચી હતી. છ વરસ પછી રખેને માઈ પાપ પકડાઈ આવે તેની ધાસ્તીથી હું ઘેલો બની ગીયો!

“ કાંઈખી કરી એનાં ગળાંમાંથી લોકીટ કાઢી લેવાનો મેં ઘેલાએ મનસુબો કીધો. દુઃખથી માઈ મગજ ચકલમ બની ગીયું! એક રાતે કાંઈખી કરી ગુલાં સુતીતી તાંહાં જઈ તેનાં ગળાંમાંથી સાંકળી લોકીટ કાઢી લેવાનો મેં વીચાર કીધો! તે રાતે મેં ઘણોજ દાહ પીધોતો ને મોડી રાત્રે અંધારામાં હું તે ઝોરડામાં ગીયો અને એકજ બીઝાણાં પર એક છોકરીઓ સાથે સુનેલી હોવાથી તનોસી તનોસી ગળાં પર હાથ ફેરવ્યો અને સાંકળી મારા હાથમાં આવી. તે વખતે દાહની ખુમારીમાં મને ઘણું જનુન છુટ્યું અને ફરી લોકીટ સાંકળી કાઢી લેવાનોજ મકેટ કરી મેં તેનું મોહું દાખ્યું અને જોર સમેટ સાંકળી તેનાં ગળાંમાંથી ખેંચી તેમ કરતાં તે નીકળી નહીં. મેં જોરથી બીજો હાથ મળું દાખ્યું અને એક હાથે ઘણાં ઝંનુનથી સાંકળી ખુબ ખેંચીને તુડી જઈ મારા હાથમાં આવી અને તે છોકરીની ચીસાચીસ પડવાથી હું જીવ લઈ સાંકળી કાઢી ત્યાંથી નાહસી જઈ મારા ઝોરડામાં બરાબર. અરે બોદા-દાહની જુમમાં અંધારામાં મને કાંઈ સુજ પડ્યું નહીં કે હું શું કરતોતો ને મેં કોણનું મળું દાખ્યું. મારાજ હાથે મેં મારી છોકરીનો જીવ લીધો એમ ન્યારે મેં ગળ્યું ત્યારે દુઃખથી તદનજ દીવાનો થઈ ગીયો. વડી અપુરામાં પુરૂં મારી ચર વોરંટ હોવાથી તથા પેલેસ ચોવીસ કસકમાં છાડી જવાની નોટીસ હોવાથી મારું મગજ આ ચોગમનાં દુઃખથી તદનજ ખસી ગીયું. મારી મદદે, હોખી મું આપો ને તારા આશરા હેઠળ હું છુપાઈ રહ્યો. અરેરે! આએ એક છોકરીઓએ રાતે સુવા અગાઉ સાંકળી અદલી લીધીતી અને ગુલાંની સાંકળી મારી ખુચી હીરાએ પેહડેલી હોસે લેવી અને ખમર ન હોવાથી અંધારામાં મેં કેવું જનુન પાપ કીધું તેનું મને મુશ્કેલ બન રહ્યું નહીં. મોદા

મારા પાપની આંખે મને ઘણીજ મોટામાં મોટી શીક્ષા થઈ—અરે—મારાજ અભાગ્યા ને પાપી હાથે મારીજ છોકરીને મેં મારી નાખી એ અપરાધનો મોજો ખમતો હું તદ્દનજ ક્ષેતો બની ગયો. ખુદ ખુદાએજ મને આવી જ્ઞાતની શીક્ષા કીધી. અરે મારી હીરા-તારા આપને હાથેજ ભોજ થઈ પડી તું મારો લાગી ગઈ. તારા આપેજ તારું ખુન કાઢું—અરેરે” અને આંસુઓનો ધોધમાર દર્યો આ બદમાશ રડવા લાગ્યો. પરીને તેમજ હોમીએ દીક્ષાસો આપી તેને શાંત કીધા.

“ પરીન—રાહણી પરીન મને માફ કરજો—પરીન—શરૂઆતથી તો મેં બધી દોષન પચાવી પાડી તુંને રખડાવી પણ છેવટેથી મારાં પાપનાં બદલામાં તુંને જે ખમવું પડ્યું તે માટે મને માફ કરજો. બધો ટોપસો તારે માથે આપો અને ખુનનો વાંક તારે શીર લટકેલો રહી તુંને પોલીસમાં પકડી ગીયા તે જાણી મારી છાતી ફાટી ગઈ, પણ અફસોસ મારું પાપ ખુદલું કરવાની મારી હાંમત આલી નહીં.” જાંઘાંગીર પાછો દુસકેદુસકે રડવા લાગ્યો.

બદમાશ અને કાવત્રાંમાજ આપની ભુલથી અને દગલયાજીથી આ નિર્દોષ છોકરી કમોતિ મરી જવાથી તેઓને આ બચબચાં એકરાર સાંભળવા પડી, હૃદયી જ્યાદા અફસોસ અરપા થયો. પોતે કીધેલાં માલમારત પાપનો આ ઘણોજ જખુન અને જીવલેણ ફટકો ખુદરતનાં ફાંટાંમાજ હાથેથી પડ્યો હતો.

મકરણ કપ મું.

ફરેબનો ફેજ!

તે દગલયાજી છોકરો ફોફેફોફ રડી માહેનમ કરવા લાગ્યો. આજુ રડવાથી તેનો દમ મુંગળાવા અને હાંફવા લાગ્યો, અને તદ્દનજ નીસોસ જેવો બની રહ્યો અને પોતાની અજાણ તદ્દનજ તમદીક આપની જાણી ન બોલાય નોખી આ બદમાશ બોલવાની આજુ ધ્રુવત કાઢી. જોકે બસા ડોઠ હોમીએ તેને પોતા વખતે શાંત પડી રહેવાની અજ કીધી છતાંયી તેને બધો એકરાર કરી મરતી વેળા જાણી મુશ્કી કરી દેવાની પોતાની મરજ જણાવી બોલવાનું આગળ ચલાવ્યું.

“માર્કી મેહરાં સાથ ગુલને ભુતખાનામાં આવેલી જોઈ મને બહુ ધારતી ને ચીંતા થઈ. એ ગુલને જોઈ મારે લેળુ ચક્રવર્તન થવા લાગ્યું અને એજ દુકતીને ખાતર મારાજ હાથે મારી વાહલી દીકરી મરી ગયલી હોવાથી એને જોઈ તેની યાદ ચાલુ તાણ થતી હોવાથી હું ધારતીને ચીંતાથી તદ્દનજ ઘેલો દીવાનો બની રહ્યો અને ધડકધુજ્જરા ને ઘેલાંપણાંથી બચવા હું રોતોરાત છુપાછુપ અસાહમાદથી નાલસી આહી પુના આવ્યો અને ઓ-ઓ મારી કરણીની શીલામાં આવો અકસમારનો ભોગ હું થઈ પડ્યો! પરીન, દુઃખનાં બદલામાં વેર લેવાને બદલે, ભુડાઈના બદલામાં કાનો લેવાને બદલે, મારા જેવી નગુણા નીમકાદરામ અને બદમાસની તે બાદશાહી દીલથી આવજઈ કાઢી! ઓ! પરીન! પરીન! તું કેવી બલી પુરવાર થઈછ. મરતી વખત મને એકજ સંતોશ છે કે મને તારી મારી માગવાની જે ઇચ્છા હતી તે બર આવીય પરીન!”

જાહાંગીર પાછો રડવા પડ્યો; તેનો સાહાદ ધીરે ધીરે દખાનો ચાલ્યો અને તેની અજલ છેક નજદીક આવતી જણાઈ. તે લાડતી જગ્યાને હાંસી આવતા દમથી અચકાતો અચકાતો બોલ્યો “મારી મરતી વખતની એક ઇચ્છા છે-વહાલી પરીન-એ મારાં અભાગ્યાં અને લાચાર નીરાધાર બચ્ચાંને માથેવાસે તું રેલશે ને-ને-એ ગુલને તારીજ દીલસોઝ પનાહમાં લેઈ એને આંખે દુન્યામાં તારા જેવીજ નમુનેદાર ઉધારશે. બોલ પરીન, એને મારા મુવા બાદ તારા હવાલામાં લઈ તું પાલશે કે? મને મરતી વખત-વખત-” તેનાથી આગળ બોલાયુ નહીં કાંકે એકાએક તેનો દમ કંધાઈ જવા લાગ્યો.

“ધીરજ ધર-ભાઈ” પરીન દીલસોજથી બોલી ઉઠી “હું એ બચ્ચાંને મારા હવાલામાં લઈ હું મારા વાહલમાજ ઉછેરસ.”

“ઓ-હું કેવો-કે-કે-કેવો ખુશી થયોછ” મોત જેવું શીકકું હસતાં તે લાડતી જગ્યાને બોલી ઉઠ્યો. “પરીન-પ-પ-પરીન! -મેં તારી પર ઘણી જઘા-બહુ જુલમ કાઢ્યાય તો બોલ મને માફ કરશે-તારી માઆઆરીની તત્તખગારીમાં આંખે કવ લટકી-ઓ-ઓ-પરીન! બ-બ-બોબોલ-મને માઆઆફ કરસે કે? અરે-મોએદાઆ-પરીન-મોએદા-મને આઆઆઆ-” અને આ અભાગ્યાની એક આંખ આંધી આવુર કીસમે પરીનના અંદર ઉપરજ અધીરાઈથી દીશાઈ રહી. તે ચાલુ હાંફતો હતો, કોંઈએ તેની નાહ તપાસી તો તે તદ્દનજ ધીમી પડી મઈ હતી, અને કોને બોલ બોલતામાં તેના જીન અંખેર થઈ જવાની આસુપર હતો.

આ પાપીને મરતી વેળાએ શાંતી અને ખુશાલી વચ્ચે પોતાનાં પાપી
અદનમાંથી છવ નીકલવાની વ્યસુદગી મને એવા સંબોધી નેણીએ મારી
અક્ષય સંધ્યાના દીવસોઝ સખુને વાંકી વડી કહયા “જાંહાંગીર આગતની
સર્વ હાલત હું તદનજ વીસરી ગેઈછ તે હું મારા ખરાં દીવની ખુશીથી
તુને માફ કરેછ-અસ. શાંત થા-આઈ તારી હીસી સરજતથી તારાં જે
અમાધ પાપો થયાંછ તેના અદલામાં ખોદા તુને માફ કરસે.”

જે કે તે તદનજ ઘડી પણ હતો, મગર મરતી વેળા આ અમીરી
ખવાસની છાકરીએ તેને ખરાં દીવથી માફ કાંઈકે હોવાથી એટલે તે
અધો હર્ષમાં આવી ગયો હતો કે તેનાથી હવે માલ મુશકેલીએ દમ લેવા
તો હતો છતાંથી પોતાનું ગળું ખેંચીનેથી ખોલવાની કોશિશ કરવા લાગ્યો!
“અસ-મારો છવ હવે શાંતીમાંજ ન ન નીકલશે પ-પ-પરીઘનિ-હોમી-
મને-મને મા-આ-આફ-મને-મને તારો હાથ-આ આપ” પરીને પોતાનો
હાથ જાંહાંગીરનાં ધુજતા હાથોમાં આપ્યો અને હોમી જે તદનજ નગદીક
કબેલો હતો તેનો હાથથી પોતાનાં હાથમાં લેઈ અને હાથો પોતાનાં ધુજતાં
હાથમાં મજબૂતીથી પકડી ખોદ્યો. “ખોઓઆદા-સુકેકેખી કરે-જેવી
જહા-અલો ખોઓએદાઆ-આપે! પઅઅરીઘનિ-હોઓઓમી-ઓ-ઓ-
ધન-ધન-મને-મને-ઓ-ઓ-માઆઆફ-પ-પ-પઅઅરીઘનિ” અને એક
સખત આંચકો ખાઈ તેનાં અદનમાંથી તેનો છવ નીકળી ગયો. તેનો પાપી
છવ માત્ર મારીની તલઅગારી વચ્ચે ઘાંટીમાં ટીંગાએલો હતો તે તદનજ
આખેર થયો અને એકવારનો આ દગલયાજ મુછ શયતાન ખુદ કરીએ
કારસાજની નીનીરીની અને તેકા અસોઈન ન પીછાણવાની સખતમાં
સખત શીક્ષા કમકમાટ કુપર્જવનારી સ્થિતિએ બોગવી માર્ગે લાગ્યો! જે
અદમાસ ધરતી માથે લઈ દૂરો હતો, જે પાપી ઘણાંક નિર્દોષના સુખનાં
સત્યાનાશ વાલી રહ્યો હતો તેજ છવ વીનાનું ખાખું થઈ પડ્યો હતો!

આ ગમખવાર મોહતનાં દુઃખી બનાવ પર આપણે શોકનો શીલા
પદકો ઉતારી આ કશ્વભય દેખાવ ખનમ કરીશું.

મરનાર જાંહાંગીરનાં મરણને બે દીવસ વહી ગયા. મરનારની કીયા-
કામલો સર્વ અર્થ ભક્ષા ડોકટર હોમીએ આપ્યો અને ત્રણે જણાં મુંઝાઈ
હીરાંખાઈને ત્યાં આવવા નીકલ્યાં. આ ખાગુ દીવસોઝ પરીને ડોઁ હોમી
લાજ આવવા સહી આનાકાની કાંધી અને પોતાની આવી સ્થિતિમાંજ તે
ઘણી સતોસી હતી અને અબાગાસી જરમે હક દુખારી તેની ધરમે તુર્ક-

કની જગ્યા લેવા તે તદ્દનજ રાજી ન હતી એમ આ હાતમ દીવની ઊકરી
 છકર કરવા લાગી મગર ડોઠ હોમીએ તેમજ રતને અને જણાંએ લંબાણથી
 સમજાવી તેનાં વીચારે ફેરવ્યા અને તેઓ સાથ મુંબઈ આવવા તૈયાર થઈ.

તેઓ મુંબઈ આવ્યાં; હીરાંચાઈ તો વાહલી પરીનને જોઈ હર્ષથી
 ગોયા ફાટીજ જવા લાગ્યાં. તેણીએ પરીનને ચાંપીને લાખો વખત વેર
 પોતાની મોહનવંતી ગોદમાં જોરથી દાખી રાખી અને હર્ષનાં આંસુઓ
 વરસાવતી આ મનોહર ઊકરી હીરાંચાઈની ગોદમાં કાંઈક કરાર વચ્ચે
 ઠપાઈ રેહી! ચાલુ દુઃખ અને હોડેસાથી આ ભલી ઊકરી લેવાએલી
 મુટાએલી અને શીકડાકૂચ પડી ગેઈ હતી મગર હવે દરેક દુઃખનાં જલ્લામાં
 સર્વોત્તમ સુખનો લહાવો ચાખવાનોજ વખત આવી પુગ્યો હતો એવી
 ધીરજ હીરાંચાઈ પરીનને આપવા લાગી.

તેઓનાં મુંબઈ આવ્યાને એક દીવસ થયો નહીં તેવામાં ધન હીરા-
 માણેક તરફથી અજ્ઞાહ્યાદથી ચરજટ તાર આવ્યો. ભુતખાનામાં આગ
 લાગી હતી અને આગથી તેનાં સદંતર નાશ થયો હતો એવા ખુરા
 સમાચાર તે તારમાં સમાએજા હોવાથી તથા આગમાં ભુતખાનામાં રહેતાં
 અનેકો બળી ભસ્મ થયાં હતાં એમ તારમાં લખેલું હોવાથી દરેકનાં ઇવ
 ઘણા ઉદાસ અને બેચેન બની રહ્યાં, અને બીજે દીને તાખરનોજ અજ્ઞા-
 હ્યાદ ઉપડી જવા માટે તેઓ બધાં તૈયારી કરવા લાગ્યાં.

મકરણુ ૬૬ મું.

ભુતખાનામાં આગ !

રાતનો વખત હતો. ભુતખાનું સ્મશાન જેવી શાંત સુપકીદીમાં
 વીંટળાઈ ગયું હતું. લુચ્છી અને જલ્લાસ નાંજ પોતાના બીલાંણમાં
 તાસવીશ કરી પડેલી હતી, બ્યારે ઓરડાનાં એમણાં એકાંટમાં મમગીન
 વિચારોની ગીરકતારીમાં ગર્ક ગમલી પુમાખી જર દીવની સ્થિતી વચ્ચે
 પડેલી હતી.

સર જાગેજરને ઉંઘ ન આવવાથી દરેકજ રૂંદે ઘૂંમેણતી એમ
 હીરામાણેક સાથે લટાર ખરી આવ્યો હતો, તેમ તે રાત્રેબી અને જણાં

જુતખાનાની બાહર ગયા હતા. જાણેજરની દીકરી પરીતનો પતો મલી મુક્યો હતો અને જે વખત જયજ તેમાં ભણે ૩૦ હોમી તેણીને લઈ અલાહબાદ આવનાર હતો એણે તાર હોમી તરફથી મલેસો હોવાથી જાણેજર ઘણો ખુશાલીમાં આવી ગયો હતો અને ક્યારે તે પોતાની દીકરી પાસથી મારી ઇચ્છી પોતાની જાડમાં બાપના વાહણથી દાખે તેની અધીર તામાં તે બધી જલ્દી જતો હતો.

જુતખાનામાંનાં છેક ઉપરના મજલા ઉપર ઘેલા જસીને ખુદી હસમતની સારવાર હેઠળ રાખવામાં આવ્યો હતો. આ ઘેલો છોકરો કોઈ વાર જનુનમાં આવી જમરાં તોફાનો મચાવતો જુતખાનામાં ફેટલાંક વરસો થયાંનો પોતાનાં માહબારટ પાપની સખતમાં સખત શીક્ષા કમકમાટ ઉપજાવનારી સ્થિતિએ ભોગવતો સખડતો હતો. તે તદ્દનજ દીવાનો અનેસો હોવાથી તેને દુન્યાદારીનો તો કશોખી ખ્યાલ થતો હતો નહોત.

તે અબ્બાગણી એકાંટ રાત્રે ખુદી હસમત કાંઈ કામનેસર જસીને ઓરડામાં એપલી મુકી બાહર ગઈ. જ્યારેખી તે જસીનાં ઓરડામાંથી બહાર જાય ત્યારે આ ઘેલો પોરો જાગ્રત સ્થિતિમાં હોયે કે ઉંઘાયસો હોય તોખી ખતી ન રાખવાનો સખત હુકમ બલા ૩૦ હોમીએ આપ્યો હતો, પણ તે રાત્રે જસીને ઉઘાએસો જાણી જુલમાં ખતી ઓરડામાંજ મુકી હસમત ઓરડો છોડી નીચે નાંગનાં ઓરડામાં ગેઈ અને નાંગ જે વધુ તાસવીસ કરતી ખીજાંણે ખુમ પાડતી પડી હતી તેની સારવાર કરવામાં લાંબો વખત વેર રોકાઈ રેહવાથી જસીનાં ઓરડામાં છોડી આવેલી બલતી ખતી માટે આ ખુદી નીમકહચાલ નોકરને જરાખી ખ્યાલ થયો નહો. દીવાનો જસી પોતાની ઉંઘમાંથી એકદમ જાગ્રત થયો અને ખીજાણું ઉપરથી કુદકો મારી ઓરડામાં મોટે મોટે હસતો નાચવા કુદવા લાગ્યો. જ્યારેખી તે તે આવાં ઘેલાં ચેડાં કાઢતો ત્યારે ખુદી હસમતની ખુમ અને ધાક વચ્ચે તે શાંત થઈ જતો હતો, પણ તે રાત્રે તેબલ ઉપર ખતી બલતી હોવાથી ખતીનો ઉગ્ગસ ઓરડામાં પડતો હોવાથી તે હદ બહાર ઘેલાં કાઢવા લાગ્યો, અને દીવાનાંપણાંમાં ટેબલ ઉપરની ખતી પોતાના હાથમાં ટીધી અને પોતાનાં પલંગની કુરંતની ખતીથી સળગાવી અને પોતાનો હાથ દાઝતાં તે ખતી તેના હાથમાંથી ખીજાંણું ઉપર પડી ગેઈ અને જ્વેલજ્વેલામાં તેનો પલંગ આગના ભજુકા વચ્ચે વીંટલાઈ ગયો. આગના ભજુકાથી ઉપરના બારિવચ્ચ સળગવા માંડ્યાં અને તે ઓરડાનો સાબાલ આંખનાં પલંગારામાં બળવા લાગ્યો. જરાવારમાં આગ આખા

ઓરડામાં જેમ ફેલાઈ રહી તેમ તેની આસપાસનાં અને નીચેનાં ઓરડા-
ઓથી સમગ્રવા લાગ્યા, જસી ઓરડામાં આગના જળતાંમાંથી બચવા
બચકર ચીસો પાડતો આમ તેમ દોડવા લાગ્યો અને તેની તીક્ષ્ણ ચીસોના
સાહેબસમતને કાતે પડવાથી ધાસ્તીથી ચોકી તે ઉપર જવા નીકળી પણ
ઉપરથી આગનાં ભલુકા નીકળતા જોઈ ધાસ્તીથી ચીસાચીસ પાડી ગબરાટમાં
આમતેમ દોડવા લાગી. શું કરવું તેથી તેને મુદ્દજન સમજ પડી નહીં.
ભુતખાનામાં ભુત અને દાકણોની વસ્તી હતી એવો ધખારો અને ધાસ્તી
લોકોનાં દીલમાં બેઠેલાં હોવાથી આવી બચભરી આગ વેળા બીહકના
માર્ગ કોઈથી મદદ કરવા આવવાનું નહીં એમજ તેણીએ ધાર્યું અને
અંદરની અંદરજ ગબરાટની મારી ચીસાચીસ પાડતી દોડવા લાગી. ભુત-
ખાનાનું મકાન એટલું તો જુનું હતું અને તેનું લાકડ કામથી એવું તો
સુકકું થઈ ગયું હતું કે આગનાં સપાટામાં બલી જતાં કરી વાર લાગી નહીં.

આ કટોકટ વેળાએ જલેજર તેમજ ધન લટાર મારી પાછા ફરતા
હતા, અને અંધકારમાં દુરથી ભુતખાનાં તરફ આગનાં શોજેસોજા ઉડેલા
જોવાથી તેઓ દોડતા હાંફતાં તુર્તાતુર્ત ભુતખાનામાં આવી પોહચ્યા.
તેઓ આવે તે અગાઉ ભુતખાનાનાં કંપાઉડની બાહર લોકનું ટાળું ગબ-
રાટથી આ ગાગ નીહાણતું આપસઆપસમાં વાતો કરતું ઉભું હતું.
ભુતખાનામાં તો ભુતો દાકણોની વસ્તી હોવાનો ધાસ્તીભર્યો ખ્યાલ તેઓનાં
ભેજમાં રમી રહેલો હોવાથી તેઓએ અંદર આવી તે જળતાં ભુતખાનાને
કાંઈથી પ્રકારે મદદ કરવાની કોઈએ હામ બીડી નહીં. જ્યારે ગબરાટ
અકળાટમાં દોડી પોહચેલા ધન તેમજ જલેજર ત્યાં આવી પોહચ્યા અને
અને તેઓ કંપાઉડમાં દાખલ થયા તે વેળા આગમાં સપડાએલાંને મદદ
કરવા તેઓએ લોકને અર્જ કીધી. કેટલાંકોને હીમત આવવાથી તેઓથી
ધન તેમજ જલેજરની પાછળ દોડી આવ્યા. આ વેળા ભુતખાનું
આગમાં આખું વીંટલાઈ ગયું હતું અને અંદર ગંધાઈ રહેલાંઓની
ચીંતા આ અને દીલસોજોને થવા લાગી. તેઓ બેધડક બીજા
ત્રણચાર શખસો સાથ અંદર ગયા અને જ્યાંથી ચીંચ્યારીઓ સંભળતી
હતી ત્યાં તેઓ દોડ્યા. ઉપરનાં મંજલા ઉપરથી અભાગશી જરતી
ચીસાચીસ સંભળાતી હોવાથી ધન હીમત કરી ઉપર ધસ્યો અને
ધુમાડાનાં ઘોટા વચ્ચે ઓમેર નજર કરવા લાગ્યો, અને માલ મુશીબતે
જરના ઓરડામાં તે દાખલ થયો જ્યાં આ અભાગશી હોકરી બેલાન તુડી
પડી હતી. તેનાં માથામાં સખત માર લાગવાથી તેમાંથી લોહી વેકતું હતું.

ધુમાંડો વધુ ને વધુ અંદર આવવાની કાંઈખી વખત ખોલ્યા વીના ધને તેણીને ખેલાન સ્થિતીમાંજ પોતાના હાથમાં ઉચકી અને હાટપડેરનો દાદર બધી આગ્યો અને દાદર ઉપરથી કિતરી એકદમ વરન્દા ઉપર લઈ ગયો, અને ખીજાઓની મદદથી તે બાહર કંપાઉડમાં લઈ ગયો. ધન આ બાબુ ખેસુક થયથી જરને લઈ બાહર પડ્યો કે ઉપરનાં મજલાનો કેટલોક ભાગ નીચલા મજલા ઉપર પડ્યો અને છેક ઉપરનાં મજલા ઉપરનાં થેલા જસીને બચાવી શકવાના કાંઈખી ઉપાય રહ્યા નહીં ખીજા બે શખસો જેઓ અંદર ફીમત કરી ગયા હતા તેઓ આલાંમાયને અરધી ખેલાન સ્થિતીમાં માલ મુશીબને બાહર લાગ્યા તે અભાગણી અબજાના પગ તેમજ મોંઢા ઉપરનો ભાગ ઘણા શખ્ત રીતે દાઝી ગયા હતા. થોડા વખતમાં તો આગે આખા ભુતખાનાને એવી તો રીતે સપાટામાં લઈ લીધું કે કોઈએખી અંદર જઈને અંદર રહી ગએલાંઓને બચાવવાની હામ બીડી નહીં. ધન અને જલેજર ખી હીમત હારી ચીંતાતુર સ્થિતીએ બાહરજ ઉભા, અને આલાં તેમજ જરને તાબરતોય મદદ કરી ગાડીઓ મંગાવી ઓરપીટાલમાં મોકલાવી દીધી. ભુતખાનામાંથી બુમાબુમ પાડતી બુઢી હસમત પેલલાં નીકળી પડી હતી તે બીચારી એટલી તો બુઢી અને નાતવાન હતી કે કાંઈખી પ્રકારની મદદ કરવાને તદ્દનજ અશક્ત હતી. તે સહીસલામત બહાર નીકલી પડી હતી, અને આગ લાગવાનું કારણ ધને પુછ્યું મગર તે કાંઈખી જવાબ દેઈ શકી નહીં. ભુતખાનામાં થેલો જસી, રતન મેહતાની બહેન મેહરાં, પેલી મરનાર જાહંગીરની અભાગણી દીકરી ગુલાં, અને બદમાસ નાંખં રહી ગયાં હતાં, જેઓને આગથી ભુતખાનું તદ્દનજ વીટલાઈ ગએલું હોવાથી કોઈખી બચાવી શક્યું નહીં અને તેઓ આ આગમાં બળીને ભરમ થઈ ગયાં હોશે એમજ ચીંતાતુર રીતે ધન તેમજ જલેજર વિચારવા પડ્યા.

આગ છેક પાછલી રાત્રે હોલવાઈ તોખી તેનું પજરણ સહવાર વેર ચાલુ રહ્યું. સહવાર પછી ભુતખાનામાં રહી ગયલાંઓની લાશ શોધી કાઢવા પાછળ પોલીસ ખીજાઓની મદદ લઈ મંડી, અને આહા મુશીબને બદમાસ નાંખંની લાસ તદ્દનજ બળી ગયલી સ્થિતીમાં મળી આવી. આ બદકાર જદકાર ઓરતનો ફેજ ઘણી કમકમાટ ઉપજાવનારી સ્થિતીએ આવ્યે આગ્યો.

પોલીસને તે પછી અભાગણી મેહરાંની અને નાની ગુલાની તમામ બળી મથલી લાસ સાથેજ હાથ લાગી અને જે કે થેલા જસીની લાસ સોંધવા પાછલ ઘણીખી બુસતેજું કરવા માંડી મગર આગમાં આ દીવાનો

શખસ બળી જળીને તમામજ કાયસો થઈ ગીયો હોશે એમજ અટકલ થવા લાગી.

વચમાં એ દીવસ વહી ગયા અને ધને આગ લાગવાનો તાર કાઢેલો હોવાથી ડોઁ હોમી, રતન તુર્તજ અલાહબાદ દોડી આવ્યા અને તેઓ સાથે બલી પરીન અને દીલસોજ હીરાંખાઈ ખી આવી પુગ્યાં. પોતાની બેહનનો આવો દયાજનક ફેજ આવેલો જોઈ તથા મરતી વેળા મો' જોવાની વરીક ટક ન મલેલી હોવાથી રતન ફોકેફોક રડ્યો. તેની અભાગણી અને દુઃખી બેહને પેલા અંડાજ અને દગલખાજ જસીને હાથ ધણું સખત પ્રકારનું દુઃખ ખમ્યું હતું અને આવદે દુઃખમાંજ માર્ગે લાગી. મેહરાં સાથે બદમાસ જાંહાંગીરની ખુચી ગુલાં ખી બળીને બસમ થયલી હોવાથી મનોહર અને દયાળુ પરીનને ધણુંજ લાગી આવ્યું કાંકે મરતી વેળાએ આ અભાગણી છોકરીને પોતાને આસરે લઈ ઉધારવા બદમાસ જાંહાંગીરે દીલસોજ પરીનને વીનંતી કીધી હતી, મગર અહીં તે તો ખીચારી કુમળી વયમાં ઘણીજ દયાજનક ફેજે માર્ગે લાગી.

આલાંમાય ઓસપીતાલમાં ઘણી તાસવીસ વચ્ચે મોતને ખીછાંણ પડી હતી. તેનું દુઃખ એટલું તો અગાધ હતું કે તેનાથી મુદલજ ખમી શકાતું ન હતું તે તો બસ બાદશાહી ખવાસની છોકરી પરીનનીજ ટગર કરતી તાસવીસ કરી પડી રહી હતી. પરીનને મજવાની અને મરતી વેળા તેની મારી ઇચ્છવાની તલખગારીમાંજ તેનો પ્રાણ ઘાંટીમાં અટકી રહ્યો હતો. તેઓ બધાં જોવાં સાંજે અલાહબાદ ગયાં તેવાંજ ઓસપીતાલમાં ગયાં અને પરીનને પોતાનાં ખીછાણાં નજદીક આવેલી જોઈ આલાં તેનો હાથ પોતાનાં હાથમાં લઈ બોલી.

“પરીન-પરીન-મેં તારી પર ઘણી જફા પારીજ તે માટે મને માફ કરજે-મારાં પાપનો આવો અંજામ આપોજ. અરે ખોદા, મારી ચઢતી સ્થીતીમાં મેં પૈસાનાં જોરે ઘણા પાપ કીધાં, અરે! મારા ઘણી વરીકની દરકાર નહીં કરી મારો પડ્યો સંસાર મેં પેલા મુવા બદમાસ મેરજાનની કુસલવણીથી ધુળ કરી નાંખ્યો અને મેં મારા સુખનું અને સંસારનું સત્યાનાસ કરી નાખ્યું.”

પોતાના પાપનો પશ્ચલાપ કરતી આ દુઃખી અબળા રડતા લાગી. તેનાથી બોલાતું ન હતું. તેનાથી મુસકેલીએ દમ લેવાતો હતો અને અગજ તદનજ નજદીકજ આવી હતી તોખી હથડતી જમાને તે બેહન બોલી રહી.

“પરીન-મને-મ-માફ-મે નારીપર ઘણો જીલમ-ઓ-મારાં પાપ-ખોદા માફ કરે-ઓ-ઓ-પચ્ચરીન ! મને-મને-માઆઆફ-માઆઆફ.” અને પરી-નનીજ ટગર કરતો ઘાટીમાં દીંગાએલો પ્રાણુ પરીનનાં ત્યાં આવી પોંદવવા પછીના સતોષમાં આખેર થઈ ગયો. તે ઉઠાછટી અને અભાગણી અખગાએ પેલા મુજ સંસારી શત્રુ મેરવાન મેજરની કુસલવણીથી પોતાનાં સંસારની ધુળધાંણી કરી નાંખવા ઉપાંત હીણપરતીની હડધુત વચ્ચે નામો-શીમાં ગીરફતાર થઈ ગઈ હતી અને ઘણીજ કંગાલ સ્થીતીમાં આયદે પોતાનાં કર્તુકની શીક્ષા ભોગવવા તે દાદારની રાસ્ત દરગાહમાં પોંદવ્યી ગઈ! આહ! લખોપતી હાલતમાં રાજ કરતી રાણી તરીકે મોજ/મારેલી આ તુમાખી અખગા તમામજ કંગાળ સ્થીતીમાં લાચાર ખેચાર હાલતમાં ઓસ્પીતાલમાં કમકમાટ કપજવનારી સ્થીતીએ માર્ગે લાગી! જેઓ પૈસાની ગરમીમાં તુમાખીમાં પોતાનું સર કંચું રાખી ફરે છે તેઓ આયદે અલકારનાં બદલામાં તમામજ નીર્ધન અને નાચાર હાલતમાં એક બીખારી કરતાં ખી કંગાળ સ્થીતીમાં દયાજનક ફેરે માર્ગે લાગી જતએ છે!

ભોલી અને દયાળુ પરીન તો દુસકે દુસકે રડી.

ખીજા ઓરડામાં પેલી તુમાખી જર તાસવીસ કરતી પડી હતી, ત્યાં બધાં બેગી પરીન જઈ પોંદવ્યી. જરને જે કે સખત ઈજ્ત થઈ હતી છતાં ખી તે કશી ધાસ્તીખરી અને ગંબીર પ્રકારની ન હતી. તેનાં માથામાં સખત વાગ્યું હતું અને તેની અસરથી તથા આવી પડેલી આફતથી તેના મગજ નખળું પડી ગયું હતું અને આ ખીમારીમાંથી જે ને સાજ થાય તો તેની અકલ તદનજ ગુમ થઈ જઈ તે દીવાની બની જશે એવાજ અભીપ્રાય ઓસ્પીતાલના ડોક્ટરોએ આપ્યો હતો. અને તેમજ હતું કાંકે જર ખીછાંણાંપર પડી પડી અકલ વગરનુંજ તરેહવાર ફાડુંફાડું બકતી હતી અને પોતાની આગળ દયાળુ પરીનને આવતાં જેઈ તે તો ઘણીજ ઉશકેરઈ ગઈ અને જનુનમાં આવી આ નિર્દોષ અને નીપકપટ છોકરીને તરેહવાર માળો દેવા પડી. દીલસોજ પરીને આ અભાગણી છોકરીને શાંત કરવાની ઘણી ખી કોશિશ કાઢી, ઘણાક મીઠા શબ્દો તે બોલી મગર જર જો પરીનને ખસ બદનામ કરી તરેહવાર માળો દેઈ ઉડી ઉડીને મરવા જતી હોવાથી તેણીને વધુ જનુની ન કરવા ડાઁ હોમીએ તેને તેવીજ સ્થીતીમાં મેલી મધાને લઈ તે બહાર પડ્યો અને બધાં હોટેલમાં ફાફેલાં હોવાથી આસાએસ લેવા ગયાં.

પોતાની વરસાની વીખુટી પડેલી વાહલી અને ભલી છોકરીને ભેટતાં સર જાહેજર જસાવાલાને જે ખુશાલી તેનાં તન ખાતમાં બરપા થઈ તેનું ખ્યાન અત્રે કરવું ખેગ છે! આ અભાગ્યા પીતાએ આ ભોલી નમુનેદાર અને ભલી છોકરીને જ્યારે આપનાં અખંડ વાહલથી પોતાની ગોદમાં મજા ખુત આપી ત્યારે તે એ અખત્યાર બચ્ચાં પેરે દુસકે દુસકે રડવા પડ્યો અને પોતાનાં હાથેજ છેવટે તેને જે જફા પાડી હતી અને તેની ઉપર જુલમ જુલમી તેને પોલીસનાં હાથમાં આપી હતી તેને માટે તે ખરા પસ્તાવાથી આ ખુદો નિર્દોષ પરીતની મારી ઇચ્છવા લાગ્યો; અને તેનાં કરચલી વહેજા ગાલ અને કપાળ ઉપર વાહલ અને હેતથી ખડાઓ કરી ખરી દીક્ષાગ્નનીથી આ ભલી દીકરીએ પોતાનાં વીખુટા પડેલા આપને મારી બક્ષવાની આડકત્રી રીતે પુરવારી કરી આપી. પોતાના વાહલા આપની ગોદમાં વાહલ અને માયાથી દયાવાનાં આ સુભાગ્ય સંજોગો વચ્ચે આ ભલી અને નમુનેદાર છોકરીએ તે કાસ્તારની લાખો લાખ શુક્રજુલમી કાપી અને હર્ષનાં આંસુઓ સાથેજ પોતાનાં વાહલા પીતાની ગોદમાં શાંતી અને કરારથી લાખો વખત વેર દબાઈ રહી!

આ ભલી નીપકપટ સમુરીવંતી અને સહયુક્તી છોકરી પરીતનાં રંજનો બદલો આપદે ગંજમાં આપ્યો! ધીરજનું ફળ તેણીને ધનમાં મળ્યું! કાસમતની કમનસીબી વચ્ચે પોતાની હીણીસરજતને વશ અને તાબે થઈ ખુદરત તરફથી અનેક જુલમ અને જફા આ સહયુક્તી છોકરીએ શાંતીથી ખમ્યાં તેનો બદલો આપદે તેણીને સર્વોત્તમ સુખમાંજ મળ્યો!

મકરણ ૬૭ મું.

ધીરજનું ફલ ધન!

ભરતીની ઓટ અને ઓટની જેમ પાછી ભરતી થાએ, તેજ મુજબ આદમીની હાલતીમાં બી સુખ દુઃખની ભરતી ઓટ નીરંતર તેની રેહેણી કરણી પ્રમાણે થાય છે! ચઢતી પડતીને તતીજે દરેક ઈનસાનનાં જીવનાં લેખમાં લખાયેલો છેજ! જેઓ ધણાં તુમાખ વચ્ચે ચઢે છે, જેઓનાં સુખની પુર ભરતી થાય છે, તેઓ કરણીનાં કાયદા મુજબ ખરેખરે પરવરનાં

અંદીઠ હાથથી એકદમ પડતીની પાયમાલીમાં તુડી પડે છે, અને તેઓનાં સુખની ઓટ થઈ દુઃખની ભરતી થવા પામે છે, તે વાદલાં વાંચનાર આ નાકેશ વાનાંમાં લાંબાણથી વાંચી આવ્યાં છે ! નાક ઉપર માખ વટીક ન ખેસવા દે. એવાં તુમાખી ગરર ધણીધણ્યાણી ગ્તાંભીર અને આલાંમાય ધણીજ કમકમાટ કિષ્કવતારી ફેળે તે પાક પરવરની પનાદમાં સદાનાં પોંદચી ગયાં અને તે કમકમાટભર્યા બનાવ ઉપર છેવટનો શોકનો ચીલા પડેડો કિતારી આપણે આગળ વધીશું !

પેલા સંસારી શત્રુ, દગલયાજ મેરવાન મેજર, પોલીસનાં હાથમાંથી મુદલજ છટકવા પામ્યો નહીં; આલાંમાય જેવા બોલી અને હુમક અચળાને ફસાવી તેનાજ પૈસાએ મોજ મારી તે ઝેરી સાંધે તે અધિચારી અચળાને છેવટે નામોશી અંત લીણપસ્તીમાં ખુદાર કરી નાખી હતી, અને તેવીજ દુઃખદાએક સ્થીતી વચ્ચે નામોશીમાં તે માર્ગે લાગી હતી. તે કાવત્રાંયાજ બદમાસે બોલી આલાંમાય પાસ એમુત્ત જલવેરાટો સાફ કરાવી આપવાનાં આંહાણાં હેઠળ લઈ જઈ તેને બદલે તેવાંજ ખોટાં બનાવડી જલવેરાટો તેને આપીને તે હુમક અચળાને ફગી હતી, અને મેડમ મારગારેટનાં કરજમાંથી ખચવા જ્યારે તે જલવેરાટો આલાંમાયે તેને આપ્યાં, જે ખોટાં હોવાથી તે ઇતિહાસ મડમને ફગવાને માટે તેને આલાંમાય ઉપર વારટો કઢાવ્યાં હતાં, અને તે એવકુફ અને જુદી અચળા મેરવાન મેજર જેવા બદમાસ દગા-યાજનાં કાવત્રાંનો ભાગ થઈ પડી.

મેડમ મારગારેટ દગલયાજ મેરવાનને પોલીસનાં હાથમાં આપી આડકત્રી રીતે તેને ફગવાના તકસીર મેલ્યો, અને તે લુચ્છી પાખંડી અને સાધુનાં સાહ્યાની શેતાન સ્ત્રી પોપાકો સીવવા અને વેચવાનાં ઓઠાં હેઠળ દુકાનનાં કિપલા મજલા ઉપર જુગારખાનું રાખીને બોલા જુવાનોને નીતી રીતીથી વેગળી રીતે ફંદામાં ફસાવી તેઓને ખસ્તેખુદાર કરી નાખતી હતી, તેનો એકરાર દગલયાજ મેરવાને પોલીસ આગળ કાઢ્યો, અને પોલીસે છુપી જુસ્તેજુ કીધી અને તે બદમાસ ઇતિહાસ સ્ત્રીનાં કર્તુક બધાં કિંધાડાં પડ્યાં અને તે બદકાર સ્ત્રીએ જ્યારે પોતાનાં પાપનો ઘડો ફુટવાનો અણી ઉપર હતો, અને જલમાં ચાંચડા ચારવાનો વખત નજદીક આવ્યો હતો, એમ જાણવાથી પોલીસની ધરપકડ આગમજ છુપાછુપ મુંબાઈ પોપારા માખી મર્ધ અને ત્યાંથી સ્ટીમરની પેસેજ બીજે નામે લઇને પોતાને વનન સદાની નામુદ થઈ ગઈ !

કર્પાશું બદમાસ મેરવાનનાં ઘણાં તરકટો હિંધાડાં પડ્યાં; જુદાં જુદાં શેહરોમાં વેપારીઓ સાથે ખોટા ચેકોની હુગાઈ કીધેલી પોલીસ બંધી બહે-
રમાં લાવી અને તેને સેસન્સ કમીટ કીધો, જ્યાં લાંબાણ તપાસ થયા
બાદ નામદાર જડજે તે ખુરા, દગલખાજ શેતાનને જન્મદેશ નીકાલની
શીક્ષા કીધી, અને ઘેટાંનાં વેપમાં છુપાએલા નીચ વરને તેની કરણીનો
તદનજ વાજખી બદલો મળ્યો !

લાખમાં એકજ મત્રી આવે એવી નેક અને પાકગદ પરીનની
માહાબારત રંજનો બદલો ગંજમાં આવ્યો ! પેલલા ભાગમાં વાંહલાં વાંચનાર
વાંચી ગયાં એમ જ્યારે સ્વાદીની આપ્તાદીમાં બરબાદી થવાથી યોગમનાં
ઓર્ચીટ દુઃખ અને આકૃષ્ટી તે કમનશીય બાળા ગોયા ઘેટી થમને છુપા-
છુપ નદીમાં નખાવી દેવા જતી હતી તેજ કટોકટ વખતે નેકચલણ
અને નમુનેદાર હોમી ડાકટરે આવીને તેને ખચાવી લીધી હતી, અને તે
પછી ગમે તેવા અગાધ દુઃખ વચ્ચેથી કદીખી અંત ન લાવતો એવા
પવીત્ર કલ્પમ હોમીએ અભાગણી પરીન પાસથી લઈ લીધા, અને પરીન તો
ઘેલાંપણમાં નદીમાં નખાવી મરી ગઈ હતી એમજ એમેર બહેર થવાથી
ભલા ડૉ. હોમીએ યોગમ આકૃતનાં મારાથી ઘેરાએલી તે કમનશીયને
પોતાનાં લાગવગ અને ઓળખાણથી મુજબમાં પોતાનાં મીત્રની દીલસોજ
પનાહ હેડળા છુપાછુપ મોકલી આપી, જ્યાંથી આ સહણસીલ છોકરી
પોતાનાં ખભાંનાં જોરે પોતાનો કાલ નિર્ગમન કરવાનાં ડેડાવથી કોઈ જરદાર
ખોજતે ત્યાં લાંબો વખત વેર ગવરનેસ તરીકે રેહી, જે પછી વળી પુનાંની
ઓસ્પીતાલમાં ઘણો વખત સુધી નર્સ તરીકે રેહી, મગર ત્યાં રાતદોસની
સખ્ત જેહમટ વચ્ચે ઘણી ખીમાર પડવાથી નર્સ તરીકેની નોકરી ડાકટરોની
સલાહથી તે ખીચારીને ફજયાટ છોડવીજ પડી, અને તે પછી કોઈ ખાન-
દાની પારસી કુટુંબમાં કંપેન્યન તરીકે રેહી, અને આવી રંજ, જેહમટ
અને જફકારીમાં છ વર્ષ પાણીનાં રેલા મીસાલ વહી ગયાં તે વારખી
લાગ્યાં નહીં !

સહણસીલ અને બાદશાહી ખ્યામની નેકચલણ પરીન કેવી રીતે
“ પરીન પેલેસ ”માં આવી અને તે પછી કેવાભયંકાર બનાવો અન્યા તે
વાંહાંલાં વાંચનાર બધુ વાંચી ગયાં છે !

આહા ! કેવી નમુનેદાર, નેકચલણ અને લાખમાં એકજ હોઈ સકે
એવી નેક અને સુનેરી જીભરની છોકરી ! પોતાની કુપર જે બદકારજફકાર
રોએ ખુદ ખુદ વટીક નારાજ થાયે એવાં મહાબારત દુઃખો પાડ્યાં, તે

અધાંઓ ઉપર વેર ભેજાને બદલે ભુંડાઇતો બદલો આપે બનામિંજ વાસી આપ્યો ! એમતે જો આ દુન્યામાં હસતી ભોગવે તો આવી આદશાદી જીમરની અને અમીરી ખવાસની સહજસીત્ત પરિનતાં જેવીજ હોજે !

લક્ષ્મીપત્ની અને સાલેસ ધન હીરામાણેકે પોતાનાં મરનાર કાકાએ આપેલી ગંભીર ફર્જ મુજબ તેની અધી લાખોથી અંકાતી આવેલી દોલત ડાં હોમીને સ્વાધીન કાઢી, કાંકે તે નેકચલણ ડાકટર ધન હીરામાણેકનાં કાકાનોજ હકદાર દીકરો પુરવાર થયો હતો. બલા ધને વેપારમાં એટલી અધી તો દોલત ભેગી કાઢી હતી કે પોતાનાં મરનાર નવાખી કાકાની દોલત પોતાના પીત્રાર્ધ ડાં હોમીને હવાલે કરવા છતાંખી તે તો જોવો ને તેવોજ માલેનુજાર જરદાર અને લક્ષ્મીપત્ની રહ્યો હતો !

બલી અને નમુનેદાર પરીન બલા હોમીની આ અધી કેદયટ ધનને મોઢેથી સાંભલી હર્ષથી ગેલમાં આવી ઘણીજ ખુશી થવા લાગી. અને જીમરનાં ખરાં જોસથી પોતાનાં અવલથી તે આખેર વેર વાલલા દીલસોઝ મીત્રને મુખારકબાદી આપવા લાગી - આ આજુ આ બલો હોમી પોતાની ધરમની માતા હીરાંબાઈની દગલે ને પગલે ખુખી ગાતો હતો કાંકે તેજ સાલેસ અને પુરોપકારી અબજાએ આ હોમીને પોતાને આસરે લઈ સારી કેળવણી આપી એક નમુનેદાર અને સાલેસ જીવાન બનાવ્યો હતો તેથી તે પુરોપકારી હીરાંબાઈનુંજ હેશાન ચાલુ માની રહ્યો હતો.

જીતખાનાની આગમાં અધાં તારજ થઈ ગયાં હતાં, પરંતુ અભાગણી જર અચી જવા પામી હતી. તેનાં માથામાં જખમ થયો હોવાથી તેને આસપીનાલમાં રાખવામાં આવી હતી, જ્યાં પખવાડયાં પછી સારી હાલતમાં દેખાવાથી તથા ધન હીરામાણેકે અધાંઓને રહેવા માટે અંગલો બાડે લીધેલો હોવાથી માયાલુ પરીનનાં આગ્રહથી તેણીને તેઓ સાથે લાવીને રાખવામાં આવી. ડાં હોમીએ આ તુમાખી પોરીની શારીરીક તપાસ કાઢી હતી, અને તેનાં મગજની સ્થીતી સારી ન હોવાથી તેને અંગલામાં સાથે રાખવા માટે જોખમ સમાયલો ગણી આનાકાની કાઢી, પણ બલી પરીનને આ અભાગણીની દયા આવવાથીજ બોહસ કરી તેણીને અંગલામાં રાખી. થોડા દીવસ વહી ગયા અને એક દીવસ જર એકાએક ઘણી જનુની બની અને થેલાંપણાંની અસરમાં હાથમાં ભોખડનો સલ્યો લઈ પરીનને ગાજો દેતી પરીન તરફ ધસી જઈ તેને મારવાની વેત્રણ કરવા લાગી, મગર સમયસુચકતા રાખી પરીન પીસ પાડતી ત્યાંથીદોડી ગઈ અને ધન હીરામાણેકે આવી તુર્તાતુર્ત

તેને બચાવી લીધી. આ થેલી પોરીએ તે પછી અંગણમાં ઘણુંજ તોફાન મચાવી અને ગાળ દેવા લાગવાથી આવડે તેને મુંબઈની દીવાનશાળામાં મોકલાવી આપવાનાં ડોકલ ઉપર તેઓ આવ્યાં, અને ડોઁ હોમીએ પોતાનાં ખર્ચે અને લાગવગે આ અભાગણી છોકરીને મુંબઈ મોકલાવી આપી અને દીવાનશાળામાં પોતાને ખર્ચ ખાસ સગવડ વચ્ચે રખાવી.

હવે કેહવાનું થોડુંજ બાકી રહ્યું છે. વચમાં દીવસો પાણીનાં રેલા મીસાલ પસાર થઈ ગયા. બુનખાનામાં મરણ પામેલાંઓનો તેમજ મરનાર જાંહાંગીરની મરણ કીયાનો સમુજગો ખર્ચ આ પરોપકારી ડોક્ટર હોમીજ કરવા લાગ્યો અને આસરે એક માસ અસાદબાદમાં રહી બધાંએ પાછાં મુંબઈ ડોઁ હોમીનાંજ અંગણમાં આવી ઉતર્યાં.

મુંબઈ આવ્યા પછી એક દિવસ તેઓ આગલી કાંહાણી યાદ કરતાં બેઠાં હતાં તેવામાં ધન હીરા માણેક ઉડીને દીલકશ મધુરી પરીન નજદીક આવ્યો અને જમણો હાથ પોતાનાં હાથમાં લઈ મોહબતથી બોલ્યો, “વાહલી દીકરી ! પેલી દગલબાજ ઓરત નાંગનાં કરતુકનાં પરીણામમાં તેં ઘણુંજ ખમ્યું પણ તે બધાંનો બદલો આજે સુખમાંજ આવ્યોછ. વાહલી પરીન, લંબાણ કસોટીમાં કસાઈ આવડે તું સાચી પુરવાર થઈછ ! પરીન, મારી એકજ તુને અરજ છે.” એમ બોલી તે તેણીને ડોઁ હોમી બેઠો હતો ત્યાં ઘસડી લઈ ગયો અને તે પરોપકારી જીવાનનો હાથ પોતાનાં હાથમાં લઈ તેનો અને પરીનનો હાથ સાથે મેળવી ખુશાલીથી છસાછસ ઉભરાતાં ખાલેસ જીગરથી બોલ્યો ! “ મારી મચ્છા વાહલી દીકરી, આજે મારા કઝીન સાથ તુને જોડાઈ સુખી જોવાનીજ છે ! સાચી જાનફેશાનીમાં તારાં દુઃખમાં દુઃખી અને સુખમાં સુખી રેહી આ બલા જીવસને તારીજ માફક અનેક કસોટીમાં કસાઈ આવડે ધીરજનું ફળ ધન મેળવ્યુંછ એટલે આજે મારા કઝીનના હાથમાં તારો ઘડાએલો હાથ આજે આપતાં મને મોટી ખુશાલી ખરપા થાયછ.” પરીનનો ચહેરો ઓશકથી તદ્દનજ લાલચોલ બની રહ્યો અને નીચું જોતીજ ઉભી રહી ધને પાછું આગળ ચલાવ્યું. “ તે કરીમે કારસાજે બધાં દુઃખનો બદલો સર્વોત્તમ સુખમાંજ આપ્યોછ તો હું ઇચ્છુંછ કે ઘણી ઘણીઆણીના અખંડ વાહલ વચ્ચે તમે દરેક પ્રકારનાં સુખ અને અમનચમનમાં સદાકાળ હમારા દીલસોજ પ્યારની બાંહેધરી હેઠળ વધુ જશ અને કિર્તિ મેલવી જવો એવી મારી દુઆ તમને આર્માન થાય !”

રતને જીગરનાં ખરાં જોશથી પોતાનો ઉભરો અતારી આ બંને જીવનસને આશીશ દેવા લાગ્યો, અને પરોપકારી હિંસાખમ્મે હર્ષમાં આવી

અનેને ઓવરણું લેઈ પોતાની ગાદમાં વાહલથી લાંબો વખત વેર દાખી રાખી અને અનેક પ્રકારના રૂડા આશીશોથી તેઓને વધાવી લીધાં !

સંહાંસાં વાંચતાર સતમુખ હવે ખુલાસો કરવાનું કશું બાકી રહ્યું ન હોવાથી આ લાંબી નાકેશ વાર્તા થોડાક શબ્દો લખી ખતમ કરશું.

એક વર્ષ પાણીનાં રેળા મીસાલ આસાનીથી પસાર થયું, અને ડોઠ હોમીનાંજ ખંખાલા હીલ ઉપરનાં રૈનકદાર અંગલામાં બલા હોમી અને નેકચલણુ પરીનની સ્વાદીની સાજવારી જમરી ધામધુમ વચ્ચે થઈ ! હોમીની ધર્મ માતા હીરાંબાઈ અને જરદાર ધન હીરામાણેકે રતન સાથ તે સ્વાદીની આખાદી વચ્ચે જમરી જેલમટ ખરાં દીલની ખુશીથી આગેવાનીથી ભાગ લઈ કીધી, અને સંખ્યાખંધ જરદારો, ખડેખાંઓ અને મોટા મોટા ઓધે-દારોનાં બલા આશીપ વચ્ચે અને તેઓની ખેમુલ ભેટોનાં વર્ષાદ વચ્ચે તે નમુનેદાર નેકચલણુ અને બલાં જીવાનો ન છુટે કે તુટે એવા ચીવટ અને મજાખુટ ગાંઠથી ઘણી-ઘણ્યાણી તરીકે એક થયાં !

વયમાં વર્ષો આસાનીથી વડી ગયાં છે ! આજે પરાપકારી ડોક્ટર હોમી તીક્ષણ ખુશ્મીથી અને પોતાના માયાતુ ખવાસથી એમરે પંકાઈ ગયો છે અને સરકારમાં પોતાના બોહલા લાગવગથી હાલ તેને સરનો નામીએ એલકામ મલ્યો છે ! પોતાના મરનાર પીતા નવાખ રસ્તમજંગની લાખોની દોલત ધન હીરામાણેકે તેને સ્વાધીત કીધી હતી તેનો અંગત ઉપયોગ ન કરતાં પોતાના મરનાર પીતાનાં પુણ્યને માટે હેદરાઆદમાં મોટી ઓરખીતાલ અને મુસાફરખાના ખાંધવાના અને તેનાં નીભાવને માટે આ સાલેસ હોમીએ આપી દીધાં !

અને પરીન ! તે આદશાહી દીલની છોકરી તો પોતાના હાથમાં આવતો પૈસો ગરીબો અને કંગાળો પાછળજ દીલસોજીથી ખર્ચતી હતી, અને કેટલાક મુકલેસ કુટુંબોને આ સખી દીલગુરદાની બાનું બધી રીતની મદદ કરતી હતી. સર જલેજર જસાવાલાની સ્ત્રીની ટલ્યાં ઝાંટક થઈ ગેઈ હતી અને આ જૈફ શેઠયો કરજમાં દુખી ગયલો મુંચઈથી નાહસી અલાહબાદમાંજ ભરાયલો હતો, તે હવે પોતાના જમાઈની બરકટથી બધું કરજ ભરપાઈ કરી પોતાની વાહલી દીકરી અને બલા જમાઈ સાથ અમનચમન કરે છે અને લખોપતી ધન હીરામાણેકે પણ કુંવારીજ જીંદગી વચ્ચે તેઓની સાથેજ રહી પોતાનો કાલ નિર્ગમન કરે છે ! અમારો રતન આફ્રીકાના ખુણામાં જઈ દેશવટો ભોગવવા માગતો હતો, પણ લખોપતી

ધન હીરામણિકે તેને તેમ કરતાં વાર્યો, અને તેથી તેઓ સાથેજ પોતાનો વખત સુખચેતનાં ગુજારે છે ! પેલી પરીનનાં વખતની મુસલમીન ફારસી હસમન કે જેણીએ બુનખાતામાં વાહલી પરીનને ખાતરજ દરેક પ્રકારની જેહમન ઉઠાવી મરનાર દીવાનાં જસીને રાખ્યો હતો, તેથી હજી પોતાની વાહલી શેઠાણી પરીનનાં છોકરાંને રમીડવાની હોંશમા જીવે છે ! અમાગણી જર હજીથી દીવાનશાળામાં સખડયા કરે છે. દરેક પ્રકારથી સુખશાંતી મલે એવી રીતે વાહલી પરીન આ દીવાની જરતો અધો ખર્ચ પોતેજ દર માસે પોંદચાડે છે !

જેઓ દુઃખમાં સુખ માની મહાભારટ દુઃખો શાંતી અને ધીરજથી સહણુ કરે છે, તેઓને તેવાં દુઃખતો યદ્યો આપદે સર્વોત્તમ સુખમાંજ મલે છે ! ભયંકર તોફાનો પછી હર્મેશ શાંતી વ્યાપી રહે છે, અને ધીરજનું ફલ નીરંતર ધનમાંજ આવે છે તે વાંદલાં વાંચનાર યદ્યશાહી ખવાસતી અને અને અમીરી જીગરની નેકચલણુ પરીનનાં ચાનક આપનારા નીતીમાન દાખલા ઉપરથી જોઈ અને અનુભવી ગયાં છે ! આજની ઉધરતી ભલી અને સાલેસ છેકરીઓને આ નેકચલણુ, નમુનેદાર અને ધીરજવંતી પરીનનો નીતીમાન અને ચાનક આપનારો દાખલો ઘણો ગંભીર અને બેધદાએક સખક પુરો પાડે છે !

પરીન જેવી ધીરજવંતી, સહણુશીલ, નેકચલણુ અને નમુનેદાર છોકરીઓ વાંદલાં વાંચનારાંઓનાં ગરીબ કે માલેતુમ્મર સંસારમાં પેદા થાય એવું જીગરો જનનથી ઇચ્છી, વાંદલાં વાંચનારાંઓએ આ લંબાણુ નાકેશ વાર્તા છેવટ વેર વાંચવાની ધીરજ રાખી તે માટે હેશાંન માનતાં આ ખાકસાર કમીની કલમ ધીરજનો દમ ખેંચી વાંદલાં વાંચનારાંઓથી નમન તાર્જ ભરી રખસદ લેશે !

